

Nicolai PEROTTI

CORNŪ COPIAE

seu linguae Latinae commentarii

III

Edidit Jean-Louis CHARLET

Istituto Internazionale di Studi Piceni

Sassoferrato

1993

Comitato scientifico

Ferruccio Bertini, Italo Gallo, Alberto Grilli,
Heinz Hofmann, Paul O. Kristeller,
Scevola Mariotti, Keith Percival, Herma~~n~~ Walter.

700

Direttore responsabile

Sesto Prete † - Jean-Louis Charlet

La pubblicazione è realizzata con il contributo della SIP
Direzione Regionale Marche e Umbria

À Sesto, mon ami
Philologus, amator uerborum
(Niccolò Perotti, *Cornu copiae* 3,387)

Plus outre...

Je devais préparer ce troisième volume de l'édition du *Cornu copiae* en amicale collaboration avec Sesto Prete. C'était le souhait que Sesto lui-même avait formulé dans la dernière lettre qu'il m'a adressée au printemps 1991. Sa mort prématurée ne l'aura pas permis. C'est donc seul, mais fortifié par le souvenir de l'ami disparu, et avec le sentiment de travailler pour lui, que j'ai mené à bien ce travail. Les trois premiers volumes publiés représentent plus de 40 pour cent de l'ensemble. Pour les quatre derniers, une collaboration internationale s'est établie et j'ai repris la tâche de coordination scientifique assurée auparavant par S. Prete. Nous n'avons pas encore pu avoir accès à un CDROM latin, mais devrions bientôt en disposer.

Ce troisième tome reprend les normes d'édition définies dans les deux précédents. J'ai seulement ajouté dans l'*index auctorum* une précision nouvelle: les références des citations en grec y sont mises en italiques pour être immédiatement distinguées des simples allusions, utilisations cachées ou citations traduites en latin d'auteurs grecs.

Comme dans les deux premiers volumes, j'ai rétabli un certain nombre de mots, voire de lignes, du manuscrit omis dans les éditions imprimées précédentes: l'omission la plus importante (plus de quatre lignes dans ma typographie) concerne un ajout marginal inspiré de Tortelli (composés en *æno*: paragraphe 147, p. 57-58). J'ai aussi remis sous la forme que la main de Perotti lui-même lui avait donnée dans la marge du f° 257r un magnifique calligramme disparu dans la typographie du premier éditeur, et donc aussi des suivants: avec quelque irrévérence, Niccolò avait présenté sous la forme d'une coupe à boire le passage (très aménagé par lui) des *Confessions* où Augustin raconte comment sa mère Monique devint sobre après avoir été traitée de *meribibula* par sa servante!¹ À l'inverse, au paragraphe 259 (p. 97: voir apparat), j'ai supprimé un long ajout de l'Aldine (citation en grec, puis en latin de Lucien, *dial. Mar.* 6 [9], 314 var.). J'aurais aimé pouvoir vérifier le manuscrit lui-même au moins sur deux points (f° 201 et 217). Mais, lors de mon passage à Rome, il se trouvait à New York pour une exposition, et j'ai donc dû me contenter du microfilm.

L'*index auctorum* apporte quelques noms nouveaux, en particulier le géographe grec Ptomélée, dont Bessarion possédait un splendide manuscrit illustré (Marc. gr. Z 388 = 333) pour lequel Perotti avait traduit en vers latins l'épithète grecque du savant.² On notera une citation exacte, à un ajout près, de Gargilius (paragraphe 157), mais sous le nom de *Dioscurides* (sic); l'épigramme de Pulex sur Hermaphrodite (paragraphe 112); une présence plus grande de Lactance, avec une citation explicite sous le nom de *Firmianus* (paragraphe 395); une utilisation assez importante de l'*Historia animalium* d'Aristote, cité en grec ou en latin, parallèlement au livre de Pline consacré aux insectes (*nat.* 11); un renvoi explicite au *Cratyle* de Platon (paragraphe 211), mais emprunté à Tortelli. En revanche, l'utilisation du *De Romanorum magistratibus* de Pomponio Leto (abrégé en *magistr.*) n'est pas certaine (voir paragraphe 447).

Le travail d'édition, et surtout de décryptage des sources d'un ouvrage aux prétentions encyclopédiques comme le *Cornu copiae* pousse celui qui s'y risque au bout de ses limites, et parfois même au delà. Immense est la peine, mais immense aussi l'enrichissement personnel, doublé de la satisfaction de faire œuvre utile à la communauté scientifique: comme il serait précieux de pouvoir disposer d'éditions scientifiques décryptées de tous les lexicographes latins médiévaux et humanistes! Ce sentiment, et le désir de mener à bien une œuvre voulue par l'ami disparu, m'ont soutenu dans les épreuves et difficultés, attendues pour certaines, franchement inattendues pour d'autres, que j'ai eu à affronter. La recherche - comme la vie - réserve parfois, au détour d'une ligne - ou d'un couloir -, une divine surprise. L'important, disait Sesto, est d'avancer (*andare avanti*). C'est ce que j'ai fait, plus loin, toujours plus loin. *Plus outre...*

Aix-en-Provence,
le 19 avril 1993

Jean-Louis Charlet
Professeur à l'Université de Provence
Directeur du centre Niccolò Perotti
(Centre P.A. Février, URA 167 du CNRS)

1 Pour conserver scrupuleusement la forme du calligramme, contrairement à mes principes d'édition, je n'y ai pas mis en gras le nom d'auteur **Aurelius**.

2 Ce manuscrit a été récemment exposé à Gênes: voir le catalogue *Cristoforo Colombo e l'apertura degli spazi*, G. Cavallo, t. 1, Roma 1992, I.36, p. 200-203.

AD DOMITIANVM EPIG. III.

1 QVAE TAM SEPOSITA EST. Blanditur Domitiano quod, qum ad spectacula eius ex toto terrarum orbe diuersarum linguarum spectatores conueniant, omnes tamen una uoce eum patrem patriae salutant, quasi una urbe oriundi. Constat sanè tantam aliquando hominum multitudinem ludorum gratia ad Urbem confluisse, ut

5 Senatores quidam nimia pressura fuerint elisi.

2 QVAE GENS: interrogantis est. **Quis enim, quae, quod uel quid** aliquando interrogatiue ponuntur. **Martialis:** Nam tantos rogo quis ferat labores? **Apuleius:** Quinam (f°194v) hic nouus est hospes? **Gellius:** Quae nam malum est ista intemperies? **Plautus:** Quod facinus admisi tantum? **Idem:** Quid ad illas artes optes, si optio adueniat tibi? Aliquando indefinite. **Plinius:** Tum mihi nescio quid in aurem insurrauit. **Idem:** Morbus nescio qui ante eam aetatem incognitus nostris. **Cicero:** Qum praecepta nescio quae discipulis suis palam tradidisset. **Plautus:** Nec mihi quod facinus conscirem inueni. **Seneca:** Paululum nescio quid uisus est balbutire. Non nunquam quis ponitur pro aliquis. **Cicero:** Si quis uestrum est qui forte miretur. **Plautus:** Si quem seruorum domi habes. Nam qui pro aliquis in nominatiuo casu raro praeterquam apud uetustissimos inuenitur. **Cicero:** Si quae sunt in hac re difficultates. Et enim in singulari non quae, sed qua pro aliqua dicimus. **Martialis:** Si qua fides ueri, praeferrī, maxime Caesar, Temporibus possunt secula nulla tuis. **Plautus:** Si quod posthac uerbum fecero. **Virgilius:** Spero equidem mediis, si quid pia numina possunt, Supplicia hausurum scopulis.

3 Quis et quid nunquam relatiue ponuntur, qum qui, quae, quod frequentissime referant antecedens. Quod adiectiuum est et semper iungitur substantiuo, quid uero semper est substantiuum. Praeterea qui, quae, quod frequenter accipiuntur pro tantus, tanta, tantum, et hoc tribus modis. Nam et 'cuius humanitatis es' dicere possumus, et

5 'qua humanitate es', et 'quae tua est humanitas' pro tantae humanitatis es, tanta humanitate es, tanta tua est humanitas. Similiter 'cuius amoris es', 'quo amore es', 'qui tuus est amor', 'cuius officii es', 'quo officio es', 'quod tuum est officium'. **Quintilianus:** Hoc si scisses, pater, affirmo, promitto, cuius pietatis es, nemo te antecessisset. **Idem:** Quae tua pietas est. In eundem sensum accipiuntur **is, ea, id:** nam 'eius pietatis es' dicimus, et 'ea pietate es', et 'ea tua est pietas', habet que aliquid plus uirium talis oratio quam si dicas 'pro tua pietate'. Item **quo** aliquando pro quanto accipitur, ut qum dicimus 'eo magis quo magis'.

4 Á quis composita fiunt **aliquis**, quasi alius quis; á quo aliquo, aliqua, aliquorum, aliquotiens aduerbia, hoc est ad aliquem locum, per aliquam partem, uersus ali-

1,1 Mart. *spect.* 3,1 | 4-5 cf. Cald. ex Suet. *Iul.* 39,4 | 2,1 Mart. *spect.* 3,1 | 2 Mart. 3,44,9 | 2-3 Apul. ? *fr. inc.* 69 | 3 ex Gell. 1,17,2 [an 1,23,11 ?] potius quam 17,7,4 ? | 3-4 Plaut. ? [Oliver 35] ex *Mil.* 498 an *Rud.* 162 an *Men.* 712 + *As.* 313 ? | 4 cf. Plaut. *Mil.* 669 | 5 Plin. ? | 5-6 Plin. ? ex *nat.* 26,1 ? | 6 Cic. ? *fr. inc.* 36 | 7 Plaut. ? [Oliver 36] ex *As.* 313 + *Aul.* 796 ? | 7-8 Sen. ? *fr. inc.* 31 | 8 cf. Cic. *Sest.* 31 | 9 Plaut. ? [Oliver 37] ex *Stich.* 397 ? | 10 ex Cic. *inu.* 1,22 | 11-12 Mart. 5,19,1-2 uar. | 12-13 Plaut. ? [Oliver 38] ex *Men.* 157 an *Mil.* 1252 an *Rud.* 1117-8 ? | 13 Verg. *Aen.* 4,382-383 | 3,1 cf. Prisc. *gramm.* III,127,7-8 ? [al.] | 3-4 et 8-11 cf. Valla *eleg.* 3,84 (Ps. Quint. *decl.* 9,21; ?) | 11-12 cf. Valla *eleg.* 1,16 ? | 4,1-2 cf. Hug. *alius* uel Balb. *aliquid* [et al.] ?

1,1 Quae] uae o || 2,1 quid] aliquid a || 5 quid] quod a || 3,1 ponitur ova || 2 quid U : quod ova || 9 accipitur va || 4,1-3 á quo—Item *add. in mg. U²*

quam partem, aliquot uicibus; et aliunde, ex aliquo loco. Item **quisquam**, **quispiam** eiusdem significationis; **si quis**, idest si ali- (c. 318) quis. Et **quisquis**, quod significat **quicunque**. Et **quisque**, á quo **unusquisque**, quae significant omnes, et **quisnam** interrogatiuum, et **quisputas** eiusdem significationis, et **nequis**, quod componitur ex ne et quis pro aliquis, significat que ut nullus. Et **quisquiliae**, á quisquis, quasi quicquid cadiae. Sunt enim quisquiliae purgamenta terrarum, et quicquid ex arboribus, herbis, floribus minutum cadit. Á quo **quisquiliam** uocant exiguum fruticem ilicis, producentem coccum, quod granum est ad tingendum uestes gratissimum.

5 Á qui **quiuis**, **quicunque**, **qui-** (f°195r) **libet**; á quo unusquilibet, de quibus supra diximus. Item **quidam**, quod non est particulare ut aliquis, quemadmodum plerique falso existimant, sed potius singulare. Aliud est enim quum dico 'aliquis uestrum hodie me percussit' et aliud quum dico 'quidam uestrum hodie me percussit':
 5 illic enim incertum aliquem ex duobus significo, quem percussorem meum esse non deprehendo; hic uero certum hominem ex uobis á me, quod ab eo percussus sim agnitum, si non aliter se habere quidam uideatur quam nomen proprium. Verbi gratia, si sciam Pyrrhum mecum locutum fuisse id que tacito nomine exprimere uelim, recte dicam: quidam mecum locutus est, non autem aliquis, quod significaret
 10 nescire me quis mecum esset locutus. Vnde uulgo sic loquimur quotiens aut nolumus nominare homines aut eorum nomina nescimus: quidam ad quendam scribens sic inquit, non autem aliquis ad aliquem. Sed hoc multo manifestius cum negatione apparet. Nam si dicam 'non percussit me hodie quidam uestrum', profecto significo unum ex uobis certum, ut puta Pyrrhum, me non percussisse. Si uero dicam 'non
 15 percussit me hodie aliquis uestrum', significo nullum uestrum me hodie percussisse. Itaque illa singularis enuntiatio est, haec uniuersalis.

6 Item á qui **quia**, coniunctio causalis; á quo **quianam**, aduerbium interrogandi. **Virgilius**: Heu quianam tanti cinxerunt aethera nimbi? **Idem**: Caelicolae magni, quianam sententia uobis Versa retro? Et **quiane**, quod significat certe, re uera. **Idem**: Quiane auxilio iuuat ante leuatos. **Quidem**, quod similiter significat certe, et tribus modis in oratione accipi solet. Vno ad distinguendas res, ut 'ego quidem Romae sum, tu uero Athenis, frater autem Alexandriae'. In quo modo tantum duobus comitibus uti potest, quae sunt uero et autem. Altero quasi per exceptionem eius quod affirmes. **Quintilianus**: Torquebis quidem filium, sed fatebitur mater. Et nunquam ferè apud hunc et Ciceronem coniungitur quidem et ille, quin exceptio huiusmodi sequatur. **Cicero**: Ab optimis illis
 10 quidem Viris, sed non satis eruditis. **Idem**: Qui autem in uirtute summum bonum ponunt, praeclare illi quidem. Sed haec ipsa uirtus amicitiam et gignit et continet. Plures que in hoc modo comites

4,3-4 cf. Valla *eleg.* 3,63? | 4-5 cf. Valla *eleg.* 3,16? | 7-9 cf. P. Fest. 256 | 9-10 cf. Plin. *nat.* 16,32 uar. | 5,1-2 cf. 1,417 et 419 | 2-7 ex Valla *dial.* 2,5 | 10-13 et 16 cf. Valla *dial.* 2,5 | 6,1-3 cf. Seru. et *Aen.* 5,13 (*Aen.* 10,6-7) | 3-4 cf. Seru. et *Aen.* 4,538 | 4-14 cf. Valla *eleg.* 2,23 (Ps. *Quint. decl.* 18,13; Cic. *Tusc.* 1,6; *Lael.* 20)

4,7 nullas v || 8 cadiae U: cadit ova || 9 minutim oa minuti v || uocat ov || 5,4 et aliud - percussit om. a || 14 certum] tum v || 6,9 illis om. v

habere hoc aduerbium potest, ut uerum, uerumtamen, sed, sedtamen, at, attamen, caeterum. Tertio modo, quum nulla ex praedictis coniunctionibus sequitur. **Idem**: Aut enim nemo, quod quidem magis credo, aut si quisquam est, ille sapiens fuit.

7 **Ab hoc fit equidem**, quod proprie significat ego quidem, nec unquam aliter á Virgilio, Cicerone, Quintiliano usurpatur. **Virgilius**: Equidem merui nec (f° 195 v) deprecor, inquit. Ab aliquibus capitur interdum pro quidem. **Persius**: Non equidem hoc dubites, amorum foedere certo Consentire dies. Et **siquidem**, quae ex si et quidem componi uidetur, tamen primam syllabam breuem habet, quum si producta sit. Item significationem non habet partium ex quibus componitur, sed idem significat quod nam. **Quintilianus**: Atque natura ipsa uidetur ad tolerandos facilius labores musicam ueluti numen nobis dedisse, siquidem remigem cantus hortatur. Aliquando siquidem pro si certe. **Cicero**: Deinde profectus est id temporis quum iam Clodius, siquidem eo die Romam uenturus erat, redire potuisset.

10 **Quidam** putant duplam hanc esse dictionem, sed unam esse **Ouidius** ostendit, qui in hoc eodem significato utitur pri- (c. 319) ma breui, quod non accideret nisi esset composita: Quae mihi uentura est, siquidem uentura, senectus, quum desit numeris ipsa iuuenta suis ?

8 **Quin**, quod quatuor modis accipitur. Vno, quum increpantes uel interrogantes uel exhortantes dicimus, significat que cur non, ut 'quin uenis?', 'quin legis?', 'quin fugis?'. **Virgilius**: Quin tu aliquid saltem potius quorum indiget usus, Viminius molli que paras detexere iunco? Secundo, quin significat quod. **Terentius**: Non dubium est quin uxorem nolit filius. Tertio, quum per hanc particulam magis confirmamus, significat que atque etiam. **Virgilius**: Quin aspera Iuno, Quae mare nunc terras que metu Caelum que fatigat, Consilia in melius referet. Quod et quin imo aliquando dicitur. Quarto, quum ita ponimus quin quasi priori uideatur esse contrarium; et aliquando quod non, aliquando ut non significat. **Cicero**: Non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse et honestum existimaret; quin, idest quod non. **Virgilius**: Hic tibi nequa morae fuerint dispendia tanti, quin uatem insanam aspicias; quin, idest ut non.

10 **9 Quo**, quod loci aduerbium est. **Idem**: Quo ue tenetis iter, idest: ad quem locum tenditis. Hinc **Veteres adquo** pro quantum usurpabant. **Afranius**: Vt scire possis adquo te expediat loqui. Aliquando est coniunctio, et significat Vt. **Plynius**: Neque enim id feci quo tibi molestus essem. **Qui**, quod similiter aduerbiallyter capitur, et significat quo modo.

5 **Cicero**: Qui fieri poterat ut eius dolore non angerer, qui mecum semper familiarissime uixisset ?

10 **10 Qum**, quod ueteres **quom** scribebant, est que aliquando aduerbium temporis et significat quando. **Virgilius**: Qum faciam uitula pro frugibus, ipse uenito. Aliquando ponitur pro dum. **Cicero**: Qum me in Africam contulissem. Non nunquam pro quamuis. **Idem**: Qum in omnibus causis grauioribus, Cai Caesar, initio dicendi commoueri soleam uehementius quam

(cf. Cic. *Lael.* 9) | 7,1-2 cf. Seru. *Aen.* 1,576 ? [et al.] | 2-3 *Verg. Aen.* 12,931 | 3-4 cf. Seru. *Aen.* 1,576 (Pers. 5,45-46) | 4-8 et 8-12 cf. *Valla eleg.* 2,25 (cf. *Quint. inst.* 1,10,16; cf. *Cic. Mil.* 28; *Ou. am.* 3,7,17-18) | 8,1-3 cf. *Gell.* 17,13,1 + *Valla eleg.* 2,45 | 3-4 cf. *Valla eleg.* 2,45 (*Verg. ecl.* 2,71-72) | 4-5 *Ter. Andr.* 172 | 5 cf. *Gell.* 17,13,1 ? | 5-7 cf. *Valla eleg.* 2,45 (*Verg. Aen.* 1,279-280) | 7-8 cf. *Gell.* 17,13,2 | 8-9 cf. *Valla eleg.* 2,45 | 9-10 cf. *Gell.* [non Cic.] 17,13,2 | 10-11 cf. *Valla eleg.* 2,45 (*Verg. Aen.* 3,453 + [ex 456 + 443]) | 9,1 *Verg. Aen.* 1,370 | 2-3 cf. *Non.* 76 (*Afran. com.* 278) | 3-4 *Plin.* ? | 5 *Cic.* ? *fr. inc.* 37 | 10,2 *Verg. ecl.* 3,77 | 3 *Cic.* ? *fr. inc.* 38 [ex *fam.* 7,3,5 ?] | 3-17 cf. *Valla eleg.* 2,22 (cf. *Cic. Deiot.* 1)

6,12 sedtamen] tamen a || 7,7 numen] muneri ova || 9 tempus ov || 8,5 quum U : quin ov cum a || 9,2 pro om. ov || 10,2 uitulam va || 4 Caesaris a

- 5 uel usus uel aetas mea uidetur (f° 196r) postulare, tamen in hac ita me multa perturbant. **Idem:** Satis ne constanter facere uideamur qui, qum praecipui nihil posse dicamus, tamen et aliis de rebus disserere soleamus et hoc ipso tempore praecepta officii prosequamur. Interdum iungitur cum tum et indicatium ferè postulant. Est autem in **qum** quidam minus, in **tum** quidam maius. Et hoc duobus modis fit ut aut generale praecedat, sequatur spetiale, aut ambo sint
- 10 spetialia. Primo modo sic. **Quintilianus:** Quod qum omnibus confitendum est, tum nobis praecipue, qui rationem dicendi á bono Viro non separamus, idest omnibus multum, mihi autem maxime. Altero modo, **idem:** Quod opus, Marcelle, uictori tibi dicauius, quem qum amicissimum nobis, tum eximio litterarum amore flagrantem, dignissimum hoc mutuae inter nos caritatis pignore iudicabamus, idest: multum propter amorem tuum in nos, plus tamen
- 15 propter amorem litterarum. Aliquando tamen cum coniunctio iunguntur. **Cicero:** Graui teste priuatus sum amoris erga te mei patre tuo, clarissimo uiro, qui qum suis uirtutibus, tum uero te filio superasset omnium fortunas, si te ante uidisset quam uita decederet.

- 11 Tum saepenumero sine qum ponitur geminatum, triplicatum et multiplicatum, sed ferè in rebus paribus. **Quintilianus:** Nec indignetur Herodotus aequari sibi T. Liuium tum in narrando mirae iucunditatis clarissimi que candoris, tum in contionibus supra quam enarrari potest eloquentem. Aliquando tum pro tunc accipitur. **Virgilius:** Tum primum nostri Cacum uidere timentem. Interdum pro deinde. **Idem:** Aeneas matri Eumenidum magnae que sorori Ense ferit, sterilem que tibi, Proserpina, uaccam. Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras. Non nunquam pro aliquando. **Cicero:** Tum hoc, tum illud arguere, hoc est modo hoc, modo illud. Quidam á tumque putant **tunc** esse declinatum, sicut nec á neque. Significat autem tunc eo tempore, et de omnibus temporibus dicitur. De praeterito, **Virgilius:** Tunc decuit qum scepra dabas. De praesenti, **Plautus:** Tunc ad eam accede, qum po- (c. 320) tes. De futuro, **idem:** Ego tunc adero qum tui uidendi mihi copia erit.
- 5

- 12 Á qum pro quando fit **qum primum**, quod significat statim postquam. Iuris-consulti **qum fari poterit et postquam fari poterit** ita distinguunt ut posterior scriptura uberior sit et omne tempus significet post illud quo fari potest. Prima uero arctor, et id tantummodo tempus denotet quo fari possit.

- 13 **Cum** uero praepositio primogenia est, nec á qui deducitur, ideo que non per q sed per c scribitur, nec iungitur rei notanti instrumentum, sed comitem. **Quintilianus:** Vt quaeramus nunquid apud nos sit uis quaedam septimi casus et apud Graecos sexti. Nam, qum dico 'hasta percussi', non utor ablatiui (f° 196 v) natura, nec si idem graece dicam datui. Sic
- 5 'impuli te manu' dicimus, non cum manu; 'uideo te oculis', non cum oculis; 'deleo litteras lachrimis', non cum lachrimis; 'abstergo sordes aqua', 'liquefacio ceram igni', non cum aqua aut cum igni. Quod si dicamus 'acceptus est cum honore, scripsit

(Cic. off. 2,7 uar.; Quint. inst. 2,17,43; cf. Quint. inst. 1 prooem. 6 uar.; cf. Cic. fam. 2,2,1) | 11, 1-4 cf. Valla eleg. 2,22 (cf. Quint. inst. 10,1,101) | 4-5 Verg. Aen. 8,222 | 5-6 Verg. Aen. 6,250-252 | 6-7 cf. Valla eleg. 2,22 (ex Valla [non Cic.] ?) | 8 cf. ? | 9-10 Verg. Aen. 4,597 uar. | 10 Plaut. ? fr. inc. 105 [ex Pers. 763-764 an Rud. 242 ?] | 11 Plaut. ? fr. inc. 106 [ex Truc. 370 ?] | 12,1-4 cf. Iaul. dig. 50,16,217 | 13,2-13 cf. Valla eleg. 2,6 (ex Quint. inst. 1,4,26)

10,13 inter] in v || 16 tuo add. s. l. U² || 11,1 Tum om. a || sine qum om. ova || et triplicatum a || 8 tumque U: tum ova || 12,3 Primus ov

cum beniuolentia, allocutus est cum affabilitate, aspexit cum truculentia', hi ablatiui non instrumentum significant sed coniunctionem, siquidem acceptus est non instrumento corporis, non honoris, sed honore comite; scripsit instrumento manus, non beniuolentia, sed hac comite; allocutus est instrumento linguae, comite atque operatrice affabilitate; aspexit instrumento oculorum truculentia suffusorum quae nihil facit ad ipsam inspectionem, sed oculi. **Cum potestate esse** apud ueteres dicebatur qui á populo alicui negotio praeficiebatur. **Cum imperio esse**, cui nominatim dabatur á populo imperium. **A cum factum est cumalter**, quod antiqui pro cum altero usurpabant, ita hoc breuitatis gratia dicentes ut sodes pro si audes et sis pro si uis.

14 Quoad, quod significat donec, ut 'quoad uixit, in amicitia constantissime perseuerauit', idest donec uixit, nihil que differt ita loqui 'quoad uiuet' et 'quoad morietur'. Item, 'quoad Senatus habebitur' et 'quoad Senatus dimittetur'. Haec enim, quamuis contraria uideantur, idem tamen significant quoniam duo tempora, qum inter se opposita sunt atque ita cohaerentia ut alterius finis cum alterius initio misceatur, non refert utrum per extremitatem prioris aut per initium sequentis locus ipse confinis demonstretur. Ponitur etiam quoad pro inquantum, et ab eo fit **quoadusque** eiusdem significationis, sicut á quo **quousque**, quod aliquando significat quamdiu, ut 'quousque tandem hoc patieris', aliquando usque ad quem locum, ut 'quousque agri tui fines protraxisti'.

15 Quominus, quod significat statim. **Virgilius**: Et quominus arua Insequitur. **Quondam**, quod modo pro olim siue aliquando accipitur. **Cicero**: Vt tuus quondam familiaris facere solebat. Modo pro semper. **Virgilius**: Vt quondam in stipulis magnus sine uiribus ignis. **Quoniam**, quod, ut **Festus** refert, modo quia significat, modo postquam. **Quoque**, quod aliquando significat etiam. **Seneca**: Tu quoque simili modo exercere te debes. Aliquando similiter. **Virgilius**: Vocabere tu quoque uotis. **Quot**, á quo **quotquot**, **quotcunque**, **quotus**, **quotannis**, **quotidie**, **quottidianus**, **quotiens**, de quibus supra diximus. Item **quotennis**, quod significat quot annorum, sicut **septennis**, septem annorum. Quidam etiam **quotennium** usurpant, sicut **septennium**. **Quomodo**, **quemadmodum**, **quodammodo**, **quiuismodi** notae significationis. **Quorsum**, (f°197r) id est uersus quem locum, quasi quo uersum; et **quoque uersus** seu **quoque uersum**, hoc est uersus omnes partes. **Qur**, quod ueteres **quor** scribebant, aduerbium, quod significat quare. Vnde quidam **qur** á quare per syncopen atque apocopen deductum existimant, a et e litteris detractis. **Quo circa**, quod significat quamobrem.

13,13-15 cf. P. Fest. 50 | **15-17** cf. P. Fest. 50 | **14,2-7** cf. Gell. 6,21,1-3 | 9 cf. Prisc. gramm. III,139,7-10 ? | **15,1** cf. Seru. et cf. *georg.* 1,104-105 | 2 et 3 cf. Seru. *Aen.* 2,678 (*georg.* 3,99) | 2-3 Cic. ? *fr. inc.* 39 | 4 cf. P. Fest. 260 | 5 Sen. ? *fr. inc.* 32 | 6 cf. Seru. et ex *Aen.* 1,290 | 6-7 cf. 1,321-322; 1,92 et 107 | 9 cf. Balb. *quotennis* et *septennis* | 11 cf. Prisc. gramm. III,138,21 ? | 12 cf. Prisc. gramm. II,36,4 uel Vel. gramm. VII,71,23; 77,10-11 [et al.] | 13-14 cf. Vel. gramm. VII,71,4-6 ?

13,10 honoris] honore *ov* || **13** esse *om. ova* || **14,2** ita *om. v* || **3** admittetur *ova* || **4** significat *v* || **7** inquantum] quantum *ova* || **15,3** magnis *a* || **6** uocaueret *v* || **76** quocunque *v* || **7** quotus *om. ova* || **10** quemadmodum *om. a* || **11-12** quoquouersus seu quoquouersum *ova*

16 Quuius, quuia, quuium, á quo quuias, quae et si nunc per c uulgo scribuntur, ueteres tamen per q scribere solebant. Hoc autem inter se differunt quuius et quuias, quod quuius ad personam hominis refertur. **Virgilius:** Dic mihi, Dameta, quuium pecus ? an Meliboei ? Quuias uero significat unde. **Cicero:** Socrates qui- (c. 321) dem, qum rogaretur quuiatem se esse diceret, mundanum inquit. **Veteres pro quuias quuiatis** dixere. **Actius:** Qui neque quuiatis esset, unquam potuimus multa rogantes scire. Postea haec per c non per q scribi coeperunt, qum magna inter has litteras affinitas sit.

17 Quies, quod proprie somnum significat, dicta quasi qui tibi es et nullo alio negotio destineris. Tunc enim caeteris negotiis uacamus qum dormimus. Propter quod etiam pro tranquillitate accipitur quies. Á quo fit **requies,** eiusdem significationis, et contrarium eius **inquiēs,** hoc est cura, sollicitudo, molestia. Hinc **quietus,** tranquillus; et **inquietus,** sollicitus, turbatus; et **quietudo** atque **inquietudo;** et **quiesco, acquiesco** et **requiesco.** Est autem quiesco aliquando dormio, aliquando sto, non moueor, aliquando curis uaco, quod si addatur accusatiuus, est quiescere facio. **Plautus:** Quiesce tumultum hunc qui est ante hostium. **Quietalis** ab antiquis Orcus dicebatur, hoc est Pluto Deus inferorum, quod defunctorum animas quiescat, hoc est quiescere faciat. Hinc ὄρκον Graeci iuramentum dicunt, quod per eum et paludem Stygiam sanctissimum erat iuramentum, quod uiolare minime licebat etiam diis. Hinc ὄρκος στρατιωτικός, militare sacramentum, uocatur, et ὄρκῳ iuro, et ὄρκωμοσία ius-iurandum, et ὄρκωμόσιον iuramentum.

18 Sunt etiam qui **queo** quasi qui eo dictum putant. Significat autem possum, cuius compositum est **nequeo,** non possum. Vnde **nequeunt** aliquando usurparunt antiqui pro non eunt. **Veteres quantiam** pro potentia scripsere, et **nequint** pro nequeunt, non possunt. Postremo **Quippe,** confirmandi aduerbium, de quo supra diximus.

19 Á quae uero fiunt **aliqua, quaepiam, quaedam, quaeque, unaquaeque, nequa, quanam, siqua, quaelibet, quaeuis, quaecunqve** supradictarum significationum. **Qua** aduerbium, quod modo significat per quem locum. **Virgilius:** Dic mihi qua sit iter. Modo inquantum. **Seneca:** Hominem quippe, qua animal est, moueri sensu oportet. Aliquando capitur pro tum siue (f° 197v) pro partim. **Plynius:** Medium tempus distentum impeditum que, qua officiis maximis, qua amicitia principum egisse.

20 Quam, quod modo significat quod Graeci dicunt ἤ ut 'eloquentior apud nostros Cicero habitus est quam apud Graecos Demosthenes'; modo quantum, ut 'Quam bene marmorei directa est semita pontis', idest quantum bene; aliquando ualde. **Curtius:** Collem que traiecto quam celerrime flumine occupat, idest ualde celerrime. Sed notandum quod quam, quando pro quantum accipitur, semper positio iungitur. **Cicero:** Quam

16,2-3 cf. Non. 426 | 3-4 Verg. *ecl.* 3,1 | 4-5 cf. Non. 93 (Cic. *Tusc.* 5,108) | 5-6 cf. Non. 426 (Acc. *trag.* 625-626 uar.) | 17,3 cf. Seru. *georg.* 2,344 ? | 7-8 cf. Seru. *ecl.* 8,4 | 8 Plaut. ? *fr. inc.* 107 [Oliver 44] | 8-9 cf. P. Fest. 256 [= Fest. 257] | 10 et 12-13 cf. Gloss. II,386,56-60 | 10-11 cf. Tort. *Orcus* (ex Cels. ap. Seru. auct. *georg.* 1,277 ?) | 18,1 ? | 2-3 cf. P. Fest. 163 uar. 13 ? | cf. P. Fest. 163 | 4 cf. 2,288 | 19,1-3 cf. 1,69 et 417 et 419; 4-5 | 3-4 Ps. Verg. *Priap.* 30,2 | 4-5 Sen. ? *fr. inc.* 33 | 5-6 Plin. *epist.* 3,5,7 | 20,3 Curt. ? ex 4,12,19 ? | 5-7 cf. Valla *eleg.* 1,17 (cf. Cic. *fam.* 7,15,1)

16,3 quod] et v || 6 Actiue o || nunquam ova || 17,2 non uacamus va || 6 acquiesco add. in mg. U² || 8 uacuo a || 9 hoc est¹] hoc v || 18,3 potentiam va || 19,1 quaedam om. ova || 2 nequa add. s. l. U² || 6 principium v

morosi sunt qui amant, ex hoc potes intelligere. Quando uero accipitur pro ualde, semper requirit superlatiuum. **Idem**: Cum quo semper quam familiarissime uixerat. Excipitur unum uerbum possum et quae idem significant, ut queo, ualeo, licet et similia, cum quibus iunctum quam pro quantum etiam superlatiuo connectitur. **Quintilianus**: Quae omnia non omittenda sunt, sed narranda quam breuissime possumus. **Vbi** etiam ipsum quantum frequentissime ponitur. **Cicero**: Nisi quod tanta est inter eos quanta maxima potest morum studiorum que distantia. **Quintilianus**: Quam aliquid adhibita quanta maxima potest cura diligenter elimauerit. Cum comparatiuo uero nunquam iungitur quam. Vnde male quidam quamplura pro **complura** scribunt, et 'narraui rem gestam quam breuius potui', pro 'quam breuissime potui'. Quemadmodum autem quam pro ualde nunquam positiuo aut comparatiuo, sed semper superlatiuo adiungitur, sic é contrario **per** pro ualde nunquam comparatiuum aut superlatiuum, sed semper positiuum requirit: dicimus enim perpulchre, perbelle, perdiligenter.

21 Sic per quam, sane quam, admodum quam, oppido quam. Plynius: Per quam uelim scire. **Terentius**: Perpol, quam paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores, quod sic resoluitur: pol per quam paucos. **Gellius**: Sane quam utile est. **Idem**: (c. 322) Voce admodum quam suaui. **Idem**: Oppido quam libens audiui. **Idem**: Admodum quam celer accurrit. **Seruius Sulpitius**: Postquam mihi renuntiatum est de obitu filiae tuae, sane quam pro eo ac debui, moleste tuli. **Celius**: Sane quam litteris Caesaris sumus commoti. **Brutus**: Sane quam gauisus sum. **Cicero**: Nam, quod de Pompeio Caninius ait, sane quam refrixit. Quidam etiam **ualde quam** eodem modo usurparunt. **Brutus**: Nam suos ualde quam paucos habet. Item quidam minus quam ineptum pro per quam non ineptum scripsere, quod si quando contraria exempla reperiantur, perrarum est et, ut suspicor, librariorum potius culpa deprauata sunt. Á quam etiam deducitur **quam mox**, quod significat quam cito; sed, si per se ponatur **mox**, significat postea uel paulo post.

22 Quanquam et quamuis, pro etsi. Licet enim haec eiusdem significationis sint, aliquod tamen (f° 198r) in utendo discrimen habent. Nam **etsi** et quanquam maiorem quandam dignitatem habere uidentur, semper que asciscunt sibi indicatiuum in principio ferè epistolarum siue librorum. **Cicero** pro Milone: Etsi uereor, iudices. **Idem** in epistola ad Atticum: Etsi nihil noui afferebatur. **Idem** ad Herennium: Etsi negotiis familiaribus impediti uix satis ocii studio suppeditare possumus, et id ipsum quod datur ocii libentius in philosophia consumere consueuimus. **Quintilianus** in declamatione de corpore proiecto: Etsi, iudices, in hac asperissima conditione fragilitatis humanae in qua nemo prope mortalium impune uiuit, haec omnibus natura est ut sua cuique calamitas praecipue misera et intoleranda uideatur. **Cicero** pro L. Manlio: Quanquam frequens conspectus uester mihi multo iucundissimus est uisus. **Idem** de offi-

20,7 Cic. ? ex Lael. 77 ? 17-9 cf. Valla eleg. 1,17 19-10 ex Quint. inst. 2,17,42 + 10,1,49 ? 10-18 cf. Valla eleg. 1,17 (cf. Cic. Lael. 74; ex Quint. inst. 2,7,5 + 2,2,3 [an 2,4,15 ?] ?) 1 21,1-4 cf. Valla eleg. 1,17 (Plin. epist. 7,27,1; Ter. Hec. 58-59; cf. Gell. 17,2,1; Gell. 19,9,10; ex Gell. 17,12, 1) 1 4-5 ex Gell. 16,19,1 ? 1 5-11 cf. Valla eleg. 1,17 (cf. Sulp. Ruf. Cic. fam. 4,5,1; cf. Cael. Cic. fam. 8,10,1 uar.; cf. Brut. Cic. fam. 11,13,4; cf. Cic. ad Q. fr. 5,3 [= 4,5]; Brut. Cic. fam. 11,13,3) 1 22 cf. Valla eleg. 2,21 (Cic. Mil. 1; cf. fam. [non Att.] 2,14; cf. Rhet. Heren. 1,1; cf. Ps. Quint. decl. 6,1; cf. Cic. Manil. 1; off. 1,1)

21,6 Celius] Gellius ova 119 scribere v 11 22,1 eiudem U a.c. 119 natura] natia v

ciis: Quanquam te, Marce fili, annum iam audientem Cratippum id que Athenis abundare oportet praeceptis institutis que philosophiae.

23 **Quamuis** uero et **licet** et **tametsi** magis postulant subiunctiuum, quamuis etiam aliquando habea<n>t indicatiuum. In aliis uero partibus quam in principiis, parem haec omnia locum sortiuntur. Sed hanc quoque differentiam duo illa priora ab his posterioribus habent, quod illa aliquando á nullo dependent. **Cicero**: Quid enim est omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum? Quod cum uenit, omnis uoluptas praeterita pro nihilo est, quia nulla est futura. Quanquam iste tuus animus nunquam his angustiis quas natura nobis ad uiuendum [natura] dedit contentus fuit, semper que immortalitatis amore flagrauit. Nec uero haec tua uita dicenda est, quae corpore et spiritu continetur. Hoc per interrogationem acrius fit atque sublimius, ut si in hoc ipso dicamus: quanquam quis ignorat istum tuum animum, nunquam iis angustiis quas natura nobis ad uiuendum dedit, fuisse contentum semper que immortalitatis amore flagrasse.

24 Item á qua fit **qualis**, quod modo relatiuum est, ut 'talis est pater qualis filius', modo indefinite ponitur, ut 'nescio qualis sit ista iactantia', aliquando interrogatiue, ut 'quale ei responsum dedisti?'. Ab hoc fit **qualitas**, quae diffinitur secundum quam quales dicimus, ut albedo, nigredo, aduocatio, procuratio, legatio, paternitas, filiatio
5 qualitates sunt, quod secundum eas albus, nigrus, aduocatus, procuratores, legatos, patres, filios dicimus; et aduerbium **qualiter**.

25 Item **quantus**, quod similiter modo relatiuum, modo indefinitum, modo interrogatiuum est, refertur que ad numerum et pondus et mensuram. Ab hoc fit aliquantum, quod modo nomen est, ut aliquantum ocii, quasi aliqua quantitas ocii, aliquando aduerbium, ut aliquantum ociosus, quod et aliquantisper dicitur. Item **quantitas**,
5 cuius proprium est quod aequale dicimus. Quantitatum alia **continua** est, alia **discreta**. Discreta quantitas est, ut numerus et oratio. Continua uero, ut linea, (f° 198 v) superficies, bicubitum, tricubitum, corpus, locus, tempus et similia. Á quantus diminutiua fiunt **quantulus** et **quantillus**, hoc est quam exiguus; et aduerbia, unum (c. 323) quantitatis, **quantum**, alterum temporis, **quantisper**, hoc est quanto tempore,
10 sicut **tantisper**, tanto tempore.

26 Item **quando**, quod aliquando aduerbium temporis est, et significat quo tempore, ut 'quando uenisti? quando uenies? quando sedes? quando stas?', et correlatiuum eius est **tunc**: sicut enim tot quot, talis qualis, tantus quantus, taliter qualiter, ita tunc quando dicimus. Et, quemadmodum á quantus fit quantulus et quantillus, ita á
5 tantus **tantulus** et **tantillus**. Aliquando quando ponitur pro siquidem seu quoniam, et est coniunctio rationalis. **Virgilius**: Sed his, quando ultima cernunt, Extrema iam morte

23 cf. Valla *eleg.* 2,21 (cf. Cic. *Marcell.* 27-28) | 24,3-4 cf. Boeth. *Arist. categ.* 8, Mart. Cap. 4, 367, Pap., Balb. *qualis* et al. | 25,4-7 cf. Pap. *quot* [potius quam Balb. *quantus*] ex Boeth. *Arist. categ.* 6 uel Mart. Cap. 4,371 [et al.] | 26,2 cf. Prisc. *gramm.* III,82,25? | 5-7 cf. Valla *eleg.* 2,42 (cf. Verg. *Aen.* 2,446-447)

23,2 habeat *U* *ov* || 3 partem *v* || 6 his] istis *ova* || 7 natura dedit *U* || 9 ipso dicam *o* ipse dicam *ua* || 24,4 dicimur *Ua.c. a* || 6 dicimur *a* || 25,3-4 aliquantum—Item *add. in mg. inf. U²* || 5 dicitur *om. ova* || 6 *quantitas om. a* || 26,3 eius *om. ov* || 7 Sed his] his se *ov* (= Verg. et Valla) || Extremas *ov*

parant defendere telis. **Idem** : Interea, quando optima Dido Nesciat, et tantos rumpi non speret amores, Tentantur aditus. Ab hoc fit **quando quidem**, eiusdem significationis. **Idem** : Quandoquidem Ausonios non fas contingere portus. Et **aliquando** ac **quandoque**, quae sunt aduerbia temporis et significant aliquo tempore; et **siquando**, pro si aliquando, hoc est si aliquo tempore; et **nequando**, hoc est ne ullo tempore.

27 Item **quatenus**, quod interdum significat quoniam. **Plynius**: Et quatenus negatur nobis diu uiuere, relinquamus aliquid, quo nos uixisse testemur. Proprie tamen significat inquantum, sicut **eatenus**, intantum, nec aliter á **Cicerone** usurpatur, ut in Laelio: Videndum est quatenus amicitiae tribuendum sit. **Acron** tradit **quatenus** interdum temporis, interdum loci aduerbium esse, **quatinus** uero esse coniunctionem. Ab hoc aliquatenus deriuatur.

28 Item **quasi**, aduerbium similitudinis, quod significat ita ut. Haec enim aduerbia **uelut**, **ueluti**, **uti**, **quasi**, **tanquam**, **ceu** imaginem innuunt, haec uero **sicut**, **sicuti**, **ut** similitudinem, quamuis ut potest esse generale, necnon **uti**, quod ab eo deriuatur. Etenim qum dicimus 'tu irasceris tanquam leo, quasi canis, uelut ursus', huiusmodi oratio per uerbum substantiuum resoluitur, hoc est: irasceris perindeac si leo aut canis aut ursus esses. Quando uero dicimus 'irasceris sicut leo, sicuti canis, ut ursus', praecedens uerbum subintelligitur, hoc est: irasceris sicut leo irascitur, sicuti canis irascitur, ut ursus irascitur. Quasi autem non modo imaginem, sed ipsam planè ueritatem aliquando significat, ut 'pater, tu non amas me quasi filium', 'imo te, fili, amo quasi filium', 'ego non amplector illum quasi filium, licet mihi filius sit'. Habet etiam quasi quidam proprium quale est: obiicis mihi quod uxorem repudiauerim, quasi tu idem non feceris. Vti etiam aliquando capitur pro quod. **Virgilius**: Namque uidebat uti bellantes (f° 199r) Pergama circum Hac fugerent Graii. Ceu magis est poetarum, licet **Plynius** et alii non nulli eo frequentissime utantur.

29 Item **quamlibet** et **quantumlibet** et **quantumuis** et **quamuis**, eiusdem planè significationis. **Plautus**: Impudica mulier quamlibet magnum facinus auderet. Item **quamprimum**, idest mox, statim. Item **quare**, **quamobrem**, **quasobres**, **quapropter** aduerbia, quae significant propter quod. Et **quaqueuersum** siue **quaquauersum**, pro in omnem partem. Et quo non nulli, et maxime **Plynius**, utuntur, **quadantenus**, hoc est usque ad quandam partem. Et **quamdiu** pro quanto tempore, cuius relatiuum est **tam diu**.

30 Et **nequaquam**, quod significat non, et **nequam** indeclinabile nomen, quod apud ueteres significabat nullius pretii et quod ne tanti quidem erat quam quod habetur minimi. Postea inualuit usus ut denotaret hominem lasciuum ac libidinosum.

26,7-8 cf. Verg. *Aen.* 4,291-293 | 9 ex Verg. *Aen.* 10,105 potius quam 7,547 (ex Valla *eleg.* 2,42 ex Prob. gramm. IV,251,25-26 ?) | 9-11 ex Prisc. gramm. III,82,22 ? | 27,1-4 cf. Valla *eleg.* 2,42 (cf. Plin. *epist.* 3,7,14; ex Cic. *Lael.* 61 + 78) | 4-5 cf. Ps. *Ac. arm.* 3,24,30 uar. | 28,2,7 et 8-14 cf. Valla *eleg.* 2,36 (Verg. *Aen.* 1,466-467) | 29,2 Plaut. ? *fr. inc.* 108 [Oliver 39] | 5-6 e.g. Gell. 17,21,1; Plin. *nat.* 24,124; 37,2... | 30,2-3 cf. P. Fest. 176 | 3 ex Gell. 6,11,5 ?

26,8 Tentaturum *ova* || 10 pro si] pro *ova* || 11 et *om.* v || 27,3 in intantum *a* || 4-5 temporis interdum *om. ova* || 5 quatinus] quamuis *ov* (sed quatinus *o lemma in mg.*) || 27,5-6 Ab hoc - deriuatur *add. in mg. U²* || 28,3 potest] possit *a* || 5-6 perindeac - Irasceris *om. ova* || 6 sicuti] sicut *ova* || 7 leo irascitur sicuti] leo sicut *ova* || 11 quoddam *ova* || 13 est magis *ova* || 29,1 et quantumuis *om. ova* || 2 audent *o* audet *va* || 3 idest] enim v

Vnde **aurum nequam** appellatur, quia hominem trahit ad malum. **Virgilius**: Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames. Hinc **nequitia**, lasciuia et libidinosa illecebra, siue, ut **A. Gellius** sentit, luxus uitae prodigus. Multi tamen nequitiam pro solertia astutia que accipiunt. **Martialis**: Nequitiam tellus non habet ulla magis. Quidam nequam quasi nequicquam dictum existimant. Alii, quod nihil queat nulli que rei sit apta. Ab hoc etiam **nequiter** aduerbium, quod et **nequitus** antiqui dixere; et **nequalia**, detrimenta, et **nequino** uerbum, quod modo significat lasciuio, modo nego, et **Nequinum** oppidum, quod nunc **Narnia** dicitur, ob incolarum libidinosam inertiam. Á quo **Nequinates**, qui nunc (c. 324) **Narnienses**. Item á **quam** fit **ne utiquam**, quod significat nullo modo; et **unquam**, aliquo tempore; et **nunquam**, nullo tempore.

31 Item á quae et res componitur **quaero**. Nihil enim est aliud quaerere, ut supra diximus, quam quae sit res aliqua inuestigare. Ab hoc deducitur **quaeso** quod significat rogo. **Ennius** tamen quaesere pro quaerere posuit. Hinc fit **quaestio** et eius diminutiuum **quaestiuncula**, quae modo quancunque dubitationem significat, modo controuersiam. Iurisconsulti etiam quaestionem esse diffiniunt tormenta et corporis dolores ad eruemdam ueritatem. **Papinianus** autem scribit quaestionem non tormenta tantum, sed et omnem inquisitionem ac defensionem mortis appellari. Hinc et **quaestores** dicuntur qui praepositi sunt pecuniae publicae quaerendae; hi et uectigalia exigunt et aerarii curam habent. Legere etiam epistolas in Senatu consueuere, et imperatoris temporibus candidati principis uocabantur. Maleficia quoque inquirere solebant, propter quod á quaestionibus exercendis non nulli putant quaestores appellatos. Origo eorum uetustissima fuit, siquidem et **Romulum** et **Numam** constat duos habuisse quaestores, non (f° 199v) sua autoritate, sed populi suffragio creatos. Legitur etiam quaestores á populo creatos fuisse, qui capitalibus rebus praecessent. Hi **quaestores parricidii** nuncupabantur, quorum lex duodecim tabularum mentionem facit. **Quaesitores** etiam uocati sunt. **Virgilius**: Quaesitor Minos urnam mouet. Á quo et **inquisitr** et **inquisitio** dicta. Á quaestore **quaestura** deducitur, sicut á praetore praetura. Á quaestione uero fit **quaestionor** uerbum, quod est perquiro, examino; á quo **quaestionarius**, inquisitor, examinador.

32 Item á quaerendo **quaestus**, quod modo lucrum significat, modo actionem ipsam atque artificium lucrandae pecuniae. **Cicero**: Nam de artificii et quaestibus qui liberales habendi sunt, qui sordidi. **Quintilianus**: Nam ut primum lingua esse coepit in quaestu. Reperitur que in utroque numero, et in datiuo et ablatiuo plurali quaestibus facit. Ab hoc **quaestuosus** deducitur, hoc est lucrosus; et **quaestuaris**, qui quaestus gratia artem aliquam exercet; et quaestuariae artes, quae lucri causa exercentur; et diminu-

30,4 cf. P. Fest. 164 [= Fest. 165] | 4-5 cf. Verg. *Aen.* 3,56-57 | 6 cf. Gell. 6,11,7 | 7 cf. Mart. 4,42,4 uar. | 7-8 cf. Varr. *ling.* 10,81 [ap. Gell. 6,11,8 ?]; Isid. *orig.* 10,187 et al. | 8 cf. Hug. *queo* uel Balb. ex P. Fest. 163 [= Fest. 162] | 9-10 ex P. Fest. 163 [= Fest. 162] [uar. ?] | 10-11 cf. Plin. *nat.* 3,113 [an Liu. 10,9,8 ?] | 12 cf. P. Fest. 176 | 31,1-2 (cf. 1,69) cf. Ps. Apul. *diph.* 23 (ex Varr. *ling.* 6,79) uel Tort. *diph.* *quaero* 12-3 cf. P. Fest. 259 [= Fest. 258] (cf. *Enn. ann.* 144; *trag.* 97; 120) | 5-6 cf. Vlp. *dig.* 47,10,15,41 | 6-7 cf. Vlp. [non Papin.] *dig.* 39,5,1,25 | 7-8 (et 9 ?) cf. Pompon. *dig.* 1,2,2,22 potius quam Varr. *ling.* 5,81 ? | 9-10 cf. Vlp. *dig.* 1,13,1,4 | 10-11 cf. Varr. *ling.* 5,81 | 11-13 cf. Vlp. *dig.* 1,13,1 | 13-15 cf. Pompon. *dig.* 1,2,2,23 | 16 Verg. *Aen.* 6,432 | 17-18 cf. Pap. | 32,1-4 cf. Valla *eleg.* 3,12 (cf. Cic. *off.* 1,150; Quint. *inst.* 1 *proem.* 13)

30,6 sensit a || 9 aduerbium nequiter v || 30,12 quam a : que U quae ov || 31,2 quaeso deducitur v || 3 quaescere v || post quaestio add. -/s.l. U², sed nihil in mg. || 4 quancunque U : quam[-n]-quam ov om. a || 9 imperatorem ov imperatores a || 14 patricidii ov || 16 et om. v || 17 uero] non o || quaestionor U : -tior oa -tinor v || 32,6-8 et quaestuariae-natura add. in mg. U² || 6-7 quaesticulus diminutiuum v

tium quaesticulus, quod significat lucellum, hoc est paruum lucrum. **Cicero:** Aut quid fissum iecoris cum lucello meo, aut meus quaesticulus cum caelo, terra, rerum que natura ?

33 Item á quaero fit **quaerito**, quod proprie de his dicitur qui quottidie inquirendo uix uictum inueniunt. **Terentius:** Lana et tela uictum quaeritans. **Plautus:** Quae inops et sordida quaeritando alit familiam. Quaeritando, inquit, hoc est: hostiatim uictum quaerendo, quod mendici faciunt. Á quo **rogatores** etiam sunt dicti. **Plautus:** Vt rogator hostiatim petam panem. Item á quaerito **quaeritabundus** declinatur, hoc est quaeritans.

34 Item á quaero composita fiunt **acquirō**, quod est lucrō, uendico; **anquirō**; circumquaero, quod et **circumquiro** dicitur; **perquiro**, uestigo; **exquiro**, diligenter inquirō. Á quo **exquisita** dicuntur digna, electa, quasi diligenter quaesita; et **exquaestor** uocatur honoratus quaestor et primus; et **exquisite** aduerbium, hoc est diligenter, ellecte, culte. **Inquiro**, inuestigo; **disquiro**, quaerendo discerno; **requiro**, diu quaero, aliquando etiam rursus quaero. **Conquiro**, quaero, deputo, coerceo.

35 Item á quae et res fit **queror** deponens, quod est lamentor. Nam lamentando quae res sit quae nos angat explicare solemus. Ideo autem sine diphthongo scribitur, et corripit primam ut á quaeror differat, quod est passiuum huius uerbi quaero. Ab hoc fit **questus**, hoc est lamentatio, quod tantum in plurali declinatur, cuius datiuus et ablatiuus est questubus. Et **querela**, et **querimonia** eiusdem significationis; et **querimoniarius**, qui querimoniam exponit; et **queribundus**, lamentabilis. **Cicero:** Humili ac queribunda uoce. Et **conqueror**, eiusdem cum suo simplici significationis; et **querulus**, qui conqueritur siue plenus querelis.

36 Quidam tamen **lamentor** á queror ita distingunt ut lamentari sit uoce querula et tristi oratione cladem suam testari. Á quo **lamentum** et **lamentatio** deducuntur. Veteres **lamentas** pro lamentationes scripsere. **Pacuuus:** Lamentas et fletus facere compedi licet. Quidam **lamentor** á **lamero** deductum existimant, quod est scindo, lanio. Á quo **lamae** rupium fracturae dicuntur, et **laminae** bratteae, quamuis aliqui **laminas** á bratteis ita distinguunt ut bratteae tenuiores sint, **laminas** grossiores, quales sunt ex quibus arma conficiuntur. Et **lamiae**, mulieres quae strigum instar infantium sanguinem sugunt, siue ipsae striges. **Horatius:** Nec pransae lamiae puerum uiuum extrahat aluo. **Lamias** etiam ueteres dixerunt nobili familia ortas, quoniam Heliorum á Lamo, Formiarum rege, ortum habuisse constat, unde et **Lamiae** cognomen nobilibus inditum est, quod uulgo **lamium** genus uocabatur. **Horatius:** Heli uetusto nobilis ab Lamo. **Iuuenalis:** Hoc nocuit Lamiarum caede madenti. **Lamia** etiam insignis meretricis nomen proprium fuit. **Lamius** mons est Ioniae notus fama Endymionis, á

32,7-8 cf. Cic. *diu.* 2,34 | 33,1-2 cf. Don. (*Andr.* 75) | 2-3 Plaut. ? *fr. inc.* 109 [Oliver 1; ex *Pseud.* 274 ?] | 4-5 Plaut. ? *fr. inc.* 110 [Oliver 2] | 34,1-2 cf. P. Fest. 22 | 35,4-5 cf. Valla *eleg.* 3,12 | 7 cf. Cic. *Sulla* 30 | 36,1-2 cf. Valla *eleg.* 5,52 | 3-4 cf. Non. 132 (cf. Pacuu. *trag.* 175) | 4 ? | [4?]-5 ex P. Fest. 118 [uar. ?] | 5 cf. Pap. uel Hug. uel Balb. 16-7 cf. Valla *eleg.* 4,74 | 8-9 cf. Hor. *ars* 340 | 9-11 cf. Ps. *Ac. carm.* 3,17,1 | 11-12 Hor. *carm.* 3,17,1 | 12 Iuu. 4,154 ex Ps. *Ac. carm.* 3,17,1 | 12-13 ex Iuu. 6,385 ? | 13-15 cf. Tort.

32,8 iecoris *U*: retoris *ov* reris *a* || lucello | lucelle *v* || meus aut *v* || 33,2 qui *ov* || 3 sordidus *ov* || hoc est *om. ov* || 5 declinatus *o* || 34,1 anquiro *om. a* || 35,1 quaeror *U a.c.* || 2 agat *a* || 5 quaestibus *v* || 7 queribundas *o* || 36 *add. in mg. inf. U²* || 3 lamentationes *U²*: -ne *ova* || 4 lamero | lameo *a* || 5 lanio | lama *ov* || 6 distinguunt *ov* || 8 ante infantium *del. unam uocem U²* || 9 nobilis *U² a.c.* || 10 post Heliorum *add. familia ova* || 12 Lamias quoque ob eandem causam insignes monetarios uocant *post lamo del. U²*

15 quo et ipse Endymion Lamius est dictus. **Quidius**: Lamius Endymion non est tibi, luna, rubori.

37 **Quirito** uero, quod significat clamo, non á querendo deducitur, ut quidam putant, sed á Quiritibus. Is enim quiritare (f° 200r) dicitur, ut **Varro** testatur, qui fidem Quiritum clamans implorat. Quidam quiritare dicunt Romanorum esse, **iubilare** rusticorum. **Quirites** Romani dicuntur á Quirino, hoc est Romulo, urbis Romae conditore. Romulus autem dictus est **Quirinus** quod hasta assidue uteretur, quae lingua Sabinorum appellatur **quiris**. Vnde quidam **securim** uocitatem existimant, quasi semicurim, licet nos á secando potius dictam existimemus. Alii Quirinum á graeco appellatum putant: $\kappa\upsilon\rho\iota\omicron\nu$ enim Graeci regem uocant; constat autem Romanos eo tempore Graecos fuisse. Sunt qui Quirinum dictum uelint ob generis nobilitatem, á patre suo Quirino, hoc est Marte. Romani enim Martem, dum saeuiret, **Gradium**, dum tranquillus esset, **Quirinum** nominabant. Postea, hoc nomen **Octauio** inditum fuit hac de causa. Populus Romanus, ut Octauio blandiretur, tria ei nomina obtulit, ut uel Quirinus uocaretur, uel Caesar, uel Augustus. Ille, ne eligendo unum partem offenderet quae aliud excogitauerat, omnibus usus est. Et primo dictus est Quirinus, 5 postea Caesar, deinde **Augustus**, hoc est sacer et maiestatis plenus, ut ridiculus sit error leguleiorum nostri temporis qui ab augendo imperio Augustum dictum affirmant.

38 Á Quirino **Quirinalis collis** est dictus, quod in eo Quirini templum erat, siue quod, ut alii putant, in eum commigrauere Sabini á Curibus uenientes. Hinc **Quirinalis porta** Romae dicta, quod ea in collem Quirinale itur, uel quod proxime eam esset Quirini sacellum. **Quirinalia** uocabant diem quo sacra Quirino fiebant. **Quiritium fossae** dictae, quod eas Ancus Martius, qum Urbem circumdedit, Quiritium opera fecit.

39 **Iubilare** autem quidam putant á iubare dictum. **Iubar** proprie Lucifer dicitur, quod iubar lucis effundat. **Iubae** enim crines sunt á collo animalium pendentes. Vnde **iubati** leones uocantur qui iubae habent, ad differentiam non habentium iubae. Á Lucifero ergò iubar dici uolunt omnem splendorem, ut auri, argenti, gemmarum. 5 Quapropter, et ad maiestatem hominis transfertur. **Claudianus**: Per fratris regale iubar. Hinc itaque **iubilare** dictum uolunt laetitiam mentis uoce ac gestu exprimere, quod et **iubilum** et **iubilatio** uocatur, hoc est declaratio quaedam et illustratio gaudii concepti. Alii iubilare á iuuando dictum uolunt, quasi animi iucunditatem ostendere. **Iuare** enim delectare est, á quo **iucunditas** dicta. Sunt qui iubilare á sono ipso uocis factum uelint, cuius sententiae nos sumus. Ita enim iubilo dictum est ut ouo á uocibus quibus laeti ac triumphantes uti solemus.

(Ou. *ars.* 3,83 uar.) | 37,1 cf. Non. 21 ? | 1-2 cf. ? | 2-3 cf. Varr. *ling.* 6,68 | 3-4 cf. Varr. *ling.* 6,68 | 4-6 cf. Seru. *Aen.* 1,292 [= Isid. *orig.* 9,2,84] potius quam P. Fest. 49 | 6-7 cf. Seru. *Aen.* 1,292 = Isid. *orig.* 19,19,11 | 7 cf. Hug. uel Balb. | 7-11 cf. Seru. *Aen.* 1,292 [uar.?] (ex Suet. *Aug.* 7) | 11-15 cf. Seru. *Aen.* 1,292 | 15 cf. Seru. *georg.* 4,228 ? | 16 cf. Isid. *orig.* 9,3,16 (ex Ou. *fast.* 1,615; Suet. *Aug.* 7 al.) | 38,1-6 cf. P. Fest. 255 | 39,1 cf. ? | 1-2 cf. Seru. *Aen.* 4,130 = Isid. *orig.* 3,71,18 | 3 ex Plin. *nat.* 8,53; Sen. *Thy.* 732 et al. | 4 cf. Seru. *Aen.* 4,130 | 5 Claud. *Ruf.* 2,144 | 7 ex Aug. *in psalm.* 46,7 l. 6 ? | 8 cf. Cassiod. *in psalm.* 46,2 l. 29 = 80,2 l. 41 [et al.?] | 9 cf. Isid. *diff.* 1,315 et Gloss. *passim* | 9-10 cf. Varr. *ling.* 6,68 et al. | 10-11 ex P. Fest. 195 an Balb. *iubilus* ex Hug. ?

37,6 *quiris* appellatur *oua* || 7 existimamus *ou* || 38,4 esse *v* || 5 *quiritum oua*

40 Differunt autem **ouare** et **triumphare**, quia **ouatio** minor est triumphus (f°200 v) et qui ouando urbem ingrediuntur, (c. 326) uno utuntur equo et á plebeiis siue equitibus deducuntur ad Capitolium atque ex oue sacrificant, propter quod ab ouibus quidam ouare dictum falso existimarunt. Qui autem triumphant, et albis
5 utuntur quatuor equis, et Senatu praeunte ducuntur in Capitolium, et ex tauris sacrificium faciunt. Fieri autem **ouatio** solebat quotiens non interfectis, sed fugatis hostibus incruenta uictoria erat.

41 **Triumphus** graeca uox est. Graeci enim θρίαμβον dicunt; nos, aspiratione ex prima in nouissimam syllabam translata et b mutata in p, dicimus triumphum. Á quo fit **triumpho** uerbum, et passiuum eius **tríomphor**, quod est superior, uincor; á quo **triumphatus** dicitur, uictus, superatus, et de quo triumphatum est; et **triumphator**,
5 qui cum triumpho intrat urbem; et **triumphale**, quod ad triumphum attinet. Vnde **triumphales coronae** dicuntur, quibus imperatores in triumphis coronabantur; et **triumphales uiri**, qui triumphum gesserunt. Erat autem triumphus omnium honorum qui á populo Romano dari solebant maximus. Vehabantur triumphantes curru inaurato, quatuor equis albis eum ducentibus, capite coronato, deuictis hostibus
10 currum sequentibus, quorum colla catenis onerata erant. Sic praeunte senatu in Capitolium ascendebant ad templum Iouis optimi maximi, ubi mactato tauro albo eadem pompa comitatus domum reuertebatur. Hinc triumphare aliquando pro exultare usurpant. **Caesar**: Quod euenisse nobis gaudeo et triumpho.

42 Á quod uero fit aliud **quod**, coniunctio causalis idem significans quod **quia**. Sed in hoc differunt quod et quia á **quo** et **ut**, quoniam quod et quia de causa efficienti dicuntur, de finali uero quo et ut; et ubi potest esse quia, ibi potest esse quod; et ubi potest esse ut, ibi potest esse quo. Et é conuerso, ut 'non castigo te quod odio habeam, sed quo meliorem efficiam': ubi posui quod, potuissem ponere quia, et ubi posui quo, licuisset ponere ut. Interdum tamen eodem in loco et quod et ut ponere possumus, ut 'quod scribas iubeo' et 'ut scribas iubeo'. In quo notandum est quod cum his uerbis opinor, gaudeo, existimo, laetor, uoluptatem capio et similibus et praesenti et coniunctiuo uti possumus, ut 'quod scribas laetor' et 'quod scribis laetor'; cum
10 his uero Mando, impero, iubeo, exigo, postulo, uolo et similibus, duntaxat coniunctiuo: ut iubeo quod scribas, uolo quod lectites. In illo tamen superiore animaduertendum est ne diuersorum modorum uerba copulemus, ut quidam apud **Terentium** legunt: An quod uiam ignorat, an quod iter perferre nequeant, ubi ignorant, non ignorant, legendum est; et alibi: Nihil est, nihil desit tamen, ubi non desit, sed deficit est legendum. Quod in principio clausulae positum pro sed accipitur. **Cicero**: Quod siquis á me
15

40,1-6 cf. Seru. *Aen.* 4,543 = Mythogr. 3,6,33 | 6-7 ex Gell. 5,6,21 (et Isid. *orig.* 18,2,3 ?) | 41,1-2 cf. Tort. ex Prisc. gramm. II,20,19-20 | 6 ex Gell. 5,6,5 ? | 7-12 cf. Tort. ex Seru. *Aen.* 4,543 + *georg.* 2,146 | 13 ex Caes. Cic. *Att.* 9,16,2 uar. | 42,1-6 cf. Valla *eleg.* 2,37 | 7-15 cf. Valla *eleg.* 2,20 (Ter. ?; cf. Ter. *Eun.* 243 uar.) | 15-16 Cic. ? *fr. inc.* 40 [ex *diu. in Caec.* 1 ?]

41,6 et *om. v* || 8 solebat *v* || 12 reuertebatur *o* || 42,2 Sed-differunt quod et quia *om. ova* || quoniam quod] quoniam qui *a 1526* || 4 conuerso] contrario *a* || 6-16 Interdum - respondeo *add. in mg. inf. U²* || 10-11 iubeo - ut *om. ova* || 14 et alibi. Nihil est *bis v* nihil est *om. a* || 15 sed] *v*

huius consilii mei causam quaerat, ita respondeo. Item **quodam, quodpiam, quodque, quodcunque, quodlibet, unumquodque, siquod** idem significantia quod superiora huiusmodi.

- 43 **À** quid fit aliud **quid**, aduerbium interrogandi, ut 'quid dormis?' pro 'cur dormis'. Aliquando ponitur pro in quo. **Quintilianus**: Quid tibi tantum mali feci? Quid offendi? Quomodo ponitur etiam **nihil**, ut 'nihil te offendi', hoc est: non offendi te in aliquo. Item **quicque, quicquam, quidpiam, quicquid**, quod ueteres Oscorum
 5 lingua **pitpit** dixere, **quidcunque, quidlibet, unumquicquid, unumquicque, unumquidlibet**. Item **nequicquam**, quod significat frustra. **Quintilianus**: Me miserum et tantis periculis nequicquam ereptum. Interdum (f° 201r) ponitur pro non. **Virgilius**: Nequicquam umbone pependit. **Persius**: Nequicquam fundo suspiret numus in imo. Sed hic notandum est quod, licet quisquis et quicunque pro eodem accipi soleant, ut 'quisquis es, huc uenias', et 'quicunque es, huc uenias', **quicquid** tamen et **quodcunque** non
 10 accipiuntur pro eodem, cum alterum sit substantiuum, ut quicquid tenerum, quicquid molle, quicquid iucunditatis, quidquid pecuniarum; alterum adiectiuum, ut quodcunque crimen, quodcunque facinus, quodcunque telum. Nam **quid**, unde fit quicquid, substantiuum est. **Quod** uero, unde fit quodcunque, est adiectiuum, et in hunc modum
 15 omnia quae ex his componuntur, ut quidam obscenum, quodam templum, et 'honestissimum quicque mihi gratissimum est'. Idem est autem quicque (c. 327) et unumquodque. **Quintilianus**: Nec causas cur quicque eorum accidit persequi proposito operi necessarium.

- 44 Item **à** quid fit **quidita** aduerbium, hoc est cur, et **quidtum**, et **quidtum denique**, et **quid ergo**, et **quidtum postea**, et **quid itaque**, et **quid interea**, et **quiddemum**, quae omnia significant: quo pertinet istud de quo loqueris, siue quid attinet haec dicere, siue quid sibi uult hic sermo? Item **quidnam** et **namquid** et
 5 **quid ne** interrogatiua uel nomina uel aduerbia, et **quidni**, quod significat certe, uidelicet.

- 45 **GENS**, natio. **Gens** enim modo nationem significat. **Virgilius**: Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat aequor. Modo familiam, unde **gentiles** dicuntur qui ex eadem familia sunt; et **gentilitium** sacerdotium quod ad ius familiae pertinet et nunc uulgo **ius patronatus** appellatur. Gentilis etiam dicitur qui eiusdem nominis est, quasi nomen
 5 familiae habeat. Etenim **Cincius** ait: Gentiles mihi sunt qui meo nomine appellantur. Ab hoc **gentilitas** dicta, quae proprie est multitudo ipsa uel familiae uel nationis alicuius, et ipsi gentiles. Scriptores tamen rerum sacrarum gentiles siue gentilitatem uocant omnes idolorum cultores, hoc est quicunque **deorum multitudinem** posuerunt. Diuersae enim gentes innumerabilia numina habuere, nec solum superiora illa quae
 10 fulgore suo mundum illustant: Solem, Lunam, Martem, Mercurium, Iouem, Vene-

43,2-3 cf. Valla *eleg.* 3,16 (Ps. *Quint. decl.* 6,8) | 4-5 cf. P. Fest. 212 | 6-7 ex Ps. *Quint. decl.* 4,5 ? | 7-8 cf. Seru. et *Aen.* 2,546 (Pers. 2,51) | 9-18 cf. Valla *eleg.* 3,16 (cf. *Quint. inst.* 11,3,16) | 44,1 et 2 et 3-6 ex Pap. *quid* | 45,1 Mart. *spect.* 3,1 | 4-5 cf. P. Fest. 94 (Cinc.) | 8-9 ex Plin. *nat.* 2,15 ?

42,16 quoddam *a* || 43,3 etiam ponitur *a* || nihil ut *om. ova* || 4-5 quod-dixere *add. in mg.* U² || 9 quod licet] quodlibet *o* quolibet *v* || quisquis¹] quisque *U a.c.* || 14 fit *om. ova* || 15 quiddam *ova* || quoddam *ova* || 44,1 et quidtum¹ *om. ova* || 2 itaque] ita *a* || 4 quid sibi] quod sibi *ov* || 45,5 Cincius *U* (*Cincius lemma in mg.*): Curtius *ova*

rem, Saturnum; sed inferiorum quoque animalium uirtutes: Pudicitiam, Concordiam, Mentem, Spem, Honorem, Clementiam, Fidem et, ut **Democrito** placuit, Poenam ac Beneficium, inferiorum quoque diis in sua genera descriptis, quin etiam morbis ac pestibus, ut **Febri** ac **Mala Fortuna**. Quarum templa Romae celeberrima fuere. Ideo autem hos gentiles uocant, quia in gentilium, hoc est maiorum suorum, fide
 15 persistere, nec religionis cultum mutarunt.

46 Item á gens gens **Elia** deducitur, quae ex multis familiis conficitur. Et **egens**, ut non nulli putant, uelut **exgens**, (f°201v) cui ne gens quidem sit reliqua. Est enim proprie **egens** cui desunt necessaria ad uiuendum. Ab hoc fit **egeo** uerbum, á quo **indigeo**. Hinc **egenus** dicitur pauper, et **egestas** paupertas, et **indigus**, qui indiget
 5 aliqua re, et **indigentia** inopia, et **incitas**, quasi indigitas, paupertas. **Plautus**: Profecto ad incitatem Lenonem rediget, si eas adduxerit.

47 Gens á genere nomen sumpsit, u littera detracta. **Genus** autem á Graeco deducitur, quod est γένος, multis que modis dicitur genus. Proprie uero genus est principium uniuscuiusque generationis, uel ab eo qui genuit, uel á loco in quo genitus est, ut **Horestes** á **Tantalo** ducit genus et **Plato** genere est Atheniensis. Patria enim generationis uniuscuiusque principium est, quemadmodum parentes. Hinc per translationem
 5 genus etiam uocamus multitudinem aliquorum ad unum aliquid et ad se inuicem quodammodo se habentium, ut Romanorum **gen<u>s** dicimus quod ad Romulum refertur, et cognitionem inter se habet per quam á caeteris distinguitur. Hinc rursus genus appellamus cui supponitur species, et á dialecticis ita diffinitur. Genus est quod
 10 praedicatur de pluribus differentibus specie, dictum propterea quod quasi principium sit huiusmodi genus omnium quae sub ipso sunt species. Genus etiam uocamus quicquid est per quod alicuius rei qualitas indicatur, unde genus mortis, genus uitae, genus exempli, genus marmoris, genus coloris, genus uestis, genus libertatis, genus seruitutis dicimus. **Virgilius**: Quod genus hoc hominum, quae ue hunc tam barbara morem
 15 Permittit patria? **Seneca**: Summum genus infelicitalis misero est fuisse aliquando foelicem.

48 A genere fit **bigeneris**, duorum generum, de quo inferius dicemus; et **generosus**, modo nobilis et praeclaro genere. **Virgilius**: Continuo pecoris generosi pullus in aruis Audet, et ignoto sese committere ponto. Modo per metaphoram fortis. **Cicero**: Quam que de imperio certamen esset cum rege generoso atque potenti. Ab hoc fit **generositas**, hoc est
 5 nobilitas, et **generose** aduerbium, hoc est nobiliter, fortiter. Item á genere **gener**, filiae meae uir, quod ad genus augendum adhibetur, á quo progene- (c. 328) rum appellat auus neptis suae uirum; et **generaliter** ac **generatim**, de quibus supra diximus; et **generale**, quod ad cunctos pertinet.

49 Et **gigno**, á quo **ignis**, quod nihil in eo gignatur, ut supradiximus. Veteres etiam gnitur pro gignitur et gnixus pro genitus usurpauere. Item á gigno **praegnans**,

45,11-12 cf. Plin. nat. 2,14 (Democr.) | 12-14 cf. Plin. nat. 2,15-16 | 46,1 cf. P. Fest 94 | 1-2 P. Fest. 77 | 5-6 Plaut. Poen. 907 uar. | 47,1 cf. Cassiod. in psalm. 2,8 p. 40A [et al.] ? | 2-6 cf. Boeth. Porph. isag. p. 26,8-13 | 6-8 cf. Boeth. Porph. isag. p. 26,2-8 et 16-18 | 9 cf. Boeth. Porph. isag. p. 26,19-20 | 9-11 cf. Boeth. Porph. isag. p. 26,21-26 | 11-14 ex Mar. Victorin. rhet. 1,5 p. 171,11-12 ? | 14-15 Verg. Aen. 1,539-540 | 15 Sen. ? fr. inc. 34 | 48,1 cf. c. 858,44 | 2 cf. Non. 118 ? | 2-3 Verg. georg. 3,75 et 78 uar. | 3-4 cf. Non. 118 (cf. Cic. off. 3,86) | 6 cf. Seru. Aen. 11,472 | 6-7 P. Fest. 228 | 7-8 cf. 1, 412 et 2,107 | 49,1 (cf. 53 et 1,317) cf. Isid. orig. 19,6,5 | 1-2 cf. P. Fest. 96 | 2-3 cf. P. Fest. 97

46,1 **egens** deducitur post gens *U a.c.* || gens **elia-egens** add. in *mg. U²* || 3 uerbum **egeo** v || 5-6 et **incitas-adduxerit** add. in *mg. U²* || 47,7 gens *U* || 48,1 **bigeneris-dicemus** et add. in *mg. U²* || 6-7 á quo-uirum add. in *mg. U²* || 49,1-2 **Veteres-gigno** add. in *mg. U²* || in *mg. sin.* et **ign... min... U eras** || 2 etiam *om. a* || **gnitur** Gignitur v || et **praegnans U a.c.**

quae iam occupata est in generando quod conceperit. Et **genero** eiusdem significationis. Á quo **regenero**, rursus genero, et **degenero**, á generis nobilitate descisco; á quo **degener**, quod est contrarium generosi, hoc est ignobilis. **Virgilius**: Degeneres animos timor arguit. Et **progenero**, generationem produco, á quo **progenies**, pro genere atque familia accipitur. **Virgilius**: Progeniem sed enim Troiano á sanguine duci audierat. Item **genitus**, natus. Á quo **unigenitus**, qui solus natus est nec fratrem ullum habuit aut sororem; et **primogenitus**, qui in nascendo primus fuit, etiam si nullus postea natus fuerit. Et **congenero**, quod est associio, adiungo. **Actius**: Hunc enim tibi congenerat affinitas. [Et congenero quod est adiungo, associio] **Ennius**: Quem mihi congenerat affinitas. Et **ingenero**, cuius passium est **ingenerator**, quod aliquando pro genero, aliquando pro innascor usurpatur. **Cicero**: In tanta animantium uarietate homini ut soli cupiditas ingeneraretur cognitionis et scientiae.

50 Item **genitor**, quod modo patrem significat, modo ad honorem refertur, sicut **genitrix** aliquando significat (f° 202r) matrem, aliquando uenerationis gratia ponitur. Et **genitura**, semen hominis, quod et **genitale semen** appellatur; aliquando ponitur pro generatione, quae et ipsa á generando deducitur. Et **genitalia**, pudenda tam in uiro quam in muliere. Et **genitiuus**, uim generandi habens; unde genitium humorem uocamus semen hominis, et apud grammaticos primus casus á recto dicitur **genitiuus** siue **casus generandi**. Et **genitalis**, natalis; unde genitale solum uocamus patriam, quod et natale solum appellatur. Et **genitalem** diem natalem, quo scilicet geniti, hoc est in lucem proditi, sumus.

51 Et **germen**, quod ex arborum surculis gignitur. Á quo **germani** appellati sunt, quasi ex eadem stirpe geniti, quamuis **Varro** germanos esse dicat ex eadem genitrice natos. **Virgilius**: Haec germanus Eryx quondam tuus arma gerebat. Huius femininum est **germana**. **Idem**: Inueni, germana, uiam, grate sorori. Á germine fit uerbum **germino**, quod est pullulo et germen emitto; á quo **germinasco** et compositum eius **congerminasco**, quae significant coalesco, coniungor, consocior. **Quadrigarius**: Facite exempla eorum ut cum illis congerminescere sciatur. **Varro**: Postea cum his unam Rem p. coniuncti et congerminati tenuere.

52 Á Germanis autem **Germania** prouintia uocitata est, quae á Gallis Rhetiis que ac Pannoniis Rheno et Danubio fluminibus, á Sarmatis Dacis que mutuo metu ac montibus separatur. Caetera ambit Oceanus, latos sinus et insularum immensa spatia complectens. **Rhenus** Rheticarum Alpium inaccessio ac praecipiti uertice ortus modico flexu in occidentem uersus septentrionali Oceano miscetur. **Danubius**, molli et clementer aedito montis **Arbonae** iugo effusus, plures populos adit donec in Ponti-

49,5-6 Verg. *Aen.* 4,13 | 7-8 Verg. *Aen.* 1,19-20 | 10-11 cf. Non. 84 (ex Acc. *trag.* 579-580) | 11-12 Enn. ? *fr. inc.* 1 [Oliver 3] | 12-14 cf. Non. 123 (Cic. *ac. frg.* 14) | 50,1 cf. Seru. *Aen.* 1,155 | 51,1-2 cf. P. Fest. 95 | 2-3 cf. Varr. ap. Seru. *Aen.* 5,412 | 3 Verg. *Aen.* 5,412 | 4 Verg. *Aen.* 4,478 | 6-8 cf. Non. 90 [uar.?] (cf. *Quadrig. hist.* 93; cf. Varr.) | 52,1-4 cf. Tac. *Germ.* 1,1 uar. | 4-7 cf. Tac. *Germ.* 1,2-3 uar.

49,6-14 et progenero—scientiae *add. in mg. inf. U²* || 6 progenero] praegero *ov* || 11 et congenero—associio *U² ov et a secl. Charlet* || 14 cupiditatis *v* || 51,4 germino uerbum *v* || 5 et¹ *om. a* || 5-8 Á quo—tenuere *add. in mg. U²* || 5 germinesco *U² a.c.* || 6 congerminesco *U² a.c.* || 7 congerminascere *a* || 52,3 latos] altos *v*

cum mare sex meatibus erumpat; septimum os paludibus hauritur. Germani ipsi indigenae existimantur, quoniam non est uerisimile aliquos, Asia aut Africa aut Italia relictas, Germaniam petiisse, informem terris, asperam caelo, tristem cultu aspectu
 10 que, nisi patria sit. Hi antea **Teutones** appellabantur, á **Teutone** deo eorum, quem terra ortum existimabant. Postea **Aleman** sunt dicti ab huius dei filio **Manno**. Germaniae uocabulum nuper á Romanis additum, quoniam, cum primum Rhenum deuictis Gallis transgressi fuissent, uidentes eos et feritate animorum et proceritate corporum et colore flauo, forma praeterea et moribus et uiuendi ritu Gallis
 15 smillimos, germanos eos, hoc est fratres Gallorum esse existimauerunt. Á Germano **Germanicus** dicitur, sicut ab Italo Italicus, propter quod á debellatis Germanis Imperatores quidam Germanici cognomen sumpserunt.

53 Item (c. 329) á gigno siue genero **indigena** dicitur, qui non aliunde in aliquam patriam uenit, sed ibi natus est, quasi inde genitus. Et **gingiuae**, in quibus dentes sunt, quod in iis dentes gignantur. Et **gnatus** filius, á quo **natus** et **nascor**. Vnde **natio**, quae proprie significat (f° 202v) genus hominum qui non aliunde uenerunt, sed ibi nati sunt. In pecoribus tamen bonus prouentus **bona natio** dicitur. Hinc etiam **cognati** appellantur, quasi una communiter ue nati, uel ab eodem orti progenitore; item **agnati**. Differunt autem, ut **Paulus** iurisconsultus existimat, cognati ab agnatis, ut
 5 genus á spetie. Nam omnis agnatus cognatus est, non autem omnis cognatus est agnatus : alterum enim ciuile, alterum naturale nomen est. Cognationis origo etiam per feminas solas contingit, agnationis autem ab uno patre per solos masculos contingit. **Agnatum** etiam dicimus quicquid ultra debitum et naturale natum est. Vnde **agnascentia** et agnata membra appellantur quae abundant. **Plynius**: Membra animalibus agnata inutilia sunt, sicut sextus homini semper digitus, et in Aegypto nutritum est portentum binis et in aduersa parte capitis oculis homo, sed his minime cernens. Item ab eodem **bignae** dictae sunt geminae, quod bis uno
 10 die natae sunt; et **bigena** animalia, ex diuerso genere nata, ut leopardalis ex leone et panthera. Et **natiuitas**, quae ortum significat.

54 Et **natura**, quae nasci omnia facit. Hanc quidam deum esse dixerunt, á quo omnia sunt creata. Ponitur tamen aliquando pro genitalibus. **Plynius**: Si quadrupes foetum non admittat, urtica naturam fricandam monstrant. Natura etiam pro ui ponitur, unde arborum atque herbarum naturas dicimus; et pro more. **Virgilius**: Nunc age naturas apibus quas Iuppiter ipse Addidit, expediam. Item natura est quae unicuique rei formam dat
 5 specifica differentia. Diffinitur quae á philosophis: natura est motus principium secundum se et non per accidens, quoniam uniuersa corpora proprium habent motum per se, ut ignis per se sursum fertur, terra deorsum, et non per accidens, quoniam id

52,7-10 ex Tac. *Germ.* 2,1-2 | 10-11 ex Tac. *Germ.* 2,3 | 12-15 ex Tac. *Germ.* 2,5 + Strab. [ex G.G.] 7,1,2 | 53,1-2 cf. Isid. *orig.* 9,4,39 uel 10,147 (ex Seru. *Aen.* 8,314 uel 328) [et al.] | 2-3 cf. Isid. *diff.* 2,60 uel *orig.* 11,1,54 (ex Lact. *opif.* 10,18) | 4-5 cf. P. Fest. 167 | 6 cf. Modest. *dig.* 38, 10,4,1 | 7-10 cf. Paul. *dig.* 38,10,10,4 + 6 | 10 ex Modest. *dig.* 38,10,4,2 ? | 10-11 ex Modest. *dig.* 38,10,4,2 ? | 11 ex Plin. *nat.* 1 ind. 11,113 | 12-14 cf. Plin. *nat.* 11,272 uar. | 14-16 cf. P. Fest. 33 | 54,1-2 cf. Isid. *orig.* 11,1,1 (ex Seru. *georg.* 2,49) | 2-3 Plin. *nat.* 22,36 | 4-5 cf. Seru. et *georg.* 4,149-150 | 5-6 cf. Boeth. [?] c. *Eut.* 1,54-55 = Thom. Aq. *summ.* p. I, q. 29, art. 1; p. III, q. 2, art. 1 [et al. ?] | 6-9 cf. Boeth. [?] c. *Eut.* 1,39-43 et 49-50 ex Arist. *Phys.* 2,1 192B

52,13 delictis v || 15-16 Germanicus a Germano v || 53,1 siue om. v || 2-3 Et gingiuae—gignantur add. in mg. U² || 3 gignantur ova || 6 appellantur cognati v || 9 est agnatus U : agnatus est ov agnatus a || 11 et naturale om. ova || 14 bigenae v || 54,1 et om. v

non naturale sed artificiale dicitur. Ab hac fit **naturale**, quod secundum naturam est, et aduerbium **naturaliter**, et naturalia, pudenda. **Columella**: Si equa marem non patitur, detrita scylla naturalia eius linuntur, quae res accendit libidinem. Naturales filii dicuntur illegitimi, quod sola natura, non coniugali lege sint orti.

55 **Natorum** appellatio secundum **Modestinum** ad nepotes etiam extenditur. **Virgilius**: Et nati natorum et qui nascentur ab illis. Natus sum laudi et ad laudem dicimus. **Cicero**: Nam quid ageret uir ad dignitatem et gloriam natus? **Idem**: Qui se patriae, qui ciuibus suis, qui laudi, qui gloriae, non somno, non conuiuiis et delectationi natos arbitrantur. Hinc fit **natalicius** et **natalis**, quod ad natiuitatem spectat, ut dies natalicius et dies natalis, in quo quis natus est. **Natalia** etiam dicuntur dies ipse natalicius, et natalis, quando substantiuum est similiter. **Plynius**: Dum natales (f° 203 r) suos celebraret. Item **natales** aliquando genus ac familiae conditionem significant, ut generosi uel obscuri natales. **Quintilianus**: Cuius ut interiecto mari non fortunam quisquam nosse, non natales, non patrem poterat. Hinc natales nobilitatem significant. **Plynius**: Non nunquam candidatus aut natales competitoris aut annos aut etiam mores arguebat. Hic natales pro ignobilitate accipiuntur.

56 Nepotem quoque non nulli appellatum existimant, quasi natum post filium. Est enim **nepos** proprie filii nostri filius, cuius filius **pronepos** est, huius **abnepos**, cuius **atnepos**. Nepotes tamen aliquando etiam fratrum et sororum filii dicuntur, unde et illis germani matrum sunt auunculi, quasi parui aui. Sed nunquam de his simpliciter dicitur nepos, uerum additur ex fratre uel sorore, ut nepos ex fratre, nepos ex sorore. Item nepotes pro posteris ac descendantibus capimus. **Virgilius**: Forte reuensebat numerum, caros que nepotes. Nepotes etiam luxuriosae uitae homines appellamus, quod tam iis rei suae familiaris cura est quam iis quibus pater auus que uiuunt. (c. 330) Ab hoc **nepotatus** deducitur, hoc est uoracitas et uitae luxuries. **Afranius**: Scurritate ac nepotatu nobilis.

57 Praeterea á gigno siue genero appellatae sunt **genae**, quod in his pili gignantur. **Pacuius**: Nunc primum opacat flore lanugo **genas**. Ab his uero **genua**, ut quibusdam placet, appellata, femurum ac crurum commissiones, quod haec dum infans est in utero matris, genis opposita sint, siue á generando, quod in genibus inest uitalitas. In ipsa enim genu utriusque commissura dextra leua que á priore parte gemina quaedam buccarum inanitas est, qua perfossa, quasi é uinculis spiritus fugit. Putant autem ex omni parte corporis uitali semen ad genitalem uenam confluere. Hinc Graeci quoque **γόνον** quidem genitum, **γόνυ** uero genu appellant. Á genu fit **geniculum** et **geniculatum** et **geniculatum**, de quibus supra diximus, et congenulare, quod est genu replicato cadere, uel genibus flecti. **Cecilius**: Ipse regis ferit pectus. Aduersum congenulat, percussu deiicit dominum.

54,10-11 Colum. 6,27,10 | 55,1 Modest. ? ex Iulian. *dig.* 38,16,8 uel 50,16,201 [et al.] ? | 2 Verg. *Aen.* 3,98 | 2-4 cf. Valla *eleg.* 3,45 (cf. Cic. *Sest.* 89; 138) | 6-7 cf. Valla *eleg.* 4,10 | 7 ex Plin. *epist.* 6,30,1 (an 3,7,8 ?) ? | 7-11 cf. Valla *eleg.* 4,10 (Ps. Quint. *decl.* 9,6; Plin. *epist.* 3,20,6) | 56,1 cf. P. Fest. 164 | 4 ex P. Fest. 14 uel Isid. *orig.* 9,6,17 [et al.] | 6-7 Verg. *Aen.* 6,682 | 7-8 cf. P. Fest. 164 | 10 Afran. ? *fr. inc.* 2 an ex Porph. *sat.* 1,3,21 ? | 57,1-2 ex P. Fest. 94 (Pacuu. *trag.* 362) | 2-4 cf. Isid. *orig.* 11,1,108 | 4-6 cf. Plin. *nat.* 11,250 uar. | 6-7 cf. Lact. *opif.* 12,4 | 8 cf. Gloss. II,264, 40-41 | 8-9 cf. 2,495 | 9-11 cf. Non. 89 uar. [1476] (cf. *Coel.* [non Caecil.] *hist.* 44 uar.)

54,10-11 et naturalia-libidinem *add. in mg. inf. U²* || 10 dicimus *post* pudenda *U²a.c.* || 11 stylla o stylla v || 55,1 appellatio natorum v || 3 et om. v || 5 quod ad-natalis om. *ova* || 7 natales dum *U a.c.* || 11 competitoris *ova* || 56,8 familiaris om. *ova* || 9 nepotatus ab hoc v || 57,4 siue quod *U a.c.* || 7-8 Hinc-appellat *add. in mg. U²* || 8-9 et geniculatum om. *ov* || 9-10 et congenulare-dominum *add. in mg. inf. U²*

58 Item á gignendo **genuini** uocati **dentes** qui in homine nouissimi gignuntur circiter uigesimum annum, multis et octogesimo, sed quibus in iuuenta non fuere nati. Decidere in senecta et mox renasci compertum est. **Zancli** Samothraceno cuius post centum et quatuor annos renatos fuisse prodiderunt. Hos Graeci **cynodontas**, nostri **caninos dentes** appellant. Hinc **exercere** in aliquem **genuinum** pro maledicere usurpamus. His enim dentibus maxime morsus infigitur qui longiores sunt et acutiores. Appellantur autem canini in omnibus animalibus. **Plynius**: Mutantur dentes homini, leoni, iumento, cani et ruminantibus, sed leoni et cani non nisi canini appellati. Quidam tamen genuinos á caninis distinguunt uolunt que caninos prius gigni et ammissos nunquam renasci.

59 Item á gignendo **ingenium**, quod proprie significat naturam cuique ingentam. **Terentius**: Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi, idest cum hominibus eius naturae. **Virgilius**: Nunc (f°203v) locus aruorum ingeniis quae robora cuique Quis color. Ponitur etiam ingenium pro ui intelligendi naturali, qua saepe inuenimus quae ab aliis non didicimus. Vnde praeclara ingenia et obtusa ingenia dicimus, hoc est acuta et rudia; et homines **ingeniosos**, qui naturalem uim ad quidiuis agendum accommodatam habent. **Salustius**: Ingenium nemo sine corpore exercebat. Huius diminutium est **ingeniolum**.

60 Item **ingenuus**, qui libera matre natus nec postea seruus factus est, unde relatiuum est libertini. **Libertinus** enim dicitur qui iusta seruitute manumissus est. Vnde interrogare hoc modo solemus: ingenuus ne an libertinus est? Hoc est: liber natus an seruitute liberatus siue ex libertorum genere ortus. Ab hoc fit **ingenuitas**, quae contraria est **libertinitati**; et **ingenue** aduerbium, hoc est libere, unde ingenue loqui dicimus eum qui ita loquitur ut liberum hominem decet, nihil timidum, nihil seruire habens.

61 Item **Genius**, quem ueteres putarunt deum esse qui uim obtineret omnium rerum generandarum, propter quod dei filium et parentem hominum nuncupabant, quod homines gigneret. Ideo genius meus dicitur quia me genuit. Item genius esse existimarunt uniuscuiusque loci deum. **Geniales** autem **deos** dicebant aquam, terram, ignem, aerem, quod ex iis omnia procreantur. Item duodecim signa, lunam que et solem. Alii Genium naturae deum esse diffinierunt, et ipsam naturam, unde **indulgere genio** est obsequi naturae et uoluptati operam dare, sicut é contrario **defraudare genium** interrumpere uoluptatem. **Terentius**: Suum defraudans genium comparsit miser. Hinc **genialis hyems** dicta, hoc est uoluptuosa, et genialis homo, hospitalis atque ad inuitandum ac largius apparandum cibum promptior. **Genialis** etiam **lectus** dicitur, qui in nuptiis sternitur, uel quod in eo indulgemus genio, uel quod in hono-

58,1-4 cf. Plin. *nat.* 11,166-167 uar. | 5-6 ex Pers. 1,115 ? | 7-8 cf. Plin. *nat.* 11,166 | 8-10 ex Plin. *nat.* 11,167 ? | 59,1 cf. Non. 322 | 2 Ter. *Andr.* 93 et Don. | 3-4 cf. Non. 322-323 (Verg. *georg.* 2,177-178) | 5 ex Gell. 13,25,21 ? | 6 ex Isid. *orig.* 10,122 ? | 7 Sall. *Catil.* 8,5 ap. Non. 322 | 60,1-3 cf. Valla *eleg.* 4,1 | 61,1-4 cf. P. Fest. 95 uar. | 4-6 cf. P. Fest. 95 | 6 cf. Seru. auct. *georg.* 1,302 potius quam Porph. *epist.* 2,2,183 uel Varr. ap. Aug. *ciu.* 7,13 [et al.] | 6-9 cf. Seru. (*georg.* 1,302) | 8-9 Ter. *Phorm.* 44 uar. ex Seru. *georg.* 1,302 [an ap. Non. 117 ?] | 9-10 cf. Non. 117 (cf. Santra) | 10-11 et 11-12 cf. P. Fest. 94

58,1 genuini a gignendo v || 5 caninos U a.c. || 8-10 Quidam—renasci add. in mg. U² || 59,1 ingenium a gignendo v || 4 qua] quia a || 6 quidiuis U: quid ov aliquid a || 60,1-2 unde—dicitur] cuius contrarium est libertinus a || 4 ingenuitas ab hoc fit v || 61,2 propter quod U: quapropter ova || 5 iis U: his ova || procreantur ova || 10 ad imitandum ov

rem genii apparatus, uel á generandis liberis. **Virgilius**: Lucent genialibus altis. Genii etiam (c. 331) **gulosi** á ueteribus uocantur, et uentri semper indulgentes. **Lucillius**: Genuae illae uetulae, improbae, ineptae.

62 Quidam geniales deos á laribus non distinxerunt. **Lares** Mercurii et **Larae** siue, ut alii uolunt, **Larundae** filii fuere. Nam, qum Iupiter **Iturnam** Tyberinam nympham diligeret, Turni Regis sororem, caeteris nymphis eius loci mandauit ut se forte illam sequente fugientem retardarent, nec praecipitari in undas paterentur, 5 **Lara**, Almonis filia, id Iuturnae et Iunoni retulit. Quapropter indignatus Iupiter **Larae** linguam truncauit, Mercurio que ut eam ad inferos duceret iussit, et inter Sty- (f° 204 r) **gias** nymphas constitueret. Mercurius uero, dum mandata exequeretur, nymphae pulchritudine in itinere captus, cum ea concubuit, quae praegnans facta peperit geminos, quos á matris nomine lares appellauit.

63 Hos ergò geniales deos dixere, siue quod ut gignamur curant, siue quod unà nobiscum gignantur, seu quod genitos semper tueantur. **Euclides** Socraticus duplicem omnibus hominibus appositum esse Genium scribit, hoc est duos lares. Quod etiam **L. Florus** uidetur sentire dum inquit: Ipsi que Bruto per noctem, qum illato lumine ex 5 more aliqua secum agitaret, atra quaedam imago se obtulit, et quae esset interrogata, 'Tuus', inquit, 'malus genius'; haec sub oculis mirantis euauit. Certe non addidisset malus, nisi et alter bonus Genius esset. Hos ab Aenea á Troia in Italiam uectos commemorant. **Virgilius**: Ilium in Italiam portans, uictos que penates. Eosdem enim et penates et lares esse manifestum est, dictos que penates quasi penes nos natos. **Varro** scribit deum se arbitrari esse animam mundi et, ut homo sapiens, qum sit ex corpore et anima, tamen ab anima dicitur sapiens, ita 10 mundum deum dici ab anima, qum ex anima et corpore constet; adhaec **mundum** diuidi in duas partes, caelum et terram, et caelum bifariam in aethera et aera, terram uero in aquam et humum, é quibus summum esse aethera, secundum aera, tertiam aquam, infimam terram, quas omnes quatuor partes animarum esse plenas, in aethere et aere immortalium, in aqua et terra mortalium. Ab summo autem 15 circuitu caeli ad circulum lunae aethereas animas esse astra ac stellas; eos caelestes deos esse non modo intelligi, sed etiam uideri. Inter lunae uero girum et nymborum ac uentorum cacumina, aereas esse animas, sed eas animo, non oculis uideri, et uocari **heroas** et **lares et penates** et **Genios**. Quoniam autem lares siue penates etiam priuatorum domibus praeesse creduntur, factum est ut utrunque uocabulum pro ipsis domibus frequentissime usurpemus. 20 **Martialis**: Ó mihi curarum pretium non uile mearum, Flacce, Antenorei spes et alumne laris. **Idem**: Protinus á leua clari tibi fronte penates, Atrique excelsae sunt adeunda domus.

61,12 cf. Seru. (*Aen.* 6,603) | 12-14 cf. Non. 117-118 uar. (cf. Lucil. 1066 uar.) | 62,1 ex Apul. *Plat.* 1,12 an Varr. ap. Arnob. *nat.* 3,41 an Cens. 3,2 [et al.] ? | 1-2 cf. Lact. *inst.* 1,20,35 potius quam Auson. *techn.* 8,9 | 2-9 ex Ou. *fast.* 2,585-616 | 63,1-2 cf. Cens. 3,1 | 2-3 cf. Cens. 3,3 | 4-6 Flor. *epit.* 4,7 = 2,17,8 uar. 17 ex Macr. *sat.* 3,4,6-7 an Seru. auct. *Aen.* 1,378 ? | 8 Verg. *Aen.* 1,68 | 9 cf. Hug. uel Balb. | 9-17 cf. Varr. ap. Aug. *ciu.* 7,6 uar. | 20 Mart. 1,76,1-2 | 21 Mart. 1,70,11-12

61,12 genii ova || 14 geniae a || 62,2 qum (c-)] quando v || 63,1 ut om. ov || 2 gemitos v || 9 post se add. esse ov || 14 aethere] -thera va 1517 -thra a 1526 || aerem va || 15 aetherias a || 16 aérias a || 20 alumnae o

64 Á lare, hoc est malo genio, **laruas** dictas existimant, quae sunt noxiae inferorum umbrae. Vnde **laruati** dicuntur furiosi et mente moti, quasi á laruis exterriti, quales sunt quos uulgo **daemoniacos** uocant. Hi et **ceriti** dicuntur, siue quod κέραια, hoc est cornua, in capitibus habere se putent, siue á Cerere, quasi Cereris ira animo uexati. **Pacuuus**: Vt miser quasi ceritus furiis agitor. **Plautus**: Certe laruatus es aut ceritus. **Idem**: Laruatus aedepol hominem miserum medicum queritat. **Plotinus** philosophus scribit animas hominum daemones esse, et ex hominibus fieri lares si meriti bene sint, **lemures** siue **laruas** si male; **manes** autem dici si incertum sit bene ne an male meriti fuerint. Laruas quippe esse noxios daemones ex hominibus factos, (f° 204 v) quos Graeci **Cacodaemonas** uocant, lares autem **eudaemonas**, hoc est beatos, quod boni sint animi, hoc est boni daemones. Mos autem apud Romanos fuit ut generosi adolescentes egressi pueritiae annos bullam auream apud lares suspenderent, unde **Horatius** urbanissima contumelia usus est in eum qui seruilibus natalibus erat, ita scribens: Donasset iam ne catenam Ex uoto laribus, quaerebat. **Laruam** etiam pro persona accipimus, et **laruatium** pro perso- (c. 332) nato.

5 **Horatius**: Non illi larua aut tragicis opus esse coturnis.

65 **Lauerna** uero dea fuit quam Romani coluere, á qua **lauerniones** dicti sunt fures, quod sub tutela deae Lauernae essent, in cuius Luco obscuro abdito que soliti erant inter se furta diuidere. Hinc et **Lauernalis** porta Romae dicta est ab aede Lauernae propinqua. **Larissae** populi sunt in Asia Scythica. **Larissa** Thessaliae urbs fuit, Achillis patria, dicta ob uiciniam quam habuit ad **Phthiam** Thessaliae regiam eius patriam. **Larius lacus** est Galliae Cisalpiniae uicinus Alpibus, á fulicarium quae ibi sunt multitudinem appellatus. Graeci enim λάρον **fulicam** uocant. Ausis est nigra, aquatica, uulgo nota, paulo supra magnitudinem columbae, á furuo appellata, hoc est nigro, quemadmodum fuligo.

66 Á genero etiam fit **ingenerator**, quod autores pro nascor usurparunt. **Cicero**: In tanta animantium uarietate homini, ut soli cupiditas ingeneraretur cognitionis et scientiae. Sunt etiam qui **ingens** á gente dictum uelint, hoc est magnus, immensus, quasi uoluta gentem suam. Plus est enim ingens quam magnus. **Terentius**: Magnas uero agere gratias

5 Thais mihi ? Ingentes. Á graeco autem γένος fit γενεά quod est generatio, progenies; á quo fit **genealogia**, quo etiam Latini utuntur, et interpretari potest generationis series. Et **genethlius** natalis, á quo **genethliacus**, qui ex die natali fortunam hominis et successum pronuntiat. **Iuuenalis**: Si prurit frictus ocelli Angulus, inspecta genesi collyria poscit.

67 **SEPOSITA**. Remota et á caeteris gentibus separata. **Seponere** enim est remouere, separare, seorsum ponere, et á **pono** deducitur. Ponere proprie collocare est.

64,1 cf. Varr. ap. Arnob. nat. 3,41 uel Seru. Aen. 6,152 | 2 cf. P. Fest. 119 | 3 et 4-5 cf. Non. 44 | 5 Pacuu. ? fr. inc. 4 | 5-6 cf. Plaut. Amph. frg. 8 et Amph. frg. 6 mss. ap. Non. 44 | 6-10 cf. Aug. ciu. 9,11 (ex Apul. [non Plot. ?] Socr. 15) | 10-13 cf. Porph. (sat. 1,5,65-66) | 15 cf. Hor. sat. 1,5,64 | 65,1-3 cf. P. Fest. 117 | 4-6 cf. Tort. ex Seru. Aen. 2,197 | 6-7 cf. Tort. ex Seru. georg. 2,159 | 9 cf. P. Fest. 84 | 66,1-2 cf. Non. 123 (Cic. ac. frg. 14) | 3-4 cf. P. Fest. 114 + Pap. | 4-5 Ter. Eun. 391-392 | 5-7 cf. Gloss. II,262,11-12 et 13-14 | 8-9 Iuu. 6,578-579 | 67,1 Mart. spect. 3,1

64,3-6 Hi et — queritat add. in mg. inf. U² || 4 Cerere] Certe v || 5 est ova || 9 cacodaemonas v || 10 eudaemonas a || 14 laruatium] -to v || 65 add. in mg. inf. U² || 66,2 soli ut v || 5 γενέα U γένεα o γενεα v || 6 et] quod a || 7 qui ex die U² p.c. || 7-9 natali — poscit add. in mg. U² || 67,2 proprie ponere v

Cicero: Primum enim, ut stante Re pu.^{ca} facere solebamus, ut in agendo plus quam in scribendo operae poneremus. Aliquando tamen per metaphoram pro desinere ponitur, quoniam, quomiam, 5
 5 quum cessamus ab opere, collocare quodammo ac reponere uidemur id quod agebamus. **Virgilius:** Quum uenti posuere omnis que repente resedit Flatus. Aliquando pro erigere, aedificare. **Idem:** Posuit que immania templa. Vnde in antiquis marmoribus frequentissime legimus: B. MERENTI POSVIT. Nonnunquam pro deponere. **Idem:** Pone metum. Interdum pro apponere. **Martialis:** Nolo mihi ponas Rhombum, mulum ue bilibrem. **Idem:** 10
 10 Quicquid ponitur hinc et inde ueris. **Plautus:** Vafre facit; ponit uini plusculum, cras ei ut reponam large ac liberaliter. Hinc poetae fabulas et scripta sua ponere dicebantur, quod in scena haec spectatoribus quasi in conuiuio apponebant. **Iuuenalis:** Pone Tigillinum, hoc est: affer in scenam aliquid de Tigillino scriptum. **Persius:** Ecce modo heroas sensus afferre uidemus Nugari solitos graece, nec ponere lucum Artifices, hoc est: nescientes opus facere quod 15
 15 populo apponi possit. Falsum est enim quod quidam parum eruditi scripserunt, ponere idem esse quod scribere.

68 Á pono fit **positiuus**, qui primo positus est, nec aliunde deriuatus. Á quo grammatici **positiuum** á comparatiuo et superlati- (f° 205 r) tiuo distingunt, quod illud sit quasi fundamentum istorum. Et **positura**, quae est nota quae sensus in oratione distinguit; item situs, unde syllabam dicimus longam esse positura; et **positus**, 5
 5 quartae declinationis. **Gellius:** Priorem syllabam reddit positu longam. Et **positio**, quam Graeci uocant $\theta\acute{\epsilon}\sigma\iota\upsilon$.

69 Item á pono composita fiunt **appono**, quod est aliquid ante te pono. **Plynius:** Nihil ei praeter secundarium panem oleraue apposuit. Aliquando subiungo, unde apud grammaticos **appositum** dicitur casus qui uerbo subiungitur. **Antepono**, praefero. **Circumpono**, notae significationis. **Interpono**, immitto. **Oppono**, ex aduerso pono; 5
 5 unde **opposita** contraria appellantur, et **oppositio**, contrarietas. **Depono**, quod aliquando significat dimitto. **Cicero:** Existimaui honestissime molestias posse deponi, si me ad philosophiam retulisset. Aliquando priuo. **Suetonius:** Ne imperio turpiter depositus priuatus uiue- (c. 333) ret. **Plautus:** Vt me deponat uino, eam affectat uiam. Nonnunquam derelinquo et quasi despero; unde **depositi** desperati dicuntur. **Cicero:** Itaque mihi uideor, iudices, 10
 10 magnam et maxime aegram, et prope depositam Rei pu.^{cae} partem suscepisse. Frequenter autem depono est apud sequestrum colloco. **Virgilius:** Ego hanc uitulam (ne forte recuses. Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere foetus) Depono. Deponi etiam dicitur, ut **Vlpianus** scribit. quod custodiendum alicui datur. Vnde **Florentinus:** Deponere, inquit, tam unus quam plures possunt; tamen apud sequestrum non nisi plures deponere possunt. Nam tunc fit quum aliqua res in controuersiam deducitur. Itaque hoc usu in solidum unusquisque uidetur deposuisse, quod aliter est 15
 15

67,3-4 Cic. *off.* 2,3 | 4 et 6 cf. Non. 368 (Verg. *Aen.* 7,27-28) | 7 cf. Seru. ? et *Aen.* 6,19 | 8 CIL passim [uide ThLL VIII,811,48 sqq.] | Tib. 3,10,15 uel Ou. *ars* 1,556; *epist.* 15,68; 19,1; *fast.* 2,759; *met.* 3,634; 5,226; *rem.* 544; *trist.* 5,2,3 [et al.] [non Verg. ? an ex Ps. Verg. *Copa* 37 ?] | 9 Mart. 3,45,5 uar. | 10 Mart. 2,37,1 | 10-11 Plaut. ? *fr. inc.* 111 [Oliver 21] [ex Sen. *contr.* 2,1,35 ?] | 12 Luu. 1,155 | 13-14 cf. Pers. 1,69-71 | 15-16 cf. Ps. *Acr. ars* 120 | **68,1** cf. Isid. *orig.* 1,7,27 [et al. ?] | 3-4 cf. Isid. *orig.* 1,20,1 potius quam Diom. *gramm.* 1,437,10 sqq. uel Serg. *gramm.* IV,484,23 sqq. uel 533,29 sqq. [et al.] | 5 cf. Gell. 4,17,8 | **69,2** Plin. ? | 6-7 Cic. *off.* 2,4 ap. Non. 279 | 7-8 Suet. ? [ex Hist. Aug. *quatt. tyr.* 9,3 ?] | 8 Plaut. *Aul.* 575 ap. Non. 279 | 9-10 cf. Non. 279 (Cic. *Verr.* II,1,5 uar.) | 11-12 cf. Seru. et *ecl.* 3,29-31 | 12-13 cf. Vlp. *dig.* 16,3,1 | 13-16 cf. Florent. *dig.* 16,3,17

67,4 opere v || **68,4-5** Item — longam *add. in mg. U²* || unde syllabam d. l. e. p. .item situs a || 5 syllabam] genituram *ova* || **69,1** ante te pono U : antepono *ova* || 4 immitto] immisceo U a.c.

qum rem communem plures deponunt. Ab hoc uerbo **depositum** fit quod est id quod alicuius fidei commendatur, uel quod pignoris loco dimittitur, uel quod conseruandum traditur, donec de iure fuerit discussum.

- 70 Repono**, quod interdum est rursus pono. **Virgilius**: Aris que reponimus ignem, idest: rursus adhibemus ignem aris, rursus sacrificamus. Interdum recondo. **Idem**: Non illis epulae nocuere repostae. Et alibi: Manet alta mente repostum Iudicium Paridis. **Martialis**: Et totum mihi nunc repono quicquid Terdenos uigilaueram per annos, hoc est: recondo et prorsus depono curas et uigilias in quibus triginta iam annis sum uersatus, ne amplius eas resumam, sed perpetuo ocio fruam. Ab hoc fit **repositorium**, uas in quo reliquiae ciborum et mensae instrumenta reconduntur, siue ex corio sit, siue ex ligno, siue ex argento auro ue aut alia quacunq; materia. **Plinius**: Bibente conuiuia, mensam uel repositorium tolli inauspicatissimum habetur. Interdum repono est rursus appono. **Martialis**: Villus si pudor est, repono coenam. Vnde reponere fabulas et scripta sua poetae dicuntur, qum secundo haec in scena apponunt, hoc est qum rursus recitant. Solebant enim, ut **Por-** (f° 205 v) **phyrio** meminit, qui ludis apud ueteres praerant scriptores, qum primum in scaenam prodirent, benigne excipere, ut si forte non recte egissent iterum ad scribendum audientium benignitate allicerentur. Propterea inquit **Horatius**: Fabula quae posci uult et spectata reponi, hoc est: fabula quae uult primo et secundo in scena recitari. **Idem**: Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge, Scriptor. Honoratum si quando reponis Achillem, hoc est: si fabulam semel de Achille positam rursus ponere in animo est, idest: talem esse ut rursus poni possit. Item repono quandoque est retro appono, et quasi acceptam coenam restituo, ut 'si quis mihi hodie conuiuuium apponat, ego cras ei reponam'. **Plautus**: Vafre facit, ponit uini plusculum, cras ei ut reponam large ac liberaliter. Et in hunc sensum hoc uerbo usus est **Iuuenalis** qum inquit: Semper ego auditor tantum? Nunquam ne reponam? Ignauiae enim se ipsum accusat et, ut mos satyrorum est, ex abrupto incipit: 'Semper ne eorum quae alii apponunt ero auditor? Nunquam ne ipse aliquid reponam, qum praesertim in tanto scribentium strepitu tam diu uersatus sim, nec desit mihi amplissima materia ad scribendum?'

- 71 Expono**, declaro, ostendo, explico. Vnde expositio pro interpretatione accipitur. **Cicero**: Antequam de Re pu.^{ca} scribam, patres conscripti, exponam uobis breuiter consilium profectionis et regressionis meae, idest explicabo. **Idem**: Vocat ad coenam deinde ipse praetorem, exponit copias suas omnes, hoc est ostendit. Interdum expono extraho, quasi extra pono. **Virgilius**: Socios de puppibus altis Pontibus exponunt. Non nunquam abiicio, unde infantes abiecti ut pereant **expositi** dicuntur. **Terentius**: Erat hic Corinthia anus haud impura; ei dedi exponendam. **Idem** et expositicii appellantur. **Plautus**: Reuertor ad illam puellam expo-

69,16-18 ex Vlp. *dig.* 16,3,1 + *Isid. orig.* 5,25,19 ? | 70,1 *Verg. Aen.* 3,231 | 3 *Verg. georg.* 3,527 | *Verg. Aen.* 1,26-27 | 4 *Mart.* 12,18,15-16 | 8-9 cf. *Plin. nat.* 28,26 | 10 *Mart.* 2,37,10 | 10-11 ex *Porph.* [= *Ps. Acr.*] *ars* 120 | 12-14 cf. *Porph.* [= *Ps. Acr.*] *ars* 120 | 14-15 *Hor. ars* 190 et *Porph. ars* 120 et 190 | 15-17 cf. *Hor. ars* 119-120 et *Porph.* [= *Ps. Acr.*] | 20 [= 67,10-11!] *Plaut. ? fr. inc.* 111 [Oliver 21] [ex *Sen. contr.* 2,1,35 ?] | 21-22 *Iuu.* 1,1 | 71,2-3 cf. *Cic. Phil.* 1,1 uar. ex *Non.* 299 | 3-4 cf. *Non.* 299 (cf. *Cic. Verr.* II,4,62) | 5 cf. *Verg. Aen.* 10,287-288 ex *Non.* 299 | 5-7 cf. *Non.* 299 (*Ter. Haut.* 629-630) | 7-8 cf. *Plaut. Cas.* 79

70,6 *Repositorium* uas ab hoc fit v || 7 sint *ova* || 12 *Porphyrius* v || meminit *U* : nominat *ova* || 19-20 *reponam* — cras ei *om. ova* || 71,7-8 *iidem* — *expositicium add. in mg.* *U*² || 7 *idem* v

siticiam. Plerunque expendo. **Solinus:** Quam magnam in iis pecuniam exposuisset. Saepe etiam promo. **Cicero:** Quam tibi exposita esset ad prandium omnis Pamphilia.

72 **Propono**, quod modo, significat statuo. **Seneca:** Id in pri- (c. 334) mis animo proponendum ut recte uiuamus. A quo **propositum** dicitur, quod mente statutum est, et intentio hominis. **Plynius:** Hoc ei propositum erat uel superare uel caedere. Quod ueteres etiam prositum dixerunt, sicut etiam in participio prosita, pro eo quod est proposita.

5 Modo dictum aliquid aut factum ostendo, ut 'propono quaestionem', 'propono ludum', 'propono premium', 'propono spem'. **Cicero:** Quis enim tanto proposito praemio non excitetur? Ab hoc etiam fit **propositio**, quae a dialecticis diffinitur: oratio uerum falsum ue significans. Apud Rhetoricos uero, omnis confirmationis initium propositio dicitur, quod non modo in ostendenda quaestione principali, sed in singulis quoque argumentis praeponi

10 aliquando solet, maxime que in iis quae ἐπιχειρήματα uocantur.

73 **Praepono**, ante- (f° 206 r) pono; a quo **praepositi** dicuntur qui aliquibus rebus praefecti sunt. Et **praepositio**, apud grammaticos, pars orationis quae caeteris partibus praeponi solet. **Impono**, quod modo est supra pono. **Virgilius:** Vidit, thuricremis dum dona imponeret aris. Modo praeebeo. **Idem:** Finem que imponere curis. Item **impono manum** significat perficio. **Idem:** Imponit Regina manum. Cum datiuo iunctum, idem est quod decipio. **Quintilianus:** Quidquod hoc ipsum tam placide, tam quiete facit, quasi captet imponere. **Idem:** Fefellit me ingenitus honestis causis gloriae amor, spes tibi perpetuae laudis imposuit. Ab hoc **impostores** dicuntur uel qui supponendo malas merces et auertendo obligatas, uel adulterinis atque ficticiis gemmis, uel incantationibus, uel praecantationibus quas exorcizationes uocant, homines decipiunt; et qui ita decipit **imposturam** **facere** dicitur.

5

74 **Suppono**, modo submitto. **Apuleius:** Supposuit que humeros oneri. Modo, adulerinum loco ueri subiicio; a quo **suppositus partus** dicitur, quando foetus alterius matris non uerae matri subiicitur. Et **Vlpianus** scribit eos qui malas merces pro bonis supponunt crimine stellationatus non teneri. Supponere etiam et subiicere testamentum dicitur qui falsum subdit pro uero. **Plynius:** Nam filius patris testamentum supposuisse dicebatur. **Dispono**, ordino; a quo **dispositio** deriuatur, quae est rerum in ordinem collocatio. Et **dispositum**, quod est decretum, constitutum; unde **ex disposito** dicimus, hoc est: de industria et quemadmodum a nobis constitutum est. **Macrobius:** An alius quidam, cui remotis arbitris opus sit, cogitari ex disposito conuenistis?

5

75 **Compono**, quod proprie est dispono, constituo, quasi simul pono. **Virgilius:** Quam tuta possis urbem componere terra. Ponitur tamen pro comparo, quoniam quae com-

71,8 Sol. ? | 9 cf. Cic. *Verr.* II,1,93 ap. Non. 299 | 72,1-2 Sen. ? *fr. inc.* 35 | 3 Plin. ? | 4-5 cf. P. Fest. 226 | 6-7 Cic. ? ex *Sest.* 86 uel Balb. 26 + *Rab. Post.* 42 ? | 7-8 cf. Pap. [et al.?] | 8-10 cf. Quint. *inst.* 4,4,1 | 73,2-3 cf. Mar. Victorin. gramm. VI,203,16-17 = Don. gramm. IV,365,10-11 uel 389,19-20 = Dosit. gramm. VII,413,6-7 = Char. gramm. p. 298,1-3 B. [et al.?] | 3-4 cf. Non. 328 (cf. Verg. *Aen.* 4,453; 4,639) | 4 cf. Seru. *Aen.* 7,572 (*Aen.* 7,573) | 5-8 et 9-10 cf. Valla *eleg.* 4,95 (Ps. Quint. *decl.* 2,14; cf. *decl.* 6,22) | 8-9 et 10-11 cf. Vlp. *dig.* 47,20,3,1 | 74,1 Apul. ? *fr. inc.* 70 [ex *Ou. rem.* 171 ?] | 2 cf. Paul. *dig.* 48,10,19,1 et al. | 3-4 cf. Vlp. *dig.* 47,20,3,1 | 5-6 Plin. ? | 6-7 ex Cic. *inu.* 1,9 [cf. Iul. Vict. *rhet.* 19, p. 431,5; Cassiod. *rhet.* 2, p. 495,17-18] + Quint. *inst.* 3,3,8 ? | 9 Macr. *sat.* 1,7,4 | 75,1-3 cf. Non. 257 (Verg. *Aen.* 3,387)

72,3-5 quod — proposita *add. in mg.* U² || 9 proponi *ova* || 10 ἐπιχειρήματα U *a.c.*? || 73,2 apud gr. praepositio v || 6 Quidquod] quicquid *ov* || 8 dicuntur impostores v || aduertendo v || 74,7-9 Et dispositum — conuenistis *add. in mg.* U² || 7-8 dicimus ex disposito v || 9 quiddam *ova (recte)* || 75,2 terram v

parantur iuxta se poni solent. **Salustius**: Vbi Metelli dicta cum factis componit. **Virgilius**: Sic paruis componere magna solebam. Item, quia ordo et compositio rerum ornatum facit, compono pro orno usurpatur. **Idem**: Dulcis compositis spirauit crinibus aura. Item pro colligo, quoniam quae colliguntur unà ponuntur. **Cicero**: Si ex isto libro quem tibi magister ludi nescio quis ex alienis orationibus compositum dedit. Et pro claudio. **Virgilius**: Ante diem clauso componet Vesper Olympo. Et pro curo, reficio. **Idem**: Vix defessa senem passus componere membra. Et pro simul pono, hoc est coniungo. **Idem**: Componens manibus que manus atque oribus ora. Et pro composito redimo. **Salustius**: Qum lenones et uinarii lanii que quorum praeterea uulgus in diem usum habet, pretio compositi, hoc est: facta pretii compositione redempti. Et pro conuenio, paciscor. **Plynius**: Nihil non ex composito fecimus; pactum seruauimus. Et pro fingo. **Plautus**: Quas iste fabellas composuit. Ab hoc fit **compositio**, quae modo structuram, modo ornatum, modo pactum significat; et **compositae** aduerbium, ornate. Ponè, quando grauem habet accentum, praepositio uel aduerbium est, et significat prope.

76 BARBARA, inculca. CVLTOR (f° 206 v) RHODO- (c. 335) PEIVS. Habitator Thraciae, quae prouintia est Europae, Macedoniam sequens, quae á Septentrione Istrum habet, ab oriente Pontum, á meridie Aegeum mare. Olim **Scythion** appellabatur, postea **Thracia** dicta est ab asperitate. Graeci enim τρᾶχέα asperum dicunt. Est enim regio nec caelo laeta nec solo, et nisi qua mari propior est, infecunda frigida que. Viros benignius alit, non tamen ad spetiem - nam et illis asperitas quaedam habitus corporum inest -, sed ad numerum ac feritatem. Á Thracia deriuatur **Thrax**, qui et Threicius dicitur, et feminino genere **Threissa**. In hac mons est **Rhodope**, á Mygdonibus olim habitatus, sacris Liberi patris et coetu Menadum Orpheo initiante percelebris, á **Rhodope**, ut quidam putant, nobili Thraciae meretrice ibi sepulta cognominatus. Hanc unà cum Aesopo captiuam fuisse constat, quam **Charaxes**, frater Sapphus poetae, maxima pecunia redemit, quod **Sappho** tetigisse uidetur dum inquit: Arsit inops frater uictus meretricis amore, Multa que cum multo damna pudore tulit. De hac scribit **Plynius**: Haec sunt pyramidum miracula, supremum que illud, ne quis regum opes miretur minimam exitisse laudatissimam á Rhodope meretricula factam. Aesopi fabularum philosophi conserua quondam et contubernalis haec fuit: maiore miraculo tantas opes meretricio esse conquisitas quaestu ! **L. Florus** non ab hac meretricula, sed á **Rhodopide**, Thracum Regina ibi sepulta, montem hunc cognominatum affirmat, quam opinionem propter antiquitatem huius nominis magis probamus.

77 Á Rhodope **Rhodopeius** deriuatur, sicut ab Ismaro **Ismarius**. **Ismarus** quoque mons Thraciae est, partim asperrimus, partim uinetis atque oliuetis et Orphei habitatione clarus. In hoc **Ismara** urbs Ciconum fuit. **Virgilius** : Ismarus aut Rhodope

(cf. Sall. *Jug.* 48,1) | 75,4 Verg. *ecl.* 1,23 | 5-11 cf. Non. 257 (Verg. *georg.* 4,417; cf. Cic. *diu. in Caec.* 47; Verg. *Aen.* 1,374; *georg.* 4,438; *Aen.* 8,486; Sall. *hist. frg.* 1,63 uar.) | 12-13 Plin. ? | 13 cf. Non. 257,30 ? | Plaut. ? *fr. inc.* 112 [Oliver 24] | 15 ex Seru. *Aen.* 2,725 uel 3,3 | 76,1 Mart. *spect.* 3,1; 3,3 | 2-4 cf. Tort. *Thracia* ex Plin. *nat.* 4,40, Mela 2,16, Gell. 14,6,4 | 5-7 cf. Mela 2,16 | 8-9 ex Plin. *nat.* 4,35 ? | 9-10 cf. Mela 2,17 | 10-11 ex Souda P 210 ? | 11-13 cf. Tort. ex Herod. 2,135 (cf. Ou. *epist.* [Epist. Sapph.] 15,63-64) | 14-16 Plin. *nat.* 36,82 uar. ex Tort. *Rhodopis* | 17- 18 cf. Tort. ex Flor. *epit.* 3,4 | 77,1-3 cf. Tort. *Ismarus* (ex Seru. *Aen.* 10,350, *ecl.* 8,44 et 6,30; ex Steph. Byz. ex Hom. *Od.* 9,39-40) | 3-4 Verg. *ecl.* 8,44 ex Seru.

75,10 que *om. ova* || 12 facimus v || 13 compositio fit v || 15-16 Ponè — prope *add. in mg. inf.*
U² || 76,6 benignos v || 14 opes regum *ova*

aut extremi **Garamantes**. Hi populi Libyae sunt, Psillis finitimi, á **Garamante** Apollinis filio cognominati. Fuit alius **Garamantes** Rex, cuius filiam **Garamantida** Iupiter Ammon apud fluuium Bragadam compressit, et ex ea genuit Hiarbam. Est et adiectiuum **Garamantius** et **Garamantis**, Garamantidis. Habet Thracia et montem **Hemum**, uasto iugo procumbentem in Pontum, tantae altitudinis ut Euxinum et Adriaticum ex summo uertice ostendat, ut **Polybius** sentit, quamuis alii negent. Et **Pangeum**, Thessaliae iunctum, et **Edomum** et **Gygemorum** et **Miritum** et **Melampillum**, minores montes.

78 CVLTOR. **Habitator**. **Colere** proprie est cum affectu alicui rei inhaerere. Ideo pro pa- (f° 207 r) tientis casus diuersitate eius significatio uariatur. Colimus deos orationibus et sacrificiis, hoc est ueneramur. **Virgilius**: Summe deum, sancti custos Soractis Apollo Quem colimus. Ab hoc **deorum cultores** dicti. Et **cultus** siue **cultura**, quam Graeci **latríam** uocant, á quo **idololatría** dicta est idolorum, hoc est simulachrorum, cultus; et **idololátres**, qui colit simulachra. **Idólum** enim simulachrum est, á quo fit **idólum**. Et haec omnia in penultima habent accentum: quippe εἴδωλον per ὠμέγυα apud Graecos scribitur. Colimus parentes maiores que pietate et honore. **Plautus**: Ego te semper ut parentem colui. Colimus pares amore et officio, minores humanitate et beneficiis, hoc est amamus. **Virgilius**: Ille colit terras, illi mea carmina curae. **Idem**: Solam nam perfidus ille Te colere. Hinc **Publicolae** cognomen, de quo supra diximus, quod Rem pu.^{cam} coleret.

79 Et **cliens**, quod proprie litigatorem significat cuius causam defendimus, dictus quasi colens, quemadmodum et qui causam eius agit appellatus est **patronus**, quasi pater. Differt que ab aduocato patronus quod **aduocatus** generalius nomen est, siquidem quicumque adest alteri in causa officii gratia, aduocatus appellatur, etiam si nihil dicat agat que, modo tamen paratus sit defendere. **Terentius**: Volo ego hic adesse aduocatos in turba hac. Patronus autem pro- (c. 336) prie est qui agit causam, sed accusati, non accusantis. **Quintilianus**: Quum accusatori satis sit plerunque uerum esse id quod obiecerit, Patronus neget, defendat, transferat. Sed quoniam non omnis lis circa accusationem ac defensionem criminum uersatur, ut in mutuis, depositis, locato et conducto, similibus que, in ea re, tam actor quam defensor solet patronus appellari, quippe quum uterque non alterius oppugnandae, sed suae defendendae partis gratia dicat. Ponitur tamen aliquando cliens pro sectatore et qui sub tutela alterius et penè famulus est, quales sunt liberti in patronos. Et similiter patronus pro eo qui simile quidam praesens habet in aliquo protegendo; unde, quemadmodum dominus seruī relatiuum est, ita patronus liberti, aliquando etiam famuli. Hinc fit **patrocinari**, quod est tam uerbo quam

77,4 ex Plin. nat. 5,26-27 | 4-5 cf. Seru. auct. Aen. 4,198 = Isid. orig. 9,2,125 | 5-6 ex Verg. Aen. 4,198 | 7-8 cf. Plin. nat. 4,45 | 8-9 cf. Mela 2,17 + Polyb. ap. Strab. 7,5,1 | 10 cf. Plin. nat. 4,50 uar. | 78,1 Mart. spect. 3,3 | 3-4 cf. Non. 250 (cf. Verg. Aen. 11,785-786) | 9 Plaut. ? fr. inc. 113 | 10-11 cf. Non. 250 (Verg. ecl. 3,61; Aen. 4,421-422) | 11-12 cf. 2,783 | 79,1 cf. Valla eleg. 4,12 | 1-2 cf. Isid. orig. 10,53 | 2-16 cf. Valla eleg. 4,12 (cf. Ter. Eun. 764; Quint. inst. 5,13,2)

77,10 Milampillum v || 78,5 idolatria ova || 6 idolatres ova || 8 Colimus — honore om. ova || 79,5 tamen om. ova || 12 sectore ov || 13 quiddam va

facto imbecilliozem protegere. Et **patrocinium**, ipsa protectio, quae appellatio tunc initium habuit quum plebs inter patres distributa est. Á cliens uero fit **clientulus** diminutiuum; et **clientela**, quod modo significat multitudinem clientium, modo officium eorum erga patronos. Veteres **clientam** pro clientem dixere.

80 Item ab hoc colo **colina**, quam postea **culinam**, deinde á coquendo **coquinam** uocauere, quod ibi colebant ignem locupletiozem. **Iuuenalis** continens pro contento posuit, (f° 207 v) hoc est **culinam** pro instrumento coquinae et cibis coctis: Sequitur sua quenque culina. Ab his fiunt duo uerba **culinor** et **coquinor**, pro coquinam exerceo; et **coquus** et **culinarius** ac **coquinarius**, pro eo qui cibos coctos uendit, et **coquinaria**, ars coquendi.

81 Colimus terram aratro, rastris, caeteris que instrumentis, hoc est: fodimus, laboramus, exercemus. **Virgilius**: Fructus que feros mollire colendo. Hinc **agricolae** et **agricultores** et **agricultura** et **agricolatio** et **coloni** appellati, et á colono colonicus dictus. **Varro**: Atque etiam leges colonicas tollis. (f° 208 r mg. inf.) Et culmus, hoc est: frumenti calamus, quod colatur. Nam stipula folia significat proprie quae ambiunt culmum, qui et columus á ueteribus dicebatur; unde et columen primo, postea culmen. (f° 207 v)

82 Item **colus**, qui postea **culus** dictus, et alio nomine **podex**, quod foedo libidinis pruritu colitur, hoc est: foditur, exercetur, seminatur. **Martialis**: Quum sit et hic culo tritor ipse tuo. **Iuuenalis**: Et podice leui Caeduntur tumidae medico ridente mariscae. Ab hoc quidam **inquinus** factum existimant, quod est foedo, deturpo, sicut inquilinus á colodum significat habito. Vnde fit **inquinor** passiuum, **inquinor**, **inquinatrix**, **inquinatio**; et compositum **coinquino**, á quo **coinquinor**, **coinquinor**, **coinquinatrix**, **coinquinatio**. Item **clunes**, hoc est nates, quod culo propinquae sint. Reperitur que hoc uocabulum etiam in masculino genere. **Plautus**: Quasi lupus ab armis ualeo, clunes infractus gero. Ab hoc simias **clunas** appellatas uolunt, quod clunes tritas gerant. Et **clunaculum**, cultrum sanguineum, quia clunes hostiarum diuidit.

83 Quidam **inquinus** non ab hac, de qua diximus, uoce, sed á **cupio** deductum putant. Cunire enim est sterco facere, tractum á cunis infantium, quae frequenter stercore fedantur. (f° 208r mg. inf.) **Cunae** sunt in quibus iacent infantes, et **cunabula** similiter lecti in quibus iacere infantes consueuerunt, et in quibus nascuntur, dicta quasi cinae et cinabula. Nam κινεῖν Graeci eniti dicunt et parere. Ab **incunabulis** dicimus, quasi á pueritia, hoc est: ab ea aetate quae in cunabulis agitur. (f° 207v)

84 Et **coleus**, qui et **testis** et per diminutionem **testiculus** uocatur, quod colat mulieris pubem quasi agrum serat que. Et **coles**, uirile membrum, á quo **colei** pen-

79,16-17 cf. P. Fest. 232 = Fest. 233 | 19 cf. P. Fest. 61 (Plaut.) | 80,1-2 cf. Non. 55 (cf. Varr.) | 3-4 Iuu. 3,250 | 81,2 cf. Non. 250 (Verg. georg. 2,36) | 4 Varr. rust. 1,2,17 | 4-6 cf. Seru. georg. 1,321 potius quam Isid. orig. 17,3,16 + 18 | 6-7 cf. Don. Phorm. 287 uel Isid. diff. 1,111 | 82,2-3 Mart. 2,51,2 uar. | 3 cf. Iuu. 2,12-13 | 4 cf. ? | 4-5 ex P. Fest. 107 ? [aet l.] | 7 ex Isid. orig. 11,1,101 ? [et al.] | 8-9 cf. P. Fest. 61 + Non. 196-197 (Plaut. Agroec. frg. 1 uar.) | 9 cf. P. Fest. 55 mss. | 10 cf. P. Fest. 50 | 83,1-2 cf. P. Fest. 50 [et al.] | 3-5 cf. Seru. ecl. 4,23 uar. potius quam Isid. orig. 20,11,6 uar.

79,17-18 clientulus dim. a cliens fit v || 19 clientam] -um ov || 81,3-4 et a colono — tollis add. in mg. U² || 4-7 Et culmus — culmen add. in mg. inf. f° 208r U² || 7 culmen] col- a || 82,3 laeui ov || 3-83 Ab hoc — agitur add. in mg. inf. U² || 82,5 Vnde U² p.c. || inquinor bis U² a.c. || 6 et om. v || coinquino compositum v || 7 colo v || 10 clunaculum a 1517 clunaculum a 1526 || 83,1 Quidam U² p.c. || 2 post infantium del. in quibus U² || 5 cinabula] cu- a || κινεῖν ov κινεῖν a 1517 κίνεῖν a 1526 || 84,1 uocatur testiculus v

dent, cuius suprema pars **glans** appellatur; et pellicula quae glandem tegit, **praeputium**. **Cornelius Celsus**: Medicus autem á dextro latere, sinistra quidem manu colem masculi continere, dextra uero fistulam dimittere in (c. 337) iter urinae debet, atque ubi ad ceruicem uesicae uentum est, simul cum cole fistulam inclinatam in ipsam uesicam compellere. Nos tamen putamus colem á colendo dictum, coleos uero á cole, quod ex eo dependeant.

85 **Colimus** terras, aerem, caelum, domum, patriam, hoc est habitamus. **Virgilius**: Quas dira Celeno Harpyiae que colunt aliae. Hinc **cultores** habitatores. Et **accola** atque **incola**, quae ita differunt quod accola est qui ad aliquem locum, hoc est: iuxta aliquem locum, habitat; nec refert in suo an in alieno, ut accola Vulturini, accola Padi.

5 **Incola** uero, qui in aliqua Regione siue in aliena uel urbe uel Re pu.^{ca} habitat. **Plynius**: Quod eorum montium incolae facere consueuerunt. **Cicero**: Peregrini et incolae officium est nihil praeter suum negocium agere, nec esse in aliena Re pu.^{ca} curiosum. Ab hoc fit **incolatus**, quod habitationem ipsam significat; et **inquilinus**, qui in alieno priuato habitat, proprie tamen in conducto, siue in urbe siue ruri. **Idem**: At uero te inquilino non domino personabunt omnia uocibus hebriorum. Inquilinus etiam aliquando pro cohabitatore accipitur.

10 **Martialis**: Vicinus Nouio uel inquilinus sit, si quis Nouium uidere non uult. Hinc etiam **ruricolae**, **undicolae**, **siluicolae**, **caelicolae** appellati qui rus, aquas, siluas, caelum habitant. Et **coloniae**, de quibus supra diximus, hoc est minores urbes ad quas habitandas ex maioribus urbibus, quasi quaedam examina populorum mittebantur. Et **coloni** habitatores. **Virgilius**: Vrbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni. Et **collis**, cuius diminutium est **colliculus**, quia colles, ut **Varro** inquit, post campos coeperunt homines colere, idest habitare; á quo **Collatina** dea, quae collibus praest.

15 86 **Colimus** nos, colimus faciem, colimus orationem, idest excolimus atque ornamus. **Plautus**: Quin (f° 208r) tu te colis antequam exeas domum. **Cicero**: Erat enim non tam grauis quam elegans et faceta et culta oratio. **Varro**: Aut in segetibus post messem colligebant stramenta, quibus domicilia colerent. Hinc **cultus corporis** dicitur, hoc est ornatus corporis; et animus uirtute cultus, hoc est ornatus. Ab hoc colo **clitella** instrumentum quo sarcinae uolligatae mulis siue iumentis siue camelis asinis ue portantur, dicta quod eiusmodi animalis ornamentum sit, sicut **ephippium** equi. Est enim ephippium instrumentum quo in equo sedemus, á quo equites **ephippiati** dicuntur, qui ephippia habent in equis. **Caesar** de Sueuis: Equestribus preliis saepe ex equis desiliunt ac pedibus preliantur, equos que eodem remanere uestigio assuefecerunt, ad quos se celeriter, cum usus est, recipiunt. Nec eorum moribus turpius aut inertius habetur quam ephippiis uti. Itaque ad quemuis numerum ephippiatorum, quamuis pauci adire audent. Equi sine ephippiis **desultorii** dicuntur, quod ex iis facile desiliant. Graece κέλητες dicuntur, hoc est **celetes**, quo nomine utuntur etiam

84,4-6 Cels. 7,26,1 uar. | 85,1-2 cf. Non. 250 (Verg. *Aen.* 3,211-212) | 2-5 cf. Valla *eleg.* 4,54 = Tort. *s.d. D* | 6 Plin. ? [ex Valla *eleg.* 4,54 ?] | 6-7 cf. Cic. *off.* 1,125 uar. ap. Valla *eleg.* 4,54 | 7-8 cf. Gloss. V,629,25, Pap., Balb. *incola* et al. | 8-10 cf. Valla *eleg.* 4,54 (cf. Cic. *Phil.* 2,105) | 11 Mart. 1,86,12-13 | 13 cf. 2,108 | 15 Verg. *Aen.* 1,12 | 16-17 cf. Varr. *ling.* 5,36 | 17 cf. Aug. *ciu.* 4,8 | 86,1-2 cf. Non. 250,33 ? | 2 Plaut. ? *fr. inc.* 114 [Oliver 43] | 2-3 Cic. ? *fr. inc.* 41 [ex *Brut.* 273 + *fam.* 7,32,3 + *off.* 1,104 ?] | 3-4 cf. Varr. *Men.* 525 ap. Non. 250 | 5-6 cf. P. Fest. 59 | 9-12 cf. Caes. *Gall.* 4,2,3-5 | 12-13 ex Isid. *orig.* 18,39

84,6-7 Nos — dependeant *add. in mg. U²* || 85,9 *Idem om. a* || 10-11 *Inquilinus* — uult *add. in mg. U²* || 11 *post Nouio del. sit U²* || 86,1-2 *ornatus v* || 2 tu te *ov* || 6 portantur *om. ov* || 7 equi — ephippium *om. ova*

15 Latini. **Plynius**: Equestres uero statuae modo Romanam celebrationem habent, orto sine dubio á Graecis exemplo. Sed illi celetas tantum dicabant in sacris uictores, postea uero et qui bigis uel quadrigis uicissent. **Suetonius** de Caesare: Quadrigas bigas que et equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes. Á clitella **clitellarius** dicitur, qui clitella utitur. Vnde **clitellarii muli** dicuntur et clitellarii, qui neque ephippiati sunt neque desultorii, nec bigas aut quadrigas aut currus ducunt, sed clitellati ferunt onera. Ab huius clitellae similitudine
20 locus Romae **Clitella** uocabatur. Item in uia Flaminia loca quaedam deuexa et acclesia. Est etiam tormenti genus eodem nomine appellatum. **Ephippiarii** etiam equi dicebantur qui inter meritorios non clitellas habebant neque redas ducebant, sed ephippia gerebant.

87 Item á colo fit **colos** siue **color**, quia coloribus faciem, uestes, domos ac reliqua omnia ornamus. Hinc uero **coloro** uerbum, et contrarium eius **decoloro**. **Seneca**: Fulmen aut colorat aut decolorat. Decoloratur id cuius color uitiat, non mutatur. Et **coloratum**; et (c. 338) **colorificum**; et **discolor**, diuersi coloris; et **decolor**,
5 quod est colore uitiat; et **concolor**, eiusdem coloris; et **colorate** aduerbium. Et colores apud Rhetores uocantur ornamenta orationis, hoc est figurae, quae á Graecis σχήματα appellantur. Item á colo **collum**, quia haec praecipue pars corporis torquibus ac monilibus coli, idest ornari, consueuit. Ab hoc fit **decollo**, quod est á collo depono. **Ennius**: Quod in tuo collo est, decolles caue. Et **collus**, masculino genere, tormenti ge- (f° 208v) nus ex corio. Et **collare**, id genus uinculi quo collum astringitur.
10 Item **colus** instrumentum, quo nent mulieres, siue quod ornatus quidam muliebris erat, propter quod nubentes uirgines comitari solebat **colus compta** et **fusus cum stamine**, seu quod cum ea nebant quae ad ornatum pertinebant.

88 Et **colo**, colas, quod res colando ornantur, hoc est depurantur ac defecantur. Et **colum**, uas ad colandum aptum, unde **colum niuarium** dicebatur uas ex lapide spongioso factum, quo aqua ex niuibus colari solebat, de quo **Martialis**: Setinos moneo nostra niue frange trientes: Pauperiore mero tingere lina potes. Nam instrumentum quo uina
5 colantur **saccus uinarius** appellatur, sicut quo colantur niues saccus niuarius, de quo idem **Martialis**: Attenuare niues norunt, et lintea nostra: Frigidior colo non salit unda tuo. Á colando deducitur **qualus**, instrumentum per quod uinum defluit qum calcatur uua. **Virgilius**: Tu spisso uimine qualos. Ab hoc fit diminutium **quasillus**.

89 Colimus uitam, degimus. **Terentius**: Dum ille uitam illam colet inopem carens patria. Item á colo composita fiunt **accolo**, quod est iuxta habito. **Intercolo**, in medio habito. **Excolo** orno. **Martialis**: Venderet excultos colles, qum praeco facetus. **Incolo**, inhabito. **Recolo**, quod non significat recordor, ut plerique indocti usurpant, sed repeto,

86,14-16 cf. Plin. *nat.* 34,19 uar. | 16-17 Suet. *Iul.* 39 | 17 ex Plaut. *Most.* 780 uel Cic. *top.* 36 uel Phaedr. *app.* 29 [31],7 uel Colum. 2,21,3 | 19-21 cf. P. Fest. 59 | 21-23 ? | 87,3 cf. Sen. *nat.* 2,40,6 | 4 ex Anth. 544,2 ? | 8-9 cf. Non. 97 (cf. Caecil. [non Enn.] *com.* 116) | 9 ex Non. 200 ? | 10 cf. Non. 36 | 12-13 cf. Plin. *nat.* 8,194 | 88,2 Mart. 14,103 tit.; Pompon. *dig.* 34,2,21 | 3-4 Mart. 14,103 | 5 Mart. 14,104 tit. | 6 Mart. 14,104 | 6-8 cf. Seru. et *georg.* 2,242 | 89,1 Ter. *Haut.* 136-137 ap. Non. 250 | 3 Mart. 1,85,1 | 4 cf. Gloss. IV,561,50, Pap., Hug. *colo*, Balb. *colo* | cf. Gloss. IV,385,22; 461,26

86,15 dicebant *ua* || 18 *post* clitellarii *add.* equi *a* || 20 uocabatur Clitella v || 87,1 colos siue color a colo fit v || 3 aut colorat *om. a* || 4 et³ *om. v* || et⁴ *om. v* || 10 restringitur *a* || 11 Colus item v || 88,4 instrumenta *ov* || 5 uinarius] uiu- *U a.c.* || 5 sicut — niuarium *add. in mg. U²* || 5 attendare v || 6-8 Á colando — quasillus *add. in mg. inf. U²* || 8 Tu *om. a* || quallos *U² a.c.* || 89,1 illam *om. ova* || 2 est] ex *a* || 3 Martialis — facetus *add. in mg. U²*

5 **reputo, meditor, in mente tracto. Ouidius:** Haec tua (nam recole) quondam germana caneabat. **Cicero:** Quantum denique aleae, quantum pilae, tantum ego mihi met ad haec studia recolenda sumpsero? **Idem:** Sensimus hoc nuper falso nuntio; uero propediem sentiemus. Quae si tecum ipse recolis, aequiore animo et maiore consolatione morieris.

90 VENIT. Ad Urbem accessit ut ludos spectaret. Hoc enim proprie **uenire** est quasi uersus nos ire. **Virgilius:** Venisti tandem. Poetae tamen aliquando pro iminere usurpant. **Idem:** Se satis ambobus Teucris que uenire Latinis que. Aliquando pro crescere.

Idem: Hic segetes, illic ueniunt foelicus uuae. Non nunquam pro portari. **Plinius:** Speties Sinopidis tres: Rubra, et minus rubens, et inter has media. Iam tantum optimae in libras duodecim denarii. Eius quae ex Africa uenit octoni asses. **Venire in mentem** ueteres dicebant, non solum recordationis gratia, sed etiam cogitationis et consyderationis. **Terentius:** Vbi in mentem eius aduenti uenit. Á uenio fit frequentatiuum **uento**, quo antiqui utebantur, ut **Pompeius** testatur; nunc altero frequentatiuo utuntur **uentito**.

91 Á uento fit **uentus**, quod est cum impetu uentans aer. Nihil est enim aliud uentus quam aer commotus atque agitatus, qui á philosophis diffinitur: Ventus est aer in unam partem fluens impetu; uel uentus est impetus aeris in unam partem fluentis; uel uentus est cursus aeris aliquo concitator. Multas autem **uentorum causas** assignant philosophi, uel quod terra magnam uim aeris eiicit atque ex abdito spirat, uel quod magna et continua euaporatione, cum in (f° 209r) altum egit quae emiserat, mutatio ipsa alitus misti in uentum uertitur. Illud certe me ad risum mouet, quod quidam tradunt, quomodo in nostris corporibus fit propter cibum inflatio, quae non sine magna uirium iniuria emittitur et uentrem interdum cum sono exonerat, **interdum secretius**, sic et hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem emittere spiritum. Verius aliqui tradunt multa ex omni parte terrarum et assidua ferri corpuscula, quae cum coaceruata sunt (c. 339) ei deinde extenuari sole coeperunt, quia omne quod in angusto dilatatur spatium maius desyderat, uentos creare; illa quoque uerior ratio uideri potest, habere aera naturalem uim mouendi sese, neque aliunde concipere, sed inesse illi, ut aliarum rerum, ita huiusmodi potentiam. Sunt etiam qui uentos ex arido sicco que anhelitu terrae gigni posse affirmant. Item ex aquis aera expirantibus, qui neque in nebulam densetur nec crescat in nubes, posse etiam solis impulsu agi, quoniam uentus nihil aliud est quam aeris fluctus. **Vitruuius** architectus: Ventus, inquit, est aeris fluens unda cum incerta motus redundantia; nascitur cum feruor offendit humorem et impetus factionis exprimit in spiritus flatum.

92 Pro diuersis caeli partibus diuersa nomina sortitur. **Regiones caeli** quatuor sunt: **ortus, occasus, meridies, septentrio**. Ortus et occasus mobilia ac uaria sunt,

89,5 ex Seru. *Aen.* 6,681 ? | cf. Ou. *epist.* 5,113 | 6-7 cf. Cic. *Arch.* 13 uar. | 7-8 cf. Cic. *Phil.* 13,45 uar. | **90**,1-2 cf. Pap. uel Balb. | 2 cf. Non. 419 (Verg. *Aen.* 6,687; 7,470) | 3-4 cf. Seru. *Aen.* 5,344 [potius quam *georg.* 2,11] (*georg.* 1,54) [an Seru. et *georg.* 1,54 ?] | 4-6 cf. Plin. *nat.* 35,31 uar. | 6-8 cf. Don. (*Phorm.* 154) | 8 cf. P. Fest. 377 = Fest. 376 | **91**,1 cf. Pap. uel Hug. uel Balb. | 2 cf. Isid. *orig.* 13,11,1 | 2-4 cf. Sen. *nat.* 5,1,1 et 3 ex Arist. *meteor.* 1,13 349A | 5-13 cf. Sen. *nat.* 5,4,1-3 | 13-15 cf. Sen. *nat.* 5,5,1 | 16-18 cf. Plin. *nat.* 2,114 | 19-20 cf. Vitr. 1,6,2 uar. | **92**,1-7 cf. Gell. 2,22,3-6 uar.

90,1 est *om. ov* || 5 Rubra *U p.c.* || in] ibi v || 7 solum] simili v || 8 aduenti] solum a || uento fit fr. v || 9 uentito utuntur v || **91**,3 fluentis] fluens v || 6 euaporatione *U p.c.* || 14 ratio *U p.c.* || 16 anhelitum v || 19 in certa o

meridies septentrio que statu perpetuo permanent. Oritur quippe sol non itidem semper, sed aut **aequinoctialis** oriens dicitur, qum in circulo currit qui appellatur
 5 ἰσονύκτιος aut ἰσημερινός, aut solstitialis aut brumalis, quae sunt θεριναὶ τροπαὶ et χειμεριναὶ τροπαί. Item sol non in eundem semper occidit locum, sed occasus eius similiter fit aut aequinoctialis aut solstitialis aut brumalis. Veteres ergò quatuor tantum uentos per totidem principales mundi partes seruauere. Nec plures posuit
 10 **Homerus** quam **Eurum**, **Austrum**, **fauonium**, **aquilonem**, quem noster quoque poeta **Quidius Naso** secutus est: Eurus ad auroram Nabathea que regna recessit Persida que et radiis iuga subdita matutinis. Vesper et occiduo quae littora sole tepescunt Proxima sunt Zephyris; Scythiam septem que triones Horrifer inuasit boreas; contraria tellus Nubibus assiduus, pluuio que madescit ab austro. Secuta aetas alios addidit.

93 Qui ergò uentus ab oriente uerno, hoc est aequinoctiali, uenit, eurus nominatur ἀπὸ τῆς ἡοῦς ῥέων, hoc est quod ab oriente fluat. Eundem Graeci uocant **Apelioten**, quod ἀπὸ τοῦ ἡλίου, hoc est á sole, spiret. Latini eadem ratione **subsolanum** cognominauerunt. At qui ab aestiua et solstitiali orientis (P 209v) plaga uenit latine **Aquilo**, á uehementi uolatu aquilae, ut supradiximus. Graece **boreas** uocatur ἀπὸ τοῦ βοᾶν, quoniam, ut uiolenti flatus est, ita etiam sonori. **Homerus**, ab aetheris splendore qui á sole fit, αἰθήρηγενέτην appellat. Tertius, qui ab oriente hiberno spirat, **Vulturnus** á Romanis dicitur, á uulturis uolatu, ut quidam putant, quoniam alte resonat; Graeci misto nomine, quod inter notum et eurum sit, εὐρόνοτον nominant. Hi sunt
 5 igitur tres orientales uenti, Aquilo, Vulturnus, eurus, quorum medius eurus est.

94 His oppositi sunt alii tres occidui: **Chorus**, aduersus Aquilonem flans, quem Graeci **Argesten** uocant; **Fauonius**, aduersus eurus, á fouendo dictus, quem genitalem esse dicunt spiritum mundi, á Graecis **Zephyrus** nuncupatus, quasi ζωὴν φέρων, ut aliqui putant, hoc est quod satis uitam afferat. Ab hoc **Zephyrius**, unde
 5 **Zephyria ova**, de quibus inferius dicemus. **Africus**, aduersus Vulturnum, ab Africa. Graeci **Liba** appellant ἀπὸ τῆς λιβύης, quia Africam Libyen, hoc est λιβύην, nominant. **Africa** autem uocitata est quod sine frigore sit: α enim priuatiua particula est, φρίκη horror dicitur. Vnde et aprica loca dicuntur, quae soli exposita sunt, quod sint sine horrore, et **apricus** homo, aprica auis, quae sole gaudet. **Virgilius**: Et apricus statio gratissima mergis. Á quo fit **apricari**, quod est ad solem stare et in aprico esse; et **apricatio**, statio ad solem. Ab Africa **afer** et **africanus** deducuntur. Item **uafer**, hoc est callidus, astutus, quasi ualde afer. **Cicero**: Non sunt in disputatione uafri, non ueteratores, non malitiosi. Á quo **uafre** aduerbium, hoc est astute, malitiose: mira enim semper fuit eius gentis calliditas ac uersutia. Hoc modo duae istae regiones caeli
 10 orientis occidentis que sibi inuicem contrariae sex habere uentos uidentur.

92,7-9 cf. Plin. *nat.* 2,119 + Gell. 2,22,16 (cf. Hom. *Od.* 5,295; 331) | 10-13 Ou. *met.* 1,61-66 uar. ap. Sen. *nat.* 5,16,1 | 13 cf. Plin. *nat.* 2,119 | 93,1-5 cf. Gell. 2,22,7-9 | 5 [cf. 1,312] cf. P. Fest. 22 | 5-94,3 cf. Gell. 2,22,9-12 uar. (cf. Hom. *Od.* 5,296) | 3-4 cf. ? [ex Plin. *nat.* 18,337 ?] | 5 [cf. 187] cf. Plin. *nat.* 10,166 | 5-6 cf. Gell. 2,22,12 + Plin. *nat.* 2,119 | 6 ex Tort. *Libs* ? | 7-9 cf. P. Fest. 2 uel Seru. *Aen.* 6,312 [ex Tort. *Aphricus* ?] | 9-10 cf. Seru. (*Aen.* 5,128) et ? cf. Isid. *orig.* 14,8,34 | 10-11 cf. Non. 76 | 12-13 cf. Non. 19-20 (cf. Cic. *rep.* 3 frg. 26) | 14-15 cf. Gell. 2,22,13

92,5 bruma o || 10 aurora v || que¹ om. v || 11 Zephyro ova || 93,2 ἡοῦς U ἡοῖς o ηοσὺ v || apeliotē v -tem a || 7 appellata v || 94,6 africa] -ci ov || λιβύης... λιβύην U a.c. || 11-14 Ab Africa — uersutia add. in mg. inf. U² || 11 afer add. s. l. U²

95 Meridies autem, (c. 340) quoniam certo ac fixo limite est, unum meridionalem uentum habet, qui latine ab hauriendis aquis dicitur **auster**, quoniam nebulosus atque humectus est. Graece uero eadem ratione **notos** appellatur, quoniam graeca lingua νοτῖς dicitur humor. Ab Austro **australis** dicitur, et **austrinus**, et **austro** uerbum, quod est humecto. **Plautus**: Austrati ad ignem sedent. Septentriones ob eandem causam uentum unum habent, qui Austro obiectus est. Is latine **septentrio** et **septentrionalis uentus** et **septentrionarius**, graece uero, quod ab arcto flet, **Aparctias** appellatur.

96 Sunt qui pro octo duodecim uentos faciunt, inter hos quatuor in media loca inserentes: inter Septentrionem scilicet et occasum solstitialem, **Thrasceam**; inter aquilonem et exortum aequinoctialem, **Caetiam**, quem **Aristoteles** ita flare dicit ut nubes non procul pellat sed ad sese uocet, ex quo prouerbium factum scribit: κακὰ ἐφ' αὐτὸν ἔλκων ὡς ὁ κεκίας νέφος. Hoc est: mala ad sese trahens, ut cecias nubes. Inter ortum brumalem et meridiem, **phoenica**; inter liba et noton, **Libanoton**. Nec his contenti alii **Mesen** (f° 210r) inter boream et Cetiam addidere.

97 Sunt etiam quaedam peculiarium uentorum nomina, quae incolae in suis quisque regionibus fecerunt non ultra certum tractum protendentium, ut apud Athenienses **Scyron** paulo ab Argeste deflexus, reliquae Graeciae ignotus, qui et **olympias** uocatur et á non nullis **Hellespontius**. In Narbonensi prouintia clarissimus uentorum est **Circius**, nulli uiolentia inferior, et ob id á turbine ac uertigine ita appellatus. **Cato** non circium, sed **cercium** uocat: Sunt in Hispaniae alpinae citra Hiberum regionibus ferri et argenti fodinae pulcherrimae, Mons ex sale mero magnus, quantum demas, tantum accrescit. Ventus cercius cum loquere buccam implet; armatum hominem, plaustrum oneratum percellit. Hic non modo in reliquis partibus caeli ignotus est, sed ne Viennam quidem eiusdem prouintiae urbem attingit.

98 **Iapix** uentus est ex Apulia proficiscens, qui quasi aduersus eorum uidetur flare. Itaque **Virgilius** Cleopatram é nauali praelio in Aegyptum fugientem uento Iapige ferri scribit, et equum quoque apulum eodem quo uentum nomine appellauit Iapigem. **Iapyx** autem per .y. scriptum nomen fuit unius ex filiis Daedali, á quo **Iapygia** nuncupata est Calabria. At **Iapis**, Iapidis, nomen fuit Aetoli cuiusdam qui, cum ad regionem Venetiae uenisset, oppidum de suo nomine condidit. Á quo ea pars ubi Timaeus fluuius est Iapidis nomen sumpsit. **Virgilius**: Castella in tumultis et Iapidis arma Timai. Est et alius in Apulia uentus, quem uocant **Atabulum** ἀπὸ τοῦ ἄτην βάλλειν, hoc est: ab inferenda peste. Est enim frigidissimus et, si flauerit circa brumam, exurit frigore arefaciens, ut nullis postea possit solibus recreari. **Horatius**:

95,1-4 cf. Gell. 2,22,14 | 4-5 cf. Gloss. passim | 5 Plaut. ? fr. inc. 115 [Oliver 5] | 5-8 cf. Gell. 2, 22,15-16 | 96,1-2 cf. Gell. 2,22,18 | 2-3 cf. Plin. nat. 2,120 uar. | 3-5 cf. Gell. 2,22,24 (cf. Arist. meteor. 2,6 uel probl. 26,29; Trag. gr. fr. adesp. 75 N.) | 6-7 cf. Plin. nat. 2,120 uar. | 97,1-2 cf. Gell. 2,22,19 | 2-5 cf. Plin. nat. 2,120-121 uar. | 6-8 cf. Gell. 2,22,29 (cf. Cato orig. fr. 93 P.) | 9-10 cf. Plin. nat. 2,121 | 98,1-4 cf. Gell. 2,22,21-23 (cf. Verg. Aen. 8,709 et 11,678) | 4-5 cf. Plin. nat. 3,102 | 5-8 cf. Seru. et georg. 3,475 potius quam Seru. Aen. 11,247 (georg. 3,475) | 8-9 cf. Ps. Acr. potius quam Porph. sat. 1,5,78 | 9-10 cf. Plin. nat. 17,232

95,2 auster dicitur v || 3 notus va || 4 Ab] A U a.c. || dicitur australis v || 7 flat v || 96,2 Thraseam va || 5 κακίᾶς ὁ κακίᾶς va || 98,4-8 Iapyx — Timai add. in mg. inf. U² || 5 nuncupata est Iapiga v || 5-7 lapis, lapidis... lapidis... lapidis v || 6 post ad del. unam uocem U²

Incipit ex illo montes Apulia notos Ostentare mihi quos torret Attabulus. **Plynius:** Quaedam temporum causae aut locorum non proprie dicuntur morbi, quoniam protinus necant, sicut tabes quam inuaserit arborem aut uredo uel flatus alicuius regionis proprius, ut est in Apulia Attabulus, in Euboea olympias.

99 Ad haec **Fauonium** ad VIII Kal. martias flantem **chelidonia** uocant ab hirundinis uisu. Graece enim hirundo $\chi\epsilon\lambda\iota\delta\omega\upsilon\eta$ appellatur, unde est **prouerbium** illud: $\mu\acute{\iota}\alpha \chi\epsilon\lambda\iota\delta\omega\upsilon\eta \acute{\epsilon}\rho\alpha \omicron\upsilon \pi\omicron\iota\epsilon\acute{\iota}$, hoc est: una hirundo non facit uer. Ab hac **herba chelidonia** nomen sumpsit, monstrata homini ab hirundine. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituumt uisum, erutis etiam (ut quidam existimant) oculis. Genera eius duo sunt, maior fruticoso caule, folio pastinacae erraticae ampliore, altitudine duorum cubitorum, colos albicans, flos luteus; Minori folia hederæ, minorâ aliquando et rotundiora minus candida. Succus croci mordax, semen papaueris. Florent aduentu hirundinum, discessu marcescunt. Florentibus succus exprimitur, et in aereo uase cum melle leniter feruenti cinere decoquitur, singulari remedio (c. 341) contra caligines oculorum. Utuntur et per se succo in collyriis quae ab ea **chelidonia** appellantur. Est etiam chelidonia oculus Indicae testitu- (f° 210v) dinis, de qua superius inter lapillos diximus.

100 Item fauonium uno et septuagesimo die post brumam ab aduentu auium flantem per dies nouem **orithyam** nominant. Fuit haec puella pulchritudine insignis, filia Erithei regis Athenarum, quam cum Boreas adamasset frustra que in coniugem postulasset, per uim rapuisse dicitur et in Thraciam detulisse, ex qua Getum et Calaim genuit. Caniculæ exortum dies ferè octo aquilones antecedunt, quos **prodromos**, hoc est praecurrentes, appellant. Biduo autem postquam exortum est hoc sydus, quod est ardentissimo aestatis tempore iam sole leonem ingresso, iidem aquilones constantius perflant diebus quadraginta, quos uocant **etesias**, hoc est annuos: apud Graecos enim $\acute{\epsilon}\tau\omicron\varsigma$ annus, $\acute{\epsilon}\tau\eta\sigma\acute{\iota}\alpha\varsigma$ annuus dicitur, quod ex omnibus uentis hi maxime stati sint, et singulis annis eodem tempore redeant. Ob hoc autem **somniculosi** á nautis et **delicati** uocantur, quod mane nesciunt surgere: incipiunt enim circa meridiem, et ante solis occasum desinunt.

101 Est et **altanus** uentus, qui in alto flat. Sunt et **flatus antelucani**, qui aut ex fluminibus aut ex conuallibus aut ex aliquo sinu feruntur: nullus ex iis pertinax est, sed cadit fortiore iam sole, neque fert ultra terrarum conspectum. Hoc uentorum genus incipit uere, non ultra aestatem durat. Cum é mari redit, **tropeus** dicitur; qum pergit, **Apogeus**, hoc est: á terra. Sunt praeterea et repentini quidam flatus: et enim, si rupta et in pronum soluta fuerit nubes, **procella** gignitur, quae uocatur á Graecis

98,11 Hor. sat. 1,5,77-78 [ex Gell. 2,22,25 ?] | 11-14 Plin. nat. 17,232 uar. | 99,1-2 cf. Plin. nat. 2,122 | 3 Paroem. gr. 2, p. 79,71 uel p. 531,63 | 3-12 cf. Plin. nat. 25,89-90 uar. | 12 cf. Plin. nat. 37,155 | 13 cf. 2,548 | 100,1-2 cf. Plin. nat. 2,122 | 2-5 cf. Seru. et auct. georg. 4,462 [cf. Euseb. chron. ann. 3720] | 5-8 cf. Plin. nat. 2,123-124 | 9-10 cf. Plin. nat. 2,124 | 10-11 cf. Sen. nat. 5,11,1 | 11-12 ex Plin. nat. 2,127 ? | 101,1 ex Plin. nat. 2,114 uel Isid. orig. 13,11,18 | 1-4 cf. Sen. nat. 5,7,1-2 | 4-5 cf. Plin. nat. 2,114 | 5-7 cf. Plin. nat. 2,131 + Sen. nat. 5,12,1

98,11 notus a 1526 || 13 urendo ov || 99,1 martii a || 3 $\acute{\epsilon}\rho\alpha \omicron\upsilon \upsilon \acute{\epsilon}\rho\alpha\omicron\nu \omicron \epsilon\alpha\rho\omicron\nu \nu \acute{\epsilon}\rho\alpha$ 1526 || Ab hac U : Ad haec ova || 3-4 chelidonia herba v || 7 altitudinem o || 10 leuiter ova || singuli ov || 100,2 orithiam o orythiam va || 4 Zetum ova || 10 Somniculosi autem ob hoc v || 11 natutis v || 101,2 aut ex conuallibus om. ov || iis U : his ova || 4 tropeus v

ecnephas. Haec superne demittitur et in nos cadit uehemens acris que quia non fusa neque per apertum uenit, sed laborat et iter sibi in hac pugna parat, propter quod procellam pro aestu maris ponimus, et **procellosum** mare dicitur aestuosum. Eadem procella si exarserit et ignem habuerit uel postea conceperit, **fulmen** est. Sin uero depresso sinu arctius rotati uenti effregerint nubem sine igne, **uorticem** faciunt qui **Typhon** uocatur. Defert hic secum aliquid abreptum é nube gelida conuoluens uersans que et ruinam suam illo pondere aggrauans et locum ex loco mutans rapida uortigine, praecipua nauigantium pestis non antennas modo, uerum etiam nauigia ipsa confringens, cui facile remedium est acetum, cui frigidissima natura est, in aduenientem effusum. Idem, illisu ipso reperiussus, quicquid corripuerit sorbet refert que in excelsum. Quod si maiore depressae nubis specu eruperit, sed minus lato quam procella nec sine fragore, **turbinem** nominant, proxima quaeque prosternentem. Idem, dum ardentior atque accensus fuerit, **prester** appellatur, uniuersa amburens (f° 211r) ac proterens.

102 Ab hoc prester quoque appellatum est serpentis genus uenenatae, quam alio nomine quidam putant buprestim uocari, sed hoc falsum est. **Lucanus:** Ora que distendens audis spumantia prester. **Plinius:** Buprestis animal est rarum in Italia, simillimum Scarabeo longipedi. Fallit inter herbas bouem maxime, unde et nomen inuenit, deuoratum que tacto felle ita inflamat ut rumpat. **Galenus** uero ita scribit: βουπρήστεις εἰς ἄ γένος τι ζῶον παραπλήσιον καθάρσι κατὰ τὴν ἰδέ(ι)αν καὶ τὴν δύναμιν. Hoc est: buprestes sunt genus quodam animalium simile cantharidibus et secundum proprietatem et secundum uim. Est etiam buprestis herbae genus quam Graeci in laudibus ciborum habuere; hac degustata, boues dissilire fatentur, ideo que ita appellatam: βοὺς enim á Graecis bos dicitur, πρῆσαι urere.

103 Á uentus fit diminutium **uentulus**; et **uentosus**, quod aliquando significat plenum uento, ut uentosa domus, uentosa regio; aliquando inane, ut uentosa uerba, uentosa oratio, hoc est: sine pondere, sine effectu. Vnde **uentositas**, hoc est iactantia inanis et uanitas. Et **uentilo** uerbum, quod est moueo aliquid ad uentum captandum.

5 Iuuenalis: Crispinus Ty- (c. 342) rias humero reuocante lacernas Ventilet aestium digitis sudantibus aurum. Hinc uentilari frumentum dicitur dum purgatur. **Plinius:** Multi uentilare quoque granum uentant: Gurgulionem enim non descendere infra quatuor digitos nec amplius periclitari. Ab hoc **uentilatio** fit, hoc est: captatio uenti uel refrigerationis gratia uel purgationis; et **uentilabrum** instrumentum quo aliquid uentilatur.

104 Item **Venus**, quod ad omnia ueniat. **Cicero:** Quae autem dea ad res omnes ueniret, Venerem nominauerunt. Est autem Venus infima quinque errantium stella et terrae proxima, quae

101,7-8 cf. Sen. nat. 5,12,2 | **10-20** cf. Plin. nat. 2,131-133 uar. | **102,2** cf. ? | **2-3** Lucan. 9,722 uar. | **3-5** Plin. nat. 30,30 | **5-6** cf. Galen. simpl. med. 11,1,45 t. 12, p. 364 | **8-9** cf. Plin. nat. 22,78 | **103,1-2** cf. Hug. uel Balb. | **5-6** Iuu. 1,27-28 | **6-7** cf. Plin. nat. 18,303 | **104,1-2** cf. Cic. nat. deor. 2,69 | **2-4** cf. Cic. nat. deor. 2,53

101,10 Sin U : Si ova || **102,1** serpentis U² p.c. || **2** uocari buprestim v || sed hoc f. est U² p.c. || est] esse ov || **4** tracto v || **6** καθάρσι U καθάρσιον || ἰδέ(ι)αν U ἰδέ(ι)αν ο ἰδέ(ι)αν v || quoddam va || **9** βοὺς recte || **103,4** aduentum U a.c.

Phosphoros graece, **Lucifer** latine dicitur, qum antegreditur solem; qum autem subsequitur, **Hesperos**. Item **Vesper**. **Virgilius**: Quid Vesper serus uehat. Et á quibusdam

5 **Vesperugo**. **Plautus**: Nec Vesperugo nec Vergiliae occidunt.

105 Hinc **uespera** deducitur, et **uesper** pro sero diei. Á quo fit aduerbium **uesperi** et **uesperascit** uerbum, cuius compositum est **aduesperascit**, hoc est: fit serum diei. Et quo quidam utuntur in neutro genere **uesperum**. Item pluratiuo numero **uesperae**, nouum quidem, sed non inelegans uocabulum, pro sacrificio quod uesperí fit. Vesper etiam adiectiuum est: unde, qum uesperum dicimus neutro genere intelligimus tempus. **Plynius**: His horae rigandi matutina atque uespera. **Idem**: Matutinum tempus ac uesperum. Et **uespillo**, (f° 211v) uilis cadauerum funerator, qui uespertino tempore eos efferre solebat qui funebri pompa duci propter inopiam non poterant. **Martialis**: Qui fuerat medicus, nunc est uespillo Diaulus. Hic etiam **uispillo** et **uespa** uocatur. Et **uespertinum**, quod uesperí fit. Et **uesperna**, quo ueteres pro coena usi fuere. Et **uespertilio**, nocturna auis, uel potius biforme uolucres animal quod se uespertino uolatu proferat; huic pro pennis membrana est. Sola uolucrum animal parit, lacte nutrit, ubera filiis admouens; et geminos infantes amplexa uolitat, secum que deportat. In cibatu, culices habet gratissimos. Et **uespae**, ex insectorum genere

15 similes apibus, quod uesperí grandiores muscas in cibo uentur et amputato iis capite reliquum corpus absumant. Hae in sublimi é luto nidos faciunt, et in his ceras, sicut crabrones in cauernis ac sub terra.

106 Est uesparum genus quod **ichneumonas** uocant, minores quam aliae. Hae unum genus araneorum perimunt, phalangium nomine, et in nidos suos ferunt, deinde illinunt, et ex iis incubando suum genus procreant. Proprie tamen Ichneumon animal est magnitudine felis, spetie muris. Vulgo nunc murem indicum uocant. Nas-

5 citur et in Aegypto; et cum aspide pugnat, hac maxime gloria insignis. Mergit se limo saepius siccatur que sole. Mox, ubi se pluribus hoc modo coriis loricauit, in dimicationem pergit et, cauda se attollens, ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Sed, quod mirabilius est, **crocodilum** quoque interimit. Hoc quadrupes animal est, hominibus terra pariter atque aquis infestum. Nilus hoc

10 malum producit; caret linguae usu. Solus ex omnibus animantibus superiorem maxillam mouet. Magnitudine excedit plerunque duodecim cubita; quandiu uiuit, crescere existimatur; uiuit autem longo tempore. Oua parit quanta anseres et, quadam diuinatione, ea semper extra eum locum incubat ad quem summo auctu egressurus est Nilus. Vnguibus armatus est et cutem superius habet contra omnes ictus inuictam, in

15 uentre autem mollem ac teneram, quapropter delphini uitae eorum ea parte insidiant-

104,4 Verg. *georg.* 1,461 | 5 cf. P. Fest. 368 (Plaut. *Amph.* 275 uar.) | 105,2 Ter. *Haut.* 248 | 3 cf. Pap. et Balb. *uesper* | 6 Plin. *nat.* 19,183 uar. | 6-7 Plin. ? | 7-10 cf. P. Fest. 368-369 (Mart. 1,30,1 uar.) | 10 cf. P. Fest. 368 (Plaut. *frag. inc.* 45) | 11-12 cf. Non. 46-47 potius quam Ou. *met.* 4,415 | 12-14 cf. Plin. *nat.* 10,168 | 15-16 cf. Plin. *nat.* 11,72 uar. | 16-17 cf. Plin. *nat.* 11,71 uar. | 106,1-3 cf. Plin. *nat.* 11,72 uar. | 4-8 cf. Plin. *nat.* 8,88 uar. | 8-11 cf. Plin. *nat.* 8,89 uar. | 11-12 cf. Plin. *nat.* 8,94 | 12-14 cf. Plin. *nat.* 8,89 | 14-15 cf. Plin. *nat.* 8,91 | 15-17 cf. Plin. *nat.* 8,91

104,4 serus *om.* v || 105,3-4 in neutro — uesperae *om.* ova || 8 solebant o || 9 uispillo] ues- va || 10 et¹ *om.* v || 13 parit *om.* ova || et *om.* ova || 16 corpus *om.* ov || 106,2 araneorum perliniunt ov || 5 et¹ *om.* ova || insignitu o -tus v -tur a || 7 exceptit a || 13 semper *om.* v || actu v || 15 post eorum *add.* in ova

tur: habent enim delphini spinam dorso cultellatam. Itaque immeantes Nilo et ueluti
 terribi á persecutoribus fugientes, subseru aluum et spina illa descendunt, quo uulnere
 paulatim marcescentibus intestinis crocodili moriuntur. Terribilis haec contra fuga-
 ces belua est, fugax contra insequentes. Hebetes oculos habet in aqua, extra acerrimi
 20 uisus est. Conspecto homine, emittit lachrimas, mox appropinquantem deuorat. Vnde
 factum est **pro-** (c. 343) **uerbium**: lachrimae crocodili, de his qui sub specie pietatis
 homines fallunt. Quatuor men- (f° 212r) ses hyemis sine cibo uiuit in specu. Qum
 satur est, sopitur in littore. Tum parua auis, quae **Trochilos** ibi uocatur, in Italia
Rex auium dicitur, inuitat ad hiandum pabuli sui gratia, os primum eius repurgans,
 25 mox dentes, praeterea fauces, ad hanc scabendi dulcedinem quam maxime hiantes. In
 qua uoluptate somno pressum conspicatus Ichneumon per easdem fauces ingreditur
 aluum atque erodit. É crocodillorum genere, sed minor Ichneumone est **Scincus**, in
 Nilo similiter natus, praecipuum contra omnia uenena antidotum.

107 Á crocodilo **Crocodilinum** dicitur quod ad crocodilum pertinet uel de cro-
 codilo est. **Quintilianus**: Non quia cerastinae aut crocodilinae ambiguitates possint facere
 sapientem, sed quod illum ne in minimis quidem oporteat falli. Est et genus crocodili qui alio
 minor multo est, et in terra tantum odoratissimis floribus uiuit; ob id intestina eius
 5 diligenter exquiruntur iucundo nidore refercta: **crocodileam** uocant, oculorum ui-
 tiis utilissimam. Item crocodilon herba est Chamaeleontis nigrae figuram habens,
 radice longa, aequaliter crassa, odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota, sanguinem
 per nares pellit copiosum crassum que. Atque ita lyenem consumere dicitur.

108 Item ab hespero **Hesperiae** dictae: sic enim et Italia et Hispania appellantur.
 Sed, qum Hesperiam tantum dicimus, significamus Italiam. **Virgilius**: Est locus;
 Hesperiam Graii cognomine dicunt. Qum uero ultimam addimus, Hispaniam intelligimus.
Horatius: Qui nunc Hesperia uictor ab ultima. **Hispania** ab hespero occidentali stella dicta
 5 est Hesperia; Italia uero, ab Hespero fratre Atlantis, qui Italiam á germano pulsus
 tenuit et ei nomen uel proprium uel suae pristinae regionis imposuit.

109 Ab hoc et **Hesperides** appellatae, huius, ut quidam putant, ut alii, Atlantis
 filiae, numero tres: **Aegle**, **Erethusa**, **Hesperethusa**. Hae amoenissimos hortos
 colere dicebantur in Africa, iuxta **Lixon**, coloniam á **Claudio Caesare** deductam.
 In iis auriferum nemus esse cum aureis malis existimabant, custodiri uero á peruigili
 5 dracone, et, quoniam Themis dea praedixerat futurum olim quendam Iouis filium qui
 ea poma diriperet, cinxisse Atlantem pomarium montibus, ne peruium grassatoribus
 foret. Penetrasse tamen eò Herculem ab Eurystheo missum, et, occiso dracone, aurea
 mala inde abstulisse. **Lucanus**: Abstulit arboribus pretium, nemori que laborem Alcides, passus

106,18-19 cf. Plin. *nat.* 8,92 uar. | 19-20 cf. Plin. *nat.* 8,94 | 22 cf. Plin. *nat.* 8,94 | 23-27 cf.
 Plin. *nat.* 8,90 | 27-28 cf. Plin. *nat.* 8,91 | **107**,2-3 cf. Quint. *inst.* 1,10,5 uar. | 3-6 cf. Plin. *nat.*
 28,108 | 6-8 cf. Plin. *nat.* 27,64 uar. | **108**,1-6 cf. Seru. et *Aen.* 1,530 [= 3,163] (cf. Hor. *carm.*
 1,36,4) | **109**,1-2 cf. Seru. et auct. *Aen.* 4,484 uar. | 3 cf. Plin. *nat.* 5,2-3 | 4-7 cf. Seru. auct. *Aen.*
 4,246 + Ou. *met.* 4,643-648 | 7-8 cf. Seru. *Aen.* 4,484 | 8-9 Lucan. 9,365-367

106,17 discindunt a || 21 lachimae U a.c. || his] iis a || 26 quam a || **107**,5 refercta] reflecta v
 referta a || 6-8 Item — dicitur *add. in mg. inf. U*² || 6 figura v || **109**,2 Hesperthusa ov Hespertusa a ||
 5 Thenus o

que inopes sine pondere ramos, Retulit Argolica fulgentia poma tyranno. Ex eo autem datum huic
 10 fabulae locum existimant, quod ibi flexuoso meatu aestuarium fertur é mari adeo
 sinuosis lateribus tortuosum ut uisentibus procul lapsus anguineos fracta uertigine
 mentiatur, et quod **Hesperidum hortos** appellauere circundet. Est autem insula
 quam solam é uicino tractu aliquanto excelsiore, non tamen aestus maris inundant.
 15 Peruenisse eò Herculem, ara eius, quae (f° 212v) ibi aedificata conspiciebatur, indicio
 erat nec praeter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore illic uisebatur. Alii
 putant ouium greges ibidem fuisse, purpuream lanam ferentes, eas que ab Hercule
 raptas et ad Eurystheum ductas. Hinc, quoniam μάλον graecae, latine ouem dicimus,
 locum fabulae datum. **Ouidius**: Mille greges illi, totidem que armenta per herbas Errabant, et
 humum uicinia nulla praebat, Arboreae frondes auro radiante micantes Ex auro ramos, ex auro poma
 20 tegebant. **Hesperum promontorium** in Africa est, nauigatione decem dierum ac
 noctium ab **Oenochema monte**.

110 Venus etiam dea est, Iouis et **Diones** filia, quae una fuit ex nymphis, filia
 Oceani et Thetyos. Á qua fit **Dioneum**, quod ad Venerem pertinet. **Virgilius**: Ecce
 Dionei processit Caesaris astrum. Et Venus ipsa Dionea appellatur. **Idem**: Sacra Dioneae
 5 matri. Haec Vulcani coniunx fuit, et á Marte dilecta est, deprehensa aliquando á sole in
 adulterio cum illo. Quod cum intellexisset Vulcanus, inuisibiles plagas summo artifi-
 cio fabricatas circum lectum tetendit et se Lemnon ire simulauit. Qua occasione
 motus, Mars (c. 344) ad cubile Veneris uenit, ubi, cum lasciuiere nudi coepissent,
 tenuissimis uinclis sese irretitos conspexere. Reuersus que exemplo est Vulcanus qui,
 cum iniuriam acrioribus uerbis expostularet, plurimi ex diis illuc conuenere, et inter
 10 caeteros Neptunus, Mercurius et Apollo. Deae autem ob pudorem uenire eò noluerunt.
 Tandem, Neptunni precibus placatus, Vulcanus remotis plagis uinctos liberauit.
 Ex hoc adulterio **Harmoniam** genuisse proditur Venus. Eadem dilexit **Adonim**,
 Cinaeae regis, aui sui, et Myrrhae sororis suae filium, quem ab apro, dum liberius
 eum insequitur, interfectum fleuit amare, et in florem purpureum conuertit.

111 Anchisem quoque amauit, ex quo apud Simoenta flumen praegnans facta
 Aeneam genuit. **Simois** flumen est ex Ida, Troiano monte, scaturiens, quod iuxta
 Troiam peruectus, cum mari propinquat, Xantho commiscetur, alteri Troiae fluuius,
 et in paludem coactus cadit in mare iuxta **Sigeum promontorium**. Hoc Troiae est
 5 ita dictum propter Herculis taciturnitatem, quoniam prohibitus hospitio simulauit dis-
 cessum, deinde contra Troiam pro silentium uenit, quod graecae dicitur σιγή. Vulne-
 rata propterea Venus á Diomede fuit, dum Aeneam protegeret, propter quod
 imprecatione Diones ob suspicionem commissi ab uxore adulterii, exilium sibi sponte

109,10-12 cf. Sol. 24,4 potius quam Plin. nat. 5,3 | 12-15 cf. Plin. nat. 5,3 potius quam Sol. 24,5
 | 15-18 cf. Seru. et auct. Aen. 4,484 | 18-20 cf. Ou. met. 4,635-638 [uar.] | 20-21 cf. Plin. nat. 5,10
 uar. | **110,2-3** Verg. ecl. 9,47 | 3-4 cf. Seru.?, et Aen. 3,19 | 4-11 cf. Hom. Od. 8,266-359 | 12 cf.
 Hyg. fab. 6 et 148,3 ? [et al.] | 12-14 ex Ou. met. 10,521-559 et 708-739 [uide 715] ? potius quam
 Hyg. fab. 271 uel Seru. auct. ecl. 10,18 ? [et al.] | **111,1-2** cf. Seru. Aen. 1,617 [et al.] | 2-4 ex Plin.
 nat. 5,124 | 4-6 cf. Seru. Aen. 2,312 potius quam Isid. orig. 14,7,2 | 6-9 cf. Seru. et auct. Aen. 8,9 [et
 al.]

109,12 metiatur a || 17 μάλον U μήλον ο μηλον v μήλον a || 19 praebat U : premebat ova
 || 20 Hesperon a || **110,2** Thetyos a || 9 diis U : his ov iis a || 12 Adoni v -nin a || 13 suae U p.c. ||
111,1 Anchisen a || flumen Simoenta v || 2 ex om. ov

Diomedes in Apulia elegit et, occupato Gargano monte, iuxta radices eius **Sipontum** urbem clarissimam aedificauit, quae et **Sipus**, Sipontis dicitur, et á Graecis, ob multitu- (f° 213r) dinem sepiarum quae ibi capiuntur, **Sepius**, Sepiuntis. Vnde fit **Sipontinus** adiectiuum á Siponto, et á Sepiunte **Sepiuntinus**. Ab eo **Diomedei campi** uocati in Apulia, qui, in diuisione Regni quam cum Dauno fecisse dicitur, ei cesserunt. Et duae **insulae** quae é Gargani regione sunt **Diomedae** dictae, quarum altera habitatores habet, altera est deserta, in qua disparuisse Diomedem quidam affirmant, et in caelum sublatum atque inter deos relatum fuisse. Alii Diomedem ab Aenea per dolum occisum tradunt, et loca quibus imperauerat occupata, mortuo quo ab incolis templum in insula tanquam in numerum deorum relato constructum; socios eius ob dolorem in **aues** uersos, quae ob id **Diomedae** uocitatae sunt. Has memorant maiorem in modum mites esse, Graecis que in Italiam uenientibus applaudere ac laetas occurrere, caeteras uero gentes uel fugere uel deuotare uel subuolare ad capita, et tam grauibz icibus ut etiam perimant uulnerare: nam duris et grandibus rostris satis ad haec praelia perhibentur armatae. Fuit hic **Diomedes** Aetoliae rex, Tydei et Deiphile filius, dictus á **Virgilio** fortissimus Danaum, quia Aeneam apud Troiam singulari certamine uicerat. Vxorē habuit **Egialen**, quam qum adulterium commisisse cum Cylleboro, Stheleni filio, comperisset, natale solum prae pudore sibi perpetuo relinquendum putauit. Fuit et Diomedes alter, Rex Thracum, saeuus uir ac truculentus, qui equos suos aduenarum carnibus in Tyrida oppido pascebat. Sed tandem, ab Hercule mactatus, equis suis in pabulum appositus est. **Diomeda** uero Phorbantia filia fuit, quam Achilles é Lesbo raptam post ammissam Briseida concubinam habuit.

112 Genuit praeterea Venus ex Mercurio **Hermaphroditum**, qui ex utroque parente nomen accepit. Nam graece Ἑρμῆς Mercurius, Ἀφροδίτη Venus appellatur. Hic **Androgynus** fuit, hoc est utriusque sexus; cuius nominis ratio est quod Graeci Andra uirum uocant, gyne mulier dicitur. De hoc extat celebre illud **epigramma**: Dum mea me genitrix gauida gestaret in aluo, Quid pareret fertur consuluisse deos. 'Mas est', Phoebus ait, Mars 'femina', Iuno que 'neutrum'. Qum que forem natus Hermaphroditus eram. Quaerenti laetum Iuno sic ait: 'occidet armis', Mars 'cruce', Phoebus 'aquis'. Sors rata cuique fuit. Arbor obumbrat aquas; Ascendo, decidit ensis Quem tuleram forte, labor et ipse super, Pes haesit ramis, caput incidit amne, Tuli que Femina, Vir, neutrum (c. 345) flumina, tela, crucem. Sed de hoc latius inferius dicemus. (f° 213v)

113 Item ex Bute Venus genuit **Erycem**, ex Ioue patre **Cupidinem**, quem alii geminum esse uoluerunt, quod aut honesti amor sit, aut iucundi. **Ouidius**: Alma, faue, dixi, geminorum mater amorum. Alii plurifarum, quod ut infinitae res sunt, ita infiniti a-

111,9-11 cf. Strab. 6,3,9 | 12-14 cf. P. Fest. 75 | 14-16 cf. Strab. [ex G.G.] 6,3,9 | 16-17 cf. ? | 18 ex Strab. 6,3,9 ? | 18-21 cf. Seru. *Aen.* 11,271 | 21-23 cf. Aug. *ciu.* 18,16 | 23-24 cf. Tort. ex Seru. auct. et cf. *Aen.* 1,97 | 24-25 ex Seru. et auct. *Aen.* 1,96 ex Iuu. 15,66 | 25-27 cf. Tort. ex Seru. *Aen.* 11,269 uar. | 27-29 cf. Tort. ex Seru. *Aen.* 1,752 + Plin. *nat.* 4,42 | 29-30 cf. Tort. ex Hom. *Il.* 9,664-665 | 112,1 ex Lact. *inst.* 1,17,9 ? [et al.] | 5-9 Pulex *epigr.* 19-10 cf. 2,141 et 146-147 | 113,1 ex Lact. *inst.* 1,17,9 potius quam Seru. *Aen.* 1,570 uel 5,24 uel 412 | 2-3 Ou. *fast.* 4,1

111,12-13 Diomedei campi ab eo v || 18 socios *U p.c.* || 19 aues *U p.c.* || 24 quia *om.* v || 25 egiale v -lem a || 27 Thraceum o || ac *add. s. l. U'* || 28 tyrida] Tiri a || 30 Briseidam v || 112,2 Ἑρμῆς *U* ορμήσ ο ερμεισ v Ἑρμῆς a || 4 ἄνδρα... γυνῆ a || 7 Iuno] Dea a || cuique] quaeque a || 8 forte *U*: casu ova || 9 amnae ov || 9-10 Sed — dicemus *U² p.c.*, *tredecim uersibus cancellatis* || 113,2 quod *U p.c.* || 3 plurifaria o -riam v || ut *add. s. l. U²*

mores. **Papinius**: Et cuncti faciles illi erraretis amores. Alii ex Venere sola natum
 5 Cupidinem uolunt, propterea scripsisse **Virgilium**: Nate, meae uires, mea magna potentia
 solus. Et **Papinius**: Sed dabitur iuueni, cui tu, mea summa potestas, Nate cupis. Huius sententia
Simonides fuit. Alii ex Venere et Marte; alii ex ipsa et Vulcano. Non nulli
 primae materiae et primae rerum naturae, quae **Chaos** dicitur, fuisse filium putant.
 10 Sunt etiam qui triplicem esse amorem tradant á triplici qui in nobis est affectu, si-
 quidem **Aristoteles** scribit aut honesti esse amorem, aut iucundi, aut utilis. **Apuleius** uero
 Platonius philosophus primum dixit esse diuinum, cum incorrupta mente et uirtutis ratione
 conuenientem; alterum degeneris animi corruptae que uoluntatis; tertium ex utroque permistum. Hunc
M. Tullius Herebi ac Noctis prodidit filium esse.

114 Quidam etiam **Gratias** ex Venere et Ioue genitas scripserunt; alii ex Venere
 et Libero patre, quamuis **Cicero** has quoque ex Herebo et Nocte ortas existimauit. Sunt
 etiam qui Iouis et Eurydomenes nymphae filias putent, siue Eurymones, siue
 Eurymeduses. Á Ioue enim gratia omnis procedit. Eurydomene autem ἀπὸ τοῦ εὐρύ
 5 καὶ δίδωμι, hoc est: ab abundanter dando, appellata est; Eurynome ἀπὸ τοῦ εὐρύ καὶ
 νέμω, hoc est: ab abundanter retribuendo; Eurymedusa ἀπὸ τοῦ εὐρύ καὶ μέδω, quod
 significat rego quod, qui liberales et munifici sunt, caeteris imperare consueuerunt.
 Tris autem esse Gratias prodiderunt, his quae diximus nominibus appellatas. Alii
 primam **Aglaian**, hoc est laeti- (f° 214r) tiam; secundam **Thaliam**, hoc est uiridita-
 10 tem, quia beneficium semper uiret; tertiam **Euphrosynen**, hoc est delectationem,
 nominant. Hae á Graecis **charites** uocantur ἀπὸ τῆς χαρᾶς, quod laetitiam significat.
 Merito enim laetari uidentur et qui dant et qui accipiunt beneficium. Tris autem ideo
 esse prodiderunt quia et benefici esse in alios debemus et aliorum beneficia suscipere
 et iis qui in nos liberales fuerunt retribuere. Dare autem et accipere et referre tres
 15 actus sunt inter se distincti. Alii ideo dicunt tris Gratias esse quia acceptum benefi-
 cium cum foenore reddi debet. Quapropter solebant Veteres ita gratias pingere ut una
 earum auersam faciem teneret, quasi á nobis profecta, duae uero nos aspicerent ut
 duplex nobis beneficium rependi debere ostenderent, propter quod inquit **Virgi-
 lius**: Nec te certasse priorem poeniteat. Nudae etiam pingebantur, quia beneficia fugo
 20 debent carere et nullo uelamine obtegi; item connexae, quia insolubiles esse gratias
 decet, et beneficium semper beneficium parere, perpetuum que esse amicitiae foedus.
Horatius: Segnes que nodum soluere Gratiae. Qui Veneris et Liberi patris filias arbitran-
 tur, hac mouentur ratione quod horum praecipue deorum muneribus gratiae concili-
 entur. Tradunt eas in **Acidalio fonte**, qui est Orchomeni Boetiae urbe, lauari, quo-

113,4 ex Stat. *silu.* 1,2,120 | 4-6 cf. Seru. et *Aen.* 1,664 | 6 Stat. *silu.* 1,2,137-138 | 6-8 cf. Seru.
Aen. 1,664 | 9-10 ex Aristot. *Nicom.* 8,4,1 | 11-12 cf. Apul. *Plat.* 2,14 | 13 cf. Cic. *nat. deor.* 3,44 |
 114,1 cf. ? | 1-2 cf. Seru. *Aen.* 1,720 | 2 cf. Cic. *nat. deor.* 3,44 | 3-4 cf. Cornutus *nat. deor.* 15 | 8-10
 cf. Hes. *theog.* 907-909, ap. Sen. *benef.* 1,3,6 ? | 12 cf. Sen. *benef.* 1,3,5 | 12-15 ex Sen. *benef.*
 1,3,3 | 15-16 cf. Tort. *Charities* ? | 16-21 cf. Seru. *Aen.* 1,720 (Verg. *Aen.* 1,548-549) | 22-24 cf.
 Seru. *Aen.* 1,720 (Hor. *carm.* 3,21,22)

113,4 et 7 Alii ex Venere et Marte ante alii (4) ov, non post fuit (7) || 8 prima¹) patriae a || 9 in
 om. a || 114,2 existimauerit a || 4 enim U p.c. || 5 Euronome o Eurygone a || 6 Eurimeduses o
 Eurymeduses v Eurymeduse a || 10 Euphrosinen o -nē v -nem a || 11 χαρὰς U ἄσρας o χαρὰς v ||
 19 nudae U p.c. || 24 Orchomoni ov

25 niam pura esse beneficia oportet, et nihil sordidum, nullam spem retributionis habere. Ab hoc fonte Venus **Acidalia** dicitur, uel quia iniicit curas, quas Graeci ἀκιδίας uocant, uel quod ἀκιδίας spicula nominant, quibus utitur Cupido.

115 Gratiam ἀπὸ τῆς χάριτος dictam existimant. Aliquando pro beneficio accipitur.

Cicero: Quum praesertim considerem nullam esse gratiam quam uel non capere animus meus in accipiendo uel in remunerando cumulando que illustrare posset. A quo **gratiosus** dicitur, ut **Gellius** sentit, et qui adhibet gratias et qui admittit. Interdum **gratia** capitur pro poena siue
 5 **damno**. **Cicero:** Vt pro iniuria tam graui parem ei gratiam referret. Non nunquam pro causa. **Terentius:** Et ea me restitisse hic gratia. **Agere gratias** est uerbo ostendere nos (c. 346) memores esse accepti beneficii. **Habere gratias** est animum ac mentem gratiam habere et inuicem gratificandi uoluntatem. **Referre gratiam** est facto beneficium aut iniuriam acceptam compensare. In quo notandum est quod habere gratiam et
 10 gratias dicimus, agere gratias non gratiam, referre gratiam non gratias, nec unquam ferè probatissimi autores aliter loquuntur. **Terentius:** (f° 214v) Pol, diis habeo gratias quod in pariundo aliquot affuerunt liberae. **Plautus:** Malo enim eius gaudii expertem esse me quam lenoni gratiam habere. **Cicero:** Magnas ei meo nomine gratias ages. **Liuius:** Satiatus tandem complexu filii, 'Renuntiate', inquit, 'gratias Regi me agere; referre gratiam aliam nunc non posse, quam
 15 ut suadeam non ante in aciem descendat quam in castra me rediisse audierit. **Cicero:** Cui pro me Senatus gratias agendas putauit, ego á me gratiam referendam non putem? **Seneca** de malo reddi potius gratiam quam referri dicendum putat, et é contrario de bono referri potius quam reddi. Sed hanc differentiam solus ipse excogitauit et fecit. **Cicero** semper referre usurpat et in bonum et in malum. In bonum, ut in superiori exemplo. In
 20 malum, ut in Salustium: Nam, quod inusitata rabie in uxorem ac filiam meam inuasisti, quae se facilius mulieres abstinerunt á uiris quam tu uir á uiris, satis docte ac perite fecisti. Non enim sperasti me mutuam tibi gratiam relaturum ut uicissim tuos compellarem. Nam, quod **Plancus** ad Ciceronem scribit (Immortales ago tibi gratias agam que dum uiuam: nam relaturum me affirmare non possum), profecto gratiam hoc loco subintelligi manifestum est. Quod uero apud
 25 **Valerium Maximum** legitur (Tibi quidem, Sexte Pompei, dii magis quos relinquo quam quos peto gratias referant), certe deprauatum est, et nos librum peruetustum legimus et penes nos habemus ubi non gratias sed gratiam est scriptum. **Agere** etiam et **persoluere grates** legimus, sed apud poetas duntaxat atque historicos. **Virgilius:** Grates persoluere dignas, Non opis est nostrae, Dido. Perraro autem apud oratores. **Cicero:** Aliquanto post
 30 suspexit ad caelum, et: 'grates tibi', inquit, 'ago, summe Sol'.

116 Ab hoc fit **gratulor** uerbum, quod est uerbis testor me gaudere fortuna ac foelicitate alterius, apud eum ipsum qui affectus est foelicitate, aliquando apud me ip-

114,26-27 cf. Seru. *Aen.* 1,720 | 115,2-3 cf. *Cic. fam.* 2,6,2 uar. | 4 Gell. 9,12,1 | 5 *Cic.* ? ex *Font.* 45 uel *Q. Rosc.* 20 ? | 5-6 cf. *Don. et Andr.* 433 uar. | 6-9 cf. *Valla eleg.* 5,41 | 10 et 11-12 cf. *Valla eleg.* 5,41 (cf. *Ter. Andr.* 770-771 uar.) | 12-13 *Plaut.* ? *fr. inc.* 116 | 13 *Cic.* ? *fr. inc.* 42 [ex *Sest.* 9 ?] | 13-15 cf. *Liu.* 37,37,8 ap. *Valla eleg.* 5,41 | cf. 15-16 *Cic. Planc.* 78 | 16-17 et 18-19 et 20-24 cf. *Valla eleg.* 5,41 (cf. *Sen. epist.* 81,7 et 9-13 ; cf. *Ps. Cic. in Sall.* 9; *Planc. Cic. fam.* 10,11,1) | 25-26 cf. *Val. Max.* 2,6,8 | 27 et 28 cf. *Valla eleg.* 5,41 | 28-29 *Verg. Aen.* 1,600-601 | 29-30 cf. *Valla eleg.* 5,41 (cf. *Cic. rep.* 6,9) | 116,1-18 cf. *Valla eleg.* 5,42

114,27 ἀκιδίας ον ἀκιδίας a || 115,3 in *om. ova* || 7 animum *U p.c.* || 9 gratiam et *om. v* || 12 impariundo *ov* in pariendo a || aliquo a 1526 || 27 nos] nec v || 28 legimus *U p.c.* || 29 Aliquando va || ago *om. ova*

sum ob meam foelicitatem. Ideo ferè postulat datiuum. **Quintilianus**: Non efficiet tamen infandum praesentis reatus indignum que discrimen, ut misera puella non gratuletur sibi, quod
 5 illam pauper accusare non potest. Aliquando tamen autores praetereunt datiuum qum fuerit pronomen. **Ouidius**: Gratulor Oethaliam titulis accedere nostris. **Idem**: Prisca iuuent alios, ego me nunc denique natum Gratulor. **Quintilianus**: Gratulemur iam quod nulla ciuitas fame laborat. Illic mihi subintelligitur, hic nobis. Falsum est enim quod quidam tradunt gratulor hic pro gaudeo accipi, qum in rebus (f° 215r) etiam molestissimis gratulari liceat, utique inter falsos amicos. In eadem significatione et **grator** accipitur, sed poeticum
 10 historicum que est. **Virgilius**: Inueni germana uiam, grateare sorori. **Liuius**: Tuum sequentes currum Iouis optimi maximi templum gratantes ouantes que adire. Gratulari etiam et grates agere siue gratari diis dicimus pro eo quod est gratias agere siue supplicare. **Liuius**: Itaque praetor extemplo edixit uti aeditui aedes sacras tota urbe aperirent, quo circumeundi salutandi que deos
 15 agendi que grates, per totum diem populo potestas esset. Item Triumphantes in Capitolium ascendebant Ioui optimo maximo caeteris que diis gratulari. Nec mirum si gratulari et gratari diis dicimus, quasi ostendere nos illis aggaudere, qum **salutare** etiam eos dicamus, quasi salutem illis optare, quod non in diis sed hominibus conuenit; item salutare animas, salutare cineres et reliquias defunctorum. **Virgilius**: Salue, sancte
 20 parens, iterum; saluete recepti Nequicquam cineres.

117 Á gratulor fit compositum **congratulor et gratulor et gratulatio et congratulor et congratulatio**. (c. 347) Item á gratia fit **gratus**, qui memor est accepti beneficii et contrarium eius **ingratus**, á quibus **gratitudo et ingratitude** deriuantur; et **grate** atque **ingrate** aduerbia; et comparatiua ac superlatiua **gratior et gratissimus, gratius et gratissime**. Item aliud aduerbium **gratis** quod significat sine merito, sine premio; et **gratuitum**, quod gratis datur, et **gratuito** aduerbium. Item á gratus fit **gratificor**, quod aliud est quam gratum facio, licet utrunque á facio deducatur. Etenim **gratum facere** est quidam minus et propè idem quod obsequi et inseruire. **Cicero**: Si hunc iuueris, gratissimum mihi feceris. Gratificari uero est
 5 quidam maius et quasi idem quod beneficium esse et beneficia conferre. Quapropter deos non gratum facere, sed gratificari hominibus dicimus. Ab hoc **gratificus et gratificatio** deducuntur; et **Gratidia**, proprium nomen mulieris Neapolitanae unguentariae ac maleficae, quam **Horatius** in Epodo Caniniam nominauit.

118 Venus meretriciam artem instituisse dicitur, autor que mulieribus in Cypro fuisse ut uulgo quaestum corpore facerent. Huic Phoenices dona ex filiarum prostitutionibus offerre solebant antequam uiris coniungerentur. Sunt qui eandem Caeli et Diei fuisse filiam scribant, alii solius Caeli et sine matre ortam hoc modo. Nam, qum

(cf. Ps. Quint. *decl.* 15,1 uar.; Ou. *epist.* 9,1; *ars* 3,121-122; cf. Ps. Quint. *decl.* 12,10; ex Apul. *Apol.* 41; Verg. *Aen.* 4,478; Liu. 7,13,10; cf. 30,17,6) | **116**,19-20 Verg. *Aen.* 5,80-81 | **117**,7-11 cf. Valla *eleg.* 5,76 (ex Cic. *fam.* 13,22,2 uel 64,2 uel 67,2) | 12-13 cf. Ps. Acr. (ex *epod.* 3,8) | **118**,1-2 cf. Lact. *inst.* 1,17,10 | 2-3 ex Iust. 18,5,4 ? | 3-4 cf. Cic. *nat. deor.* 3,59 | 4-9 ex Seru. *Aen.* 5,801 (ex Hes. *theog.* 176-182 et 188-192) + 3,707

116,9 gaudeo *U.p.c.* || etiam *om. ova* || 10 et *om. v* || 15 totam *ova* || 16 gratulari] -lati o -lari v || 19 sancta *ov* || **117**,1 congratulor] -tulatio a || 2 congratulatio] congraru- a || 4 ac *U* : atque *ova* || 7 est aliud *ova* || 8 et 10 quiddam *ova* (*recte*) || 12-13 et Gratidia — nominauit *add. in mg. U*²

5 Saturnus in patrem saeuens falce ei uirilia abscondisset et falcem simul et uirilia proiecisse in mare dicitur, haud longe á promontorio Siciliae quod Lilybeum uocant (hinc et promontorium simul et oppidum **Drepanum** uocatum, quoniam Graeci δρεπανον falcem dicunt), uirilia uero sanguinem emisisse ex quo cum spuma (f° 215v) maris permisto Venus sit procreata, propter quod Aphrodite á Grecis uocatur :
 10 quippe ἀφρὸν Graeci spumam nominant. **Macrobius** tamen eam solo caeli sanguine ortam scribit, sed spuma maris nutritam. Contra **Ouidius**: Si tamen in medio quondam concreta profundo Spuma fui, gratum que manet mihi nomen ab illa. Item **Virgilius**, apud quem sic loquitur Neptunus: Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis, Vnde genus ducis.

119 Gestabat manibus **concham**, quod ea uecta dicebatur in insulam Cyprum, et in **Cytheram** urbem exisse, á qua **Cytherea** uocitata est, quamuis Cythera una etiam sit ex Cycladibus insulis et, ut **Laertius** scribit, Laconiae insula quae prius **Porphyris** uocabatur. Deinde dicta est Cythera, neutro genere et numero plurali. Á Cytherea fit
 5 **Cythereius**, Cythereia, Cythereium quod ad Venerem pertinet. **Cytheris** autem nomen fuit libertae Voluminii, quam **Gallus** amasse dicitur. **Virgilius** eam Lycorim nominauit. Et Cythorus mons Asiae minoris, buxo fertilis, quae uento mota undarum aestus imitatur. **Virgilius**: Et iuuat undantem buxo spectare Cythorum. Quidam Venerem non in hanc urbem primum exisse, sed in **Palepaphon**, aliam eiusdem insulae
 10 urbem, affirmant, á quo **Paphia** dicta est ; et ab insula Cypro **Cypria**, in qua primum ei templum constitutum fuit, uel ἀπὸ τοῦ κύειν, quod est parere, quia haec dea parturientibus praesidebat. **Erycina** etiam dicitur ab Eryce, monte Siciliae in quo templum ei construxit Eryx filius. De quo **Ouidius**: Sed dea nec patitur sic ad sua munera cogi, Colle sub umbroso quam tenet altus Eryx. Et **Papinius**: Exultat uisu tectis que potentis alumnae, Non secus alma Venus quam si Paphon aequore ab alto Idalias que domos Erycina que templa subiret. **Idalia** quoque appellata est ab **Idalio** monte Cypri.

120 Quod concha in Cyprum uecta sit, ipsa testatur apud **Papinium**, dum de Violantilla, Stellae uxore, loquitur: Haec et ceruleis mecum consurgere digna Fluctibus, et nostra potuit considerare concha. Hoc genus conchae est quam margaritas producere supra memorauimus. Nulla certe dignior tribui Veneri poterat, et ob candorem et ob leuorem, et quia partus earum sunt margaritae, mulierum ornatui praecipue conuenientes. Hinc huiusmodi **conchae Cytheriacae** dicuntur. **Martialis**: Leuior ó conchis, Galle, Cy- (c. 348) theriacis. Item **Erycinae**. **Propertius**: Et uenit é rubro concha Erycina mari. Nec mirum est talem deam concha uectam, qum inter concharum genera **Neritae** sint per maria nauigantes, prebentes concaum sibi partem, alteram uero flanti
 10 aurae instar ueli apponentes.

118,10-11 cf. [et contra!] **Macr. sat.** 1,12,8 | 11-12 **Ou. met.** 4,537-538 uar. | 13 **Verg. Aen.** 5, 800-801 | 119,1-2 cf. **P. Fest.** 52 | 2-4 cf. **Tort. Cythera** ex **Diog. Laert.** 1,71 et **Plin. nat.** 4,56 uel **Sol.** 11,2 | 5-7 cf. **Tort. ex Seru. ecl.** 10,1 + auct. 10,2 | 7-8 cf. **Tort ex Seru. (Verg. georg.** 2,437) | 8-10 cf. **Tac. hist.** 2,3 + **Strab.** 14,6,3 uel **Seru. auct. Aen.** 10,51 | 10-12 cf. **P. Fest.** 52 | 12-13 cf. **Seru. Aen.** 1,570 | 13-14 cf. **Ou. ars** 2,419-420 [uar.?] | 14-16 **Stat. silu.** 1,2,158-160 | 120,2-3 **Stat. silu.** 1,2,117-118 | 3-4 cf. 1,396 ex **Plin. nat.** 9,104-109 | 6-7 **Mart.** 2,47,2 | 7-8 cf. **Prop.** 3,13,6 | 8-10 cf. **Plin. nat.** 9,103

118,5 *post uirilia del. ui (?) U* || 7 uocant quem *ov* || 119,2 *Cytheram*] -ream *o* -riam *v* || uocata *ova* || 5 *cytherea*] -ra *a* || *cythereia*, *cythereium om. a* || *Cythereis v* || 6 *Voluminii o* || 7 *nominat U a.c. ova* || 7-8 *Et cythorus — cythorum add. in mg. U²* || 9 *in¹ om. ov* || 12 *dea*] ea *v* || 14 *tenent v* || 16 *idalio U* : -lo *ova* || 120,1 *uecta v* || 8 *qum om. v*

121 Dicitur etiam Venus lingua Assyriorum **Mylitta**, ut testatur **Herodotus**. In eius tutela columbam esse; currum eius á cygnis duci; rosam inter flores et inter arbores myrtum ei sacras esse. **Myrtus** arbor est, cuius duo genera, (f° 216r) satiuæ et siluestris, et in utraque latifoliae. Bacas fert saporis praecipui, ex quibus uinum fit quod **myrtidanum** uocant. Item generosum obsonium quod dicunt **myrtatum**. Nam **myrtetum** locum myrtis consitum dicimus. Obtinent et piperis uicem, et pro hoc usi ueteres produntur ante quam piper reperiretur. Ad intinctus quoque adhibentur, praesertim que ad saporem aprorum commendandum. Á myrto **myrteum** dicitur, quod ex myrto est. Myrtea uerbena Romanos Sabinos que, qum propter raptas uirgines dimicassent, depositis armis pacificatos fuisse commemorant, eo in loco qui postea signa habuit **Veneris cluacinae**. **Cluere** enim ueteres pugnare dicebant. Et **myrtinum** eiusdem significationis. **Plynius**: Oleo myrtino illitum statim resoluitur. Habetur quoque in hac arbore suffimenti genus, ideo electa, quia Venus et coniunctioni pariter et huic arbore praeesse existimabatur. In antiquissimo Romuli delubro sacrae myrti fuere duae ante aedem ipsam longissimo tempore, altera patricia appellata, altera plebeia. Fuit et ara uetus **Veneri myrteae**, quae postea **myrtia** dicta est.

122 Quidam huius arboris genera ita distinguunt ut sit candida, nigra, et **coniuugalis**. Haec tertia á coniugiis appellata est, quod sit ex illo Cluacinae genere, cuius uerbenis sedatum est bellum propter coniugia ortum. **Siluestris myrtus** est quam supra diximus **ruscum** et **chamemyrsinem** et **oxymyrsinen** uocari. Satiuarum genera topiarii ac coronarii faciunt Tarentinam, folio minuto, nostratem patulo, exotiscam, densissimo. Coniuugalem putant esse quam dicimus nostratem. Bacae, si non siccantur, oleum gignunt. É nigra fit uinum, siccata usque in ariditatem in umbra, deinde mulso indita. Quin et oleo quidam uini sapor inest, simul que pinguis liquor, quod praecipuam uim habet ad uina corrigenda, saccis ante perfusis: retinet enim fecem, nec praeter purum liquorem transire patitur, et se comitem prebet praecipua commendatione liquato. **Virgas** quoque **huius arboris** gestatas putant **uiatori** pediti in longo itinere mire **prodesse**. **Posthumius** libertus in consulatu, qui primus omnium ouans ingressus est urbem, quoniam rem leuiter sine cruore gesserat, Myrto Veneris uictricis coronatus incessit. Vnde mos inoleuit ut **ouantes myrtea corona uerentur**, excepto **M. Crasso**, qui de fugitiuis laurea coronatus est. Curru quoque triumphantes myrtea corona usos fuisse quidam prodiderunt. **Papyrius Maso**, qui primus in monte Albano de Corsis triumphauit, myrto coronatus circenses ludos spectare solitus est. **M. Valerius** duabus coronis, hoc est myrtea et laurea, utebatur.

123 **Myrtilus** uero, Mercurii filius fuit. **Myrtoum pelagus**, pars maris Aegei nomen accipiens á Myrtilo, qui in eo fertur proiectus fuisse. **Myrsus** proprium no-

121,1 cf. Herod. 1,131 uel 199 ap. Tort. 13-4 cf. Plin. nat. 15,122 | 4-5 cf. Plin. nat. 14,104 | 5 cf. Plin. nat. 15,118 | 6 ex Seru. georg. 2,112 | 6-8 cf. Plin. nat. 15,118 | 9-11 cf. Plin. nat. 15,119 uar. | 12 ex Plin. nat. 20,121 ? | 12-16 cf. Plin. nat. 15,120 | 16 cf. Plin. nat. 15,121 uar. | 122,1-2 cf. Cato agr. 8,2 uel 133,2 ap. Plin. nat. 15,122 uar. | 3 cf. Plin. nat. 15,119 | 3-4 cf. 2,270 ex Plin. nat. 23,165-166 | 4-6 cf. Plin. nat. 15,122 uar. | 6-8 cf. Plin. nat. 15,123 uar. (ex Cato agr. 125) | 8-12 cf. Plin. nat. 15,124 | 12-15 cf. Plin. nat. 15,125 uar. | 15-18 cf. Plin. nat. 15,126 ex Masur. frg. 18 et Pis. frg. 31 | 123,1-3 cf. Tort. Myrtilus (ex Hyg. astr. 2,13,2 et Paus. 8,14,7-8 + Plin. nat. 4,51), Myrsus, Myrsilus (ex Herod. 1,7)

121,1 Dicitur — Herodotus add. in mg. U² || 1 Venus add. s.l. U² || Milicta o Mylicta v Myluta a || 3 arbor est Myrtus v || 5 myrtidanum v || 10 quin v || 11 ueteres] ueles ov || 15 patricia v || 16 myrtia] -tina va || 122,2 illo om. ov || 4 oximyrsinē o oxymirsinē v oximyrsinem a || 5 topatii v || 13 leuite v || 15 quoque] quod v || 123 add. in mg. inf. U² || 1 filius om. ov || fuit om. a || 2 in om. a || Myrsus] Myrsilus U² a.c.

men est: sic enim uocatus fuit **Candaulis** pater, qui et **Myrsilus** dictus est. Item **Myrsus** Peloponnesi oppidum fuit.

124 Sunt qui tres **Veneres** fuisse affirmant: unam, caeli et diei filiam; aliam, é caeli pudendis et spuma maris genitam; tertiam, Iouis filiam et Diones. Haec, ut amorum Gratiarum que, ita pulchritudinis et deliciarum et uoluptatum omnium dea est. Vnde **Venus** aliquando pro libidine et coeundi appetitu ponitur. **Seneca**: Quod in uenerem prior esset. **Terentius**: Sine Cerere et Libero friget Venus. Á quo **uenericus** pro libidinoso accipitur, siue pro eo qui stellae Veneris subiectus est. Hinc **Venerem utriusque sexus**, hoc est marem simul ac feminam, esse finxerunt, quod in utrunque sexum hominis libido grassetur. Propterea ueteres Venerem non deam solum, sed etiam deum nominabant. (c. 349) **Virgilius**: Discedo ac, ducente deo, flammam inter et hostes Expedior. Neque enim dea legendum est, ut plerique faciunt, sed deo. Signum etiam eius Cyprí fuisse legitur barbatum corpore, sed ueste muliebri, cum sceptro ac statura uirili. **Aristophanes** eam non Aphroditen, sed Aphroditon nominat. **Leuinus** ita scripsit: Venerem igitur alium adorans, siue femina siue mas est. Ita, uti alma, noctiluca est. **Philocorus** quoque eandem scripsit esse lunam et ei sacrificium facere uiros cum ueste muliebri, mulieres cum uirili, quod eadem et mas aestimatur et femina.

125 Item Venus pro pulchritudine capitur. **Quintilianus**: Quod cum gratia quadam et uenere dicitur. **Plynius**: Quorum opera quum admiraretur, collaudatis omnibus, deesse iis unam illam uenerem dicebat, quam Graeci charita uocant. Ab hoc, ut **Cicero** scribit, fit **uenustas**, hoc est pulchritudo; et **uenustus**, pulcher; et **uenusto** uerbum, orno; et **uenuste** aduerbium, pulchre. Venusta oratio est quae cum gratia quadam ac uenere dicitur. Horum contraria sunt: **inuenustus**, hoc est: sine decore; et **inuenusto**, dedecoro; et **inuenuste**, indecore.

126 Item á uenio **uenia**, quod optanti adueniat. Est enim uenia remissio culpae et condonatio erroris. **Quintilianus**: Peccaui, ueniam peto. Et errare hominis est, et ignoscere patris. Male quidam indulgentiam pro uenia capiunt et indulgere pro ignoscere, in quo theologi nostri frequentissime labuntur. **Indulgere** enim est obsequi et aliquid, ut ita dicam, delicate concedere; et **indulgentia** est mollis et delicata permissio. **Quintilianus** : Mollis illa educatio, quam indulgentiam uocamus, neruos omnis et mentis et corporis fran- (f° 217r) git. Venia tamen aliquando pro indulgentia accipitur. **Cicero**: Dabitis mihi hanc ueniam, hoc est: indulgebitis concedetis que mihi. **Terentius**: Da, pater, ueniam, sine te exorem. Et **cum uenia** tua dicimus, hoc est: cum pace tua et te permitte. Per metaphoram quoque aliquando indulgere ponitur pro delicate intendere et spatium maius dare. **Virgilius** : Indulge hospitio causas que innecte morandi. **Idem** : Sin tu-

124,1-2 ex Cic. *nat. deor.* 3,59 | 4 Sen. ? *fr. inc.* 36 [ex Liu. 45,23,14 uel Ou. *met.* 6,459-460 uel *fast.* 1,397 ?] | 5 Ter. *Eun.* 732 | 8-15 cf. *Macr. sat.* 3,8,1-3 (Verg. *Aen.* 2,632-633 uar.; *Aristoph. frg.* 702 K.; *Laeu. carm. frg.* 26; *Philoc. frg. gr. hist.* 328,184) | 125,1-2 cf. *Quint. inst.* 6,3,18 | 2-3 cf. *Plin. nat.* 35,79 uar. | 3 cf. *Cic. nat. deor.* 2,69 | 5 ex *Quint. inst.* 6,3,18 | 126,1 et 2-3 cf. *Valla eleg.* 4,18 (Ps. *Quint. decl.* 9,12) | 4-5 et 6-10 cf. *Valla eleg.* 4,18 (cf. *Quint. inst.* 1,2,6; cf. *Cic. Arch.* 3; ex Ter. *Andr.* 900-901) | 11-13 cf. *Non.* 326 (Verg. *Aen.* 4,51; *georg.* 2,276-277 uar.)

123,3 Candaulus ova || 124,4 et coeundi appetitu add. in mg. U² || 8 crassetur v || 9 flamma v || 12 Aphroditen] -em va || Aphroditon] -tum v || 13 Ita] ira v || alma] alena o aliena v || 15 existimatur ova || 125,7 sine decore a || 126,9-10 demittente ov

mulis acclue solum colles que supini Indulge ordinibus. Aliquando pro facilem esse et clementem. **Cicero**: Magnus uir in primis, et qui indulgens in patrem, idem seuerus in filium.

127 Ab hoc fit **indulgentior** et **indulgentissimus**, et aduerbia **indulgenter**, **indulgentius**, **indulgentissime**. Veteres pro indulgentia **indulgitatem** dixere. **Sisenna**: Bassus, assidua indulgiate uictus. Á uenia fit **ueneror**, quasi ueniam oro; á quo **ueneratio**, **uenerabilis**, **uenerabundus**, **uenerandus**, **ueneratus**, **ueneranter**, **uenerabiliter**, de quibus supra diximus.

128 Indulgeo dictum existimant quasi inde algeo. Algere enim frigere est, tractum á graeco ἀλγῶ, quod proprie significat doleo. Ponitur tamen etiam pro frigeo, quum **frigus** nihil aliud sit quam dolor quidam membrorum rigore conceptus. Qui ergo indulgent, hoc est: delicate aliquid permittunt, quodammodo frigescent, non urgent, non sollicitant. Ab algeo **algor** deducitur, hoc est frigus, rigor; et **Algidus** mons ab assiduo frigore appellatus est. **Horatius**: Quaeque Auentinum tenet Algidum que. Et ab hoc silua quoque Algida dicta est, huic monti subiacens, in cuius ingressu lacus est Regillus, apud quem A. Postumius dictator prospere aduersus Tarquinum Superbum patria eiectum et Latinos Romanis bellum inferentes pugnauit. Veteres **algo** pro algore dixere. **Lucillius**: Morbis algo que fame que.

129 Item á uenio **uena**, quod per eam ueniat sanguis. Est enim uena conceptaculum sanguinis quod ἀγγεῖον Graeci uocant, misti confusi que cum spiritu naturali in quo plus sanguinis est et minus spiritus. Differt que ab **Arteria** quod haec conceptaculum est spiritus naturalis misti confusi que cum sanguine, in quo plus spiritus est quam sanguinis. Vena immobilis est, exploratur que emittendi sanguinis gratia. Arteria uero motu atque pulsu suo habitum et motum februm demonstrat. Σφύγμῶς á medicis uocatur ipsa intentio motus et remissio in corde, non arbitraria, (c. 350) sed naturalis. Per metaphoram etiam uenae in terra dicuntur, subterranei meatus per quos unda manat aut alius liquor, unde uenas argenti et auri dicimus.

130 Á uena **uenosum** dicitur, uenis turgentibus plenum, et **uenenum**, quod per uenas eat, differt que á toxico. Nam **toxica** proprie sunt quibus sagittae tinguntur, dicta quasi taxica á **taxo** arbore. Haec abieti similis est, sed minus uirens gracilis que et tristis, nullo succo; bacas fert quibus laetale uenenum inest, (f° 217v) praecipue in Hispania. Vasa etiam uiatoria ex ea facta ad ferendum uinum mortifera fuisse comperit est. Hanc quidem s[il] **milacem** á Graecis uocari dixere, et esse in Arcadia tam praesentis ueneni ut, si qui sub ea dormiant cibum ue capiant, moriantur. Innoxiam

(cf. Cic. off. 3,112) | 127,2-3 cf. Non. 126 (cf. Sisenna hist. 46 [uar. ?]) | 3-5 cf. 2,310 (ex P. Fest. 374) | 128,1 cf. Pap. uel Hug. *algeo* uel Balb. | 1-3 cf. P. Fest. 6 | 4 cf. Valla *eleg.* 4,18 ? | 6 cf. Ps. Acr. et *carm. saec.* 69 | 7-9 ex Liu. 2,19-20 + 4,26-29 | 9-10 cf. Non. 72 [uar. ?] (Lucr. [non Lucil.] 3,732) | 129,1 cf. Pap. uel Hug. *uenio* uel Balb. | 1-5 cf. Gell. 18,10,9 | 5-6 cf. Gell. 18,10,5 | 6-8 cf. Gell. 18,10,10 | 8-9 ex Sen. *nat.* 3,15,1-3 ? | 130,1-2 cf. Pap. uel Hug. uel Balb. | 2-8 cf. Plin. *nat.* 16,50-51 uar. (Sextius ex Diosc. 4,80)

127,4 uenerandus om. o (sed uenerandus lemma in mg.) || 128,2 ἀλγῶ U a.c. αλγῶ ο αλγῶ v || 5-6 inter rigor et mons add. in mg. et algidus mons deinde mons del. U² || 6-9 post algidum que add. in mg. inf. Dictum est autem indulgeo quasi inde algeo hoc est non incitor non inflammor : sed refrigeo potius et mitesco. Algeo enim significat frigeo : et á graeco deducitur ἀλγῶ : quod modo doleo : modo frigeo significat. Ab algeo algor deriuatur hoc est frigus : quod ueteres algum quoque dixere. Lucillius. Morbis : algoque fame que. Et Algidus mons latii ab assiduo frigore appellatus. Horatius. Quaeque auentinum tenet algidum que : Ab hoc silua quoque — pugnauit deinde Dictum est — Ab hoc del. et add. et ab hoc U² || 7 silua quoque U : q. s. oa silua v || post algida del. algid U² || 10 algo pro algere oa pro algore algo v || 130,5 ea] hoc v || ad afferendum ova || fuisse] esse a || 6 similacem U (sed Smilax lemma in mg.) ov

am fieri putant si in eam arborem clauus aereus figatur. **Venenum** uero generale uocabulum est ad omnia quae naturam eius cui adhibita sunt mutant. **Plynius**: Galbano aduersatur uenenis maxime toxicis cum myrrha et uino. **Caius** iuris consultus sic scribit: Qui uenenum dicit, adiciere debet bonum uel malum: nam et medicamenta uenena sunt, quia eo nomine omne continetur quod adhibitum naturam eius cui adhibitum est mutat. Graeci **Pharmacum** uocant: nam et apud eos tam medicamenta quam quae nocent hoc uocabulo significantur. Vnde **Pharmacopolae** dicuntur medicamentorum uenditores. Quin etiam **medicamenta** ipsa et bona et mala appellantur, quippe et amatoria et incantationes mala medicamenta sunt. Et á ueneno **ueneficia** uocantur et **uenefici** dicuntur non modo qui uenena aut toxica conficiunt, sed etiam qui incantationibus, exorcizationibus et caeteris malis artibus utuntur. Á quo fit compositum triueneficus, hoc est: excellens ueneficus. **Plautus**: Mussas adhuc, triuenefica? **Venenum** etiam aliquando **uirus** significat, hoc est spumam; unde **Virgilius** pro colore purpureo posuit, qui eius conchae spuma est: Alba neque Assyrio fuscatur lana ueneno. Item á uenenum fit **uenenosum**, unde serpentes uenenosos dicimus. Et **uenenatum**, in quod coniectum est uenenum; et **ueneno** uerbum, hoc est ueneno contaminatum. Quidam etiam uenenarias mulieres dixerunt quae parant aut conficiunt uendunt ue uenena.

131 Item á uenio **uenor**. Proprie enim uenari est indagare feras et quasi circumuenire, propter quod Veteres et uenari passiuè pro circumueniri posuerunt. **Ennius**: Teneor correpta et undique uenor. Á quo per metaphoram uenari etiam capimus pro captare, hoc est: artificio quodam et solertia quaerere, ut uenor laudem, uenor gloriam. Quod etiam **aucupari** dicimus, cum proprie aucupari sit aues captare, á quo **aucupium** et **aucupatio** et **aucupator** et **auceps** qui aues captat. Á uenor **uenatio** dicta, notae significationis; et **uenaticus canis**, quo feras persequimur, sicut indagator, dicitur **odorus** et **sagax**. **Virgilius**: Et odora canum uis.

132 Proprie tamen **odorus** est qui olet, hoc est: ex se odorem mittit, ut flos odoratus, qui aliunde odorem accipit, ut odoratum templum. **Odorator**, qui odorem sequitur, ut canis; idem et **odorisecus** dicitur, hoc est: odorem sequens. **Sagax** autem canis dicitur, quasi acute sentiens. **Sagire** enim ueteres acute sentire dicebant. **Cicero**: Sagire enim sentire acute est; ex quo sagae anus, quia multa scire uolunt et sagaces dicti canes. Is igitur qui ante sagit quam oblata res est, dicitur **praesagire**, idest futura ante sentire. Hinc manifeste ostenditur error **Acronis** qui sagam mulierem scribit incantatricem dici atque maleficam, ab eo quod satis agat. Melius **Festus**: 'Saga', inquit, 'mulier est perita sacrorum, et uir sapiens'. Et **Nonius**: Sagae dicuntur feminae ad libidinem uirorum indagatrices; unde et sagaces canes dicuntur, ferarum uel animalium quaesitores. Á praesagiendo

130,8-9 ex Gai. *dig.* 50,16,236 | 9-10 cf. *Plin. nat.* 24,22 | 11-13 cf. *Gaius dig.* 50,16,236 | 14-15 ex *Marcian. dig.* 48,8,3,1-2? | 19 ex *Plaut. Aul.* 86 | 20-21 cf. *Seru. et georg.* 2,465 uar. | 23-24 ex *Suet. Nero* 33,2? [et al.] | **131,1-2** ex *Hug. uel Balb.* | 2-3 cf. *Non.* 183 (cf. *Enn. trag.* 254) | 8 *Verg. Aen.* 4,132, ap. *Seru.*? | **132,1** et 2 et 3 cf. *Seru. Aen.* 4,132 | 5-7 *Cic. diu.* 1,65 | 7-8 cf. *Ps. Acr. carm.* 1,27,21 | 8-9 cf. *P. Fest.* 320 | 9-10 *Non.* 22-23

130,11 dixit *ova* || 18-19 á quo fit — triuenefica *add. in mg. U²* || 19 adhuc *bis U² a.c.* || 21 fucatur *ova* || Venenosum a uenenum fit v || 24 uendunt ue *U*: aut uendunt *ova* || **131,2** et uenari *U*: uenari *ov* uenari et *a* || 4 ut *U*: et *ova* || 6 et aucupator *add. in mg. U²* || Venatio a uenor v || **132,2** alium de odore v || 4-133,1 *Sagax* — uenor *add. in mg. inf. U²* || 4 acute (*bis*) *add. s. l. U²*

praesagium, hoc est praesensio et praediuinatio deducitur; á ueteribus **praesagatio** uocabatur. **Cicero**: Inest igitur in animis praesagatio extrinsecus inuecta atque inclusa diuinitus.

133 Item á uenor **uenator** (f° 218r) ac **uenatrix** et **uenatio** et **uenabulum**, uenantium te- (c. 351) lum latissimum aciei longissimae. **Virgilius**: Supra uenabula fertur. Et **uenatus** pro uenatione. Et **uenatorium**, quod ad uenationem pertinet, unde uenatoria instrumenta dicimus et uenatorium poculum.

134 Item á uenio seu uento **uenter**, quod uentet in eum cibus, deinde in aluum delabatur. Capitur enim uenter pro eo qui uidetur. **Iuuenalis**: Montani quoque uenter adest abdomine tardus. Vnde **uentrem facere** dicimus exporrigi, á similitudine praegnantium mulierum. **Vlpianus**: Si quando inter aedes binas paries esset qui ita uentrem faceret ut in uicini domum semipedem aut amplius procumberet, agi oportet ius non esse illum parietem ita porrectum, in suum esse, inuito se. Sed proprie uenter est ubi cibi conficiuntur. Subest stomachum habentibus caeteris, simplex, ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus. In homine est adnexus infimo stomacho, similis canino. **Stomachus** enim intestinorum principium est neruosus á septimae spinae uertebra incipiens. Á quo fit **stomachor** uerbum, quod est fastidio; et **cum stomacho** dicere aliquid uel facere dicimur, hoc est: cum indignatione siue fastidio. Et **stomachosus**, qui facile indignatur ac cuncta fastidit; et **stomachose**, fastidiose.

135 Á uentre uero fit **uentriculus** diminutiuum. **Cornelius Celsus**: Ventriculus autem, qui receptaculum cibi est, constat é duobus tergoribus, is que inter lienem et iecur positus est, utroque ex iis paululum super eum ingrediente. Homini et cani stomachus inferiore parte angustior est, propter quod sola haec animalia facilius euomunt, quia repleto propter angustias stomacho supprimitur cibus, quod iis accidere non potest quorum spatiosa laxitas eum ad inferiora transmittit. Ab hoc uentriculo **lactes** in oue et homine sunt, per quas labitur cibus; in caeteris animalibus hae ilia sunt, quibus capaciora intestina ad aluum.

136 **Ilia** quidam ab ina dicta existimant, quae pars chartae est tenuissima. Nos autem ab inuoluendo potius appellata existimamus: quippe apud Graecos εἰλοῦμαι inuoluo significat. Inuoluta enim inter se esse ilia manifestum est. In singulari **ile** dicitur. **Ennius** tamen ad risum mouendum, artem spernens, ilium dixit: Tu, ut Hector, ab ilio nunquam recedis. **Ilium** regia fuit Priami, quae et **Troia** á nomine regionis minoris Asiae cognominata est, mille quingentis passibus distans á portu. Ab hoc **Homerus** opus suum de bello Troiano **Iliada** nominauit. Ab Ilio **Iliacus** deducitur,

132,12 cf. Cic. *diu.* 1,66 [uar.?] | 133,2-3 Verg. *Aen.* 9,553 | 4 ex Plin. *epist.* 3,19,3 ? | 134,1 cf. Pap. uel Hug. uel Balb. | 1-2 cf. Plin. *nat.* 11,201 | 2-3 cf. Seru. *Aen.* 2,20 (Iuu. 4,107) | 4-6 Alfenus [non Vlp.] *dig.* 8,5,17 uar. | 6 cf. Plin. *nat.* 11,201 | 6-8 cf. Plin. *nat.* 11,199 | 8-9 cf. Cels. 4,1,6 | 135,1-3 cf. Cels. 4,1,6 | 3-8 cf. Plin. *nat.* 11,199-200 uar. | 136,1 P. Fest. 104 | 2-3 ex Isid. *orig.* 11,1,100 | 3-5 cf. Seru. *ecl.* 7,26 (Marull. [non Ennius] *mim.* 1) | 5-6 cf. Tort. *Iliion* ex Plin. *nat.* 5,124 | 7 Hom. *Il.*

132,11 praesagiendo] -gando *ov* || 13 *post* diuinitus *add. in mg. sin. U²* (et praes... ?) etiam (...) praes... Claudianus (heu ?) mens praesaga futuri *sed postea aras.* (praesagus lemma in mg.) *om. ova* (cf. f° 390r *mg. inf.* = c. 612,6) || 133,1 *ante* uenator *del. unam uocem* (et ?) *U²* || 2 longissime *a* || 134,2-3 *abest v* || 3-6 Vnde — inuito se *add. in mg. U²* || 3 dicimus uentrem facere *v* || exporrigi *om. ov* || 4 qui ita *U* : quia *ov* qui *a* || 6 porrectum insitum mihi esse uitiose *ova* || uenter *add. s.l. U²* || 8 nullis *v* || 10 est] et *va* || 11 dicimus *ova* || 135,1 uero *om. v* || diminutiuum uentriculus *v* || 8 aluum] alium *v* || 136-137 *add. in mg. inf. U²* || 136,1 ina] ima *U²* *a.c.* iua *ov* || 1-3 Nos — manifestum est *add. in mg. dext. U²*

et **Iliades** Troianae. **Ilione** maxima fuit filiarum Priami. **Ilioneus**, proprium nomen. **Iliia**, mater Remi et Romuli. **Ilys** graece limus dicitur. **Illyrium** siue **Illyris** prouincia est cuius latissimi fines sunt hinc Italiam, illinc Germaniam, inde **Macedoniam**, **Thraciam** et **Epirum** habens, hinc **Adriaticum sinum**, inde **Danubium flumen**. Ab eo **Illyricus** deducitur.

137 Á Troia **Tros** deriuatur. **Virgilius**: Tros Tyrius que mihi nullo discrimine agetur. Et **Troianus**. **Idem**: Troianas que simul. Et **Troicus**. **Idem**: Et Troica castra. Et **Troius**. **Idem**: Et Troia gaza per undas. Item **Troiugena**. **Ennius**: Troiugenas bello claros. **Troize-nus**, proprium uiri nomen est: hic Thrax fuit, filius Cradi, unus ex iis qui tulit **suppetias** Troianis aduersus Graecos. **Troia** etiam ludus puerorum equestris fuit. **Suetonius** de Caesare: Troiam lusit turma duplex maiorum minorum que puerorum. Item locus in agro Laurente, in quo primus Aeneas cum suis constitit. Troiam duo insignes amnes exornant. Maeander et Simois. Á Maeandro genus quoque picturae **Maeander** dicitur quod flexum fluminis eius similem habeat, non dissimilem ab opere labyrinthum, chlamydulis adalligatum. **Varro**: Mihi facies maeandrata et uinculata atque adeo grandis. **Virgilius**: Victori chlamydem auratam, quam plurima circum Purpura maeandro duplici Meliboea cucurrit.

138 **Aluus** medio umbilico adnexa omnibus est, ab alendo dicta. In homine **ile** infima parte est simile suillo; á Graecis appellatur **colon**, ubi dolorum magna causa est, qui ab hoc dicuntur **colici**. **Colum** etiam morbus ipse uocatur, quem primus (c. 352) in Italia sensisse **Tyberius princeps** dicitur, qui antea esset ignotus. Angustissima **aluus** canibus est, ob quam causam uehementi nisu nec sine cruciatu eam exonerant. Ventres elephantum quatuor sunt. In iuuenarum secundo uentre nigricans thophus reperitur, instar pilae rotundus, nullo pondere, singulare (ut putant) **remedium** aegre parientibus.

139 Item á uenio fit **uenum**, quasi uenium; á quo fit **uenundo**, quasi id in quod uenimus do. Hinc **uenundatio**, quae est permutatio rerum et contractus ex conuentione proueniens. Á uenundo fit, detractis duabus litteris, **uendo** eiusdem significationis, cuius frequentatiuum est **uendito**. Ab hoc **uenditio** et **uenditor** et **uenditrix** et **uendibile**, quod modo significat id quod facile uendi potest, modo id quod populare est (f° 218v) et uulgo gratum; unde uendibilis oratio dicitur, et **uenditatio** pro ostentatione ponitur. **Cicero**: Quin etiam mihi quidem laudabiliora uidentur omnia quae sine uenditatione et sine populo teste fiunt. Et **nugiuendus**, á quo **nugiuendus**, de quibus alibi diximus. Á uenum uero **ueneo** deducitur, quod significat uendor, quasi uenum **eo**, hoc est: ex conuentione in alium transeo. Á quo fit **uenale**, quod uendendum est.

136,8-9 cf. Tort. *Ilioneus* | 9 cf. Tort. *Ilys* | 10-12 cf. Tort. *Illyris* | **137,1** Verg. *Aen.* 1,574 | 2 ex Verg. *Aen.* 11,826-827 ? | ex Verg. *Aen.* 11,350-351 uar. | 3 Verg. *Aen.* 1,119 | Enn. ? fr. inc. 2 [Oliver 2] | 3-5 ex Hom. *Il.* 2,847 | 5 cf. P. Fest. 367 | 6 Suet. *Iul.* 39,2 | 6-7 cf. P. Fest. 367 | 7 et 8-12 cf. Non. 140 (cf. Varr. *Men.* 534; Verg. *Aen.* 5,250-251) | **138**, 1 cf. Plin. *nat.* 11,202 | P. Fest. 8 | 1-2 cf. Plin. *nat.* 11,202 uar. | 3-4 cf. Plin. *nat.* 26,9 | 4-6 cf. Plin. *nat.* 11,202 | 6-8 cf. Plin. *nat.* 11,203 | **139**, 3 cf. Pap. uel Balb. uel Tort. | 6 ex Cic. *Lael.* 96 | 7-8 Cic. *Tusc.* 2,64 | 8-9 cf. c. 612, 36-39 et 866,36-39

137,2 simul] .ices ? *U² a.c.* || 3-4 Troezenus a || 4 tulerunt a || 6 locus] oppidum *U² a.c.* || 8 et Simois — Maeander om. ova || 9 fluxum v || dissimile v || 10 adalligatam ov ad alligatam a || 11 duplicis v || **138,2** appellatur om. ova || 3 est om. ova || **139,1** in add. s. l. *U¹* || in id v || 2 do. Hinc *U*: Dehinc ova || 6 uendicatio oa || 8 uendicatione a || 8-9 nugiuendus — diximus add. in mg. *U²* || 9 Veneo A uenum v || uero om. ova

Aliquando uenalis capitur pro sordido et auaro, qui pecuniae gratia se ipsum uenderet. **Salustius:** Ó urbem uenalem et cito perituram. **Venales** etiam, si nihil aliud addas, dicuntur serui nouitii, qui ad uendendum expositi sunt. Seruorum enim alii **nouitii** sunt, alii **ueteratores**. **Vlpianus:** Praecipiant aediles ne ueterator pro nouitio ueneat. Et hoc edictum fallacis uenditorum occurrit. Vbique enim curant aediles ne emptores á uenditoribus circumueniantur. Praesumptum est enim ea mancipia quae rudia sunt et simpliciora esse et ad ministeria aptiora et dociliora. Trita autem mancipia et ueterana difficile est reformare et ad suos mores formare, quia igitur uenaliitarii sciunt facile decurri ad nouitiorum emptionem. Idcirco interpolant ueteratores ut pro nouitiis uendant. **Quintilianus:** Item quod commune est, et aliis nomen intellectu alicui rei peculiariter attribuitur, ut urbem Romam accipimus, et uenales nouitios et Corinthia aera, quam sint urbes aliae quoque et uenalia multa et tam aurum et argentum quam aes Corinthium. Hinc **uenalicium** dicitur uel corpus ipsum uel uenditio uel locus ubi nouitii uenduntur. **Paulus:** Nam, quicumque ex uenalicio nouitiorum emptus alicui ministerio praepositus sit, statim eum é ueteratorum numero esse. **Venalicium** quoque adiectiuum est. **Pomponius:** Quod si familiam domesticam uxoris aut uenalicium parauit. Hinc **uenalicarii** appellati mangones et uenditores nouitiorum seruorum. Á ueteratorum seruorum nequitia **ueteratores** etiam appellati sunt callidi atque astuti, quamuis mihi similis ueri uidetur ueteratorem proprie astutum ac uersutum dici á uetusta multarum rerum cognitione, inde que seruum iam tritum et ueteranum ueteratorem uocari.

140 Item á uenum fit **uendico**, quasi conueniens mihi dico. Est enim uendico, ut ita dicam, approprio. **Quintilianus:** Rusticus petit partem bonorum, orator totum sibi uendicat. **Vindico** uero á uis et dico compositum est, quasi uim dico. Vindicare enim proprie est ulcisci. Vnde **uindicta** dicitur quotiens iniuriam contumeliam ue illatam punimus; et **uindex**, ultor iniuriae; et **uindicatio**, ipse actus ultionis. Ponitur tamen aliquando uindico pro eo quod est ab iniuria contumelia ue siue iactura defendo et libero. **Cicero:** Et est senectus natura loquacior, ne ab omnibus eam uitis uidear uindicare. Item pro traho (f° 219r) et in libertatem assero. Á quo **uindicta** dicta est uirga qua serui libertate á praetore donabantur.

141 **Vis** modo uirtutem significat. **Virgilius:** Multa ui muniet Albam. Modo possibilitatem. **Idem:** Non ea uis animo neque tanta potentia uictis. Aliquando uiolentiam. **Idem:** Quae uis immanibus applicat oris? **Idem:** Ni uis humana quotannis Maxima quaeque manu legeret. Ab hoc fit **uiolo**, quod est corrumpto, contamino, polluo, et quasi uim infero, (c. 353) quod proprie de uirgine dicitur; á quo **inuiolatus**, hoc est intemeratus; et **inuiolabilis**. Et **uiola** pro antiphrasin, quasi minime uiolata, uel quod non uiolanda, uel á ui olendi, quamuis aliqui pro diminutionem á graeco ἰὼν uiolam dictam uelint.

139,12 Sall. *Iug.* 35,10 uar. ap. Liu. *perioch.* 64 | 12-19 cf. Valla *eleg.* 6,59 (cf. Vlp. *dig.* 21,1,37) | 19-21 Quint. *inst.* 8,2,8 uar. | 23-24 cf. Cael. ap. Venul. [non Paulus] *dig.* 21,1,65,2 | 24-25 cf. Pompon. *dig.* 24,1,31,10 [uar.?] | 25-26 cf. Valla *eleg.* 6,59 (cf. Vlp. *dig.* 21,1,37) | 26-27 ex Don. *Andr.* 457 | 28-29 ex Vlp. *dig.* 21,1,37 | **140,1-3** cf. Valla *eleg.* 5,8 (cf. Quint. *inst.* 7,1,42) | 3-5 cf. Valla *eleg.* 5,8 | 6-8 cf. Valla *eleg.* 5,8 (cf. Cic. *Cato* 55) | **141,1** cf. Seru. et *Aen.* 1,271 | 1-2 cf. Seru. et cf. *Aen.* 1,529 | 2 cf. Seru. *georg.* 1,198 | 3 Verg. *Aen.* 1,616; *georg.* 1,198-199 | 4 cf. Balb. potius quam Pam. uel Hug. | 7 cf. Isid. *orig.* 17,9,19 et al. | cf. ?

139,17 et dociliora *om. ova* || 18 decurrere *ova* || ut *U*: ne *ova* || 26 nouorum *ova* || á ueteratorum seruorum *add. in mg. U²* || ueteratorum] -norum *v* || 27 calidi *U a.c.* || 27-29 quamuis — uocari *add. in mg. inf. U²* || 28 uetustat *U² a.c.* || **140,3** Vindicare] Ven- *v* || 8 protraho *ova* || **141,2** potentia *U*: superbia *ova* || 3 in manibus *a* || 6 antiphrasim *ova* || 7 quamuis — uelint *add. in mg. U²*

Et **uiolentus**, qui uim facit; et **uiolentior** ac **uiolentissimus**; et **uiolenter** aduerbium; et **uiolentia**. Et **uipera**, serpentis genus, quod ui pariat: nam corrosis lateribus exeunt pulli cum matris interitu; á quo uiperinus. **Plinius**: É uiperina carne fiunt theriaci pastilli. Et uehemens, acer, á ui atque impetu mentis, ut **Gellius** tradit. Á quo uehementia, acritudo; et uehementer, acriter, quorum comparatiua et superlatiua sunt uehementior, uehementissimus, et uehementius, uehementissime. Et **uinulus**, illecebrosus, quasi uim faciens. **Plautus**: Compellando blanditer, osculando, oratione uinula, uenusta.

142 Et **inuitus**, qui per uim aliquid facit, á quo fit aduerbium **inuite**, cuius comparatiuum est **inuitius**. **Cicero**: Quem ego paulo sciebam uel impudentius uel inuitius: nolo enim dicere de tam suauis homine fastidiosius. Et **inuito**, quod est prouoco, allicio et quasi uim facio. **Virgilius**: Celeri certare sagitta inuitat qui forte uelint. **Cicero**: Ad quem fruendum non modo non retardat, uerum etiam inuitat atque allectat senectus. Ponitur tamen aliquando inuito pro delecto. **Virgilius**: Inuitat genialis hyems, curas que resoluit. Aliquando pro repleo. **Plautus**: Mirum si inuitauit sese in coena plusculum. Ab hoc **inuitatio** et **inuitamentum** et **inuitator**. Quidam inuito putant dictum quasi non uito.

143 **Vitare** enim cauere est, imo plus quam cauere, et á ui dicitur, quasi ui auertere; á quo **uitium** dictum, quod proprie id est quod uirtuti opponitur. Graeci *κακίαν* uocant, quod uitandum ac fugiendum sit. Vnde **uitiosi** homines dicuntur flagitiosi, quamuis **uitiati** sint qui uitium aliquod in corpore patiuntur. Sic enim uitium á morbo distinguunt, ut **morbis** sit habitus quidam contra naturam, qui usum rei facit deteriorem, ut febris, **insania**, quae á Graecis **phrenesis** dicitur, morbi sunt. Vitium uero perpetuum est, ut cecitas, claudicatio, uecordia. Morbus cum accessu discessu que est; uitium perpetuo manet. Potest tamen qui **morbosus** est etiam **uitiosus** dici, sed non é contrario eum qui uitiosus est necesse est dici morbosum. **Equus mordax** et calcitro uitiosus, non morbosus est. **Claudius** uero aliquo (f° 219v) ictu factus, et morbosus dici et uitiosus potest.

144 Ab hoc fit **uitiose** aduerbium, et **conuitium**, quod est maledictum cum contumelia. **Cicero**: Maledictum autem nihil habet propositi praeter contumeliam, quae, si petulantius iactatur, conuitium, sin facetius, **urbanitas** nominatur. Inepte sane **Labeo** iurisconsultus conuitium putat á concitatione uel á conuentu deriuatum, et id esse quod cum clamore publice fiat. Item á uitio **uitupero** fit. Nihil enim aliud est uituperare quam uitio aliquid dare, quod aperte ostendit **Terentius**. Nam, quum dixisset Nunc quam rem uitio dent, quae, animaduertite, paulo post subiungit id isti uituperant factum. Ab hoc fit **uitupero**, uituperonis, pro **uituperatore**; et **uituperatio**, quod si cum uerbo uenio iungatur et aliis similibus, passiuè accipitur. **Cicero**: Vt propter eum in sermonem hominum atque

141,9-10 cf. Seru. *georg.* 3,416 potius quam Isid. *orig.* 12,4,10 | 10-11 ex Plin. *nat.* 29,70 | 11 cf. Gell. 16,5,6 | 13-14 cf. Non. 186 (Plaut. *As.* 222-223 uar.) | **142,2-3** cf. Non. 130 (Cic. *orat.* 2,364 uar.) | 4-7 cf. Non. 320-321 (Verg. *Aen.* 5,485-486; Cic. *Cato* 57; Verg. *georg.* 1,302; Plaut. *Amph.* 283 uar.) | 8 cf. ? | **143,2-3** ex Cic. *fin.* 3,40 uel *Tusc.* 4,34 ? [et al.] | 4-6 cf. Gell. 4,2,2-4 ex Labeo *ed. aed. fr.* 27 H. [= Sabinus ap. Vlp. *dig.* 21,1,7] | 7 et 7-8 cf. Gell. 4,2,13 | 8-10 cf. Gell. 4,2,5 | **144,1-5** cf. Valla *eleg.* 6,52 (cf. Cic. *Cael.* 6; cf. Labeo [?] ap. Vlp. *dig.* 47,10,15,4 et 12) | 5-7 cf. Don. (*Andr.* 8 uar.) | 7 Ter. *Andr.* 15 | 8-10 cf. Valla *eleg.* 3,86 (Cic. *Verr.* II,4,13)

141,11 theriaces a || 11-13 Et uehemens — uehementissime *add. in mg. inf. U²* || 11 Et *om. v* || 13 *et² om. v* || **142,2** uel impudentius *post* uenusta (**141,15**) *transtulit a* || 3 allicio *add. s. l. U¹* || 6 turas *v* || 7 inuitat *ov* || **143,5** usum] uisum a || 10 morbus *v* || 11 ictu] actu *ov*

10 in tantam uituperationem ueniret. Et **uituperium**. **Cicero**: Vel etiam á uitio dictum uituperium.

145 Item á uitio **utiligo**, ut quidam existimant, dicta, ut alii, á uitulo, propter candorem membranae eius qua nascitur inuolutus. Vitiligo, quamuis per se nullum periculum affert, tamen foeda est. Fit ex malo corporis habitu. Eius tres speties sunt. **Alphos** uocatur ubi color albus est, subasper et non continuus, ut quaedam quasi
5 guttae dispersae esse uideantur. Ab hoc **Alpheus** nomen sumpsit annis Pisam Graeciae urbem praeterfluens. **Strabo**: φασὶ δὲ καὶ τὸν Ἀλφεῖον ἀπὸ τῆς τῶν ἀλφῶν
θεραπειᾶς οὕτως ὀνομάσθαι, hoc est: tradunt autem et Alpheum annem, quod alphos curet, ita nominatum. Ab Alpheus fit Alpheus ad- (c. 354) iectium. Vnde Pisa Alpha dicitur. **Virgilius**: Hos parere iubent Alpheae ab origine Pisae, Vrbs Etrusca solo.
10 **Melas** colore ab hoc differt quia niger est et umbrae similis; caetera eadem sunt. **Leuce** habet quidam simile alphos, sed magis albida est et altius ascendit, in ea que albi pili sunt et lanugini similes. Omnia haec serpunt, sed in aliis celerius, in aliis tardius. Priora curationem non difficillimam recipiunt. Vltimum uix unquam senescit.

146 Item **uitiare** á uitio fit, quod proprie est uirginem uiolare. **Plautus**: Is puellam uitariat. Ponitur tamen aliquando pro foedere. **Apuleius**: Vtroque oculo uitiatas. Hinc corpore uitiatos dicimus qui ceci, uel manci, ue<l> claudi nati facti ue sunt, aut aliud huiusmodi uitium patiuntur. Aliquando uitium pro errore ponitur. **Plynius**:
5 Librum uitis plenum, hoc est erroribus. Item pro peccato. **Seneca**: Si quid uitii commisit. Quando uirtuti opponitur uitium, sic diffinitur: **uitium** est habitus animi naturae modo rationi repugnans; quemadmodum **uirtus** describitur animi habitus naturae modo rationi consentaneus. Á uitio fit **euito** et **deuito** eiusdem significationis; et **uitabundus**, quod **Salustius** pro uitans posuit: Mari uitabundus classem hostium ad
10 oppidum peruenit. Et **uitiositas** pro ipso uitio, et **uitiatio** uiolatio.

147 Et secundum quosdam **uinum**, quod uim inferat menti, (1° 220r) quamuis alii á graeco dictum malint, quod est οἶνον, deducitur que ἀπὸ τοῦ οἴομαι, quod est puto, imaginor, quod qui copiosius biberunt multa imaginantur quae non sunt. Ab hoc fit **oenophorum**, uas uinariū; et **oenigena**, uino genitus; et **Oenotrii**, populi
5 Italiae, quorum regio **Oenotria** dicitur, quod ibi optima uina nascantur; et **oenanthe**, uitis labruscae florens uua. Colligitur qum optime olet; siccatur in umbra substrato linteo atque in cados conditur; ex alba labrusca praestantior quam ex nigra. Ab hoc **oenanthinum** deducitur, de quo partim diximus, partim dicemus. **Oenoconum** fluuius est Thessaliae in Pontum defluens. **Oeneus** nomen proprium; Parthaonis
10 filius fuit, rex Aetoliae, cuius regia Calydon fuit, Meleagri pater; á quo Meleager **Oenides** est dictus. **Oenomaus** filius fuit Martis rex, rex Helidis et Pisae, Hippoda-

144,10 Cic. *fin.* 3,40 uar. | 145,1-2 cf. P. Fest. 369 | 2-5 cf. Cels. 5,28,19 A | 6-8 Strab. [et ex G.G.?] 8,3,19 | 9 Verg. *Aen.* 10,179-180 | 10-13 cf. Cels. 5,28,19 B | 146,1-2 ex [Plaut.] *Aul. arg.* 1,11 | 2 Apul. ? *fr. inc.* 71 | 5 Plin. ? | Sen. ? *fr. inc.* 37 [ex *contr.* 9,3,6 ?] | 7-8 cf. Cic. *inu.* 2,159 | 9-10 cf. Non. 186 (Sall. *hist. frg.* 3,37) | 10 ex Cic. *Tusc.* 4,34 ? | 147,1 cf. Varr. *ling.* 5,37 | 2-3 cf. Plat. *Crat.* 406 C uel Plut. *symp.* 7 715 A [et al.] | 3-4 cf. Tort. et al. | 4 ex P. Fest. 195 uar. ? | 4-5 cf. Tort. et Seru. *Aen.* 1,532 | 5-7 cf. Plin. *nat.* 12,132 | 7 cf. Plin. *nat.* 12,133 | 8 cf. 1,429; c. 729,47-49 et 949,37 et 49-51 | 8-9 cf. Tort. *Oenoconum* | 9-11 cf. Tort. ex Ou. *met.* 8, et Hyg. *fab.* 172 ? | 11-13 cf. Tort. ex Ou. *met.* 8,414

145,4-5 guttae quasi a || 5-9 Ab hoc — solo *add. in mg.* U² || 7 οὕτως *om. ova* || ὀνομάσαι ονομασθαι v ὀνομάσθαι a || 11 quiddam *va (recte)* || alphi a || 12 albi] alui v || 146,3 uel²] ue U || 10 prouenit *ova* || Et¹ *om. v* || uiolatio *om. v* || 147,5-8 et oenanthe — dicemus *add. in mg.* U² || 6 *post umbra add. a v* || 8 diximus] dicimus *ov* || 8-13 Oenoconum — interfectus *add. postea in mg.* U², *om. ova* || 8 Oenoconus U² a.c.

miae pater. Alius hoc nomine fuit Peloponnesius, ab Hercule in bello Troiano interfectus.

148 **À** uino uero fit **uinolentus**, hoc est hebriosus, uino se ingurgitans; et **uinosos** eiusdem ferè significationis. **Plynius** scribit Idecirco uinosos dici homines, quod soli animalium non sitientes bibunt. Et **uitis**, á ferendo uino; á quo **uitigineum**, quod ex uite fit, ut uitigineum simulachrum. Et **uiticulum**, **capreolus** uitis. **Plynius**: Frutex folio hederæ minus tamen longis uiticulis. Et **uitiarium**, uitium seminarium. Vnde est apud Columellam titulus De uituario faciendi. Et uitisator, qui uitis serit, unde Saturnus uitisator dictus. **Virgilius**: Vitisator curuam seruans sub imagine falcem. Et **uindemia**, á uino demendo, unde fit **uindemio** uerbum et **uindemiator**, qui uindemiat. Item **Vindemiator**, quod sydus est III nonas Martii apparens, quo tempore flant septentrionales uenti. Id primus Caesar notauit: quo tempore ubicunque caeli ratio patitur, terram ad uineae satum uertere bipalio oportet, fossas purgare aut nouas facere. **Vindemia** tamen, et **uindemiatio** etiam, ad alia transfertur. Nam et **mellatio**, hoc est collectio mellis, uindemia et uindemiatio uocatur, quod apud autores frequentissime inuenitur. **Plynius**: Prima mellis uindemia melior. Et **uinea**, locus uitibus consitus. Item machina bellica é lignis leuioribus, lata pedibus octo, alta septem, longa sexdecim, cuius tectum munitione duplici tabulatis cratibus que contexitur, latera quoque uimine sepiuntur ne saxorum ac telorum impetu penetrentur; extrinsecus autem, ne immisso cremetur incendio, crudis ac recentibus coriis uel centonibus operitur, quemadmodum superius latius ostendimus. Et **uinetum**, ubi multae uites seu multae uineae sunt. Et **uinitor**, rusticus uinearum cultor. **Virgilius**: Iam canit extremos effectus uinitor antes. Et **Uinalia**, dies festus quo ueteres nouum uinum Ioui libabant mense aprili, ab Aenea Ioui uotus, quando Mezentium superauit. Et **uinarium**, quod ad uinum spectat, unde taberna uinaria, uas uinarium, in quibus aut uenditur uinum aut tenetur.

149 Et uinacea substantium plurale, quod significat gra- (c. 355) na uuae iam pressae. Et uinaceus adiectiuum, unde uinaceo grano legimus quendam suffocatum, id est acino uuae. Etenim in ceus finita nomina materiam significat, ut herbaceus, maluaceus, betaceus, idest ex materia herbae, maluae, betae. Proprie tamen materialia sunt quae in eus desinunt, et haec ab illis ita differunt quod illa magis totum significant, haec partem, ut puta Creteum et arundineum dicimus quod ex corpore ac materia cretae et arundinis est; cretaceum uero et arundinaceum, quod natum aut positum est in creta siue arundine, ut cretaceus ager et arundinaceus surculus, et creteum uas atque arundinea fistula. Nomina uero quae in eius desinunt descendencia ab habentibus t in ultima syllaba, si á nominibus fiunt, significant materiam, ut stramenticius, pauimenticius, craticius. Si uero á supinis, passionem quandam, ut ficti-

12-13 (ex Hom. *Il.* 5,706) | 148,1-2 cf. Plin. *nat.* 23,42 uar. | 3 ex Varr. *ling.* 5,102 | 4 ex Plin. *nat.* 16,213 | 4-5 cf. Plin. *nat.* 24,98 | 6 Colum. 3,5 tit. | 7 Verg. *Aen.* 7,179 | 7-8 cf. Varr. *ling.* 5,94 | 8-10 ex Plin. *nat.* 18,237 uar. | 10-11 cf. Caes. ap. Plin. *nat.* 18,236 | 12-13 cf. Plin. *nat.* 11,40; Colum. 9,15,1 et al. | 14 Plin. ? ex *nat.* 11,35 ? | 14-19 (cf. 2,714) cf. Veg. *mil.* 4,15 | 19 cf. Varr. *ling.* 5,37 | 20 cf. Seru. auct. *ecl.* 10,36 | Verg. *georg.* 2,417 uar. ap. Seru. uar. | 21 cf. P. Fest. 374 | 21-22 ex Ou. *fast.* 4,877-900 | 23 cf. Varr. *ling.* 8,55 | 149,1-17 cf. Valla *eleg.* 1,11

148,2 scribit *om. ova* || 5-7 Et uitiarium — falcem *add. in mg. U²* || 9 tertio nonarum *a* || 10 Id primus *U* : imprimis *o* in primis *va* || ratio *natio ov* || 11 uertere *U p.c.* : -bere *U a.c. ova* || 12 transferuntur *ov* || melatio *U a.c.* || 15 á lignis *a* || lenioribus *o* || 16 altera *v* || 20 effoetus *a* || 21-22 mense — superauit *add. in mg. U²* || 22 et *om. v* || 23 aut tenetur uinum *ova* || 149 *add. in mg. inf. U²* || 2 post uinaceus *del. substantium U²* || 3 significat *U²* || 4 post materia *del. harundinis U²* || 5 magis illa *v* || 7 ante quod *del. cretaceu U²* || 11 quandam passionem *ov*

cius, commenticius, pigneraticus, foeneraticus, conducticius, ascripticius, dediticius: ratio ficticia et commenticia, quae ficta et ad tempus commenta et cogitata est; res pigneraticia aut foeneraticia, quae data est pignori aut ad foenus pertinet; domus conducticia, quae conducta est; homo ascripticius dediticius que, qui ad aliquam rem ascriptus est et qui ex (f° 219v mg. inf.) [ex] numero eorum est qui se in alterius imperium dederunt. Aliquando tamen haec omnia exceptionem patiuntur, ut puta bliteum dicimus non quod ex bliteo est, sed inutile ac nullius pretii. Blitum enim herba est uulgo nota, iners ac sine sapore aut acrimonia ulla. Vnde conuitium feminis apud Menandrum faciunt mariti, bliteas illas uocantes, in quo nostri quoque poetae eum imitati sunt. **Plautus**: Blitea meretrix. **Laberius**: Bipedem, bliteam beluam. **Plautus** á seruo seruitricium usurpauit: Vir summe populi, stabulum seruitricium, scortorum liberator.

150 (f° 220r) Item á uis fit uerbum **uiuio**, quasi uim et uigorem habeo; á quo **uiuus**, qui uiuit, cuius comparatiuum ueteres usurpant **uiuio** et **uiuissimus**, hoc est magis uigens et maxime uigens. Interdum tamen uiuus ponitur pro naturali. **Virgilius**: Viuo praeteruehor hostia saxo. Interdum pro eo qui uim aliquam habet, unde **uiuum lapidem** dicimus ignarium, quod uim habet emittendi ignem; et **ferrum uiuum**, quod á magnete uirus accepit (f° 220v) et aliud apprehendit ferrum, ut supradiximus; item **argentum uiuum** uomicam illam liquoris aeterni ex eo lapide fluentis, qui in argenti uenis reperitur. Non nunquam etiam pro ualido et uehementi. **Virgilius**: Paulatim abolere Sicheum Incipit et uiuo tentat praeruertere amore.

151 Á quo **semiuiuum**, quod modo significat semimortuum, modo debile et uigoris exigui. Item **uiuatus** et **uiuus**, pleni uigoris, et **uiuio** ac **uiuissimus**. Et **uiuax**, ualidus, uigorosus, cuius comparatiuum est **uiuio** et superlatiuum **uiuacissimus**; et aduerbium **uiuaciter**, et **uiuacitas** nomen, hoc est **uigo** et, ut ita dicam, robur, quam et **uiuaciam** ueteres dixere. Et **uiuio** radice uitis quae cum radice seritur, quasi uiuam radicem habens. **Plynius**: Solo spisso non nisi repastinato nec nisi uiuio radice seri. **Idem**: In arido solo uiuio radice quoque frustra seritur. **Columella**: Sationis autem duo genera, maleoli uel uiuio radice, et in prouintiis magis maleoli: neque enim seminariis student nec usum habent faciendi uiuio radices. Hanc sationem cultores Italiae plerique improbauerunt, quum pluribus dotibus praestet uiuio radice: nam minus interit, quum et calorem et frigus et caeteras tempestates propter firmitatem facilius sustineat; deinde adolescit maturius, quo euenit ut celerius quoque sit tempestiua aedendis fructibus. Potest tamen Maleolus protinus in uicem uiuio radice conseri soluta et facili terra.

152 Et **uio** frequentatiuum, cuius aliud frequentatiuum est **uio**, quod significat non frequenter uiuo, sed uescor et quasi uio utor, ut 'Sarmatae uio lacte'. **Uio** uerbo, quod et ipsum á uiuo deducitur, continetur omne id quod ad ci-

149,18 cf. Non. 80 | 18-20 cf. Plin. nat. 20,252 (Menander) | 21 cf. Plaut. *Truc.* 854 ap. Non. 80 | Laber. *min.* 92 ap. Non. 80 | 22 Plaut. *Pers.* 418-419 | 150,1 cf. Pap. ? | 2 ex P. Fest. 379 ? | 3-4 cf. Seru. *Aen.* 1,167 (*Aen.* 3,688) | 5 ex Plin. nat. 36,138 an Isid. *orig.* 16,4,5 ? | 5-7 (cf. 1,159) cf. Plin. nat. 34,147 | 7-8 cf. Plin. nat. 33,99 | 8-9 cf. Non. 183 (*Verg. Aen.* 1,720-721) | 151,2 cf. P. Fest. 377 | 5 cf. ? | 6-7 Plin. nat. 17,169 uar. | 7 Plin. nat. 17,170 uar. | 7-13 cf. Colum. 3,14,2-3 | 152,1-3 cf. Valla *eleg.* 5,10 | 3-6 cf. Valla *eleg.* 6,56

149,13 et² om. v || 16 ex bis U² || 18 ante Blitum del. a U² || 20 meandrum v || 21 blitea v || 21-22 seruitricium A seruo v || 150,1 Vno uerbum v || 2 qui uiuit om. ova || ueteres om. ov || usurparunt a || 3 uigens¹: uiuens ova || et maxime uigens om. ov || 5 ignarium ova || et om. ova || 9 peruertere ova || 151,2 et² om. v || 3 Et¹ om. v || 5-13 Et uiuio radice — terra add. in mg. inf. U² || 7 frusto v || 8 seminari v || 10 praestat v || 11 celerium v

bum potum que pertinet, non autem ad ornatum. Vnde frequenter haec duo con- (c.
 5 356) iungere solemus: uictum et uestitum. Victus etiam genus uitae significat,
 quantum ad mores; á quo fit **conuictor**, hoc est simul uiuo. **Victum á cibo** sic
 separat **Donatus**, ut cibus sit qui etiam delicatis praebetur, uictus uero in paruis aridis que alimo-
 niis sit constitutus. **Terentius**: Lana et tela uictum quaeritans. **Veteres uictuis** in genitiuo
 dicebant. **Varro**: Primum de re familiari; Secundo de uictuis consuetudine disseram, tertio de
 10 disciplinis priscis.

153 Item á uiuo **conuiuium**. **Cicero**: Bene enim maiores nostri accubationem epularum,
 quia uitae coniunctionem haberent, conuiuium nominauerunt, melius quam Graeci qui hoc ipsum modo
 computationem, modo concoenationem uocant, hoc est modo συμπίσιον, modo σύνδειπνον.
 Ab hoc **conuiuor**, quod est conuiuium facio; et **conuiuia**, qui ad conuiuium uocatus
 5 est. **Conuiuiones** uero, hoc est compotores, non á conuiuendo, sed á conbibendo
 dicti sunt, quasi combibiones.

154 Item á uiuo **rediuuum**, quod ex uetusto renouatum est. **Rediua** uero est
 qum cutis iuxta unguis se soluit: nam **rediuire** soluere est. Graece παρωνυχία dicitur;
 nam περιύγιον ulcusculum est quod in digitis nascitur iuxta unguis, et morbus
 oculi qui latine **unguis** uocatur.

155 Item **Viuarium**, locus in quo uiuae ferae tenentur. Vsi sunt huiusmodi septis
 maiores nostri, et á leporibus **leporaria** quoque appellantur. **Varro**: Leporaria te
 accipere uolo. Non ea quae tritaiui nostri dicebant, ubi soli lepores sint, sed omnia (f° 221r) aedificia,
 septa, uillas quae inclusa habent animalia quae pascuntur. Haec antiquiores **robraria** etiam
 5 appellari uoluerunt á tabulis roboreis quibus septa erant ante quam moenibus cinge-
 rentur. Huiusmodi uiuaria duo inter caetera tua immortalia opera, tu diue Federice,
 fecisti, muris, aedificiis, inclusis que nemoribus, montibus, uallibus, fontibus, amni-
 bus, cum antiquitate certantia, in quibus omne ferarum genus inclusisti ut, quotiens
 fert animus, honestissimo uenationis labore exercere te possis. Vbi omnium spetio-
 10 sissimum est cernere te asturcone insidentem et campi medio non conficientem feras,
 sed siue manu, seu uertago, eas modo huc, modo illuc uertentem, et, ubi adipiscendi
 tempus est succurrentem ac fugae dantem spatium, ut canes simul ac uenatores elu-
 das. Loca etiam in quibus uiui pisces pascuntur uiuaria dici possunt. Proprie tamen
 appellantur **piscinae**, sicut **apiaria** loca in quibus aluei apium tenentur, quae
 15 **melisones** etiam et **mellaria** nominantur.

156 Item á uiuo **uiuiradix** dicitur uitis quae cum radice seritur. **Columella**:
 Sationis autem duo genera, Maleoli uel uiuiradicis. Vtrunque ab agricolis usurpatur et in prouintiis
 magis maleoli: neque enim seminariis student nec usum habent faciendi uiuiradices. Hanc sationem
 cultores Italiae plerique iure improbauerunt, qum pluribus dotibus praestet uiuiradix: nam minus interit,

152,6-8 cf. Don. (*Andr.* 75 uar.) | 8-10 cf. Non. 494 (cf. Varr.) | **153,1-3** cf. Cic. *Cato* 45
 [uar.?] | 5-6 cf. Non. 38 mss. | **154,1** cf. P. Fest. 272 | 1-2 cf. P. Fest. 271 uar. | 3-4 cf. Cels. 7,7,4 |
155,1-4 cf. Gell. 2,20,1-2 (cf. Varr. *rust.* 3,3,1 uar.) | 4-5 cf. Gell. 2,20,5 | 13-15 cf. Gell. 2,20,7-9 |
156,2-7 cf. Colum. 3,14,2-3

152,6 uiuo] uiuens *ov* || 7 uero] ergo *v* || **153,1** accubationem *U a.c.* || 4 Ab] ad *v* || quod] hoc
v || et conuiuia *om. o* (*sed* conuiuia *lemma*) *v* || 5 *post* uocatus est *add.* et conuiuator qui ad conuiuium
 inuitat *a* || conuiuendo] conueniendo *oa* || 6 Combiones *ov* || **154,1** rediuuum *a* || Rediua *ov* || 2
 παρωνυχία *o* παρωνυχία *v* παρωνυχία *a* (*recte*) || 6 immortalis *v* || **155,4** roboraria *ova* (*recte*) ||
 15 mellisones *U lemma oa* mellisones *v* || **156,1-8** Columella — seritur *del. ova* (cf. 151,7-13) et
scrips. ut supra statim disseruimus *ov* ut s. satis *d. a*

5 qum et calorem et frigus et caeteras tempestates propter firmitatem facilius sustineat; deinde adolescit maturius, quo euenit ut celerius quoque sit tempestiua aedendis fructibus. Potest tamen maleolus protinus in uicem uiuiradicis conseri soluta et facili terra. **Plynius:** In arido solo uiuiradix quoque frustra seritur. Item á uiuo **Viueria** animal paruū quidem, sed magni uigoris é **mustelarum** genere. Harum enim duo genera sunt, alterum uulgarium atque minorum, quas
10 domesticas dicimus, quia nobiscum in domibus uersantur et musculos uenantur felium modo, utuntur que iis adolescentes ad extrahendas ex parietum nidis auiculas. Hae graece dicuntur $\gamma\alpha\lambda\alpha\acute{\iota}$. In quo magnus Graecorum omnium error est, non modo praesentium, sed etiam omnium qui iam quingentis annis in litterarum studiis floruerunt: quippe omnes existimarunt $\gamma\alpha\lambda\eta\nu$ felem esse, qum $\gamma\alpha\lambda\eta$ sit mustela, quod
15 infinitis penè testimoniis probari potest, quorum nos pauca quaedam afferemus.

157 Aristoteles libro nono de animalibus: In pordo Selena uia interiacet, cuius ultra alterum latus gignitur Gale, citra alterum gigni (**P^o 221v**) non potest. **Plynius:** In pordo Solenae insulae uiam mustelae non transeunt. Item **Aristoteles** nono: Serpens aequae gales ac suis aduersariis est, gales quidem, quod sub eodem tecto uersantur uictum que ex eisdem necessario quaerunt.
5 Suis uero, quia ab hoc animali deoratur. Item Gale cornicis inimica est, quippe quae oua eius et pullos uiolat. **Plynius:** Inimici mustela et cornix; item anguis et mustela. Haec certe ad felem referri non possunt, qum nec feli et cornici aliquid commune sit, nec ferè multum feli et serpenti. Contra uero mustela et cornicum nidos saepe diripit, et uisa frequenter est cum serpente pugnare. Vnde á gale piscis (c. 357) quidam dictus est **galeus**, qui á
10 nostris mustela etiam uocatur. **Plynius:** Pastinacam piscem uenatum persequitur galeus, idem et alios quidem pisces, sed pastinacas praecipue, sicut in terra mustela serpentes. **Aristoteles:** Gale quotiens dimicatura cum serpente est rutam comedit: odor enim eius herbae infestus serpentibus est. **Plynius:** Mustelae cum anguibus uisae sunt pugnare, quotiens ictae sunt, rutae folium morsu apprehendentes. Item **Aristoteles:** Quin etiam gale prudenter capere aues uidetur: iugulat enim quam caeperit, ut lupus ouem. Serpente etiam impugnat, eum praecipue qui mures uenatur, uidelicet ea
15 causa quia ipse quoque mures persequitur. **Dioscurides:** Rutam uenenis resistere mustelae docent, quae cum serpentibus quibus auicularum gratia infestae sunt pugnaturae cibo eius armantur. Praeterea **Plynius:** Basilisco, inquit, mustelarum uirus exitio est. Interficiunt eos cauernis sola tabe, quod certe referri ad feles non potest, quae nec uersantur in cauernis, nec ingredi eas facile possunt, nec iugulant auiculas, ut **Aristoteles** de mustellis dicit, sed dilaniatas deorant. Item **Aristoteles:** Glyres hyeme cubant, aestate expergiscuntur; idem faciunt mustelae. Hoc quoque nemo est qui ad feles referre audeat, animal quocunque
20 tempore uigilantissimum. Mustelis uero hoc accidere compertum est, quod ipsi quoque coemptis in hunc usum utriusque generis mustelis aliquando experti sumus. Item
25 **Aristoteles:** Aliis, inquit, osseum genitale est, ut lupo, uulpi, ictidi, Gale. Nam haec quoque

156,7-8 Plin. nat. 17,170 uar. | 9-10 cf. Plin. nat. 29,60 | 157,1-2 cf. Arist. hist. an. 8,28 605 B | 2-3 cf. Plin. nat. 8,226 uar. | 3-5 cf. Arist. hist. an. 9,1 609 B | 5-6 cf. Arist. hist. an. 9,1 609 A | 6 ex Plin. nat. 10,204 | 10-11 cf. Plin. nat. 32,25 | 11-12 cf. Arist. hist. an. 9,6 612 A | 13-14 ex Plin. nat. 20,132 | 14-16 cf. Arist. hist. an. 9,6 612 B | 16-17 Gargil. [non Diosc.] med. 3 p. 137,2-4 | 18-19 cf. Plin. nat. 8,79 uar. | 21-22 ex Arist. hist. an. 8,17 600 B | 25 cf. Arist. hist. an. 2,1 500 B

156,8 uiuaria a || 14 existimant ova || 157,1 prodo Solena v pordosolena a (recte) || 2 pordo Solenae o prodo Solenae v pordosolena a || 3 insula ova (recte) || nono] in nono a || 3-4 aduersariis v || 4 isdem v iisdem a || 7 qum U: quin ov cum a || ferè multum add. in mg. U² || 9 galeus] galus a || 9-10 qui — galeus om. a || 10 uenenatum v || 12 rutam — est om. ova || 16 Dioscorides ov Dioscorides a (recte)

osseum habet. **Plynius**: Genitale osseum est lupis, uulpibus, mustelis, quorum ramenta etiam calculo humano remedia praecipua sunt.

- 158 Poterat sanè hoc unum Aristotelis ac Plynii testimonium esse ad refellendam eorum opinionem qui galen felem esse contendunt. Quis enim felem unquam uidit genitale osseum habentem? Est illis quidem (f° 222r) genitale carneum callosum que, ut caeteris animantibus. Mustelis tantum et lupis, uulpibus ictidibus que osseum est.
- 5 Nam, quod dicunt quidam magnum argumentum esse ut galae feles sint quod foetus suos de loco ad locum ore plerunque transferunt, quod á felibus fieri quotidie cernimus, certe hoc ipsum dici et de canibus posset, quoniam et ipsi ore transferunt foetus. Vidimus certe ipsi hoc aequae á felibus et canibus et mustelis aliquando fieri. Facile etiam hoc ipsum comprehendi potest é fabulis poetarum. Finxerunt enim **Alcmenam**, qum Iunonis indignatione, quia Herculem ex Iouis adulterio conceperat, parere non posset, iam que dolores quos continenter septem diebus noctibus que perpessa fuerat aegre toleraret, Lucinam, quae praeesse partibus dicitur, supplicem inuocasse, hanc uero subornatam prius á Iunone uenisse eò et in ara ante fores regiae constitisse. Hic, qum nexis manibus reginae partum canendo retardaret, intellexisse regiam ancil-
- 10 lam, quae **Galanthis** uocabatur, miro que astu deam elusisse. Venisse quippe ad eam risu ac laetitia gestientem, et soluta iam partu reginam mentiendo confinxisse. Qua re intellecta, admiratione simul ac dolore concitata, deam resolutis manibus surrexisse. Tum subito Alcmenam sine ullo cruciatu Herculem enixam. Lucinam uero adeo comotam ut mox Galanthisdem in animal sui nominis, hoc est in galen, idest mustelam, transformauerit, hac addita poena ut ore quo praecipue peccauerat perpetuo pareret. Seruare propterea hoc animal colorem ancillae pristinum, cui flauis fuerant crines, et in domibus nobiscum, ut ante uersari, eadem strenuitate esse, ore que parere, quod **Naso** his uersibus eleganter expressit: Vna ministrarum media de plebe Galanthis Flaua comas
- 15 aderat. **Idem**: Numine decepto risisse Galanthis fama est. Ridentem pressam que ipsa dea saeua capillis Traxit, et é terra corpus leuare uolentem, Arguit, in que pedes mutauit brachia primos. Strenuitas antiqua manet, nec terga colorem Ammisere suum; forma est diuersa priori. Quae, quia mendaci parientem iuerat ore, Ore parit; nostras que domos, ut et ante, frequentat.
- 20
- 25

- 159 Haec sanè omnia mustelae conueniunt; á felibus autem sunt aliena. His enim nullus est certus color. Quaedam albae sunt, aliae (c. 358) nigrae, aliae rufae, aliae uariae. Mustelae omnes flauae sunt, in inferiori duntaxat parte albicantes; uersantur nobiscum in iisdem aedibus, nullum que est aequae strenuum animal. Postremo, quod
- 5 de nullo alio legitur, ore (f° 222v) pariunt. Quod et si uerum ne sit dubitari potest, quia fortassis parientem mustelam nemo uidit, de fele certe falsum esse dubitari non potest, quod animal parere multi saepe conspexerunt. Confirmat hoc ipsum **Aeliani**

157,26-27 cf. Plin. nat. 11,261 | 158,4 cf. Arist. hist. an. 2,1 500 B | 5-6 cf. ? | 9-22 cf. Ou. met. 9,281-323 | 23-24 Ou. met. 9,306-307 | 24-27 Ou. met. 9,316-323 uar. | 159,5 cf. Ou. met. 9, 323

157,26 habent a || 158,2 galem ova || 4 ictibus a || 9 potest om. a || é] à a || 12 partibus ov || 14 haec v || 16 confixisse ova || 18 Tunc ova || 23 post expressit add. sequentibus ov || 159,5 et si om. a || ante ne add. nec a

antiquissimi scriptoris autoritas, qui in libro de animalibus Galen hoc modo describit: Κακὸν θηρίον ἡ γαλῆ, κακὸν δὲ καὶ ὁ ὄφις· οὐκοῦν ὅτ' ἂν μέλλῃ γαλῆ ὄφει μάχεσθαι, πῆχανον διατραχοῦσα πρότερον, εἶτα μέντοι διαθαρροῦσα ἐπὶ τὴν μάχην. Perniciosa, inquit, belua gale est, perniciosa etiam serpens. Quamobrem gale cum serpente dimicatura primo rutam degustat, deinde intrepida init praelium. Enimuero perniciosum animal nequaquam de fele dixisset, quo nullum mansuetius. Mustela uero merito dici perniciosa potest, quum propter alia multa, tum quia, ut Aristoteles et Plinius referunt, fel duntaxat earum contra aspidas esse efficac, caetero sunt uenenum quod etiam de felibus dici minime potest, quibus multi hoc tempore pro delicatissimis epulis utuntur. Nulla igitur dubitatio est Galen non felem, ut falso creditum hactenus fuit, sed mustelam esse.

160 Alterum genus est siluestrium mustelarum, quae longe domesticis maiores sunt; á Graecis **ictides** uocantur. **Aristoteles**: Ictis siluestris mustelae genus est magnitudine melitensis catelli, sed pilo, facie, albedine partis inferioris et morum astutia mustelae simile est. Mansuescit maiorem in modum, officit aluearibus (mellis enim auida est), aues etiam petit, ut felis. Genitale eius osseum est et medicamento urinae stillationibus esse putatur. Sed siluestrium quoque mustelarum duo genera sunt. Alterum sub uentre rufescit; **martem** appellant. **Martialis**: Venator capta marte superbus adest. Alterum candidius est et **uiuerra** uocatur. **Plinius**: Leporum generis sunt et quos Hispania **cuniculos** appellat, fecunditatis innumerae, famem que Balearibus insulis populatis messibus afferentes. Certum est Balearicos aduersus prouentum eorum auxilium militare á diuo Augusto petiisse. Magna propter uenatum eorum uiuerris gratia est. Immittunt eas in specus qui sunt multiformes in terra, unde et nomen animal, atque ita eiectos superne rapiunt. Vtrunque genus Graeci γαλᾶς ἀγρίας, nostri siluestres mustelas nuncupant.

Strabo: Πρὸς δὲ τὸ μέτριον ἐξηύρηται πλείους θῆραι· καὶ δὴ καὶ γαλᾶς ἀγρίας, ἃς ἡ λιβύη φέρει, φέρουσι ἐπίτηδες· ἃς φημῶσαντες (f° 223r) παρίασιν εἰς τὰς ὀπάς, αἱ δ' ἐξέλεκουσιν ἔξω τοῖς ὄνυξιν, οὓς ἂν καταλάβωσιν ἢ φεύγειν ἀναγκάζουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἐκπεσόντας δὲ θηρεύουσιν οἱ ἐφεστώτες. Vbi uero, inquit, mediocritas adsit, plures repertae sunt uenationes; itaque de industria mustelas agrestes afferunt, quas educat Africa, quas quidem funiculis capistratas intra foramina dimittunt. Illae uero quos capiunt unguibus extrahunt, aut in apertum fugere compellunt, egressos uenantur persequentes. Á mustela fit **mustelinus** adiectiuum. **Plinius**: Effectum mustelini adipis dicemus alio loco

161 Felis uero procul dubio id animal est quod nobiscum in domibus frequentissime tenemus ad murum uenatum, et á Graecis ἄλουνρος dicitur. In quo similiter plerique ex latinis errauere, putantes felem id animal esse quod supradiximus ictida generali nomine uocari, spetiali uero martem dici. Graeci autem usque adeo omnes hoc de aeluro senserunt, ut nobis merito liceat gloriari quod primi omnium tam uulgatum in lingua eorum errorem deprehenderimus. Est igitur felis quem uulgo **catum**

159,9-12 Ael. *anim.* 4,14 uar. | 14-15 Arist. ? ; cf. Plin. *nat.* 29,60 | 160,1-2 cf. Plin. *nat.* 29,60 | 2-5 cf. Arist. *hist. an.* 9,6 612 B | 7 Mart. 10,37,18 uar. | 8-12 cf. Plin. *nat.* 8,217-218 uar. | 13-19 Strabo [et cf. G.G.] 3,2,6 | 20 Plin. ? [non *nat.* 30,124] | 161,3-4 cf. 160

159,9 [et al.] γαλῆ *recte* || ὅταν *a (recte)* ὅταν ο ὅταν ν || μέλλῃ *U* ο μελλί ν || 12 dein ο de ν || 15 cetera *a* || dici *add. in mg.* *U*² || 160,3 facie *U p.c.* || 7 Aterum ο || candidus ν || 12 nuncupabant ον || 13 σρηῦρηται ο ερηῦρηται ν εὔρηται *a* || 14 ἐπιτήδες *U* || φημῶσαντες *U* φημῶσαντες ο φημῶσαντες ν || παρίασιν *U* πορίασιν ο παριασί ν || 16 ἐκπεσόντες *U* ἐκπεσόντες ο εκπεσόντες ν

10 nominamus, nec meo quidem iudicio inepte. Veteres enim catum astutum dicebant, et quod nos inpraesentia cautum; á quo **Caton**es primo uolunt appellatos. **Cicero**: Sed homo catus nunquam terminat nec magnitudinis nec diuturnitatis modum. **Idem**: Quis igitur prudens (c. 359) tem et, ut ita dicam, catum, non ex ipsius habitu, sed ex aliqua re externa iudicet? Astutissimum autem esse hoc animal praeclare ostendit **Plinius**: Feles, inquit, quo silentio, quam leuibus uestigiis obrepunt auibus, quam uolto speculatur in musculos exiliunt! Excrementa sua obruant terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse.

12 Sed infinitis penè testimoniis probari potest felem apud nos, apud Graecos aeluron id animal esse quod dicimus catum. **Cicero**: Ipsi quorum uanitas ridetur Aegyptii nullam beluam nisi ob aliquam utilitatem consecrauerunt, uelut ibim, quod maximam uim serpentinum conficiat, crocodilum, quod terrore arceat latrones, felem, quod pelle eius scuta contengant, ichneumones, quod non sinat serpentes, maximam eius regionis pestem, augeri. **Idem**: Aegyptiorum morem quis ignoret? Quorum imbutae mentes prauitatum erroribus, quamuis carnificinam potius subirent quam ibim aut aspidem aut felem aut canem aut crocodilum uiolent.

10 **Herodotus**: Πυρκαϊῆς δὲ γινομένης, θεῖα πράγματα καταλαμβάνει τοὺς αἰλούρους· οἱ μὲν γὰρ Αἴγυπτιοὶ (f° 223v) διαστάντες, φυλακὰς ἔχουσι τῶν αἰλούρων ἀμελήσαντες σβε<ν>νῦναι τὸ καίόμενον, οἱ δὲ αἴλουροι διαδύοντες καὶ ὑπερβρώσκοτες τοὺς ἀνθρώπους ἐσάλλονται ἐς τὸ πῦρ· τούτων δὲ γινομένων, πένθεα μεγάλα καταλαμβάνει τοὺς Αἴγυπτίους. Ἐν ὁτέσει δ' ἂν οἰκίησιν αἴλουρος ἀποθάνῃ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, οἱ ἐνοικέοντες πάντες ξυρόνται τὰς ὄφρῦς μούνας. Facto, inquit, incendio, feles diuino numine corripitur. Nam diuisi Aegyptii ignem sinunt ardere, feles que obseruant. Illae subeuntes hominum que coetum transilientes conferuntur in ignem. Quapropter Aegyptus magno afficitur luctu. Quam uero in domo aliqua felem perire contigerit, domestici omnes sola supercilia radunt.

12 **163 Aurelius**: Et felis instar exeuntes é rimulis mures uenatur. **Plinius**: Pici arborum cauatores sunt, scandentes in subrectum felium modo. **Idem**: Feles coeunt mare stante, femina subiacente. **Idem**: Felium et ichneumonum aetas ferè quae canum. **Idem**: Felium et canum genera uiuunt annis senis. **Aristoteles**: Aeluri et ichneumones tot numero pariunt quot canes, uescuntur que eisdem, uiuunt circiter annos sex. Haec certe de cato dici dubitari non potest. Item **Plinius**: Nocturnorum animalium maxime felium in tenebris fulgent radiant que oculi ut contueri non sit. **Idem**: Tradunt Smaragdi genus uisum implere quem nor. admittant, felium pantherarum que oculis similes: nanque et illos radiare, nec perspici, eosdem in sole hebentari, umbris refulgere, et longius quam caeteri nitere. **Idem**: Felibus lingua imbricatae asperitatis et limae similis, attenuans que lambendo cutem hominis. **Aelianus**: Aelurorum mas quidem libidinosissimus est, femina autem amatissima prolis. Fugit coitum cum maribus, quoniam semen emittunt calidissimum et quasi ignem genitalia aduens. Hoc cernens, mas communem foetum dilaniat. Illa uero prolis desyderio mares libidine ardentés adit rursus. Tradunt autem aeluros quaeuunque mali odoris sunt aspernari ac fugere.

161,7-8 cf. Don. *Andr.* 855 et Plut. *Cat.* 1 potius quam Prisc. gramm. II,121,16 | 8-9 cf. Cic. *Tusc.* 2,45 [ap. Non. 92?] | 9-10 Cic. *leg.* 1,45 | 11-13 cf. Plin. *nat.* 10,202 | 162,2-5 ex Cic. *nat. deor.* 1,101 [Oliver *Ac. nou. frg.*, uide ed. Pease 1968, p. 471 n.] | 5-7 cf. Cic. *Tusc.* 5,78 uar. | 8-16 cf. Herod. 2,66 uar. | 163,1 Aurel. [Aug. ?] | 1-2 cf. Plin. *nat.* 10,40 | 2-3 cf. Plin. *nat.* 10,174 | 3 ex Plin. *nat.* 10,179 | 3-4 ex Plin. *nat.* 10,179 | 4-5 cf. Arist. *hist. an.* 6,35 580 A | 6-7 cf. Plin. *nat.* 11,151 | 7-9 cf. Plin. *nat.* 37,69 uar. | 9-10 cf. Plin. *nat.* 11,172 | 10-14 cf. Ael. *anim.* 6,27

162,4 quod¹) quot *U. a. c.* || 5 ichneumonem *a* || 7 carnifici. nam potius subiret, qui *a* || 9 Αἴγυπτιοὶ *U* αἴγυπτιοὶ *o* αἴγυπτιοὶ *v* || φυλακὰς *U* φύλακας *o* φυλακας *v* || 10 σβε<ν>νῦναι *U* σβηννῖμαι *o* σβε<ν>ναι *v* || οἱ *U* οἱ *o* *o* *o* *v* || 12 ὁτέσει *U* οτεσει *o* *v* || οἰκίησιν *U* οικήσιν *o* οικήσιν *v* || ἀποθάνει *U* αποθανη *o* *v* || 13 ξυρόνται *U* ξυστέοντέιο *o* ξύρεοντα *v* || μούνας *U* μουμύειο *o* μουνασ *v* || 163,2 subiectum *o* *v* || stanti *a* || 8 et illos] ad illos *v*

Hinc uentrem exoneraturas primo scrobem facere, deinde excrementa emittere terra que tegere.

- 15 **Herodotus:** Aelurorum feminae quidem partu aedito mares rursus non admittunt; hi uero optato coitu potiri nequeunt haec comminiscuntur. Eripiunt feminis et subducunt catulos eos que interficiunt; interfectos tamen non calcant. Feminae catulis orbatæ et nouæ prolis auidae ad mares accedunt. (f° 224r) Est enim animal prolis studiosissimum.

- 164 **À cato catulus** dictus per diminutionem, qui proprie significat cati, hoc est felis, filium propter sagacitatem. **Varro:** Catulus á sagaci sensu et acuto, hinc canis. Dicuntur tamen catuli ferarum omnium, siue immanium, siue mitium filii. **Virgilius** de colubro: Catulos tectis aut oua relinquens. **Plynius:** Simiæ gestant catulos quos mansuefactæ
5 intra domos peperere. **Idem:** Raptor appropinquante tigridis fremitu abiicit unum ex catulis. **Idem:** (c. 360) Murum quoque catuli ostentum faciunt. **Idem** Delphinum catulos nominat quod huiusmodi pisces etiam feras aliquando appellat, quod sæui sint et non oua, ut caeteri pisces, sed filios pariant. Lacertarum quoque et caeterorum serpentium filii catuli dicuntur. **À** catulus fit aliud diminutium **catellus** et feminino genere **catella**; et
10 **catulinus**. Catulinam carnem esitauisse Romanos **Plautus** ostendit, et catulos lactentes adeo puros existimarunt ad cibum ut etiam ad placanda numina hostiarum uice uterentur. Catulus etiam aliquando pro cane accipitur. **Apuleius:** Catulos secum ducens Venaticos atque sagaces. Vnde **Catularia porta** Romæ dicta est, quia non longe ab ea ad placandum caniculæ sydus frugibus inimicum rufae canes imolabantur ut fruges
15 flauescerent ad maturitatem perducerentur.

- 165 Et **catulire** uerbum, quod est gestire et coitum maris appetere. **Plautus:** Quin meam uxorem uidi catulientem. **Laberius** catulientem lupam scripsit, coitus appetentem. Hinc **catulitio** dicitur, quum canes maritari quaerunt, quo tempore etiam terra aperitur, ut **Varro** testatur. **Plynius:** Catulitionem rustici uocant, gestiente natura semina accipere, ea que
5 animam inferente omnibus satis.

166 Est etiam **catulus** genus quodam uinculi, quod interdum **canis** appellatur. **Plautus:** Faciam te delicatum, catulo ut accubes ferreo. **Cati fons** dicebatur, ex quo aqua Petronia in Tyberim fluebat, quod in agro cuiusdam erat Cati. Catulus etiam nomen proprium est, á quo fit **Catulaster**, sicut ab Antonio **Antoniaster**.

- 167 Sunt autem huiusmodi nomina in aster et astra et astrum desinentia non diminutiua, ut aliqui putant, sed potius imitatiua. Neque enim ea ratione dicitur
oleaster, **pinaster**, **mentastrum**, **siliquastrum** quod sit parua olea, parua pinus, parua menta, parua siliqua, sed quod siluestria sint oleam, pinum, mentam siliquam
5 que imitantia. Et **filiaster**, quo quidam pro priuigno utuntur, non paruus filius, sed qui imitatur filium. Et **parasitaster**, non paruus parasitus: neque enim diceretur á comico parasitaster paruulus, sed (f° 224v) qui imitatur parasitum. **Cicero:** Hic noster An-

163,15-18 cf. Herod. 2,66 | 164,2 Varr. ling. 5,99 | 3-4 cf. Valla eleg. 4,71 [ex Non. 457 ?] (Verg. georg. 3,438) | 4-5 cf. Plin. nat. 8,216 uar. | 5 cf. Plin. nat. 8,66 | 6 ex Plin. nat. 8,223 [uar. ?] | cf. Plin. nat. 9,21 | 7-8 cf. Plin. nat. 8,220 + 9,21 + Valla eleg. 4,71 | 8 cf. Plin. nat. 10,187 et 10,197 uel 11,152, et ? Seru. auct. Aen. 2,357 | 10 cf. P. Fest. 45 [Plaut. Sat. frg. 1] | 10-12 cf. Plin. nat. 29,58 | 12-13 Apul. ? fr. inc. 72 | 13-15 P. Fest. 45 | 165,2 Plaut. ? fr. inc. 117 [Oliver 26] | Laber. mim. 56 ab. Non. 90 | 3-4 ex Varr. rust. 2,9,11 | 4-5 Plin. nat. 16,94 uar. | 166,1 cf. P. Fest. 45 | 2 cf. Plaut. Curc. 691-692 | 2-3 cf. P. Fest. 45 | 4 cf. Valla eleg. 1,5 ex Prisc. gramm. II,101,22 | 167,1-14 cf. Valla eleg. 1,5 (Ter. Ad. 779 uar. [ap. Don. ?]; Cic. frg. A 2,10 ex Prisc. gramm. II,112, 22-23)

163,14 exoneraturos a || 164,5 Idem²] Item v || 165,1 & uerbum Catulire v || 2 Quin] cum a || uidi U.p.c. || 3 catulio a || 166,1 quoddam ova (recte)

toniaster est. **Idem**: Omnino solet esse **Fuluiaster**, idest Antonii Fuluii que imitator. Et **Aurelius philosophastrum** dicit non paruum philosophum, sed quasi imitatore[m] philosophorum. Et **filiastram** priuignam, quasi filiam imitantem. Duo tamen nomina sunt quae diminutionem quandam significare uidentur: **Surdaster** et **recaluaster**, quorum alterum significat diminutionem surditatis, hoc est qui non est planè surdus, quasi surdulus, alterum qui non toto capite, sed sola fronte calua est, quasi recaluulus. **Pullastra** non paruum pullam significat, sed paruum gallinam. Eodem modo **pullaster**, quo aliqui utuntur, non paruum pullum, sed ipsum pullum significat. Sic etiam **catulaster**, non paruum catulum, sed ipsum catulum.

168 Á catulo, ut **Varro** inquit, **canis** dictus, latrabile animal, ni forte ut tuba et cornua, quod signum canendo dent, canere dicuntur, sic, quia et noctu canis in custodia et in uenando signum uoce dat, canis dictus est; quemadmodum, quod uoce indicant nocte quae latent, **latrare** dicuntur; unde et **latratus**, quod facticio uerbo **baubatus** dicitur, et **baubare** latrare.

5 **Lucretius**: Et qum deserti baubabant in aedibus omnes.

169 Á canis **caninus** dictus. **Plynius**: Sanguine canino nihil contra toxica praestantius est.

Idem: Siquis linguam caninam in calciamento pollicis subditam gesserit, non latratur á canibus.

Idem: Est uermiculus in lingua canina, qui uocatur **lytta**; hic, si infantibus catulis eximitur, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. **Canini** etiam dentes, qui distingunt duplices ab acutis,

5 dicuntur. Et **caninum prandium** uocatur absternium, in quo nihil uini potatur, quoniam canis uinum non bibit.

170 Item á canis **canarius**, unde **Canarii** dicti sunt gentes circa Atlantem, Africae montem, habitantes, quod uictus eius animalis iis promiscuus sit, et uiscera ferarum diuidua. Et **canaria** (c. 361) **lapa**, genus lapae exiguae, quae canibus adhaeret. Nam, quae aliquanto maior est **philanthropos** appellatur, quod uestibus

5 hominum adhaerens eos amare uideatur. Eadem uocatur **Aparine**. Tertium uero genus maximum **personata** nominatur; nascitur iuxta riuos et flumina. Graeci ἄρκτιον nominant. Folia habet ampliora cucurbitis et hirsuticra nigriora que et crassiora. Hac propter foliorum amplitudinem uti ueteres solebant ad personatos faciendos. Propterea personata dicta est, quod persona sit facies conficta, ut alibi latius disseremus.

10 Graeci quoque eam simili nomine uocant προσωπίδα. **Galenus**: Ἄρκτιον ὃ δὴ καὶ προσωπίδα καλοῦσιν, οὗ τὰ φύλλα τοῖς τῆς κολοκύνθης ἔστιν ὁμοιώτατα, πλὴν ὅσον μείζω τε καὶ σκληρότατα. Arctium, inquit, quod et personatam uocant, est cuius folia cucurbitae simillima sunt, nisi (f° 225r) quod maiora sunt et duriora. Quippe πρόσωπον graece personam significat, unde Prosopopeia appellata est figura, qum persona aliqua fingitur, ut puta

(cf. Cic. *Att.* 12,44,3; cf. Aug. *ciu.* 2,27) | **167**,15 cf. Varr. *rust.* 3,9,9 uar.? | 16 cf. Valla *eleg.* 1,5 | **168**,1-3 cf. Varr. *ling.* 5,99 | 3-4 cf. Varr. *ling.* 7,32 | 4-5 cf. Non. 80 (cf. Lucr. 5,1071 [uar.?!]) | **169**,1-2 cf. Plin. *nat.* 29,58 | 2 cf. Plin. *nat.* 28,100 | 3-4 cf. Plin. *nat.* 29,100 | 4-5 ex Plin. *nat.* 11, 160 | 5-6 cf. Gell. 13,31,16 ex Varr. *Men.* 575 | **170**,1-3 cf. Plin. *nat.* 5,15 | 3 et 4-5 cf. Plin. *nat.* 24, 176 | 5 cf. Plin. *nat.* 27,32 | 5-6 ex Plin. *nat.* 21,87 ? | 6-7 cf. Galen. *simpl. med.* 6,1,59, t. 11, p. 837 + Plin. *nat.* 27,33 | 9 cf. c. 816,56-57 | 10-13 cf. Galen. *simpl. med.* 6,1,59 [uar.?!], t. 11, p. 837 | 14-15 cf. Isid. *orig.* 2,21,45 ?

167,8 Fuluii] -ui o || 12-13 hoc — surdulus *om. ova* || 13 caluus a || 14 recaluus *ova* || pulastra *U a.c.* || **168**,3 nocteque *ova* || latent *va* || 4-5 quod — omnes *add. in mg. U²* || 4 fictio v || **169**,4 qui — acutis *U²p.c.* || 5 absternium *U²p.c.* absternium v || **170**,1-3 Canarii — diuidua *add. in mg. U²* || 4 appellatur philanthropos v || 5 armare *U a.c.* || 6 maximum *om. a* || *post* Graeci *add.* enim *ova* || 8 amplitudinem foliorum *ova* || 10 quoque *om. a* || 12 σκληροτατα v σκληρότερα a (*recte*) || est *om. a* || 13 similia v || 13-18 quippe — Herodotus *add. in mg. U²*

15 **qum inanimatum loquitur ad animatum. Ouidius:** Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli, Tres sumus. Vel qum animatum ad inanimatum. **Horatius:** Quod amplius, ó mare, ó terra, ardeo. Prosopis insula est in Delta Nili, in qua est Atarbechis oppidum, ut testatur **Herodotus.**

171 Item á canis Anticanis, de quo inferius dicemus, qui graece Procyon nominatur. **Cicero:** Anticanem Procyon graio qui nomine fertur. Item **caniculus** diminutiuum, hoc est paruus canis, cuius foemininum est **canicula**, á quo **canicularis** adiectiuum. Canis sydus est leporem fugientem sequens; posterioribus pedibus diuiditur ab
5 hyemali circulo, pedem dextrum Orionis penè suo capite contingens, occidens oriente Sagittario, exoriens cum Cancro. Habet in lingua stellam unam quae proprie appellatur Canis, magna quidem et splendida; in capite autem alteram, quam non nulli Sirion appellant. **Sirius** stella est in medio centro caeli, ad quam qum sol peruenerit, duplicatur aestus et nimio calore languent mortalium corpora. Latine canicula dicitur; á qua **caniculares dies** uocati. **Sirius** aliquando pro aestate ponitur, ut Bruma
10 pro hyeme. **Papinius:** Hic **Sirius** alget, Bruma tepet. Dicitur ἀπὸ τοῦ σεираίνω, quod est arefacio, exicco, quia tum maxima siccitas est, amnibus ac fontibus deficientibus; uel ἀπὸ τοῦ σαίρω, mutatione α litterae in ε: σαίρειν enim hiare est, quod per aestum praecipue canes faciunt, quo tempore plerunque in rabiem conuertuntur.

172 **Canem** hunc dicunt, ab Ioue olim Europae custodem datum, ad Minoa peruenisse; hunc Procrin, Cephalis uxorem, qum forte in aegritudinem incidisset, sanasse, et pro eo beneficio canem dono accepisse, quod studiosa erat uenationis et
5 huic cani concessum fuerat ne praeteriri ab aliqua fera posset. Post eius obitum, canem ad Cephalum peruenisse, quem, qum Thebas secum duxisset, Vulpem cui datum fuerat ut canes omnes effugere posset, interficere uoluisset. Quapropter Iouem consilii ambiguum utrunque in lapidem commutasse.

173 Non nulli canem Orionis fuisse dixerunt, hunc quod uenandi studiosus fuisset, cum ipso canè inter sydera transferri meruisse. (f° 225 bis v) **Orion**, ut Hesiodus scripsit, Neptunni filius fuit ex Euryale, Minois filia. Alii prodiderunt Hireum quendam senem fuisse qui, qum apud Thebas, ut Aristonicus refer<D>, uel in Chio insula,
5 ut Pindaro placet, Iouem ac Mercurium hospitio accepisset, petiit ab iis ut aliquem sibi filium concederent: habuisse enim se olim coniugem cui morienti promiserat se aliam non ducturum. Optare tamen se filium aiebat, quem sibi haeredem posset relinquere. Hoc ut facilius assequeretur, bouem eis imolauit, carnem que ad uescendum apposuit. Illi uero, accepto bouis corio, in illud minxere, terra que inuolutum
10 texerunt. Vnde natus est Hireo filius, quem ab uro (ita enim Graeci Vrinam uocant) Vrina, deinde mutatione unius littere Oriona nominauit. **Ouidius:** Tunc super iniecta

170,15-16 Ou. *am. 1 epigr.* 1-2 | 16-17 cf. *Hor. epod.* 17,30 | 17 cf. *Tort. ex Herod.* 2,41 | 171,1-2 (cf. c. 561,51-56) cf. *Tort. Procyon* (Cic. *Arat.* 222 = *nat. deor.* 2,114 uar.) | 3-5 cf. *Hyg. astr.* 3,34 | 5-8 cf. *Hyg. astr.* 3,34 potius quam 2,35,2 | 8-10 cf. *Isid. orig.* 3,71,14 | 11 *Stat. silu.* 1,2,156-157 | 11-12 cf. *Tort. Sirius?* | 172 cf. *Hyg. astr.* 2,35,1 | 173,1-2 cf. *Hyg. astr.* 2,35,1 | 2-20 cf. *Tort. Oriron* (2-4 ex *Hyg. astr.* 2,34,1 [*Hes. frg.*] 148 a M. W.); 4 cf. *Ou. fast.* 5,499; 4-6 cf. *Hyg. astr.* 2,34,1 [*Aristonicus; Pind. frg.* 51 uel 72 Bgk.]; 6-8 cf. *Ou. fast.* 5,525-530; 8-10 cf. *Hyg. astr.* 2,34,1; 11-13 *Ou. fast.* 5,533-536 uar.)

170,16 qum] quod va || 171,1-2 anticanis — Item *add. in mg. U²* || 2 grato v || 13 e om. v || 172,2 Procrim a || 4 praeteriti v || 173,1 studiosissimus ova || 2-174,12 Orion — condit *add. U²* || 173,4 refer *U²* || 7 filium] sibi ov || 10 Hiero va || 11 Vrina deinde *add. s.l. U²*

texere (c. 362) madentia terra; Iam que decem menses et puer ortus erat. Hunc Hireus, qua sic genitus, uocat Vriona; Perdidit antiquum littera prima sonum. Hic ergò, qum adoleuisset, ingens uenator euasit et á Diana in comitem assumptus est. **Idem:** Ille deae custos, ille Satelles erat. Veruntamen usque adeo uenandi studio elatus est ut dicere ausus sit nullum gigni animal posse quod ipse non superaret. Quapropter uolentibus diis, emisit terra paruum animal, scorpionem, á quo superatus occubuit. **Lucanus:** Ille minax nobis et recto uulnere saeuus Teste tulit caelo uicti decus Orionis. Voluit hic aliquando Pliadibus uim inferre et, ut Callimachus refert, Dianam quoque uitare contendit, propter quod sagittis ab ea confixus est. **Horatius:** Tentator Orion Dianae Virginea domitus sagitta.

174 Sunt qui hunc á Ioue, Mercurio ac Neptunno genitum uelint eo modo quo diximus, (f° 224 v mg. inf.) et immensi corporis uenatorem fuisse qui, qum aliquando á rege hospicio susceptus fuisset, uitare illius filiam uoluisset. Quapropter oculis ab illa fuisse orbatum. Qum itaque caecus Orion consuleret quomodo recipere oculos posset, responsum ei fuisse: ita demum posse luminibus instaurari si per pelagus sic contra orientem pergeret ut loca luminum radiis solis semper offerret, quod ille hoc modo effecit. Nam, qum audisset strepitum Cycloporum arma Ioui fabricantium, sono ad eos ductus, unum ex iis humeris superposuit et, eo duce, oraculi iussa compleuit. Nec immerito fingitur per medium pelagus ire potuisse qui et uastus corpore et aliqua ex parte á Neptunno genitus erat. **Virgilius:** Quam magnus Orion, Qum pedes incedit medii per maxima Nerei stagna, uiam scindens, humero supereminet undas, Aut summam referens annosam montibus ornum, Ingreditur que solo et caput inter nubila condit. (f° 225r) Sunt etiam qui Icarum canem fuisse asseruerunt.

175 Item á canis **catena**, ut quidam putant, quod canem teneat. Proprie enim catenam esse existant quae canes ligantur, licet ad alia quoque transferatur. Ab eo diminutiuum fit **catenu**la, et **cateno** uerbum, quod est ligo, inuoluo; á quo **concateno** compositum. Item **canatim** aduerbium, ad can[at]is similitudinem, sicut **suatim**, ad similitudinem suis, **bouatim**, ad similitudinem bouis. **Canis** etiam et **canicula** talaris ludi signum est, quemadmodum superius ostendimus. (f° 225 bis r)

176 Quidam etiam recentiores felem siue catum musionem uocant, á muribus persequendis: $\mu\upsilon\varsigma$ enim graece, pro quo ipsi mus dicimus, exiguum animal est, incola domus nostrae, rosor omnium rerum, unde á sono quem rodendo facit latine etiam **domus** uocatur. **Quamuis** aliqui murem á sorice ita distinguunt ut mus domesticus sit, sorex siluestris. **Columella:** Si serpens aut mus sorex que in mustum ceciderit. **Plynius:** Sorices et ipsos hyeme condi autor est Nigidius, sicut glires. **Murem** ueteres inter praecipua animalia in ostentis habuerunt: Arrosis Lauini clipeis argenteis Marsicum porten-

(13-14 cf. *Ou. fast.* 5,537; 14-15 *Ou. fast.* 5,538; 15-17 cf. *Ou. fast.* 5,539-541; 17-18 cf. *Lucan.* 9,835-836; 18 cf. *Hyg. astr.* 2,21,4; 19-20 cf. *Hyg. astr.* 2,34,2 ex *Callim. hymn.* 3,265; 20 *Hor. carm.* 3,4,71-72) | 174,1 cf. *Hyg. astr.* 2,34,1 et *Ou. fast.* 5,495-536 | 2-10 cf. *Seru. Aen.* 10,763 ex *Tort. Oriron* | 10-12 *Verg. Aen.* 10,763-767 uar. | 12-13 cf. *Hyg. astr.* 2,35,1 | 175,1 cf. *Porph. epist.* 1,17,55 | 4-5 cf. *Non.* 40 | 5-6 (cf. 2,464) cf. *Pollux* 9,99-100 | 176,1-2 cf. *Isid. orig.* 12,2,38 | 2 ex *Prisc. gramm.* II,265,5 ? | 2-3 cf. *Plin. nat.* 8,221(+ 222 ?) uar. | 3-4 cf. *Don. Eun.* 1024 uel *Isid. orig.* 12,3,2 | 5 cf. *Colum.* 12,31 | 6 *Plin. nat.* 8,223 uar. | 6-9 cf. *Plin. nat.* 8,221 uar.

173,12 qua [= *Tort.*]: quia *ova* || 17 nodis *ova* (*recte*) || 18 saeue v || 174,1-2 dicimus v || 3 illa: -o *ova* || 8 his *ova* || *ante* humeris *add.* super *ova* || 175,1-5 Item — bouis *add.* in *mg. inf.* U² || 3 *catenu*lla U² a. c. || 4 *canatim* *catenatim* a || *canatis* U² || 6 signum U² p. c. || 176,1-178,7 Quidam — alunt *add.* U² || 176,2 $\mu\upsilon\varsigma$ U² p. c. || 5 *post* si *del.* sorex U² || 6 *Mures ov* || *inter om. ova* || 7 ostentis U² p. c. || *argenteis* U² || 7-8 *protendere va*

dere bellum; Carboni imperatori apud Clusium fasciis quibus in calceatu utebatur exitium; occentus soricis auditus Fabio Maximo dictaturam, C. Flamminio magistratum equitum deponendi causam praebuit. Plura huiusmodi animalis genera sunt: alii 10 lata fronte, alii acuta, alii herinaceorum genere pungentibus pilis. Scribit **Theophrastus** in Gyaro insula, quae incolae fugauerunt, ferrum quoque rosisse, quod in aurariis quoque metallis crebro facere inuenitur sunt; ob hoc exciduntur alui eorum, semper que furtum deprehenditur: tanta est eis dulcedo furandi. Quam candidi prouenerunt laetum faciunt ostentum. Venditum 15 fuisse murem ducentis nummis constat, obsidente Cassilinum Annibale; eum que qui uendiderat fame periisse, emptorem uero uixisse.

177 **Á mure mus araneus** dicitur, exiguum animal atque leuissimum, quod aranei modo tenuissimum filum et gladii aciem conscendit. Graeci á mure et mustella, quod utriusque similis sit, $\mu\upsilon\gamma\acute{\alpha}\lambda\eta\nu$ uocant. Venenatus huic est in Italia mor- (c. 363) sus. Tradunt equos et iumenta, si herbas in quibus hoc animal uirus emisit depascantur, 5 statim exanimari. Item á mure mustella, quasi longior mus, et musculus diminutiuum, quod modo paruum murem significat, modo articulum in quo neruorum capita sunt. Item murinus, unde murinum sanguinem et murinam carnem dicimus; et Muscerda, murum stercus; et muscipula, laquei genus ad capiendos mures; et Muricidus, (f° 225 bis v) ignauus, stultus, á muribus caedendis. **Plautus**: Muricide homo, ignaue, iners. 10 Nam murgisonem á mora et deridendo dictum uolunt. Est autem murgiso iners, desidiosus; et murginari tardare est.

178 **Á sorice uero soriceus** deducitur, et soricinus, unde soricinos dentes dixit Plautus. Cognatum huic et simile animal glis est, et ipsum semiferum, cui uiuaria in doliis, quemadmodum et apris Fuluius Lippinus instituit. Sed censoriae legis principes Q. Scaurus et Marcus in consulatione suo non alio modo conuenit quam conchylia 5 aut ex alio orbe conuectas aues. In his notatum non congregari nisi populares eiusdem siluae, et, si misceantur alienigenae, nisi anne uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos, senecta fatigatos, insigni pietate alunt. (f° 225r)

179 Item á uiuo **semperuiuum** deducitur. Herba est quae graece **Aizoum** dicitur: $\acute{\alpha}\epsilon\iota$ enim semper significat, $\zeta\acute{\omega}\nu$ uiuo. Huic herbae datum est á natura ut humidum uiride que semper durare possit folio carnosum, leni atque oblongo. Duo eius genera sunt: maius in fictilibus uasculis seritur, quod aliqui **Buphtalmon** á similitudine, hoc est bouis oculum uocant ($\beta\omicron\upsilon\varsigma$ enim bos est, $\omicron\phi\theta\alpha\lambda\mu\omicron\varsigma$ oculus); alii 5 **Zoophthalmon**, hoc est animalis oculum (ambitu enim effigiem oculi imitatur; $\zeta\acute{\omega}\nu$ animal est); alii, quod amatoris conueniat, **Erogenetton** (f° 225v) ($\gamma\epsilon\nu\nu\acute{\omega}$ enim gigno Graeci dicunt; $\epsilon\rho\omega\varsigma$ est amor); alii **hypogeson**, quoniam ferè in subgrundiis nascitur (Graeci nanque partes tecti prominentes $\gamma\epsilon\iota\sigma\alpha$ appellant). Sunt qui **ambro-**

176,9-10 cf. Val. Max. 1,1,5 | 10-11 cf. Plin. nat. 8,221 uar. | 11-14 cf. Theophr. frg. 174,8 uar. ap. Plin. nat. 8,222 uar. | 14 cf. Plin. nat. 8,223 | 14-16 cf. Plin. nat. 8,222 uar. | 177,3 ex Colum. 6,17,1 ? | cf. Plin. nat. 8,227 | 5 cf. Isid. orig. 18,7,10 potius quam Seru. Aen. 9,744 | 6 ex Isid. orig. 11,1,117 | 7 ex Plin. nat. 30,81 | 7-8 cf. P. Fest. 147 | 8 cf. Gloss. V,311,50 ? | 8-9 et 9 cf. P. Fest. 125 (Plaut. Epid. 333) | 10 cf. P. Fest. 144 [uar.?] | 178,1 Plaut. ? ex Bacch. 889 ? | 2-7 cf. Plin. nat. 8,223-224 uar. + 211 | 179,1-2 cf. Plin. nat. 25,160 uar. | 2-3 cf. Theophr. [cf. Th. G.] hist. pl. 7,15,2 | 3-4 cf. Plin. nat. 25,160 | 5-6 cf. Plin. nat. 25,160 | 7 cf. Plin. nat. 25,160 uar. | 8-9 cf. Plin. nat. 25,160 | 9-10 cf. Plin. nat. 25,160

177,7 et² om. v || 8 Muricidus] -a a || 9 Plautus U² p.c. || 10 murgisonem U² p.c. || 11 est add. s.l. U² || 178,1 Soriceus A sorice uero v || 3 princeps ova || 5 iis ova || 6 post nisi add. uel ova || 179,1 Semperuiuum a uiuo v || Aizon ova || 2-3 humidam ov || 3 uiridem v || leui a. o. o leniat que o. a || 4 Buphtalmon aliqui v || 5 $\beta\omicron\upsilon\varsigma$ a (recte) || 6 $\zeta\acute{\omega}\nu$ U $\zeta\acute{\omega}\nu$ o $\zeta\acute{\omega}\nu$ v || 7 $\gamma\epsilon\nu\nu\acute{\omega}$ U $\gamma\epsilon\nu\nu\omega$ ov

10 **siam** potius nominant, ideo que ab aeternitate eius deorum cibus esse confingitur. Et ab aliis uocatur **Amerimnon**, quasi sine cura et sollicitudine: ἀμεριμνία enim ἡ ἀνεσις dicitur, hoc est quies, tranquillitas, indolentia; et μέριμνα cura ac sollicitudo appellatur. Alterum genus est minusculum, quod **eritheles** uocant, quasi amor florescens (θάλλω enim floresco significat); alii **tritheles**, quod ter floreat; alii **chrysotheles**,
 15 quod aureum florem producat; quidam ab aequabilitate **Isoetes** (ἴσον enim aequale dicunt). Latini primum genus á semper sedendo **Sedum** nominant, cubiti altitudinem excedens, crassitudine plus quam pollicari. Secundum uero **oculum** uocant aut **digitellum**; utrunque semperuiuum. Quod minus est, in muris parietinis que nascitur, et tegulis; fruticosum á radice et sursum usque ad cacumen; foliis angustis, mucronatis
 20 succosis; palmo alto caule. Capitis dolori praesentaneum remedium est succo uel folio temporibus illitis. Medetur etiam aconito, et á scorpione feriri id habentem negant. Est et aliud genus ambrosiae, fruticem unum habens, densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, foliis minimis, copiosissimo flore erumpente, odore non iniucundo, propter quod eam **botryn** quidam appellant, quod
 25 racemum significat ab odore uinoso. Sunt etiam qui ambrosiam uocent herbam aliam, quae **Artemisia**, uxore Mausoli, nomen adoptauit, qum antea **Parthenis** diceretur. Alii ab Artemide uolunt Artemisiam cognominatam, quod priuatim feminarum malis medeatur: Ἄρτεμις enim á Graecis Diana uocatur. Aliud quoque ambrosiae genus est latioribus foliis, non nisi in maritimis nascens. Itaque **Plynius** ambrosiam uagi
 30 nominis esse scribit, et circa uarias herbas fluctuantem.

180 Item á uiuo dicitur **uita**, quod, ut **Donatus** affirmat, significat ζῶήν, mores, animam, alimentum, spatium uiuendi et fortunam quae (c. 364) uiuentibus accidit. **Terentius**: Nam tua quidem Hercle uita haec expetenda. Á uita Romani **Vitulam** dixerunt deam quae laetitiae praeerat, unde et **uitulari** ueteres usurparunt pro uoce laetari, et **uitulantes**
 5 dicuntur laetantes, et **uitulatio** laetitiae, quoniam eam ueram uitam putabant quae in summa laetitia ac tranquillitate degeretur. Hinc **uiuere** frequentissime auto- (f° 226r) res accipiunt pro uitam agere laetam atque iucundam. **Martialis**: Expectant curae que cathenati que labores, Gaudia non remanent, sed fugitiua uolant. Haec utraque manu complexu que asserere toto: Saepe fluent imo sic quoque lapsa sinu. Non est, crede mihi, sapientis dicere 'uiuum', Sera
 10 nimis uita est crastina. Viue hodie.

181 Vitula quoque, animal brutum, et **uitulus** á uitulando, hoc est lasciuiendo, dicti sunt. Lasciuiam enim ab animi alacritate procedit; haec maxime spectatur in uitulis, quos necesse est aliquando uincire ne nimia lasciuiam rumpantur. Dicitur autem uitulus non modo ex bobus genitus, sed etiam ex caeteris quadrupedibus maioribus.

179,11 cf. Plin. nat. 25,160 | 13 cf. Plin. nat. 25,160 uar. | 14 cf. Plin. nat. 25,160 uar. | 15 cf. Plin. nat. 25,160 | 16-17 cf. Plin. nat. 25,161 | 17-20 cf. Plin. nat. 25,160-161 uar. | 20-21 cf. Plin. nat. 25,163 | 22-23 cf. Plin. nat. 27,28 | 23-24 cf. Plin. nat. 25,74 | 25 cf. Plin. nat. 27,28 | 25-28 cf. Plin. nat. 25,73 | 28-29 cf. Plin. nat. 25,74 | 29-30 cf. Plin. nat. 27,28 | 180,1-3 cf. Don. uar. (cf. Phorm. 164) | 3-4 cf. Macr. Sat. 3,2,13 ex Hyll. | 4 Titius ap. Macr. Sat. 3,2,11 | 4-5 cf. P. Fest. 369 | 5 ex Macr. Sat. 3,2,14 | 5-7 cf. Non. 14 | 7-10 Mart. 1,15,7-12 uar. | 181,1 ex Macr. Sat. 3,2,15

179,11 amerunnon o ameronnon v || 12 μερίμνα Uv μεριμνα o || 14 θαλλῶ U θαλλω ov || 15 aequalitate ova || 16 nominant om. v || 19 á om. v || mucronatis U p.c. || 20 post succosis add. que a || 26 post quae add. ab ova || 180,2 et om. v || 3 dixerunt Vitulam v || 8 uocant v || 10 est uita v || 181,1 post brutum add. est ova || uitulus U : -i ova || 2 Lasciui v || 3 uincere ov || 3-182,12 Dicitur — incidit add. in mg. inf. U²

5 **Plinius** de elephantis: Atque ita salutato sydere in siluas reuertuntur, uitulorum fatigatos prae se ferentes. Quin etiam ex piscibus. **Idem** de Balenis: Irrumpunt orcae in secreta et uitulos earum ac foetus lacerant morsu. Vitulus etiam piscis est, siue potius belua maris, corio et pilis tecta. Parit in terra pecudum more; canum modo coit; nunquam geminis plures; educat mammis foetum. Non ante duodecimum diem deducit in mare. Interficitur difficulter nisi capite eliso. In sono mugit, á quo praecipue uituli accepit nomen. Tenet disciplinam uoce que pariter et uisu populum salutat condito fremitu. Nomine uocatus respondet. Nullum animal premitur grauiore somno. **Iuuenalis**: Eripiunt somnum Druso uitulis que marinis. Pellis eius etiam detracta corpori sensum aequoris retinere dicitur, semper que aestu maris recedente inhorrescere. Item aduersus fulmina remedio esse. Quapropter diuus Augustus eam semper et ubique ferre secum solebat, quod tonitrua et fulgura expauescebat uehementer. Praeterea dextrae eius panna uis soporifera inesse somnos que allicere subdita capiti. Hic phoca etiam uocatur. **Virgilius**: Sternunt se somno diuersi in littore phocae.

182 Phocis uero parua est Graecorum regio, insignis oraculo Apollinis Delphici. In ea enim est oppidum Delphi in quo Apollinis templum. Ab hoc Phocides deriuatur. Phocees Ionum populi fuerunt, quos longis nauibus primum usos fuisse scribit **Herodotus**. Phocion nomen proprium fuit uiri Atheniensis non minus uirtute quam rei militaris gloria clarus. Fuit perpetuo pauper, quum ditissimus uel frequentes ei delatos honores euadere potuisset. Huic quum legati Philippi, Macedonum regis, ingentia munera offerrent hortarentur que ut ea acciperet, quamuis enim ipse facile iis caret, liberis tamen eius essent necessaria, quibus difficile foret in summa paupertate ad paternam gloriam peruenire, 'si mei', inquit, 'similes erunt, idem hic agellus alet illos qui me ad hanc dignitatem perduxit; si dissimiles, nolo meis impensis illorum ali augeri que luxuriam'. Idem, quum ad annum prope octogesimum peruenisset, in sumum suorum ciuium odium incidit.

183 **Vitula** aliquando pro uacca ponitur uiridioris aetatis. **Virgilius**: Ego hanc uitulam, ne forte recuses, Bis uenit ad multram, binos alit ubere foetus, Depono. Item á uita **uitellus**, luteum oui, quod ex eo uiuat pullus. Ipsum enim animal ex albo liquore oui incorporatur; cibus eius in luteo, hoc est uitello, est. **Ouum** á graeco dicitur $\acute{\omega}\acute{\nu}$. Ouorum alia candida sunt, ut columbis, perdicibus; alia pallida, ut aquaticis; alia punctis distincta, ut meleagridum; alia rubri coloris, ut phasianis, **Cenchridi**.

184 Haec auis est quae á tinnitu uocis **tinnunculus** dicitur; ex accipitrum genere; ferè in aedificiis nidos faciens. Eius pulli singulis ficitilibus ollis conduntur, stipantibus que opercula superponuntur et gypso lita uasa in angulis columbariorum

181,5-6 cf. Plin. nat. 8,2 | 6-7 cf. Plin. nat. 9,13 uar. | 7 et 8-12 cf. Plin. nat. 9,41-42 uar. | 12-13 Iuu. 3,238 | 13-14 cf. Plin. nat. 9,42 | 14-15 cf. Plin. nat. 2,146 | 15-16 cf. Suet. Aug. 90 | 16-17 cf. Plin. nat. 9,42 uar. | 18 Verg. georg. 4,432 | 182,1-12 cf. Tort. (3 ex Herod. 1,163; 4-12 cf. Nep. Phoc. 1,1-2,1) | 183,1-2 cf. Seru. ecl. 3,30 et ecl. 3,29-31 | 2-3 cf. Hug. uiuo uel Balb. | 3-4 cf. Plin. nat. 10,148 | 5-6 cf. Plin. nat. 10,144 | 184,1-5 cf. Colum. 8,8,7 uar.

181,6 Quin U^2 : quum o cum v tum a || 7 etiam U^2 : et ova || 10 somno ova || 11 uocem a || 13 post marinis del. Phoca etiam uocatur. Virgilius. Sternunt se somno diuerso in littore phocae U^2 (uide 17-18) || 13 Pelles U^2 a.c. || 15 quapropter om. a || 182,3 Phocaeas v Phocenses a || 11 prope] quoque ov || 184,1 (et 5) tinnunculus U lemma a : tinun- U ov

suspen- (c. 365) duntur, quae res columbis amorem loci sic conciliat ut nunquam deserant locum. Quod ex naturali ui accidere existimant, quoniam tinnunculus defendit eas ab accipitre, terret que eam auem naturali potentia in tantum ut uisum uocem que eius accipiter fugiat.

185 Intus omne ouum uolucrum bicolor. Quae oblonga sunt oua gravioris saporis esse existimat **Horatius Flaccus**. Quaedam gallinae tam fertiles ut sexagena oua pariant, quaedam quottidie, quaedam bis die, aliquae in tantum ut effetae moriantur. **Adrianis** laus maxima; haec, ut **Aristoteles** refert, paruo quidem sunt corpore; ferociunt tamen et pullos saepe interimunt; color his uarius. Omnibus ouis medio uitelli parua inest ueluti sanguinea gutta, quod esse cor auium existimant, primum in omni corpore id gigni existimantes. Vigesimo die si moueatur ouum, iam uiuentis intra putamen uox auditur; ab eodem tempore, plumescit ita positus ut caput supra dextrum pedem habeat, dexterum uero alium supra caput. Vitellus paulatim deficit. **Incubari** oua dicuntur dum fouentur. Plus uicena quina incubationi subiicienda non sunt, et impari semper numero. Quarto die postquam coepere incubari, si contra solem (f° 226 v) cacumine ouorum una manu apprehenso unius modi purus perluceat color, sterilia esse oua existimantur, pro que iis alia substituenda. Est et aliud experimentum, quoniam infecundum in aqua positum fluitat. Aestate undeuigesimo die educitur foetus, hyeme uigesimo quinto.

186 **Excludere** oua dicuntur qum foetus educitur. Aliquando terra tecta excludunt. Legitur quendam uini potorem Syracusis tam diu potare solitum donec oua ab eo in terra tecta educerent foetum. Quandoque etiam ab homine perficiuntur. Qum **Liuis Augusta** prima sua iuuenta Tyberio Caesare ex Nerone grauida marem parere admodum cuperet, hoc puellari augurio usa traditur. Ouum in sinu fouebat et qum deponendum esset nutrici per sinum tradebat, ne intermitteretur tepor. Nec frustra augurata proditur. Genuit enim **Tyberium**, qui bello Alexandrino classi praepositus fuit. Inuentum etiam nuper ut oua calido furno imposita modico igne fouerentur, homine noctu atque interdiu uersante, et statuto die illinc erumperet foetus.

187 Palumbes, quamuis tria oua pepererint, nunquam tamen plus duobus educant; tertium, quod irritum est, **urinum** uocant, quasi potus excremento plenum. Graeci enim οὔρον urinam uocant. Oua ex quibus nihil gignitur á nostris **irrita**, á Graecis **hypenemia** uocantur, quasi ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, hoc est: á uento concepta. Quapropter et **zephyria** á latinis uocantur. Haec ferè sine mare mutua feminarum inter se libidinis imaginatione concipiuntur. Quidam uento putant ea generari. Hoc ab urinis differunt quod urina fiunt incubatione derelicta, quae alii **cynosura** appellant. Oua aceto macerata usque adeo emolliuntur ut per anulos transeant. Seruantur optime in lomento,

184,5-7 cf. Plin. nat. 10,109 uar. | 185,1 cf. Plin. nat. 10,144 | 1-2 cf. Plin. nat. 10,145 (cf. Hor. sat. 2,4,12-13) | 2-4 cf. Plin. nat. 10,146 | 4-5 cf. Arist. hist. an. 6,1 558 B | 5-7 cf. Plin. nat. 10,148 | 7-9 cf. Plin. nat. 10,149 | 10 cf. Plin. nat. 10,150 | 10-14 cf. Plin. nat. 10,151 | 14-15 cf. Plin. nat. 10,152 | 186,1 ex Plin. nat. 10,152 ? | 1-3 cf. Plin. nat. 10,153 | 3-7 cf. Plin. nat. 10,154 uar. | 7 cf. Suet. Tib. 4,1 | 8-9 cf. Plin. nat. 10,154 | 187,1-2 cf. Plin. nat. 10,158 | 3-4 et 4-7 cf. Plin. nat. 10,166 | 7-9 cf. Plin. nat. 10,167

184,5 locum om. ov || 185,2 post Flaccus add. longa quibus facies a || galinae U a.c. || 5 uituli v || 9 dextrum v dextram a || alium] alam a || 12-13 s. oua ex se ov s. oua esse a || 186,2 ab] ex a || 5 hic v || 9 er(r)umperent oua || 187,3 Irrita A nostris v || 8 optime seruantur a

hyeme in paleis, aestate in furfuribus. Serpentes contexta oua in terra incubant, praeter uiperam. Huic mas dum coit in os inserit caput, quod illa abrodit uoluptatis dulcedine; oua intra se parit mollia, ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit, deinde singulos singulis diebus parit uiginti ferè numero. Itaque caeteri tarditatis impatientes perempta matre latere prorumpunt.

188 Item á ui uix deriuatur, quasi cum ui ac difficultate. **Terentius:** Vix retraxi filium ab amore ancillae. Aliquando tamen ad tempus refertur. **Virgilius:** Et quos Sidonia uix urbe reuelli, uix, idest nuper. **Idem:** Vix é conspectu Siculae telluris in altum Vela dabant laeti, uix, idest mox. Item á ui uibex, quod ui fiat. Graeci ὑπόπιον καὶ ἐκχύμωσιν uocant.

5 Sunt autem uibices plagae uerberum in corpore (F° 227r) humano. **Cato:** Vbi societas? Vbi fides maiorum? Insignitas iniuriarum plagae, uerbera, uibices, uis, dolores atque carnificinae per dedecus ac maximum contumeliam.

189 Item á ui uinco, quasi uim facio. Proprie enim uincere superare est. **Virgilius:** Vbi aera uincere summum Arboris haud ullae iactu potuere sagittae. **Cae-** (c. 366) **sar:** Veni, uidi, uici. Quandoque tamen per metaphoram pro exprimere ponitur, quasi difficultatem rei dicendo superare. **Virgilius:** Nec sum animi dubius uerbis ea uincere magnum

5 Quam sit. Interdum pro animi compotem fieri. **Idem:** Illi uictor ego et Tyrio conspectus in ostro. Ab hoc uictor, uictrix, uictoria, quae graece νίκη, hoc est nice dicitur; á quo propria nomina **Nicaner**, quasi uictor uir. Et **Nicanor** similiter, quod fuit Seleuci Macedoniae regis cognomen. Et **Nicarchus**, quasi uictor princeps. Et **Nicolaus**, uictor populi, quod nomen conuenire nobis aduersus Sentinatium nostrorum

10 popellum nuper aperte demonstrauius. Et **Nicomachus**, uictor pugnae. Fuit hoc nomine Aristotelis philosophi filius, ad quem de moribus scripsit. Et **Nicomedes**, rex Bithyniae. Et **Nicophanes**, pictoris nomen, quasi uictor illustris. Et **Nicostrata**, quasi uictorius exercitus. Item **niciteria** torques qui donari ludorum uictoribus solebant. **Iuuenalis:** Et ceromatico fert niciteria collo. Et **olympionices**, Olympiae uictor.

190 Item á uictoria uictoriatu, genus numi de quo supradiximus; et uinco in plurali neutro uictricia, sicut ab ultrix ultricia; et uictoriosus, uincere assuetus; et uicturus, uictoria potiturus. **Salustius:** Pyrrhus ne an M. Curius praelio uicturus esset. Et uictima, quia post uictoriam imolabatur et dextra uictrice imoletur. **Ouidius:** Vic-

5 tima, quae dextra cecidit uictrice uocatur. Quamuis alii dicant quod ictu percussa concedeat, uel quod uincta ad aras ducebatur. Á uictima fit adiectiuum uictimarius, unde uictimarii negotiatores dicebantur qui uictimas emebant ut uenderent. **Plynius:** In seruo Serapione uictimarii negotiatores uili mancipio.

191 Á uinco composita fiunt **deuinco** et **conuinco** eiusdem cum suo simplici significationis. Et á uictus fit inuictus, hoc est fortis et qui uinci non potest. **Martialis:**

187,9 cf. Plin. nat. 10,170 | 10-13 cf. Plin. nat. 10,169-170 | 188,1-2 Ter. ? ex Hec. 297 uar. ? | 2-3 Verg. Aen. 4,545 et ? Seru. | 3-4 Verg. Aen. 1,34-35 et Seru. | 4 et 5 cf. P. Fest. 369 | 5-7 cf. Cato or. frg. 9 ap. Non. 187 uel Gell. 10,3,17 [uar. ?] | 189,1 cf. Pap. uel Hug. uel Balb. | 1-2 cf. Non. 418 (Verg. georg. 2, 123-124) | 3 Caes. ap. Suet. Iul. 37,2 uel Plut. Caes. 50 [an Sen. suas. 2, 22 ?] | 3 et 4-6 cf. Non. 418 (Verg. georg. 3,289-290; 3,17) | 7-8 cf. Tort. Nicanor, Nicearchus | 10-13 cf. Tort. Nicomachus (Arist. Nicom.), Nicomedes, Nicophanes (cf. Athen. deipn. 13 567 B), Nicostrata | 14 Iuu. 3,68, ap. Tort. ? | 190,1 cf. 1,279 | 3 cf. Non. 188 (cf. Gell. [non Sall.] 14,1,24) | 4 cf. Isid. orig. 6,19,34 ex Seru. Aen. 1,334 | 4-5 Ou. fast. 1,335 | 5-6 cf. Isid. orig. 6,19,34 | 7-8 Plin. nat. 7,54 uar.

187,13 latere om. ova || 189,2 haud] aut v || 6-190,1 quae — uictoria add. in mg. inf. U² || 9 post Nicolaus del. uictor populus seu U² || conueniri a || 11 scripto || 12 Et² om. v || 12-13 Nicostratia a || 13 et 14 niciteria a || 14 post olympionices add. Tornices v || 190,1 uinco add. s.l. U² o uictrix va || 2 neutro] numero va || 6-8 A uictima — mancipio add. in mg. inf. U² || 7-8 In seruo S. U² : Vnde ova || 191,2-6 Et a uictus — peruicacissime add. in mg. U²

Ó dulce inuicti principis ingenium. Item á uinco peruicax, hoc est durus, contentiosus, nulli cedens, quasi peruincere semper uolens; á quo peruicacia, duricies, obstinatio animi, contentio pertinax. Item peruicacior, peruicacissimus, peruicaciter, peruicacius, peruicacissime.

192 Item á ui uincio deducitur, quod est ligo, quasi uim iniicio; á quo deuincio et conuincio eiusdem significationis. **Virgilius:** Purpureo que alte suras uincire coturno. **Cicero:** Maxima mecum familiaritate deuinctus. Hinc uincola et per syncopen uincla dicuntur ligamina et per metaphoram carcer in quo noxii uincti seruantur; et uincti capitiui, unde uinctus aliquando pro seruo accipitur. **Seneca:** Qui unus erat é uinctis Caesaris mox libertate donatus est. Item uutile, quicquid ad uinciendum aptum est. **Plinius:** Non multum á salice uutilium usu distat. Et uittae, ligamenta capitis, quae graece taeniae dicuntur, quamuis proprie taeniae uittarum extrema dicantur. **Virgilius:** Fit longae taenia uittae. Ponitur tamen aliquando propter similitudinem pro fractarum silicum reliquiis quae rupto isthmo sub aquis remanserunt, quod ii silices quasi uittae quaedam tenues uideantur. **Plinius:** Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe taeniae candicantis uadi carinas territant. **Strabo:** Ἐπειθ' ὅτι καὶ νῦν ταῖν τριώνων διατέτακται ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν.

193 Item uitex, salicis genus, ex quo uasa uiminea fiunt, odore praestans. Duo genera eius; maior in arborem salicis modo assurgit. Graeci ἄγνον, hoc est agnum uocant, quod significat castum, quoniam matronae in Thesmophoriis Atheniensium (f° 227v) castitatem custodientes iis foliis cubitus sibi sternunt. Minor ramosa est, foliis candidioribus lanuginosis; á Graecis dicitur λυγός hoc est lygus. Prima album florem mittit cum purpureo, quae et candida uocatur; nigra est quae tantum purpureum mittit. Nascuntur in palustribus campis. Semen potum uini quendam saporem habet. Caput tentant uini modo: nam odor et similis est.

194 Thesmophoria erant sacra Cereris, quae nos Cerealia dicimus. Ceres Saturni atque Opis filia fuit. Genuit ex Ioue Proserpinam, quae á Plutone clam rapta fuit. Eam qum per or- (c. 367) bem quaereret, ad Eleusium regem peruenit, cuius filium Triptolemum tunc genitum pro nutrice aluit. Proinde Eleusium interfecit, Triptolemo regnum tradidit, et currum draconibus iunctum, praeterea fruges toto orbe propagandas. Triptolemus oppidum condidit, quod ex patris sui nomine uocauit Eleusium, et Cereri sacra primus instituit, quae Thesmophoria Graeci nuncupauere, hoc est legifera, quod Ceres legifera dicitur. Graeci θεσμοθέτην legislatorem appellant, et θεσμοφόρον legiferum.

195 Sunt etiam alia salicium genera. Est rubens salix, quae graeca dicitur. Est candida, quae amerina paulo fragilior, ideo que solido ligans nexu. Est nigra, quae

191,3 Mart. *spect.* 20,4 | 3-4 cf. Pap. uel Balb. | 192,1 cf. Aug. *dialect.* 6 [et al.?] | 2 Verg. *Aen.* 1,337 | 3 Cic. ? *fr. inc.* 43 [ex *orat.* 1,24 ?] | 5-6 Sen. ? *fr. inc.* 38 | 7 Plin. *nat.* 24,59 | 8-9 cf. Seru. [= Isid. *orig.* 19,31,6] et *Aen.* 7,352, an Seru. *Aen.* 5,269 (*Aen.* 7,352) | 11-12 Plin. *nat.* 3,4 | 12-13 cf. Strab. 1,3,4 | 193 cf. Plin. *nat.* 24,59-60 uar. | 194,3-7 cf. Hyg. *fab.* 147 | 195,1 cf. Plin. *nat.* 16,174 | 1-4 cf. Plin. *nat.* 16,177 [uar. ?]

192,2 uincere o || 8 propriae v || 10 ii) in a || 12 ὅτι U ὅτι o στί v || τῆς U τῆς o τῆς v || 13 λυβήνην U λίβυνην o || 193,2 arbore v || ἄγνον U αγνον o αγνον v ἄγνον a || 7 nascitur v || Senem v || 8 nam om. ova || 194,1 dicimus Cerealia v || 4 nutrice ova || 5 uinctum on || 7 et om. v || 9 θεσμοφόρον U θεσμοφορον on

appellatur **uiminea**, quod utilior sit uiminibus. Est breuissima, quam uocant **Helicem**. Vimineam etiam purpuream uocant, graecam **uitellinam**, helicem gallicam.

- 5 Amerinam etiam quidam **Sabinam** nominant. Salicem **Homerus** ὠλεσίσκαρον, hoc est **frugiperdam** uocauit, quoniam ocissime ammittit semen antequam omnino maturitatem sentiat, quamuis aliqui ob id dictam frugiperdam interpretantur, quoniam semen salicis mulieri sterilitatis medicamentum esse constat.

196 Item **uimen**, quasi uincimen, omne uirgultum molle et ad ligandum aptum.

- Columella**: Nec refert cuius generis uimen seras, dum sit lentissimum. **Plynius**: Et aliae arbores uirgas sequeas habent ad iuncturas lentitiae, aliae praetenues uiminibus texendis spectabili subtilitate. Fiunt autem uimina ex populorum uirgis, et ulmi et sanguineorum fruticum et betulae. Item ex arundine fissa, arundinum foliis et uite ipsa et rubis, si aculei recidantur, et corilo intorta, ut mirum sit contuso alicui ligno maiores ad ligandum uires esse quam integro. Principatus autem ad uimina facienda est salici. Á uimine **uimineum** dicitur, quod ex uimine est; unde uasa uiminea dicimus. Et **Viminalis collis**, quod ibi uiminum silua fuerit; et **uiminalia**, quaecumque ad ligandum pertinent. **Plynius**:
10 Haec est uiminalium cultura.

197 Item á uincio uinca peruinca, herba uulgo nota, quae in longum crescit, obuia quaeque uinciens ac peruinciens. Folia habet lauro similia, ideo que chamaedaphne, hoc est parua laurus, appellatur. Florem facit uiolae similem. Coronamentis adhibetur. Item uitta, hoc est fasciola qua crines ligantur, á Graecis taenia dicitur.
5 Quidam tamen uolunt taenias uitatarum extremitates esse, ut quae ab infulis pendent. **Virgilius**: Fit longae taenia uitae. Sed proprie tenia fascia est. Vnde et lapides sub aquis albicantes in longum porectos taenias uocamus á fasciarum similitudine. **Plynius**: Frequentes quippe taeniae candicantis uadi carinas terriant.

- 198 Item á ui **uietus**, hoc est mollis, languidus, sine ui seu na- (f° 228r) turalibus uiribus priuatus. Et **uiere** ueteres uincire dicebant. Et **uietae** uirgae dicuntur molles atque flexibiles; et **uietores**, qui uasa uinaria religant stipant que. Et **uimolus**, qui se molliter et effeminate gerit. **Vetus** etiam dictus est quasi uietus, hoc est sine ui: aetas enim debilitat uires. Ab hoc fit **uetulus** diminutium; et **uetustus**, eiusdem significationis; et **uetustas**, antiquitas; et **uetuste**, antique. Et **ueteranus**, modo uetus, unde ueterana mancipia dicuntur quae á nouitiis distinguuntur; modo is qui aliquando honeste militauit et iam est á militia absolutus. Et **uetustesco**, uetus fio; capitur que frequentius in bonam partem; **ueterasco** uero in malam. **Cicero**: Qum enim nobilitas nihil aliud sit quam cognita uirtus, quis in eo quem ueterascere uideat ad gloriam generis antiquitatem desyderet? Et **inuetero**, hoc est antiquum reddo; et **inueteror**, ueterasco. Vnde **inueterati** dicuntur qui in malis consenuerunt. Et **ueterator**, callidus, á mul-

195,5 cf. Colum. 4,30,4 uel Plin. nat. 24,102 uar. | 5 et 6-8 cf. Plin. nat. 16,110 | 5 cf. Hom. Od. 10,510 ex Plin. nat. 16,110 | 196,1 ex Aug. dialect. 6 [et al.?] | 2 Colum. 4,30,3 | 2-3 cf. Plin. nat. 16,174 uar. | 4-7 cf. Plin. nat. 16,176 | 8 cf. P. Fest. 374 [= Fest. 375] | 8-9 cf. P. Fest. 377 | 10 Plin. nat. 17,142 | 197,1 et 2-3 cf. Plin. nat. 21,68 uar. et ? Diosc. 4,7 | 4-6 [192] cf. Seru. Aen. 5,269 (Aen. 7,352) potius quam Seru. [= Isid. orig. 19,31,6] et Aen. 7,352 | 8 [192] Plin. nat. 3,4 | 198,1-2 cf. P. Fest. 377 | 2 cf. Varr. ling. 5,62 potius quam P. Fest. 374 = Fest 375 | 2-3 cf. Don. Eun. 688 | 3-4 cf. P. Fest. 377 [uar.?] | 4-5 ex Don. Eun. 688 ? | 7 cf. Marcian. dig. 39,4,16,3 | 8 cf. Isid. orig. 9,3,34 ? | 8-11 cf. Non. 438 uar. ex Nigid. (cf. Cic. epist. frg. VI,3) | 12 cf. Isid. orig. 10,139 ? | 12-13 cf. P. Fest. 369

195,8 esse *U² p.c.* || 196,3 uirgas *om.* v || 6-7 uires eam q. nigro v || 9 ibi] in v || fiunt *ov* || 197 *add. in mg. inf. U²* || 2-3 *cameadaphne U² a.c.* || 4 á *graecis om. ova* || 6 *Virgilius — uitae add. in mg. inf. dext. U²* || *post aquis del.* aliquantes *U²* || 198,2 *Et² om.* v || 3 uinolus *U lemma a uiniolus ov* || 6 et¹ *om.* v || 12 *calidus v*

tarum rerum gerendarum uetustate; unde ueterator seruus dicitur uersutus, qui á nouitio distinguitur.

199 Et ueternum, morbus perpetuum somnum inducens, qui á Graecis κῶμα dicitur, quia hic morbus pigros homines facit et omnino ad negocia inutiles torpentes que, quemadmodum senectus; et ideo aliquando ueternum pro pigritia et segnitie ponitur. **Virgilius**: Nec tor- (c. 368) pere graui passus sua regna ueterno. Aliquando pro nimia dormitione, etiam naturali. **Plynius**: Primis diebus bis septenis tam graui somno ursi premuntur ut ne uulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum ueterno pinguescunt. Quidam falso putant ueternosum esse hydropicum, quia **Cato** sic scribit: Veternosus, qum plurimum bibit, tunc maxime sitit. Nam et hic de quo loquimur morbus inducit maximam sitim. **Terentius** ideo Eunuchum Veternosum appellat, quia segnis est, torpens que semper, quasi ueternum patiatur.

200 Veterina uero non á uetustate, sed á uehendo dicuntur. Veterina enim animalia dicuntur quaeuocque uehere quid possunt. **Plynius**: Vngulae ueterino tantum generi reascuntur. **Opilius** ueterinam beluam dictam putat quasi uenterinam, á uentre, quod ad uentrem onus religatum gerat. Á ueterinis **Veterinarius** deducitur significat que eum qui ueterinorum curam gerit et ueterina ducit. **Columella**: Nam et arator reperitur aliquis bonus, et optimus fossor aut foenisector, nec minus arborator et uinitor, tum etiam ueterinarius et probus pastor.

201 Item á ui ueto fit, quod est prohibeo et quasi uim ne quid fiat adhibeo. Vetare enim proprie contrarium est eius quod dicimus imperare. **Ouidius**: Nitimur in uetium semper, cupimus que negata. Item á ui **Vireo** et **uiresco**, quibus usi sunt Veteres, pro maiorum uirium fio; item pro uiride fio. Nam quae uiridiora sunt maiorem uim habent. Vnde **euireo** fit, quod significat uiriditatem amitto. **Varro**: Atque exsanguinibus dolore euirescat colos. Ab his fiunt **uirescens**, **uiride**, **uiridans**, **uiridanter**, **uiror** et **uiriditas** notae significationis. Et (f° 228v) **uiridarium**, locus in quo sunt herbae et plantae uirentes. Et **uireta**, loca uiriditate plena. Item á ui **Virga**, quod uim gerat ligando uerberando ue; á quo **uirgula** diminutiuum, quod modo paruam uirgam significat, modo lineam. Vnde **uirgatam** seu **uirgulatam** uestem dicimus, lineis quibusdam quasi uirgis distinctam. Et **uirgultum**, multitudo uirgarum pullulantium. Et **uirgindemia**, collectio uirgarum uo uerbera aut ad aliquid uinciendum. **Varro**: Quod tristioiem uideo te esse? An ideo quia scapulae metuunt uirgindemiam?

202 Item á ui uiriatus, hoc est magnarum uirium. **Lucillius**: Contra flagitium nescire bello uinci á barbaro uiriato Annibale. **Vertium** quoque ueteres magnarum uirium dixerunt. **Pomponius**: Homo in currendo uertius, qui cum Atalanta contendat. Item **uirgo** á

198,13-14 cf. Venul. dig. 21,1,65,2 uel Vlp. dig. 21,1,37 | 199,1 et 3-4 cf. Seru. et georg. 1,124 | 5-6 cf. Plin. nat. 8,127 | 7-8 cf. P. Fest. 369 (cf. Cato inc. lib. frg. 5) | 9 cf. Ter. Eun. 688 | 200,1 cf. Cato ap. P. Fest. 369 | 1-2 cf. Non. 13 | 2-3 Plin. nat. 11,255 | 3-4 cf. Opillus ap. P. Fest. 369 uar. | 5-7 cf. Colum. 11,1,12 | 201,2 cf. Valla eleg. 6,9 | 2-3 Ou. am. 3,4,17 | 3 et 4 cf. Non. 188 | 5-6 cf. Non. 101 uar. (Varr. Men. 425 uar.) | 8-9 cf. Isid. orig. 17,6,18 potius quam Seru. auct. Aen. 4,242 et al. | 10-11 ex Seru. Aen. 8,660? | 11-12 ex Isid. orig. 17,6,18 | 12-13 cf. Non. 187 uar. (cf. Varr. Men. 8 uar.) | 202,1-2 cf. Non. 186 (Lucil. 615-616) | 2 cf. Non. 187 uar. [ed. 1476] | 3 Pompon. ? ex Varr. Men. 300 uar. ap. Non. 187? | 3-5 cf. Seru. et ecl. 6,47

199,1 perpetuum — inducens *U² p. c.* (Hydrops lemma in mg.) || 1-2 qui — dicitur add. in mg. *U²* || 2 omnino *U² p. c.* || torpentes *U² p. c.* ov torpens a || 3 et ideo *U² p. c.* || 5 etiam naturali add. in mg. *U²* || bis] his v || 7 Quidam — scribit *U² p. c.* || 8-9 Nam — Eunuchum *U² p. c.* || 9 Veternosus *U a. c.* || 9-10 appellat — patiatur *U² p. c.* || 200,4-7 á ueterinis — pastor add. in mg. inf. *U²* || 4 deducitur om. ova || 201,1 Veto a ui v || 6 Virescens. Viride Ab his f. v || hiis o || 12 uincendum v || 13 Quod] Quid v || 202,3 Atlante a

uiridiori, hoc est ualidiori, aetate appellata est. **Virgilius** de Pasiphae quae trium
 5 filiorum mater erat: Ah! uirgo infoelix, quae te dementia cepit! Nunc tamen hoc nomen
 communis generis est et tam marem quam feminam significat rei uenerae expertem,
 sicut **mulier** á mollicie dicitur, quae amplius uirgo non est. **Vlpianus**: Quod si ego me
 uirginem emere putarem, quum esset mulier, emptio non ualebit. **Cicero**: Obiurgantibus quod
 10 sexagenarius Popiliam uirginem duxisset: 'cras mulier erit', inquit. Mulieris quoque appellatione, ut
Caius iurisconsultus inquit, etiam uirgo uiripotens continetur. **Vlpianus** uno in loco
 utroque significato usus est: Mulierem ita arctam ut mulier fieri non possit, sanam non uideri
 constat. Eandem dixit et mulierem et non mulierem, primum pro ea quae femina est,
 secundum pro ea quae est corrupta. Veteres etiam omne incorruptum sub uirginis
 uocabulo appellauerunt. **Cicero**: Philosophia casta, uerecunda, incorrupta, uirgo. Á uirgine
 15 fit **uirginitas**, et **uirgineus**, quod est aut fuit uirginis; et **uirginalis**, dignus uirgine.
 Veteres etiam **uirgunculam** pro parua uirgine usurparunt.

203 Á mulier uero fit **muliercula**, idest parua mulier. Et **muliebris**, modo
 quod est aut fuit mulieris, ut muliebre uestimentum, modo mollis, effeminatus, ut
 muliebris uox, muliebris animus; á quo **muliebritas** pro mollicie, et **muliebriter**
 aduerbium, hoc est molliter, effeminate. Item **mulierosus**, mulierum appetens; unde
 5 **mulierositas**, cupiditas femineae uoluptatis. **Cicero**: Simul que caeteri morbi et gloriae
 cupiditas et mulierositas. Et **muliero** uerbum, quod significat effemino. **Varro**: Et rex et
 misellus ille pauper amat, habet ignem intus acrem; hic ephebum mulierauit, (c. 369) hic ad medica
 adolescentem traxit, hic cubiculum pudoris primus polluit. **Muliebria** uero in multitudinis (f°
 229r) numero modo pro muliebri natura ponimus, sicut uirilia pro pudendis uiri,
 10 modo pro menstruis. **Celsus**: Ad muliebrum fluxum sedandum. Aliquando pro libidine.
Quintilianus: Nobilis adolescens á centurione muliebria passus.

204 Item á ui **uigeo**, quasi uim ago. Est autem uigere ualidum ac robustum esse;
 á quo **uigor**, hoc est firmitas, robur; et **uigerosus**, firmus, robustus. Et **uigil**, non
 segnis, non torpens quales sunt dormientes, sed qui in uigore suo est; á quo **peruigil**,
 non modo qui assidue uigilat, sed qui diligens atque industrius est; á quo **uigilo**, quod
 5 interdum significat non dormio, interdum custodio. Vnde **uigiles** dicti sunt nocturni
 custodes, qui et **excubitores** appellantur; á quo **praefectus uigilum**, de quo
 supradiximus; et **uigilia**, lucubratio. Vnde sacrarum litterarum scriptores profestos
 dies **uigilias** appellant, quod uigilare ante diem festum mos est in sacrificiis faciendis
 et sacris hymnis cantandis. In plurali uero **uigiliae** nocturnae custodiae, quae et
 10 excubiae dicuntur, interdum etiam ipsi custodes. Vigilare etiam aliquando est studium
 ac diligentiam adhibere. Vnde **inuigilare** dicimus alicui rei incumbere; et
peruigilare, assidue uigilare. **Martialis**: Nam uigilare leue est, peruigilare graue est. Á

202,7 cf. Isid. *orig.* 11,2,18 ex Varr. ap Lact. *opif.* 12,17 | 7-13 cf. Valla *eleg.* 6,38 (cf. Vlp. *dig.* 18,1,11,1; Cic. *facet. dict.* 28; Vlp. [non Cai.] *dig.* 50,16,12; Vlp. *dig.* 21,1,14,7) | 13-14 cf. Non. 459 (cf. Cic. *or.* 64 uar.) | 203,4 cf. Non. 28 | 5-6 Non. 142 (cf. Cic. *Tusc.* 4,25) | 6-8 cf. Non. 140 (cf. Varr. *Men.* 205) | 10 cf. Isid. *orig.* 11,1,140 ? | Cels. ? ex 4,11,3 ? | 11 ex Ps. *Quint. decl.* 3,11 ? | 204,1 cf. P. Fest. 370 = Fest. 371 | 5 cf. Pap. ? | 5-6 ex Isid. *orig.* 9,3,42 ? | 6-7 cf. 2,636 | 9-10 ex Valla *eleg.* 4,69 an Seru. *Aen.* 9,157 ? | 12 Mart. 9,68,10

202,13-14 ueteres — uirgo *add. in mg. inf. U²* || 203,5 foeminae *a* || 204,9 et *om. a* || 10 etiam aliquando Vigilare *v* || 12-15 á quo — *auspicaretur add. in mg. U²*

quo **peruigilium** pro uigilia seu custodia. **Suetonius** de Caligula: Nec alia de causa uidetur eo die quo periit peruigilium indixisse, quam ut initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Euigilare uero aliquando expergisci est, aliquando ad aliquid agendum excitari. Hinc **uigilantes** dicti sunt perspicaces, industrii, diligentes; et **uigilantia**, perspicacia, industria, diligentia; unde fit **uigilantior** et **uigilantissimus**, et aduerbia **uigilanter**, **uigilantius**, **uigilantissime**.

205 Item á ui deducitur **Vir**, quod ui, hoc est potentia, praestet: robustiores enim Viri sunt, feminae molliores. Significat autem uir aliquando sexum, ut: est uir an mulier? Vnde **semiuri** dicuntur eunuchi, item molles atque effeminati; et **euirati**, modo eunuchati, hoc est quibus amputata sunt uirilia, modo lasciui, perditu atque effeminati. **Varro**: Euirauit omnes ueneri uaga pueros. **Plautus**: Adolescens euiratus ac mollis. **Virare** etiam ueteres usurparunt pro firmare, fortificare. Aliquando aetatem. **Plynius**: Quod non modo in puero siue adolescente, sed etiam in uiro admiratione dignum uideretur. Interdum coniugium, ut unius uxoris uir. Nec solum de hominibus, sed etiam de brutis dicitur. **Virgilius**: Vir gregis ipse caper. Interdum fortitudinem. **Curtius**: Exurgite, inquit, aliquando, si uiri estis, atque arma capessite. **Terentius**: Tu ne uirum me aut hominem deputas adeo esse? Nam, si utrum uis horum, mulier unquam tibi uisus forem, non sic ludibrio tuis factis habitus essem.

206 Á uiro **uirtus** deriuatur, quae proprie fortitudinem significat, siue quod uiri maxime propria sit fortitudo, siue quod uir fortis dicitur. **Virgilius**: Tunc (f° 229 v) pudor incendit uires et conscia uirtus. Et tunc diffinitur perferendorum malorum fortis atque inuicta patientia. Quoniam autem fortitudo caeteris omnibus uirtutibus excellit, factum est ut omnes rectae animi affectiones uirtutes appellentur. Sic quicquid uitio contrarium est **uirtus** dicitur diffinitur que: uirtus est affectio animi constans conueniens que, laudabiles efficiens eos in quibus est, et ipsa per se se sponte separata etiam utilitate laudabilis. Siue uirtus est habitus animi naturae, modo rationi consentaneus. **Horatius**: Virtus est uitium fugere et sapientia prima. **Lucillius**: Virtus, Albine, est pretium persoluere uerum. Virtus est homini scire id quod quaeque habeat res. Virtus scire homini rectum utile quid sit honestum, Quae bona, quae mala; item quid inutile, turpe, inhonestum. Virtus quaerendae finem rei scire modum que. Virtus diuitiis pretium persoluere posse. Hostem esse atque inimicum hominum morum que malorum, Contra defensorem hominum morum que bonorum. Hos magnifacere, his bene uelle, his uiuere amicam. Commoda praeterea patriae sibi prima putare, Deinde parentum, tertia iam (c. 370) postrema que nostra.

207 Virtutum quatuor genera primaria philosophi constituerunt. Primae dicuntur **politicae**, Secundae, **purgatoriae**, Tertiae **animi purgati**, quartae **exemplares**. Primae sunt hominis curantis res humanas, Secundae ociosorum qui á rerum Publica-

204,13-15 Suet. *Cal.* 54,2 | 205,1-2 cf. *Isid. orig.* 11,2,17-18 ex *Lact. opif.* 12,16-17 (ex *Varr.*?) et al. | 2 cf. *Isid. orig.* 9,7,1 ? | 3 cf. *Seru. auct. Aen.* 4,215 ? | 4 et 5 cf. *Non.* 46 (*Varr. Men.* 275) | 5 *Plaut.* ? *fr. inc.* 118 [Oliver 22] | 6 ex *Varr. Men.* 300 uar. ap. *Non.* 187 ? | 7 *Plin.* ? ex *paneg.* 13,4 ? | 8-9 cf. *Non.* 464 (*Verg. ecl.* 7,7) | 9-10 *Curt.* ? | 10-12 *Ter. Hec.* 524-526 uar. | 206,1-2 cf. *Cic. Tusc.* 2,43 potius quam *Varr. ling.* 5,73 uel *Lact. opif.* 12,16 uel *Isid. orig.* 11,2,17 [et al.] | 2-3 cf. *Non.* 415 (*Verg. Aen.* 5,455) | 3-4 *Lact. inst.* 3,29,16 | 4-5 cf. *Cic. Tusc.* 2,43 | 6-8 cf. *Cic. Tusc.* 4,34 | 8 (146) cf. *Cic. inu.* 2,159 | 9 *Hor. epist.* 1,1,41 [ap. *Lact. inst.* 6,5,12 ?] | 9-15 cf. *Lucil.* 1326 et 1328-1332 et 1334-1338 ap. *Lact. inst.* 6,5,3 | 207,1-5 cf. *Macr. somn.* 1,8,5 et 8 ex *Plot. enn.* 1,2,1-2

204,15 uero *om. ov* || 205,10 capescite *ua* || 11 non] nisi *ov* || 206,2 proprie *ova* || 7 seperata *U* || 9 albi *ov* || 10 scire h. r. u. *U*: scire h. u. *ov* est homini scire u. *a*

rum actibus se sequestrant et diuinorum rerum capaces decreuerunt se á corporis
 5 contagione purgare; dicuntur á quibusdam contemplatiuae, sicut superiores actuae. Tertiae sunt animi iam purgati defecati que et ab omni mundi huius aspergine presse pure que detersti. Quartae quae in ipsa diuina mente consistunt, á quarum exemplo reliquae omnes per ordinem defluunt.

208 Á philosophis uocantur *ideae*, ἀπὸ τοῦ εἶδος, quod spetiem formam que significat; á quo *Idólum*, cum accentu in penultima, simulachrum dicitur, cuius diminutiuum est *idolum*, similiter accentum in penultima habens. Ab *Idólo* fit *Idololatra*, hoc est idolorum cultor; á quo *idololatria*, idolorum, hoc est simulachrorum, ueneratio; *Idolothysia* imolatio quae fit simulachris. Ἴδιος uero, hoc est
 5 *idios*, proprius dicitur; á quo *idiotes* siue *idiota* dicitur indoctus et inutilis, quasi sibi tantummodo, et non pluribus, utilis. **Lucillius**: Quidni et tu idem illiteratum me atque idiotam diceres? Et *idiographus*, propria alicuius manu scriptus. Et *idiographum chirographum*, hoc est priuata scriptura. *Idiothea* proprium nomen est: sic enim appellata fuit Praeti, regis Argiuorum, filia. *Idomeneus*, Deucalionis filius fuit Cretensium rex qui in expeditione Graecorum aduersus Troianos strenue militauit. Hunc Cretenses quasi deum coluere. Postea tamen ex insula expulerunt. Qui, qum in Italiam uenisset, *Petiliam* urbem super Salentinum montem Calabriae condidit, et *Lictius* dictus est, á *Licto* Cretae oppido unde fuerat pulsus. *Idumaea* regio Syriae est, á
 10 meridie Arabiam habens, á Septentrione Phoeniciam, in qua est urbs *Idume*, finitima Phoeniciae, palmis abundans. **Lucanus**: Et arbusto palmarum diues Idume. **Virgilius**: Primus *Idumaeas* referam tibi, Mantua, palmas.

209 Virtus etiam á poetis aliquando pro ope atque auxilio capitur. **Plautus**: Deum uirtute eundem hospitio accipiam. Aliquando pro merito. **Idem**: Quae improba est iners, pretium ei pro uirtute ut ueniat. Graece autem uirtus ἄρετη dicitur; unde *Philaretus*, proprium uiri nomen, hoc est amator uirtutis, et *Arete*, nomen mulieris. Fuit hoc nomine uxor
 5 Alcioni, regis Pheacum. Et *Arethusa*, ut quidam putant, uirgo uenatrix, Dianae comes. **Virgilius**: Et tandem positis uelox *Arethusa* sagittis. Ab hac *Arethusa* etiam fons appellatus est apud Syracusas, in quo redduntur iacta in *Alpheum*, qui per *Olympiam* fluens *Peloponnesiaco* littori infunditur: ita quidam amnes ueluti odio maris amnes subeunt. Vnde et *Syracusae Arethusides* dictae. **Ouidius**: Vt que *Syracusae Arethusides* abstulit armis *Claudius*. Fuit et *Arethusius* fons *Smyrnae*, tertius in *Calchidia*, quartus in
 10 *Ittaca*. *Arethusa* rex fuit in *Arna*, urbe *Boetiae*.

210 Item á uir *uirilis*, hoc est fortis, magnanimus; á quo aduerbium *uiriliter* et *uirilitas* nomen, et *uiritim*, de quo supra diximus. Vnde *uiritanus* ager diceba-

207,6-7 cf. *Macr. somn.* 1,8,9 ex *Plot. enn.* 1,2,4-5 | 7-8 cf. *Macr. somn.* 1,8,10 ex *Plot. enn.* 1,2,6-7 uel *Porph. sent.* 32,5 | 208,1 cf. *Macr. somn.* 1,8,10 | 6-8 cf. *Non.* 38 (*Lucil.* 649) | 8 ex *Gell.* 9,14,7? | 9-10 cf. *Tort. Idiothea* ex *Hom. Od.* 4,366 | 10-14 cf. *Tort. ex Seru. Aen.* 3,121 + 401 | 14-17 cf. *Tort.* (ex *Plin. nat.* 5,67 et *Seru.* [*Lucan.* 3,216] et *georg.* 3,12) | 209,1-3 cf. *Non.* 415 (*Plaut. Mil.* 676 uar.; cf. *Mil.* 728 uar.) | 4-5 ex *Hom. Od.* 7,54-55 uel 66 [et al., ap. *Tort. Areopagus*?] | 5-6 cf. *Tort.* (ex *Fulg. myth.* 3,12 et *Ov. met.* 5,577 sqq. [uide 578-579 et 619] potius quam *Seru. Aen.* 3,694; *Verg. georg.* 4,344 [ex *Seru. Aen.* 3,694?]) | 6-9 cf. *Plin. nat.* 2,225 | 9-11 cf. *Tort.* (cf. *Ou. fast.* 4,873-874 [uar.]); ex *Eustat.* et *Schol. Hom. Od.* 13,408) | 11 cf. *Tort. ex Hom. Il.* 7,8-9 | 210,2 cf. 2,106 | 2-3 cf. *P. Fest.* 373 uar.

207,6 desiccati *ova* || pressae *ov* || 7 purae *ov* || 208,1-17 ἀπὸ — palmas *add. in mg. inf. U²* || 208,3 in penultima habens] supra do habens a || 3-4 *Idolatra ova* || 4 *idolatria oa* *Idolatra v* || 5-6 hoc est *idios om. a* || 8-9 et *idiographus* — scriptura *add. in mg. inf. sin. U²* || 8 *Et¹ om. v* || 16 *Phoeniciae v* || 209,2 *Idem om. ova* || 3-11 *Graece* — *Boetiae add. in mg. U²* || 5 *Alcynoi ova* || 7-9 in quo — subeunt *add. postea in mg. U²* || 11 *Boetiae a* || 210,1 *Virilis a uir v* || 2-3 dicebatur *Viritanus* ager *v*

tur qui uiritim populo diuidebatur. Et **uirago**, mulier fortis, quod uiro similis sit et uirilialia opera faciat. Et **Virgilius** proprium nomen.

211 Et **Virbius Hippolytus**. Hic Thesei et Hippolytae Amazonis filius fuit qui, dum caelibem ducens uitam, sese uenatu exerceret et constanti animo sperneret mulieres; á Phaedra nouerca absente patre amatus est, cuius turpi desyderio quum obtemperare noluisset, redeunte patre adulterii (f° 230r) ei crimen nouerca obiecit. 5 Quamobrem Theseus in furorem uersus de filii nece cogitauit. Quod metuens Hippolytus, conscenso curru, fugam arripuit. Verum dum phocae, quae tum forte in littus exierant, equorum ac rotarum strepitu perterrita sese in mare repente praecipitasset, exterriti equi currum, contemptis habenis, per scopulos ac saxa traxere tanto impetu ut, compagibus dissolutis, infoelicem iuuenem loris implicitum di- (c. 371) scerpserint. Hunc postea Esculapius reuocauit ab inferis et pristinae incolumitati restituit. Hippolytus uero, ne rursus patris iram experiretur, relicta Attica terra in Italia 10 uenit, haud longe ab eo loco ubi postea Roma condita est et, mutato nomine, se Virbium iussit appellari, quod uir bis fuisset: primo antequam ab equis discerneretur; deinde, postquam beneficio Esculapii in uitam est reuocatus. Ibi oppidum construxit quod á nomine acceptae coniugis uocauit **Ariciam**. Hippolytus autem dictus est ἀπὸ τοῦ ἵππος, quod est equus, et λύω, dissoluo. Nam, ut **Plato** scribit in eo libro qui *Cratylus* inscribitur, hoc nomen et alia complura haud quaquam uera fuerunt, sed conficta sunt á poetis, et simul cum fabulis initium habuerunt. Sunt qui tradant Hippolytum á Diana dilectum fuisse et ob id caelibem egisse uitam. Hanc deam, quum amatorem suum perdidisset, praestantissimum medicum Esculapium curando iuueni 20 aduocasse, eum que sanatum secretis recondidisse sedibus, et nymphae Egeriae nemori que solum relegasse, ubi et siluis Italis ignobilis aeuum exigeret, uerso que ubi nomine Virbius esset

212 Alii Esculapium tradunt non hunc, sed Glaucum, Minois filium, ad uitam reuocasse; propter quod peccatum Iouem domum eius fulmine incendisse, ipsum uero propter artificii excellentiam cum Apolline patre eius inter sydera anguem tenentem collocasse. Causam uero cur anguem tenere dicatur hanc tradunt. Cum de Glauc 5 suscitando cogitaret, uenisse ante eum anguem, et ad baculum quem manu gestabat arrepsisse; quapropter ira percitum baculo fugientem saepius percussisse tandem que interfecisse; uenisse mox eodem alium anguem, herbam ore ferentem, et in caput defuncti posuisse. Quo facto mox utrunque fugam corripuisse. Sic eam herbam ostensam fuisse Esculapio et hac Hippolytum siue, ut alii uolunt, Glaucum ab inferis 10 suscitasse. Itaque anguem in Esculapii tutela et inter astra constitutum fuisse, ex qua consuetudine deriuatum est ut reliqui medici anguibus uterentur. Esculapius ipse anguem tenens ab astrologis **Ophiucus**, hoc est serpentarius dicitur.

210,3-4 cf. Seru. auct. *Aen.* 4,36 [potius quam Seru. *Aen.* 12,468] uel Isid. *orig.* 11,2,22 [et al.] | 211,1-15 ex Ou. *met.* 15,497-546 + Seru. *Aen.* 7,761 et ? Schol. Pers. 6,56 et ? 6,445 et ? Sen. *Phaedr.* passim [et al.] | 13 et cf. Prisc. gramm. III, 465,30 ? | 15-18 cf. Tort. *Hypolytus* (ex Plat. *Crat.* 391 D et passim) | 19-23 cf. Verg. *Aen.* 7,769 et 774-777 | 18-19 cf. Sen. *Phaedr.* 230-231 [et al.] | 212,1-11 cf. Hyg. *astr.* 2,14,5 | 11-12 cf. Hyg. *astr.* 2,14,1 ?

210,4 faciat] agat a || 211,16 et om. a || 22 religasse ova || 23 ibi ov || 212,5 ad om. ova || 6 arripuisse a

213 Nam graece ὄφεις serpens uocatur; á quo **Ophiusa** insula, quae latine Colubraria dicitur. Et **Ophites** lapis, de quo inferius dicemus. Et **Ophigenae**, genus hominum in Hellesponto quos **Crates** Pergamenus serpentum ictus scripsit contactu solitos leuare et, manu imposita, uenena extrahere corporibus. Et **Varro** paucos esse 5 ibi affirmauit, quorum saliuae contra ictus serpentium mederentur. Quemadmodum in Africa gens **Psyllorum** fuit, á Psyllo rege dicta, cuius sepulchrum in parte Syrtium maiorum fuit; horum corpori ingenitum uirus erat exitiale serpentibus et cuius odore sopiebantur. Solebant autem liberos genitos obicere saeuissimis earum, et ita pudicitiam coniugum experiri, serpentibus eos qui adulterino sanguine nati forent 10 minime profugientibus. Haec gens prope ad internicionem sublata á Nasamonibus fuit. Genus tamen in paucis qui uel bello aufugerant aut abfuerant remansit. Simile his **Marsorum** genus in Italia fuit, quos á Circes filio ortos putabant, ideo que inesse iis uim naturalem contra serpentes. Quin et omnibus hominibus inesse contra serpentes uenenum existimant, ferunt que ictas saliuae ueluti feruentis aquae contactu fugere; 15 quod si in fauces saliuam penetrauerit, etiam mori, praesertim humano ieiuno ore. Item ab ὄφεις **Ophiofagi**, qui serpentibus uescuntur.

214 Tenet autem anguem Ophiucus (f° 230v) manibus; humeri eius ab aestiuo circulo diuiduntur á reliquo corpore. Ipso autem genuum fine ab aequinoctiali circulo terminatur, pede sinistro oculos premens, dextro autem Scorpioni innixus. Anguis autem qui ab eo tenetur prope extremo ore coronam contingit, medium praecingens 5 Ophiucum, á cauda breuior quam superiori corpore, qua manus sinistra ipsius signi figuratur, ita tamen ut extrema cauda circulum (c. 372) aequinoctialem cum Aquilae cauda iungat. Occidens exortu Geminorum, Cancris et Leonis peruenit ad terram; exoriens autem, cum Scorpione et Sagittario apparet. Habet in capite stellam unam, in utroque humero singulas, in sinistra manu tres, in dextra manu quatuor, in lumbis 10 duas, in utroque genu singulas, in dextro crure unam, in utroque pede singulas, sed clariorem in dextro. Anguis autem habet in summo capite duas, sub capite tres, uno loco omnes. Ad manum ipsius Ophiuci sinistram, duas, sed quae maxime ad corpus eius accedit clarior est. Et in dorso anguis ad ipsam corporis coniunctionem quinque. Et in prima curuatura caudae quatuor, in secunda uersus caput sex.

215 Alius quoque **Virbius** Hippolyti et Ariciae filius fuit qui, cum deleto Ilio Aeneas in Italiam uenisset, missus est á patre in subsidium Turni. **Virgilius**: Ibat et Hippolyti proles pulcherrima bello Virbius, insignem quem mater Aritia misit, Eductum Egeriae lucis. **Aricia** ad decimum lapidem abest ab Vrbe. In hac Orestes oraculo monitus simulachrum Scythicae Dianae, quod de Taurica regione transtulerat priusquam Argos peteret, consecrauit. Solebat ad huius templum magna populorum multitudo confluere. 5

213,1-2 cf. Plin. nat. 3,78 | 2 cf. c. 751,21 | 2-5 cf. Crates et Varr. ap. Plin. nat. 7,13 | 5-11 cf. Agatharcides ap. Plin. nat. 7,14 | 11-15 cf. Plin. nat. 7,15 uar. | 16 cf. Plin. nat. 6,169 ? | 214,1-14 cf. Hyg. astr. 3,13,1-2 | 215,1-2 ex Verg. Aen. 7,761 sqq. | 2-3 Verg. Aen. 7,761-763 | 4-6 cf. Tort. (ex Lucan. 6,74-75 [et Ps. Acr. sat. 1,5,1 ?]; ex Sol. 2,11)

213 add. in mg. inf. U² || 5 serpentum ova || 12 Circe filios v || 13 iis om. ova || Quin] Quint. a || 14 ictos ova || 16 ophis ova || 214,1 ophiucus add. in mg. U² || 2 á reliquo corpore om. ova || 3 autem] aut v || 4 tenentur v || 7 ex ortu ova || 9 utraque ov || 13 cedit v

Propter quod mendici passim in eo cliuo postulandi gratia iacebant; iuxta **nemus** erat quod **Aricinum** dicebatur. Item **Aricinus lacus**, quod **speculum Dianae** uocabatur, in quo nunc quoque insulae cum proceris arboribus mobiles conspiciuntur. In hoc nemore **Egeria** nympa erat cum qua loqui solitum Numam Romanorum regem existimarunt. Huic sacrificare mos erat praegnantes, quod eam putabant facile conceptum aluo egerere.

216 Item á Viro **Leuir**, mariti frater, quasi leuus uir; et **uiripotens**. Dicitur enim uiripotens uirgo quae annos pubertatis excessit et iam sustinere uirum potest. Item **uirus**, quod proprie significat asperitatem odoris in homine iam adulto: quippe talis odor in puero non est, nec ante coitum mulieris. **Plynius**: Prodest et ad uirus alarum. **Idem**: Signum est uernis temporibus odoris uirus. Ponitur tamen per metaphoram et pro asperitate saporis. **Idem**: Aqua marina uetustate uirus deponit, idest amaritudinem illam (f° 231r) et salsedinem. **Idem**: Virus mali medicae, hoc est acor et amaritudo. **Idem**: Stannum illitum aereis uasis saporem gratiore facit et compescit eruginis uirus. Item pro asperitate coloris. **Idem** de sanguine purpurae: Tum superadditum decoquitur uirus. Aliquando pro genitura, hoc est humore qui é genitalibus fluit. **Idem**: Equarum uirus á coitu in lychnis accensum dentium dolori prodesse existimant. **Idem**: Virus uerrinum é scropha á coitu exceptum priusquam terram attingat grauitati aurium prodest. Non nunquam pro ui naturali. **Idem**: De Magnete lapide suo loco dicemus, concordia que quam cum ferro habet. Sola haec materia uirus ab eo lapide accipit retinet que longo tempore, aliud apprehendens ferrum. Item uirus pro ueneno accipitur. **Virgilius**: Ille malum uirus serpentibus addidit atris.

217 Á uirus fit **uirulentus**, hoc est plenus ueneno; et **uirosus**, modo mali odoris. **Idem**: Virosa que pontus Castorea. Constat enim castoreum foedi et execrandi odoris esse, adeo ut praegnantis odore eius eiiciant foetum. Modo mali saporis. **Varro**: Rancidam carnem apposuit nobis et uirosam. **Virosa mulier** non á uirus, sed á uir deducitur. Dicuntur enim mulieres uirosae quae appetentes sunt uirorum, sicut mulierosi uiri qui appetentes sunt mulierum. **Lucillius**: Vetulam atque uirosam uxorem caedam potius quam castrem egomet me. **Afranius**: Vigilans ac solers, sicca, sana, sobria, uirosa non sum; et si sum, non desunt mihi qui ultro dent; aetas integra est, formae satis.

218 Praeterea á ui **uices** dictae, quod nomen ueteres pro pugnis usurpabant. **Plautus**: Vices eius memorat et cicatrices denudat. Item pro poenis, quod ui fiant. **Horatius**: Vices que superbae, quae te maneant ipsum. Quoniam uero per uicissitudinem pugnari solet, factum est ut uices pro alternatione capiamus, caret que hoc nomen singulari recto et uocatiuo. Ab hoc fit **uicissimus** aduerbium, quod proprie significat per uices, ut ' uicissim incumbunt oneri ', hoc est : modo unus, modo alius

215,7 cf. Mart. 12,32,10 uel Pers. 6,56 uel Iuu. 4,117-118 | 8-9 cf. Seru. Aen. 7,515 | 9-11 cf. Seru. Aen. 7,763 ? [et al.] | 11-12 cf. P. Fest. 77 | 216,1 cf. Non. 557 | 4-5 ex Plin. nat. 31,122 potius quam 35,185 | 5 cf. Plin. nat. 28,31 | 6 ex Plin. nat. 31,64 | 7 ex Plin. nat. 12,15 | 8 cf. Plin. nat. 34,160 uar. | 9 Plin. ? ex nat. 9,127 ? | 10-11 cf. Anaxilaus ex Plin. nat. 28,181 uar. | 11-12 cf. Plin. nat. 28,175 uar. | 13-14 Plin. nat. 34,147 | 14-15 cf. Seru. et georg. 1,129 | 217,2 Verg. georg. 1,58-59 [ap. Seru.?] | 3 cf. Seru. georg. 1,58 | 4 Varr. ? fr. inc. 20 [ex Ps. Acr. sat. 2,2,89 ?] | 5 et 6-8 cf. Non. 21-22 (Lucil. 282-283; Afran. com. 61-63) | 6 cf. Non. 28 | 218,1 et 2-4 cf. Seru. Aen. 2,433 (cf. Hor. carm. 1,28,32-33) | 2 Plaut. ? fr. inc. 119 [Oliver 3] [ex Ter. Eun. 482 ?]

215,7 medici v || 216,1 Leuir — et add. in mg. inf. U² || Leuir a uiro v || leuus U² : leuis ova || 4 mulieri a || 7 medici ova || 9 de) & v || 10 Idem om. v || 13 haec) hac v || 217,3 eius bis U a.c. || 8 desum v || 218,2 pro om. v || 3 quae om. ova (= Hor.) || ipsam v || uero U : non ov autem a

incumbit oneri. Capitur tamen aliquando pro secundo loco, siue é diuerso. **Cicero**: Sed ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uicissim opinione fortasse non nulla, quam de moribus meis habebat, me dilexit. Item **uicissatim**, eiusdem significationis. **Neuius**: Vicissatim uolui uictoriam. Et **uicissitudo**, alternatio. **Terentius**: Omnium rerum uicissitudo est. **Veteres** pro uicissitudine **uicissitatem** dixere. **Actius**: Vicissitatem que imputandi tradit. Item **uicarius**, qui uicem alicuius gerit. **Liuius**: Hunc ego institutum disciplina mea Vicarium pro me Rei Pu.^{cae} do dico que. **Quintilianus**: Vicarium ei operam impendi. Interdum uicem pro loco ponimus. (f° 231v) **Horatius**: Fungor uice cotis acutum Reddere, quae ferrum ualet exors ipsa secandi. Vnde **inuicem** aliquando pro secundo loco accipimus. **Plynius**: Habes res urbanas, inuicem rusticas scribe. Proprie tamen inuicem significat alterutrum mutuo. **Quintilianus**: Qui se ardentissimo amore inuicem dilexerunt.

219 Item á uis **uibro** deducitur, quod est moueo et quasi ui agito. **Virgilius**: Sibila lambent linguis uibrantibus ora. Hinc **uibratio**, excussio, agitatio; et **Vibrissae** pili in naribus hominum dicti, quod iis euulsis caput uibretur. Vibrare etiam per metaphoram aliquando accipitur pro eo quod est uocem in cantando crispere. Vis á graeco deflectitur: ὄς enim dicitur potentia, robur.

220 Praeter haec á uenio, ut quidam existimant, **uer** dicitur, quod tum uenire incipiunt uirgulta et frondes ac flores arborum atque herbarum. **Virgilius**: Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos, Nunc frondent siluae, nunc formosissimus annus. Sunt tamen qui Ver á uiuendo, quasi uiuer, nominatum uelint; alii á uertendo, quod tum se uertere incipiat tempus anni: quippe uer nouum anni initium est. Diuiditur enim uer, ut caeterae partes anni in partes tres: nouum, adultum et praecipuum. **Ver sacrum** ueteres dicebant, in quo sacra et ludos faciebant, quod quidam quasi religiosum putant dictum. **Sisenna**: Quondam Sabini feruntur uouisse, si res communis melioribus locis constitisset, se uer sacrum facturos. Alii quasi uitabile et execrandum, quoniam Itali, magnis periculis adducti, uoueant quaecunque proximo uere nata essent apud se animalia imolatos. Sed, qum crudele uideretur pueros ac puellas innocentes interficere, perductos in adultam aetatem uelabant atque ita extra fines suos exigebant. **Liuius**: Ver sacrum factum erat priore anno, M. Portio et L. Valerio consulibus. Id qum P. Licinius pontifex non esse recte factum collegio primo, deinde ex auctoritate collegii patribus renuntiasset, de integro faciendum arbitratu pontificum censuerunt, ludos que magnos qui una uoti essent tanta pecunia quanta assolerent faciendos. Ver sacrum uideri pecus quod natum esset inter Kal. martias et idus maias, P. Cornelio et T. Sempronio consulibus. Sunt qui uer á graeco deriuatum uelint. Graeci enim ἔαρ Ver dicunt; unde **earinus** dicitur uernus.

221 Á uer deducitur **uernus**, sicut ab aestate aestiuus. Item **ueruactum**, quod est terra uere proscissa. **Plynius**: Quidam utique ab aequinoctio uerno proscindi uolunt, quod

218,7-9 cf. Valla *eleg.* 2,59 (Cic. *Lael.* 30 uar.) | 9-10 cf. Non. 183 (Naeu. *carm. frg.* 41[43]) | 10 cf. Ter. *Eun.* 276 | 11 cf. Non. 185 (cf. Acc. *trag.* 586) | 12-13 Liu. 5,18,5 | 13 ex Ps. Quint. *decl.* 9 arg. ? | 14-15 cf. Hor. *ars* 304-305 [uar.?] | 15-16 cf. Valla *eleg.* 2,59 (Plin. *epist.* 2,11,25) | 17 Quint. ? | 219,1-2 cf. ? Seru. et Aen. 2,211 | 2-4 cf. P. Fest. 370 uar. | 220,1-2 cf. Varr. *ling.* 6,9 uar. | 2-3 Verg. *ecl.* 3,56-57 | 3-4 ex Varr. *ling.* 6,9 mss. | 4 cf. Varr. *ling.* 6,9 et Isid. *orig.* 5,35,3 uar. | 5-6 cf. Seru. *georg.* 1,43 = Isid. *orig.* 5,35,2-3 | 6 et 7-9 cf. Non. 522 (Sisenna *hist.* 99) | 9-12 cf. P. Fest. 379 | 12-17 Liu. 34,44,1-3 uar. | 17-18 cf. Varr. *ling.* 6,9 uar. uel Seru. *Aen.* 1,292 uar. uel Ter. Maur. 653-654 uar. | 18 ex Tert. *cult. fem.* 1,8 uar. ? | 221,2-4 cf. Plin. *nat.* 18,176 uar.

219,1-4 Item — crispere *add. in mg. inf. U²* || 2 Sibyla *U² a.c.* || ante *Vibrissae del. p U²* || 2-3 et pili in n. h. Vibrile v || 220,1 dicitur. Ver v || 2-3 Virgilius — annus *add. in mg. U²* || 5 uer] per v || initium] inuitum v || 6-7 dicebant ueteres *ova* || 8 Quondam] Qm̄ v || 15 solerent v || 17 a graeco d. Ver v || 221,1-5 Item- requiescit *add. in mg. inf. U²* || 2 proscissa v || 2-3 quoque v

que uere semel aratum est, á temporis argumento ueruactum uocatur. Hoc in nouali atque requieto necessarium est. **Varro**: Multum interest in rudi terra an in ea seras quae quotannis obsita sit, quae uocatur restibilis, an in ueruacto quae interdum requiescit. Item **uerno** quod est pululo.

- 5 **Martialis**: Dum tibi uernarent tenera lanugine malae, hoc est pulularent et pilos emittere inciperent. Interdum per metaphoram pro cano accipitur. **Plautus**: Dum auiculae uernant. Quippe uerno tempore omnia laetari uidentur. Item **Vergiliae**, quod earum ortu uer (c. 374) finem facit, uel quod circa aequinoctium uernum sit earum ortus matutinus.
- 10 **Stellae** sunt quae et **Piades** et **institor uestis** dicuntur, ut supra ostendimus.

- 222 Item **uereor**, quod significat timeo, quoniam timentes pericula ea quae pro- (f° 232r) ximo uere nascerentur imolatueros se uouebant, quamuis alii uereor dictum uelint quasi ualde reor, quia ea quae timemus multifacere ac diu cogitare solemus. Proprie tamen **uereri** liberorum est, qui honesti gratia mouentur, **timere** seruorum,
- 5 qui id non honesti gratia, sed poenae formidine faciunt; unde **reuereri** honorare est, quasi timore quodam honesto aliquem prosequi; á quo fit **uerecundia**, quod est timor aliquid agendi quod reprehendi possit; et **uerecundari**, quod est uerecundia teneri. **Cicero**: Alterum cunctantem et quasi uerecundantem incitabat. Et **uerecundus**, proprie qui uerecundia tenetur, cuius contrarium est **inuerecundus**; unde fit **uerecunde**
- 10 aduerbium, idest cum pudore. Aliquando tamen uerecundus pro audaci et confidente accipitur. **Plautus**: Sic est, uera predico, nisi etiam hoc falso dici insimulaturus es. Nimis uerecunda es.

- 223 Item **uerum**, hoc est solidum, sincerum, non falsum, quod uerno tempore, sole Arietem ingresso, omnia uere nascuntur, partus que ad maturitatem perueniunt, qum aliis temporibus nata saepe deficiant. Hinc **ueritas** dicta et **uerifico** uerbum; á quo **uerificatio** et **uerisimile**, quod, licet non sit uerum, ueri tamen similitudinem
- 5 habet; á quo **uerisimilitudo**, et **uere** aduerbium, et **uerax**, qui non mentitur; á quo **ueracitas** pro integritate sermonis. Et **ueridicus**, qui uera dicit; á quo **ueridicentia**, contrarium mendacitatis.

- 224 Item **uerna**, seruus domi natus, quod hoc tempus anni ad generandum maxime sit idoneum, et quia domini cum ancillis consuetudinem habebant uerno tempore, ideo seruos domi natos uernas appellarunt. Ab hoc **uernaculus** fit; dicitur autem uernaculum quicquid domi nostrae nascitur. Vnde uernaculam linguam dicimus uulgarem, hoc est domi natam, et uernaculum morem domesticum. Vernaculum etiam pro proprio et peculiari capimus. **Plynius**: Potissima nobilitas datur uuis peculiaribus atque uernaculis Italiae. Vernaculi etiam dicuntur malis moribus homines et lingua proterua, quod uernarum similes sint, quibus ars est et adulari et maledicere. Hinc ueteres **uer-**

221,4-5 cf. Varr. *rust.* 1,44,2 [uar. ?] | 6 Mart. 2,61,1 uar. | 7 Plaut. ? *fr. inc.* 120 [Oliver 4] [ex Ou. *trist.* 3,12,8 + Apul. *met.* 11,7 ?] | 8-9 cf. P. Fest. 373 = Fest. 372 | 9 ex Macr. *somn.* 1,18,13 ? | 10 cf. 2,83 | 222,1-2 ex P. Fest. 379 | 2-3 cf. ? | 4-5 ex Don. *Andr.* 496 [an ex Cic. *Cato* 37 ?] | 7-8 cf. Non. 189 (Cic. *orat.* 3,36) | 10-12 cf. Non. 183 (Plaut. *Amph.* 901-903) | 224,1-2 cf. P. Fest. 373 | 3-4 cf. Valla *eleg.* 1,5 ? | 6-7 cf. Plin. *nat.* 14,25 | 8-9 cf. Non. 42 [uar. ?]

221,5 *post pululo add. s.l. cano et deinde del., et del.* Virgilius. & nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Nunc frondent siluae, nunc formosissimus annus. Plautus. Dum uernant auiculae, hoc est canunt U² || 222,6 quasi — uerecundia *om ova* || 8 cunctantem] eructantem *ov* || 9 cuius — inuerecundus *add. in mg.* U² || 224,3 appellauerunt *ova* || 6 peculiaribus v || 8 et¹ *om. ova*

nilitum pro adulateore posuere. **Cecilius**: Credo nimis tandem hic sit uernilitus. Et **uerniliter** scurriliter siue adulatorie, quoniam hac arte uti uernae solebant. Quidam etiam **uernilitatem** pro scurrilitate usurparunt. Á uerna fit diminutium **uernula**.

225 Item á uer **uernatio** dicitur, quod significat corium uetus quo serpentes exuuntur, quoniam id uere fit. **Plynius**: Lendes tolluntur adipe canino uel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo aut uernatione quam exuunt pota. **Idem**: Anguinae uernationis membrana cum oleo tediae que resina calefacta auribus prodest. Eadem dicitur **senectus**. **Idem**: Anguinis adeps erugini mistus, siue earum senectus exuta, (f° 232v) si affricetur, ruptas oculorum partes sanat.

226 Item á uere **uerto**, quia uere annus incipit uerti, cuius frequentatium est **uerso**. **Virgilius**: Gorgona desecto uertentem lumina collo. Aliquando tamen ponitur pro fallo, decipio. **Idem**: Seu uersare dolo seu certae occumbere morti. Nam uerso huius uerbi frequentatium est; á quo **uersipellis** dicitur, quolibet faciem commutans, hoc est uersutus simulator ac dissimulador. **Plautus**: Versipellem se facit quando lubet. Et **uersus** hinc dicitur, qui aliquando ponitur pro perito. **Plautus**: Nec magis uersutum nec quo careas aegrius. Proprie tamen uersuti dicuntur qui mentem crebro ad malitiam uertunt, siue, ut **Cicero** inquit, quorum tanquam celer rota mens uersatur. Hinc **uersutia**, calliditas, malitia; et **uersute**, callide, malitiose; et **uersutiloquus** ac **uersutiloquax**, qui uersute loquitur et cum uersutia blaterat. Non nunquam etiam uerto ponitur pro muto. **Virgilius**: Quae te geni- (c. 375) tor sententia uertit? Interdum pro traho. **Idem**: Et uersa puluis inscribitur hasta. Saepe etiam uerto et uerso pro consydero, uoluo, agito accipiuntur. **Idem**: Nunc fluctus habent uersant que in littore uenti. **Idem**: Quid iuuenis, magnum cui uersat in ossibus ignem?

227 Hinc fit **animaduerto**, quod est consydero, intueor; et requirit accusatiuum sine praepositione. **Plautus**: Animaduerto hominem subalbidum, tremulum. Aliquando tamen usurpatur pro **punio**. Sed hoc ab eo differt quod punire est quoruncunque siue iure siue iniuria. Animaduertere autem est eius qui in alterum habet potestatem ordine ac rite, hoc est cum animaduersione punire, et postulat accusatiuum cum in. **Gellius**: Verebatur enim ne nimia ira percitus in eum grauius animaduerteteret. Hinc fit **animaduersio**, quod modo consyderationem significat, modo poenam, hoc est punitionem.

228 Á uerto deducitur **ueru** et **uerutum**, de quibus supradiximus; et **Vertumnus** deus, quod importandis ac uertendis rebus praesit; et **Veratrum elleborum**, quod mentem uertat. **Persius**: Hebria ueratro. Herba est cuius duo genera sunt, album et nigrum; utrunque radice fibrata ceparum modo. Nigro equi, boues, sues necantur, 5 quum candido uescantur sine detrimento. Plurimum nascitur in Oeta monte, et in uno eius loco, quem uocant **Pyram**. Nigrum ubique prouenit, sed melius in Helicone. Ni-

(cf. Caecil. com. 131 [uar. ?]) | 224,9-10 cf. Non. 42 | 10-11 e.g. Quint. inst. 1,11,2... | 225, 2-3 cf. Plin. nat. 29,111 | 3-4 cf. Plin. nat. 30,24 | 4-5 cf. Plin. nat. 29,122 | 226,1 ex Varr. ling. 6,9 | 2-3 cf. Non. 418 (Verg. Aen. 8,438; 2,62) | 4 et 5 cf. Non. 38 (Plaut. Amph. 123) | 5-7 cf. Non. 454 (Plaut. As. 119 uar.) | 7 cf. P. Fest. 370 | 8 cf. Cic. nat. deor. 3,25 [uar. ?] | 9 ex Cic. or. 164 uel orat. 3,154 + Non. 189 mss. ex Cic. orat. 3,154 uar. | 10-11 cf. Non. 418 (Verg. Aen. 1,237) | 11-12 cf. Seru. et Aen. 1,478 | 12-14 cf. Non. 418 (cf. Verg. Aen. 6,362 uar.; georg. 3,258) | 227,2 Plaut. ? fr. inc. 121 [Oliver 10] [ex Men. 853-854 ?] | 3-5 cf. Valla eleg. 3,69 | 6 Gell. ? [ex 15,31,3 ?] | 228,1 cf. 1,18-19 | 1-2 cf. Don. Ad. 191 uel Hec. 196 potius quam Porph. epist. 1,20,1 | 2-3 ex Isid. orig. 17,9,24 ? | 3 Pers. 1,51 | 3-6 cf. Plin. nat. 25,48-49 | 6-8 cf. Plin. nat. 25,51 uar.

225,4 Anguinus ova || 5 mixtus ov || 226,1 post sanat del. Item á uer uerunco dictum non nulli existimant quod est uerto quia uere annus incipit uerti: á quo fit auerunco. Pacuuius. Dii monerint meliora atque amentiam aueruncassent meam [trag. 112 uar. ap. P. Fest. 373]: idest auertissent: & uerto eiusdem significationis et add. in mg. Item — uerti U² || 3 dolos va || certe ova || 5 simulator om. ova || 7 uertant ova || 9¹ et om. v || 12 uolgo a || agitor v || 227,6 Vtebatur v || 228,1-2 Vertumis ov -mius a || 2 in portandis va || 6 Nigrum — Helicone om. ova

grum purgat per inferna. Alii **euchymon** á bonitate saporis, alii **pollyrhizon** á radicum multitudine uocant.

229 Nam ῥίσα radicem significat, πολλὸν multum; á quo Polyplus, Polymita, Polymnia, Polyphagus, Polygrammus, polytrichus, Polydectes, Polydora, Polypodium, de quibus partim superius diximus, partim dicemus inferius. Item propria nomina: Polycleetus, qui statuarius maximus fuit. Polydorus, Priami filius ex Hecuba. Polydamas, uir Troianus, qui cum Antenore et Aenea Troiam prodidisse memoratur. Polygnotus, pictor Atheniensis uetustissimus. Polymnestor, rex Thracum, cui tempore belli Troiani Priamus de statu Troiae dubitans filium Polydorum cum magno auri pondere conseruandum misit, sed ille deleta Troia, nimia auri cupiditate Polydorum interemit. Quod qum mater Hecuba intellexisset, simulauit se ingens adhuc auri pondus uelle illi secreto indicare, quod pro filio acciperet, quod auarus rex uerum esse existimans mox que ad Hecubam profectus illius unguibus obcaecatus est.

230 Et Polyphemus, Neptunii filius ex Thoia filia Phorci. Ad quem qum Vlysses in Siciliam profectus cum duodecim comitibus peruenisset, tres cados optimi uini secum portans, admiratus est magnitudinem formam que hominis unicum oculum in fronte habentis, qui solus sub antro tollebat lapidem qualem uiginti boum iuga uix mouere potuissent. Ab eo igitur sciscitatus est (f° 233 r mg. inf.) Vlysses, quod genus hominum, quae uita, qui mores essent, et per Iouem obsecrauit ut liceret sibi tuto abire. Ille uero superbe respondens, non timere se Iouem inquit, duos que ex comitibus Vlyssis apprehendens ritu ferae immaniter deuorauit. Totidem quoque postridie absumpsit summo mane; idem etiam uesperis fecit. Quamobrem Vlysses, sibi iam et reliquis timens, cadum optimi uini quod secum tulerat Polyphemo obtulit, et ut sibi ac caeteris parceret obsecrauit; quod Cyclops facturum se promisit, si rursus sibi uinum offerret. Oblato itaque tertio poculo mente alienatus, in medio antro immane corpus dormiturus extendit. Hunc igitur Vlysses uino somno que sepultum animaduertens, immisso in oculum telo excaecauit. Sed exurgens tandem cyclops, qum aperire antri hostium gregibus cogeretur, immanem exinde lapidem amouit. Veruntamen exeuntes pecudes manibus palpabat; quod qum Vlysses cum comitibus animaduertisset, induti pecudum pelles cyclopiis manus effugere. Et Polytes, alter Priami filius ex Hecuba. Et Polyxena, eiusdem Priami filia, quae post captam Troiam iugulata fuit supra tumulum Achillis; habet que accentum in antepenultima. **Ouidius**: Placet Achilleos mactata Polyxena manes. Et Polypoetes, Perithoi et Hippodamiae filius.

231 (f° 232 bis r) Et Polyptoton, quasi mul- (c. 376) torum casuum. Figura est qum diuersis casibus sermo uariatur, ut 'Littora littoribus contraria, fluctibus undas'.

229,1-3 cf. 2,230 et c. 806,33; 2,424; c. 508,62; c. 590,46; 2,554; 2,554; c. 777,30; 234 et c. 787,29; c. 806,36 | 4-11 cf. Tort. (4 ex Plin. nat. 34,49-50 uar. [et al.]; 4-5 cf. Dares 39-41 potius quam Seru. auct. Aen. 1,242; 5-6 ex Plin. nat. 7,205; 6-11 cf. Verg. Aen. 3,49-57 + Eur. Hec. passim uel Ou. met. 13,430-438 et 551-564) | 230,1-17 cf. Tort. ex Hom. Od. 1,70-73 et 9,240-461 | 17-18 cf. Tort. ex Verg. Aen. 2,526-527 | 18-20 cf. Tort. (Ou. met. 13,448) | 20 cf. Tort. ex Hom. Il. 2,740-742 | 231,1 et 2 cf. Tort. ex Isid. orig. 1,36,17 (Verg. Aen. 4,628)

229-234 add. in mg. inf. (deinde in f° 232 bis et in mg. dext. f° 233r) U² || 229,1-2 Polymia v || 2 Polyfagus U² a.c. || 5-6 Troiam — rex om. ov urbem Troianam graecis tradidisse dicitur. Polymnestor, rex suppl. a || 230,1 et 5 Vlixes o Vlyxes v || 6 quae uita om. ova || 8 Vlixis o Vlyxis v || quoque U² : -que ova || 9 Vlyxes ov || 13 Vlixes o Vlyxes v || 14 oculo ova || 16 Vlyxes ov || 19 que om. v || 20 polyptotes a || Hyppodamis o Hyppodamis v

Polysyntheton, quasi multipliciter coniunctum; alia figura quae sermo multis con-
 iunctionibus concatenatur. **Virgilius:** Tectum quae larem quae Arma quae Amyclaeum quae canem
 5 Cressam quae pharetram. Et Polygonus quod ueteres pro eo quod est fecundus usurparunt.
 Et Polygonius, multorum angulorum. Et Polydeuces, quem nos dicimus Pollucem. Et
 Polymorphus, multiformis. Et Polylogus, uerbosus. Et Polygonaton, herba sine foliis,
 asparagi caule, in cacumine aculeum habens, unde et Leucacantham nominant et
 phinion et ischada, radice ciperi, quae commanducata dolorem dentium sedat. Non
 10 nulli etiam scorpion appellunt, quamuis et alia herba scorpion dicatur, semen habens
 ad similitudinem caudae scorpionis, et folia pauca, quae aduersus animal nominis sui
 plurimum ualet.

232 Et Polytrichon, quod multitudinem capillorum faciat: τρίχες enim capilli
 dicuntur. Herba est quam Graeci Adiantum uocant, quia non madefiat humore, ab α
 priuatiua particula, et διέναι, quod significat madefacere. Etenim aestate uiret, bruma
 non marcescit, aquas respuit, perfusum mersum quae sicco simile est, et topiarius
 5 operibus idoneum; quidam etiam callitrichon uocant, quod pulchros faciat crines:
 nam in uino coctum cum semine apii, adiecto oleo copiose, et defluere prohibet
 capillum et crispum densum quae facit. Propter quod non nulli á luxuria capillorum
 Trichomanes appellant. Vulgo autem capilli Veneris dicuntur. Caret radice, Parietum
 que aspergines ac fontium maxime specus sequitur saxa quae manantia, quod certe
 10 mirum est, quae aquas non sentiat. (f° 232 bis v) Calculos é corpore mire pellit
 frangit quae, praesertim quod nigrius est; quae de causa, potius quam quod in saxis
 nascatur, saxifragum á nobis appellatum existimamus. Bibitur é uino quantum terni
 decerpunt digiti. Vrinam cit. Serpentium uenenis resistit. Capitis dolores corona ex
 iis sedat. Folium in urina pueri impubis tritum cum aphronitro et illitum uentri
 15 mulierum praestare dicitur ne fiat rugosus. Dicitur etiam á quibusdam herba haec
 polytrix et callitrix. **Plynius:** Polytrix in uino data morbo regio medetur. **Idem:** Callitrix
 decocta in aqua humidis ulceribus prodest.

233 Et Polycnemon, quasi multarum tibiarum, herba cunilae bubulae similis,
 semine pulegii, surculosa, multis geniculis, corymbo odorata, acri et dulci odore.
 Haec ferro factis uulneribus commanducata imponitur, quinto die soluitur. Et Poly-
 gonum, á geniculorum multitudine, herba quam nos sanguinariam uocamus, foliis
 5 rutae et graminis similis; á terra non attollitur. Succus eius infusus naribus supprimit
 sanguinem. Alii hanc Calligonon appellant á multitudine seminis aut densitate fru-
 cticis. Alii halmada, alii Carminothron, alii Dema, multi myrtopetalon; item oreon,
 quod in montibus nascatur. Et Polygalon, á lactis abundantia. Herba est palmi
 altitudine, in caule summo foliis lenticulae, quae pota lactis ubertatem inducit.

231,3-5 cf. Tort. ex Quint. *inst.* 9,3,50-51 + Isid. *orig.* 1,37,19 (Verg. *georg.* 3,344-345) | 5 ex
 Plin. *nat.* 27,113 ? | 6 cf. Tort. ex Vitr. 1,5,5 uar. ? | cf. Tort. *pollux* | 7-9 cf. Plin. *nat.* 22,39-40 uar. |
 10-12 cf. Plin. *nat.* 22,39 uar. | 232,1 et 2 et 3-7 cf. Plin. *nat.* 22,62 uar. | 8 et 8-14 cf. Plin. *nat.*
 22,63-64 uar. | 14-15 cf. Plin. *nat.* 22,65 uar. | 16 ex Plin. *nat.* 26,124 | 16-17 cf. Plin. *nat.* 26,147 |
 233,1 et 1-3 cf. Plin. *nat.* 26,148 uar. | 3-7 cf. Plin. *nat.* 27,113 uar. | 7-8 cf. Plin. *nat.* 27,115 uar. |
 8-9 cf. Plin. *nat.* 27,121 uar.

231,5 crassam va || 7 Polygolaton o Polygolatio v || 232,2 a] a v || 3 δαιμειν o διαίνειν va ||
 4 inarescit v || est om. v || 8 Carent ov || 12 saxifragium ova || post nobis add. potius ov || 13 ante
 Vrinam del. Vtri (?) U? || 14 his ov || 233,1 Pol(I)yonemon ova || cumilae v || bubulae om. ova || 3
 quinta ova || 3-4 Et a g. m. Polygonum v || 7 caninothron va || 9 potata ov

234 Et Polygenneton, quasi multorum generum. Sic enim Maronites pictor insignis uocauit frequentiam quam pinxit Athenis. Et Polypostere, Boetiae oppidum. Et Polyegas insula, á caprarum multitudine. Et Polycarpus, proprium uiri nomen, quasi multifructus. Et Polymedia, Troadis oppidum, quae Hellesponto adiacet. Et Polyenei, eiusdem Troadis populi, cuius primus locus Amaxitus dictus est, deinde Crebena, ipsa que Troas Antigonía dicta, postea Alexandria colonia romana, Scamander amnis nauigabilis, et in promontorio Sigeum oppidum; deinde portus Acheorum, in quem influit Xanthus Simoenti iunctus, stagnum que prius faciens Palescamander, Granicus diuerso tractu in Propontidem fluit. Et Scamandria urbs parua ac mille quingentis passibus remotum á portu Ilium, unde omnis rerum claritas. (f° 233 r mg. dext.) Extra sinum fuit Achilleon oppidum iuxta tumulum Achillis á Mytileneis conditum, ubi classis eius steterat in Sigeo. Fuit (c. 377) Aeantion á Rhodiis in altero cornu, Aiace ibi sepulto, qui graece Aeas dicitur, et ipso in statione classis suae. Supra Eolida et partem Troadis Teutania, quam Mysi antiquitus tenuere: nam Eolis quondam Mysia dicebatur. Ibi Caicus amnis. Et in regione quae amplissima est, longe clarissimum Asiae Pergamum, quod intermeat Silenus. Pergamena uocatur eius tractus iurisdictio. Et Polydora insula Propontidis. Et Polypodra, Indiae oppidum. Et Polyteba, oppidum Messopotamiae. (f° 232v)

235 Est etiam nigri genus Ellebori, (f° 233r) quod **Melampodion** nominant, á **Melampode** quodam qui eo uti in diuinationis artibus solebat, uel á pastore eiusdem nominis qui primus hanc herbam inuenisse dicitur, dum capras eo purgari animaduertit, dato que earum lacte furentes parotidas sanari. Candidum uomitione purgat et morborum causas extrahit; quondam terribile habitum, postea tam promiscuum ut plerique id studiorum gratia sumpsisse memorentur ad prouidenda acrius quae componebant, ut **Carnades**, dum Zenonis libris responsurus esset. Constat etiam **Drusum** hoc medicamento liberatum comitali morbo fuisse in Anticyra insula. In qua ideo tutissime sumitur, quoniam Sesamoides admiscet. Hoc genus herbae est in Anticyra nascens similis Erigeronti; quidam á loco **anticyricon** uocant. Farina utriusque Ellebori admista radicae, qua lanae lauantur, sternutamentum facit. Durare uim eius triginta annis ferunt. Tradunt etiam si cum albo elleboro caro coquatur, carnem absumi. Antiquorum error fuit Elleborum propter metum partius dare, quum celerius erumpat quo largius sumitur. **Themison** binas non amplius drachmas donauit, alii quaternas dedere, Elleborum fortissimi ducis similitudini aequant: concitatis enim iutus omnibus, constat ipsum primum exire. Mures polenta admixtum necat. Galli sagittas in Venenato Elleboro tingunt, circumciso que uulnere teneriorem sentiri carnem affirmant. Muscae quoque necantur albo trito et cum lacte sparso.

234,1-2 cf. Plin. nat. 35,134 uar. | 4-13 et 13-14 et 15 cf. Plin. nat. 5,123-125 uar. | 15-17 cf. Plin. nat. 5,126 uar. | 17 cf. Plin. nat. 5,151 | 18 cf. Plin. nat. 6,118 uar. | 235,1-4 cf. Plin. nat. 25,47 uar. | 4-9 cf. Plin. nat. 25,51-52 | 9-10 cf. Plin. nat. 22,133 | 10-11 cf. Plin. nat. 25,52 [uar.?] | 11-12 cf. Plin. nat. 25,53 | 12-16 cf. Plin. nat. 25,57-58 uar. | 16-18 cf. Plin. nat. 25,61 uar.

234,2 Boetiae a || 4 et² om. v || 6 Alexandrina v || 7 promontorium ov || dein a || 9 Est tamen et nunc Scamandria a || 10 remota va || Ilii a || 12 post Rhodiis add. conditum a || 13 cornu] eorum ov || Aeas] αΐαα a || sua v || 14 Aelodia v || 16 Solenus ov || 17 Et¹ om. v || 235,1 Ellebori add. in mg. U² || 2 diuinationibus artis ova || 4 purgat uomitione ova || 7 etiam om. ova || 9 sumuntur ova || admiscissent v || Galeli v || est om. ova || 11 admixta ov || laneae a || 14 binas] Birnas v || 15 similitudinem U a.c. -ne ova || 16 admixtum ov || 17 in om. ova

236 Eodem et **phthiriasis** curatur. Ita enim uocatur morbus paedicularis. Nam Graeci **phthira** paediculum nominant; unde **Phthirophagi** dicti sunt populi iuxta Pontum Euxinum solis piscibus uiuentes, á tenuitate uictus, quasi pediculis uescantur ita appellati. Idem **Saltiae** á ueteribus nominantur. Sunt et alii Phthirophagi, quos et **Soritas** uocant; hos Arabis fluuius ab Indis disternat, nullum alium cibum noscentes quam piscium, quos unguibus dissectos torrent sole, panem que ex eis conficiunt.

237 Item á uerto **uersus** deducitur, quod aliquando est nomen, aliquando aduerbium; quando est nomen, modo carmen significat, á quo diminutium fit **uersculus**, modo ordinem siue tractum. **Virgilius**: Ille etiam seras in uersum distulit ulmos. **Idem**: Triplici pubes quam Dardana uersu Impellunt. Aliquando etiam cantum. **Plynius**: Cantum imitantur luscinae iuniores, uersum que quem imitentur accipiunt. Quando uero est aduerbium, aliquando accusatiuum requirit, et ferè semper post ponitur, ut 'Italiam uersus'. **Plautus**: (f° 233v) Ego portum uersus pergam et perquiram; quem si non inuenero, domum uersus reuertar. Item **quoque uersus, quaque uersus, utroque uersus**, idest in unam-quaque partem, et quocunque, et in utranque partem. Aliquando adiunctam habet aliquam praepositionem, ut 'ad occidentem uersus, ad castra uersus, in forum uersus'; interdum aduerbium, ut 'sursum uersus' siue 'susum uersus', et 'deorsum uersus'. Reperitur etiam **uersum**, unde **aduersus** et **aduersum** deducimus, quae aliquando significant contra. **Terentius**: Nec seruulorum quisquam qui aduersum ierant. Modo apud uel erga. **Idem**: Aduersum hunc me loqui. **Idem**: Et id gratum fuisse aduersum te habeo gratiam.

238 Item controuersia, quae (c. 378) est certarum personarum de re propria contentio; á quo res controuersa dicitur de qua est controuersia. Et controuersari est contendere. Prorsus quoque, quod et prorsum ueteres dicebant, non nulli inter quos **Marcellus** quasi porro uersus seu porro uersum dictam existimant. Significat autem quando aduerbium est modo recte et uere. **Terentius**: Eo pacto prorsus illic alligaueris filium. Modo omnino. **Nouius**: Prorsus et á radicibus euulsa est arbor. Quando uero est nomen, significat rectum. Vnde prorsi limites dicuntur in agrorum mensuris qui ad orientem directi sunt.

239 Item á uerto fit **uersura**. Antiqui **uersuram facere** dicebant mutuo pecuniam sumere, quod initio qui mutuabantur ab aliis non ut domum ferrent, sed ut aliis soluerent, id faciebant, et uelut uertere creditorem uidebantur. **Donatus** uero uersuram facere dicit eum qui aes alienum ex aere alieno soluit. **Terentius**: Uersuram solues, idest creditorem mutabis. Et **uticillum**, cuius diminutium est utericillum, significat

236,1 cf. Plin. nat. 25,61 | 2-3 ex Strab. 11,2,19 | 4 cf. Plin. nat. 6,14 | 5-6 cf. Plin. nat. 7,30 uar. ex Clitarcho frg. 21a M. | 237,1 ex Isid. orig. 1,39,2 | 2 cf. Seru. Aen. 3,287 ? | 3-4 cf. Seru. et Aen. 5,119 (georg. 4,144) | 4-5 cf. Plin. nat. 10,83 uar. | 5-6 cf. Valla eleg. 2,8 uel Tort. s.d. R | 7-8 Plaut. ? fr. inc. 122 [ex Capt. 507 uar. ?] | 8-10 et 11 et 12 cf. Valla eleg. 2,8 | 13 cf. Ter. Ad. 27 uar. | 14 cf. Don. et cf. Andr. 265 (Andr. 42 uar.) | 16 cf. P. Fest. 25 [uar. ?] | 238,3 cf. P. Fest. 223 ? | 3-4 cf. Non. 59 et P. Fest. 235 et Don. Andr. 510 et Ad. 71 et Eun. 306 | 5-6 cf. Don. (Ad. 844 uar.) | 6 cf. Don. Andr. 510 | Nouius ? fr. inc. 1 | 7-8 cf. P. Fest. 235 | 239,1-3 cf. P. Fest. 379 | 4-5 cf. Don. (Phorm. 780 uar.)

236,2 phira o phthiria a || 4 Idem a ueteribus Saltiae v || 237,1 Versus Item a uerto v || 5 uersu ov || imitetur v || 10 uersus² U p.c. || 11 susum] sursum v || 14 hunc om. v || 16 aduersem v || 238 add. in mg. U² || 4 porro² paene pono U² || 5 modo] non v || 6 Nonius ova || 239,2 ut² om. v

que instrumentum illud quod fuso adhibetur ut facilius uertatur. Item **uertebra** siue **uertibulum**, ubi summae ossium partes non aequaliter finiunt, sed quibusdam crassioribus nodis conglobatae, et substringuntur facilius neruis et tutius uertuntur. Et Anteuorta et Postuorta deae Romanorum, quod praeterita nossent et futura prospicerent. Et **uertigo**, conuersio, rotatio. Item morbus capitis, quum uerti ea uidentur quae cernimus.

240 Et **uertex** siue **uortex**, uentorum rotatione effracta nubes, de qua supradiximus; item contorta in se aqua et quicquid aliud similiter uertitur; unde pars summa capitis propter flexum capillorum dicitur uertex, ex quo natum est illud prouerbum: á uertice usque ad calcem, hoc est: á principio ad finem; ab huius similitudine, quod in montibus eminentissimum est uertex appellatur. Item altissimae partes caeli, quas Graeci **polos** uocant, dicuntur uertices, quod circa hos mundus rotetur. Propter quod etiam **cardines** dicuntur, á similitudine eorum cardinum circa quos ualuae uoluuntur. **Virgilius**: Foribus cardo stridebat aenis. Quod nomen ex eo tractum putant quod sint quasi cor ianuae. Ponitur tamen aliquando cardo pro opportunitate. **Idem**: Haud tanto cessabit cardine rerum. Quod **Seruius** inde tractum existimat quod in prouerbio dicitur: Res in cardine est. Item 'circa id uerti cardinem' dicimus, in quo summa rei est. Vnde **cardineum** siue **cardinalem** pro praecipuo ponimus; hinc Cardinea dea, de qua (f° 234r) supradiximus. Et primi sacerdotes Sacrosanctae Romanae ecclesiae cardinales uocitati, quamuis aliae quoque ecclesiae suos habent cardinales, ut Rauennas, Aquilegiensis et Beneuentana.

241 **Carduus** uero herba est uulgo nota, olim tam celebris ut Carthagini in Hispania Cordubae que sestertia sena milia redderet. Ita aliquando in ganeam uertimus ea quoque quae á feris non tanguntur. Siluestrium duo genera sunt: unum fruticosius; alterum uniuale. Vtrique folia spinosa mucronatis cacuminibus. Alterum florem purpureum mittit, inter medios aculeos celeriter canescentem et abeuntem cum aura. Graeci **Scolymon** uocant. Vtriusque radix ex aqua decocta potatoribus sitim mirum in modum excitare dicitur. Stomachum corroborat, et uuluis mulierum prodest ad gignendos mares. Manducatus hic carduus odorem oris mirifice commendat. Á carduo **Carduelis** dicta est, quod carduorum semine pascatur. Parua auicula est, capite rubro, alis luteo, albo nigro que distinctis; imperata facit, non uoce tantum, sed pedibus, et ore pro manibus. Est quae boum mugitus imitatur, et hinnitus equorum, ob id á quibusdam **taurus**, ab aliis **anthus** nominata, quod flore qui graece anthos dicitur pascatur.

242 Caeli cardines etiam **axes** uocantur, quoniam linea quae ab uno mundi cardine in alterum tendit dicitur axis, á similitudine axis qui est stipes teres circa quem

239,7-8 cf. Lact. *opif.* 5,8 | 9-10 cf. Macr. *Sat.* 1,7,20 | 240,1-2 (101) cf. Plin. *nat.* 2,131 | 2-3 et 4-5 cf. Quint. *inst.* 8,2,7 [ap. Valla *eleg.* 6,11 an Tort. *s.d.R.* ?] | 4 cf. Sol. 1,93 ? | 5-6 cf. Plin. *nat.* 2,63 | 8-9 Verg. *Aen.* 1,449 et cf. Seru. | 9-11 cf. Seru. (*Aen.* 1,672) | 12-13 cf. 1,175 | 241,1-3 cf. Plin. *nat.* 19,152 | 3-6 cf. Plin. *nat.* 20,262 uar. | 6-8 cf. Plin. *nat.* 20,263 uar. | 9 ex Seru. *georg.* 3,338 = Isid. *orig.* 12,7,74 | 9 et 10-13 cf. Plin. *nat.* 10,116 | 242,1-3 cf. Tort. (ex Apul. *mund.* 1 + Isid. *orig.* 3,36 + 38 ? [et al.]; 2-3 ex P. Fest. 3)

239,9-10 Et — prospicerent *add. in mg. inf. U²* || 10 conuerti v || 240,1 nubes *om. v* || 7 dicuntur Cardines v || 11 Item] *Idem ova* || 14 uocitati Cardinales v || habeant a || 241,2 in *om. v* || 5 abeunte v || 6 portatoribus v || 12 anthos] ἄνθος a || 242,1-2 quoniam — dicitur axis *add. in mg. U²* || 2 axis² *om. v*

rota uertitur; á quo **axungia** dicta, quoniam eo genere pinguedinis ungi axis solet, ut
 5 facilius circa eum rota uer- (c. 379) tatur. Hinc axem aliquando pro plastro, ali-
 quando pro septentrionali parte ponunt, quod hic polus duntaxat nobis notus sit circa
 quem orbis uertatur. Assis uero tabula sectilis appellatur. **Plinius**: Vernis que assibus
 contabulare pauimenta oportet. Hinc fit **coassare**, quod est contabulare, et **coassatio**,
 10 contabulatio. **Vitruuius**: Gelicidia et pruinae non patiuntur pauimenta integra permanere. Itaque si
 necessitas coegerit, ut minime uitiosa fiant, sic erit faciundum. Qum coassatum fuerit, super altera
 15 coassatio struatur, clauis que fixa duplicem praebeat contignationi loricationem. **Plinius**: Subdialia
 pauimenta Graeci inuenere, talibus domos contegentes facili tractu et tepente, sed fallax ubicunque
 imbres gelant. Necessarium binas per diuersum coassationes substerni, capita earum praefigi clauis, ne
 torqueantur.

243 **Coaxare** autem facticium uocabulum est ac proprium ranarum, ut **balare**
 ouium, **crocidare** coruorum, **Barrire** elephantorum; á quo elephantum ipsi **barri**
 dicuntur, et os dentium **ebur**, quasi é barro; á quo **eburneus**, quod ex ebore est, siue
 5 instar eboris album, ut eburnea facies. **Horatius**: Quid tibi uis, mulier nigris dignissima
 barris ? (f° 234v)

244 Item **axis fera** est in India humili pelle, pluribus candidioribus que maculis,
 sacrorum Liberi patris. Axem ab agendo dictum quidam putant. Nam ueteres **axit**
 pro egerit usurpauerunt; axis ergo circa quem aliquid agitur, hoc est mouetur; unde
 5 **axitiosi** factiosi dicebantur, quod uná quid agerent facerent que. Item **axiaes** mulie-
 res siue dii uná aliquid agentes. **Axamenta** uocabantur carmina Salaria, quae á Saliis
 sacerdotibus in aliquos homines componebantur. Nam uersus in deos singulos facti
 á nominibus eorum appellabantur, ut Ianuli, Iunonii, Mineruii. **Axare** etiam antiqui
 pro nominare posuerunt. **Axius** Paphlagonum fluuius est, **Axon** Ionum in minori
 10 Asia, **Axus** Macedonum ad quem ducunt quae uolunt nigra aut fusca nasci, sicut quae
 candida nasci uolunt ad **Haliathonem** ducunt. Item **Axona** flumen est in extremis
 Rhenorum. Sunt qui axem graecam uocem esse existunt. Quippe á Graecis ἄξων
 dicitur, sed hoc quoque ἀπό τοῦ ἄγω deriuatum esse manifestum est, quod significat
 15 duco. Assis uero ab assidendo dicitur, sicut assar, quod eiusdem est significationis; et
 ab eo fit diminutiuum assula, hoc est tabella, á quo fit **assulatum** aduerbium, quod
 15 ueteres pro minutatim usurpauerunt. **Plautus**: Prius quam pulsando exitium foribus
 assulatum dabo. **Idem**: Nisi dedolabo assulatum uiscera.

245 Item á uerto siue uerso **uersicolor**, quod apud iurisconsultos significat id
 quod uertit, hoc est mutat, colorem. Vnde **uestes** quae ex lana non tincta, hoc est
 natiuo colore, factae sunt **coloriae** dicuntur, quia naturalem colorem habent, siue al-

242,3-4 cf. Plin. nat. 28,141 | 4-5 cf. Seru. Aen. 2,512 [et P. Fest. 3 ?] | 6 cf. P. Fest. 3, ap.
 Tort. ? | 6-7 cf. Plin. nat. 36,187 uar. | 8-10 cf. Vitruv. 7,1,5 | 10-13 cf. Plin. nat. 36,186 uar. | 243,1-2
 cf. Suet. frg. p. 249,3-250,4 ap. Hug. baulare | 2-3 et 4-5 cf. Seru. Aen. 1,592 potius quam Isid.
 orig. 16,5,19 (Hor. epod. 12,1) | 244,1-2 cf. Plin. nat. 8,76 uar. | 2 cf. ? | 2-3 cf. P. Fest. 3 | 4-5 cf.
 P. Fest. 3 | 5-7 cf. P. Fest. 3 | 7-8 cf. P. Fest. 8 | 8 cf. Tort. ex Hom. Il. 2,849-850 | 8-9 cf. Plin. nat.
 5,103 ? | 9-10 cf. Plin. nat. 31,14 uar. | 10-11 cf. Caes. Gall. 2,5,4 [uar. ?] | 11-12 cf. P. Fest. 3 ap.
 Tort. et al. | 13 cf. P. Fest. 16 | 14-16 cf. Non. 72 (cf. Plaut. Capt. 832 uar.; Men. 859 uar.) |
 245,1-13 cf. Valla eleg. 6,53

242,3 axis s. ungi v || 6 Axis uero... axibus U a.c. || 7 operet v || coaxare... coaxatio U a.c. || 9
 ut om. v || coaxatum U a.c. assatum ov || 10 coaxatio U a.c. || 12 coaxationes U a.c. || 243,1 autem U
 p.c. || 2-3 dicuntur Barri v || 3 ex] e. U a.c. || 244,1 in i. h. p. Axis f. est v || 4 axitiosi U : actiosi ova
 || 5 uná add. in mg. U² || salunaria ov salaria a || 7 Lanuli va || Iemonii ov || Minerui v || 8 in om. v ||
 9 nolunt U a.c. || 10 Haliathonem ov || 11 existimant ova || 12 dicitur om. a || 13-16 Assis — uiscera
 add. in mg. inf. U² || 13 assar] assis ov || 245,1 post uerso del. uersura: hoc est conuersio mutatio.
 Versuram facere est pecuniam mutuo sumere: quoniam initio qui ab aliis mutabantur: non id agebant: ut
 domum ferrent: sed ut aliis soluerent: Itaque uertere creditorem uidebantur: Item U² [cf. 239]

bum siue pullum, siue rufum; quae uero in alium colorem uersae sunt, **uersicoloriae**. Proprie tamen uersicoloriae siue uersicolores dicuntur quae uariis constant coloribus, quasi eos mutare inuicem uideantur, ut est cauda pauonis et collum columbae. **Liuius**: Punico bello interdictum fuisse mulieribus ne uersicoloribus uestirentur. Quod quomodo accipiendum sit, **Valerius Maximus** declarat: Quam feminae tollere cupiebant, quia iis nec ueste uarii coloris uti, nec auri plus semiuncia habere, nec iuncto uehiculo propius urbem 10 mille passus, nisi sacrificii gratia uehi permittebat. **Idem**: Corpus alteri magnitudine eximum, uersicolore ueste, pictis que et auro caelatis refulgens armis. **Plynius**: Uersicoloribus uiperarum maculis. **Idem**: Primum, ut arbitrator, uersicolores istas maculas Chiorum lapidicidae ostenderunt cum extruerent muros. **Idem**: Ingens praeterea turba primorum uersicolorum nigra, candida, hordearia appellata, et comitatu frugis eius et eodem colore. Illud quoque **uirgilianum** uersicoloribus armis exponit 15 (f° 235r) **Seruius** depictis, propter quod bellicosus ostenditur.

246 Item **ueruex** ab inuersis testiculis dicitur: est enim mas inter oues, cui inuersi siue adempti sunt testiculi; nam, qui ad generandam sobolem integer tenetur, dicitur (c. 380) **aries**. Hoc itaque differt **ueruex** ab ariete quod **canterius** ab **equo**, **maialis** á **uerre**, **capus** á **gallo**, **Caper** ab **hirco**. Est enim proprie caper mas inter 5 capras castratus. **Martialis**: Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Nam **Virgilius** improprie caprum pro hirco posuit, dum inquit: Vir gregis ipse caper, sicut etiam improprie brutum animal uirum appellauit. Ponitur tamen caper pro masculino caprarum, et aries pro masculino ouium, dum sunt adulti nec tamen coierunt: nam, qui minores sunt, inter capras **edi**, inter oues **agni** dicuntur. Sed qui post Kalendas Augusti concepti 10 sunt, uocantur **socordes**. Nam coitus ouium optimus est á tertio idus maias usque ad Kal. Augusti. **Sectarius ueruex** á sequendo dicitur qui gregem agnorum praecedens ducit, quemadmodum superius ostendimus.

247 Caper et **capra** á carpendis uirgultis dicuntur. Rodit enim hoc animal omne uirgultum, et in primis uites, propter quod Baccho imolari caper solebat. **Ouidius**: Rode, caper, uitem; tamen hic quum stabis ad aram, In tua quod spargi cornua possit erit. Á capra **caprea** dicta, quod quandam, ut **Varro** inquit, caprae similitudinem habeat. Sunt enim 5 siluestres caprae, unde **capreoli** dicti. **Virgilius**: Capreoli sparsis etiam nunc pellibus albo. Capreoli etiam uitium ueluti cincinni dicuntur, quod arbores siue pedamenta capiant quibus inuoluuntur. Item á capra **Capricornu**, caeleste signum, de quo superius diximus; et **capreus** siue **caprinus**, quod ex capra est; unde capream uillus et asperinum seuum dicimus. Et **capero** uerbum, quod est rugis frontem contraho et 10 asperitatem uultus ostendo, tractum á caprorum frontibus crispis. **Plautus**: Quid illud est quod ille caperat frontem seueritudine? Hinc **caperatam** rugosum dicimus, siue á cornuum caprinorum similitudine.

(ex Liu. 34,1,3; cf. Val. Max. 9,1,3; Liu. [non Val. Max.] 7,10,7 uar.; Plin. nat. 25,18; 36,46 uar.) | 245,13-14 cf. Plin. nat. 15,41 uar. ex Valla eleg. 6,53 | 14-15 cf. cf. Seru. et Aen. 10,181 ap. Valla eleg. 6,53 | 246,1-2 cf. Varr. ling. 5,98 | 3-4 cf. P. Fest. 46 | 4-5 cf. Varr. ap. Gell. 9,9,10? | 5 Mart. 3,24,14 | 6-7 Verg. ecl. 7,7 et cf. Seru. | 9-11 ex Plin. nat. 8,187 uar. | 11-12 (2,469) cf. P. Fest. 336 | 247,1 cf. Isid. orig. 12,1,15 ex Varr. rust. 2,3,7 uel [P.]Fest. 48 | 3 Ou. fast. 1,357-358 uar. | 4 cf. Varr. ling. 5,101 | 5 Verg. ecl. 2,41 | 6-7 cf. P. Fest. 57 + Isid. orig. 17,5,11 | 7-8 cf. 1,115 | 9-11 cf. Non. 8-9 (cf. Plaut. Epid. 609) | 11-12 cf. P. Fest. 48

245,10 passis v || nisi i uisi o || promittebat v || 12 lapidicinae va || 246,3 post hoc add. est v || 10 à III iduum Maii a || 11 a s. d. Sectarius v || 11-12 Sectarius — ostendimus add. in mg. inf. U² || 247,3 hinc a || 7 capricornus ova (recte) || 8 uellus a || 11-12 siue — similitudine add. in mg. U²

248 Item á capreis **Capreae** dictae. Insula est ultra Surrentum, Campaniae urbem, circiter octo milia passuum, Tyberii principis arce quondam nobilis, nunc coturnicum multitudine, quae ex Italia euolantes illic principio autumnu capiuntur, quo tempore pinguissimae sunt. Findunt eas á superiori parte et, detracto adipe, reliquum corpus sale condiunt, adipem liquant seruant que in alabastris, condiendis epulis iucundissimum. Quod genus ganeae antiqui ignorarunt. Item á capris alia insula in Africa, una ex Fortunatis, de qua supradiximus. Item alia ultra Corsicam **Capraria**, quam Graeci **Aegimuron** dixere, insidiosa naufragiis.

249 Iuxta quam alia insula quae á spetie **Planaria** uocatur, aequalis freto, ideo que nauigiis fallax, et aliquanto amplior **Gorgona**. Item (f° 235v) contra Cossanum littus, **Igilium** et **Danium**, quam **Artemisiam** uocant; et contra Magonem **Menaria**, á piscium qui **menae** dicuntur similitudine; **Colubraria**, á multitudine serpentium quibus abundat; **Venaria**, á uenis metallorum; et **Ilua**, quae clara est fodinis ferri, á Graecis **Aetalia** dicta. Ab ea, **Planasia** et, ultra Tyberina ostia in Antiano, **Stura**; et mox **Palmaria**, et **Sinonia**, et aduersus Formias **Pontia**, et in Puteolano sinu **Pandataria**. Deinde **Prochyta**, quam quidam ab Aeneae nutrice appellatam falso existimant, quasi pro Caieta. Dicta est autem Prochyta quia profusa est ab Aenaria insula. Nam Graeci προκεχυσθαι dicunt fusum esse. **Aenaria** ipsa á statione nauium Aeneae uocitata est, ab **Homero**, **Virgilio**, **Lucano** **Inarime** dicta. **Virgilius**: Tum sonitu Prochyta alta tremit, durum que cubile Inarime, Iouis imperiis imposita Typhoe. **Lucanus**: Cui saxa uaporat Conditus Inarimes aeterna mole Typhoeus. Graeci **Pithecusam** uocant, non á simiarum multitudine, ut quidam ignari existimarunt, quia πυθηκος graece simia dicitur, sed á figulinis doliariorum. Fiebant enim in ea insula dolia ex creta. Graece uero dolium πίθος uocatur. In huius summitate oppidum fuit quod pluratiuo numero **Pithecusae** dicebatur. **Ouidius**: Inarimen Prochyten que legit, sterili que locatas Colle Pithecasas. Inter Pausilippum et Neapolim **Megaritis**. Item (c. 381) inter Corsicam et Sardiniam **insulae** paruae quae **Cuniculariae** appellantur, et **Pinton** et **Fossae**.

250 Corsicam Graeci **Cyrnon** appellant. Coloniae sunt in ea: **Mariana**, á Mario deducta, et **Aleria**, á Sylla dictatore. **Sardiniam** quidam **Sandaliotin** uocitare ab effigie soleae, quae graece **Sandalium** dicitur. Alii **Ichnusam**, á similitudine uestigii: ἵχνος enim uestigium nuncupatur. Contra Pestanum sinum **Leucasia** est, á Sirene ibi sepulta sic uocata. Contra **Veliam Pontia** et **Isacia**, utreque uo nomine **Oenotrides** appellatae; et contra **Vibonem**, paruae quae dicuntur **Itachesia**. Versus Africanam **Pityusae** sunt, á Graecis ita uocatae á frutice qui ibi frequens pineo

248,1-2 cf. Plin. nat. 3,82 | 6 contra Plin. nat. 10,69 ? | 6-7 cf. 1,171 | 7-8 cf. Plin. nat. 3,81 uar. [= Sol. 3,2] | 249,1-2 cf. Plin. nat. 3,80 uar. | 2-3 et 3-4 et 4 et 5 et 5-7 cf. Plin. nat. 3,81 uar. | 4-5 cf. Plin. nat. 3,78 uel Mela 2,126 | 7-9 et 9-10 cf. Plin. nat. 3,82 | 10 ex Seru. Aen. 9,712 ? | 10-11 cf. Plin. nat. 3,82 (cf. Hom. Il. 2,783) | 12-13 Verg. Aen. 9,715-716 | 13 cf. Lucan. 5,100-101 [uar.?] | 13-14 et 15 cf. Plin. nat. 3,82 uar. | 17-18 Ou. met. 14,89-90 | 18 cf. Plin. nat. 3,82 | 19-20 cf. Plin. nat. 3,83 uar. | 250,1-2 cf. Plin. nat. 3,80 | 2-3 cf. Timaeus ap. Plin. nat. 3,85 | 3-4 cf. Myrsilus ap. Plin. nat. 3,85 | 4-6 cf. Plin. nat. 3,85 uar. | 7 cf. Plin. nat. 3,76 uar.

248,3 coturnicum U² p.c. (et in mg.) || 4 Fundunt ov || 8 Aeginuron ov || 249,2-3 Igilium c. C. I. v || 4 similitudine] multīt- v || 5 a uenis m. Venaria v || 7 Simonia v || 10 Aenearia [bis] v || profusum ova || 11 Inarimae o || 15 πιθηκος o πιθηκος v πιθηκός a || doliorum a || 16-18 In huius — pithecasas add. in mg. U² || 17 et 18 pythec- U² a.c. ova || 17 Prochytem va || 250,4 ἵχνος U ἵχνος o ἵχνοσ v || 4-5 est a Sirene Leucasia v || 7 á² om. v || sibi v

et graece πίτυς nominatur. **Colubrarium**, de qua supradiximus. Graeci **Ophiusam** nominant. Inter hanc et Pithyusam **Ebosus** est, cuius terra serpentes fugat, omnium uenenosorum animalium expers; eadem cuniculos gignit, populantes messes duarum propin quarum insularum, quae á nostris **Baleares** uocantur, á Graecis, quia funda bellicosae sunt, dicuntur **Gymnasiae**. Ab iis **mare ipsum Balearicum** uocatur.

251 Item á capra **caprimulgi** dicuntur: aues sunt merulae aspectu aliquanto gran- (f° 236r) diores, fures nocturni. Interdiu non uidentur nec ipsi uident. Infrant pastorum stabula, caprarum que uberibus propter succum aduolant, qua iniuria emoriuntur ubera caprarum et caprae ipsae quas mulsero caecae fiunt. Similis huic est alia auis nomine **platea**, quae ad eas aduolat quae in mari merguntur et capita earum morsu corripit donec capturam extorqueat. Eadem, qum se impleuit conchis, calore uentris coctas euomit atque ita carnem sumit testas excreans. Dicta est autem platea á latitudine corporis. Graeci enim πλατὺν latum dicunt. Vnde **plateae** areae seu uiae latiores appellantur. (f° 236v)

252 Sunt qui putent capras non á carpando, sed á crepitu crurum appellatas, propter quod eas prisci **crepas** dixere. Auribus eas spirare, non naribus, nec unquam feбри carere non nulli putant, quod anima his animalibus quam ouibus ardentior est, calidior que concubitus. Tradunt et noctu non minus cernere quam interdiu, et ideo caprinum iecur, si in cibo sumatur, restitui uespertinam aciem iis quos Graeci **nyctilopas**, nostri **luciosos** uocant, qui interdiu nihil, uesperis satis uident, melius que sine lucerna quam cum lucerna, quorum morbus **lucio** dicitur. **Varro**: Is plane caecus, non luciosus est. **Idem**: Vespere autem uidere quos appellant luciosos. Dependet ex caprarum mento uillus quem **Aruncum** uocant; hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat, caeterae ueluti stupore quodam attonitae spectant. Caprarum barba **Sirilum** uocatur, et **Noneolae** appellantur papillae quae ex earum faucibus dependent. Morsus earum arboribus exitialis est. Oliuas lambendo quoque steriles faciunt, ob quam causam Mineruae imolari á ueteribus solebant.

253 **Capronae** non á capris dictae sunt, sed á capite, quasi á capite pronae. Sunt enim comae quae ante frontem dependent. **Lucillius**: Aptari caput, fluitare capronas altas frontibus immissas, ut mos fuit illis. Item **caprificus** non á capris, sed á carpando uocitata est, quod parietes ac muros carpat. Est enim caprificus é siluestri genere ficus nunquam maturescens, quae ferè ruptis saxis aut parietibus solet erumpere. Ab hoc fit **caprificor**, á quo **caprificatio**. Est autem caprificari, adhibita caprifico, ne fructus

250,8-9 (249) cf. Plin. nat. 3,78 uar. 19 cf. Plin. nat. 3,76 + 78 | 10-11 cf. Plin. nat. 3,78 uar. | 11-12 cf. Plin. nat. 3,77 | 12 cf. Sol. 23,16 = Isid. orig. 13,16,5 | 251,1-7 cf. Plin. nat. 10,115 | 8 ex Don. Andr. 796 ? | 252,1-2 cf. P. Fest. 48 | 2-6 cf. Plin. nat. 8,202-203 (cf. Archelaus) | 6-8 cf. P. Fest. 120 [uar. ?] + Non. 135 (cf. Varr. Men. 29; cf. Varr.) | 8-10 cf. Plin. nat. 8,204 | 10 cf. P. Fest. 331 | 11 cf. P. Fest. 175 | 11-13 cf. Plin. nat. 8,204 | 253,1-3 cf. Non. 22 (cf. Lucil. 288-289) | 3-4 cf. Isid. orig. 17,7,18 | 4-5 cf. Plin. nat. 15,79 | 6-7 ex Plin. nat. 15,81

251,5 eas] ea v || 6 conctus v || 7 coctas] coactos v || 9 post appellantur del. XXXIX uersus (Item plateae ciuitas est Boetiae et insula in mari Aegeo... [lemma Plateae, cf. c. 795,51-52] & Plato philosophus ob egregium corporis habitum et humerorum latitudinem appellatus quam antea Aristocles ex aui paterni nomine diceretur [lemma Plato, cf. c. 795,34-36] & platicerotes lata cornua habentes [lemma Platicerotes, cf. c. 796,22] & Platanus propter ramorum diffusam latitudinem. Platanus enim arbor est quae umbrae duntaxat gratia ex alieno orbe petita est: Siquidem... [lemmata Platanus, De platanis, Chamaeplatanus, Platanetum, Platanon; Cicero, Mutianus, Platanus, Claudius, CN. Matius] platanon appellant autores; cf. 795,53-796,19) U² || 252,2 nunquam ov || 4 ideo & v || 7 quam cum lucerna om. ova || 9 hos v || 10-11 Caprarum — dependent add. in mg. U² || 12 habendo v || 253,5 feræ o || 5-6 Caprificor Ab hoc fit v

propinque ficus ante maturitatem decidant providere. Quippe caprificus, quod ipsa non habet, alteri tribuit quoniam est naturalis causarum transitus atque é putrescentibus semper aliquid generatur. Nascuntur in caprifico parvi culices qui fraudati alimento in matre, hoc est putri eius tabe ex qua nati sunt, ad cognatam ficum euolant
 10 morsu que ficorum (f° 237r) crebro propter auiditatem cibi aperientes ora eorum atque ita penetrantes solem primo secum inducunt, mox lacteum humorem absument atque ita maturitatem quam matres non habent cognatae arbori in- (c. 382) ducunt.

254 Á caprifico **caprifici** appellati sunt caniculares dies, quod eo ferè tempore mulieres Romanae, liberae simul atque ancillae, sub arbore caprifico sacra faciebant. Erat autem initium caprificorum post exortum canis, qui dies Vulcano sacer erat. **Ouidius**: Nocte sequente diem canis erigoneus exit. Est alio signi reddita causa loco. Proxima
 5 Vulcani lux est, ubi lustria dicunt: Lustrantur purae, quas facit ipse, tubae. **Plynus**: Aestivae mellis uindemiae Attici signum dederunt initium caprificorum, diem Vulcano sacrum. **Idem**: **Chameleonti** figura et magnitudo est lacerti, nisi quod crura habet recta et excelsiora. Latera uentri iunguntur, ut piscibus; et spina simili modo. Eminent rostrum simile suillo; cauda praelonga, in tenuitatem desidens et implicans se uiperinis orbibus; ungues adunci; motus tardior ut testudini; corpus asperum ut crocodilo.
 10 Oculi in recessu cauo, tenui discrimine, praegrandes et corpori concolores; nunquam eos operit, nec pupillae motu, sed totius oculi uersatione circum aspicit. Ipse celsus hianti semper ore Solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quam aeris alimento, et coloris natura mirabilior: mutat nanque eum subinde et oculis et cauda et toto corpore. Reddit que semper quencunq; proxime attingit praeter rubrum candidum que. Defuncto pallor est. Sanguis in corde et circa oculos tantum. Viscera sine sple-
 15 ne. Circa caprificos ferus. Innoxius alioqui hyeme latet, ut la certa. Quod autem hoc sit caprificorum tempus, ostendit alibi **Plynus** qum inquit: Alterum genus est mellis aestiui ipso Syro explendescente post solstitium diebus triginta ferè.

255 Quod uero eodem tempore sub caprifico mulieres sacrificarent, **Macrobius** testatur his uerbis: Nonis Iulius diem festum esse ancillarum tam uulgo notum est ut nec origo et causa celebritatis ignota sit. **Iunoni** enim **Caprotinae** die illo liberae pariter ancillae que sacrificabant sub arbore caprifico in memoriam uirtutis quae in ancillarum animis pro conseruatione publicae dignitatis olim apparuit. Nam post urbem captam, qum sedatus esset gallicus motus, Res Pu^{ca} uero esset ad
 5 tenue deducta, finitimi oportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati, praefecerunt sibi Postumium Liuium Fidenatium dictatorem, qui mandatis (f° 237v) ad Senatum missis postulauit ut, si uellent reliquias suae ciuitatis manere, matres familias sibi et uirgines dederentur. Qum que patres essent in ancipiti deliberatione suspensi, ancilla nomine **Tutela** seu **Philotis** pollicita est se cum caeteris ancillis
 10 sub nomine dominarum ad hostes ituram, habitu que matrum familias et Virginum sumpto, hostibus cum prosequentium lachrimis ad fidem doloris ingestae sunt. Quae qum á Liuiio in castris distributae fuissent, uiros plurimo uino prouocauerunt, diem festum apud se esse simulantes. Quibus soporatis ex arbore caprifico, quae castris erat proxima, signum Romanis dederunt. Qui qum repentina incursione superassent, memor beneficii Senatus omnes ancillas manu iussit emitti, dotem que eis ex publico fecit,
 15 et ornatum, quo tunc erant usae gestare concessit, diem que ipsum **nonas Caprotinas** nuncupauit, ab illa caprifico ex qua signum uictoriae coeperunt, sacrificium que statuit annua solennitate celebrandum, cui lac quod ex caprifico manat, propter eius facti memoriam adhibetur.

253,7-12 cf. Plin. nat. 15,79-80 uar. | 254,2 cf. Macr. sat. 1,11,36 | 4-5 Ou. fast. 5,723-726 uar. | 5-6 cf. Plin. nat. 11,40 uar. | 6-15 cf. Plin. nat. 8,120-122 uar. | 16-17 cf. Plin. nat. 11,36 | 255,2-17 cf. Macr. sat. 1,11,36-40 uar.

253,10 cognatum ov || 254,4 erigonius ov -neius a (= Ou.) || 5 lustra ov luxtria a || pure va || 8 eminent. Rostrum disting. edd. Plin. || desinens ova (= Plin.) || 9 adduci v || 10 operi v || 11 celius v || hore v || 13 quaecunq; v || 15 alioquin ov alio, quin a || lucerta U || fit a || 16 gellus v || 255,1 uero] fere v || 2 tam] tum ov || 4-5 uilitatis ov || 6 posthumum v || 7 fidenator v || 12 prouocant ova || 16 ceperunt a

256 Item á capra **caprigenum** dicimus, quod ex caprarum genere est; et **caprarium**, quo quidam utuntur pro custode caprarum; et **caprile**, pro loco ubi caprae tenentur; et **rupicapra**, de qua supradiximus, capra siluestris.

257 **Hircus** uero non dicitur, nisi postquam coire fetere que inceperit. Quidam ab hirsuto dictum opinantur. Vnde **hircipili** homines uocantur qui duros habent pilos. **Hirsutus** autem ab horreo et seta deducitur, quasi horrens setis. Et similiter **hirtus** et **hispidus** eiusdem significationis, hoc est setosus, horridus. **Virgilius**: Cui laterum tenuis hispida nanti Frons hominem praefert. Ab hirco fit **hircinus** adiectiuum. **Apuleius**: Homo sordidus (c. 383) et hircina libidine fetens. Item **hirquitallus** puer qui tum primum ad uirilitem accessit, á libidine hircorum ita appellatus. Hirquus enim et per c et per q scribitur, unde **hirqui** oculorum anguli dicuntur. **Virgilius**: Transuersa tuentibus hircuis, idest oculis in hircuos, hoc est in angulos oculorum, retortis. Tractum est autem ab oculis hircorum, qui ob libidinis ardorem transuersum semper aspiciunt. Hirci **Cinyphii** dicuntur á flumine Africae qui **Cinyphs** siue Cinyphos uocatur, iuxta Oensem ciuitatem, quo nomine etiam regio appellatur in qua maximi sunt hirci. Hinc grex cinyphius, hoc est grex hircorum, dicitur, et **cinyphia pellis** hircina. **Martialis** de udonibus: Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti: Cinyphio poterit planta latere sinu. Vestis quae ex hircorum seu capellarum pilis fit **cilicium** uocatur, (f° 238r) quod eius usus in Cilicia ortus sit. Ex Phrygia quippe cilicia et caetera eius generis solebant afferri; sed quod primum ea tonsura, ut **Varro** scribit, in Cilicia sit instituta, nomen id á Ciliciis sumpsere.

258 **Arietem** quidam ab ara dictum existimant, quod aris imponi ad sacrificia soleret. Ab eo fit **arietinus** adiectiuum. **Plynius**: Arietinum iecur ad id utile est. **Idem**: **Arietinum** cicer, quod arietino capiti simile est, unde ita appellatur. Et **arieto** uerbum, quod est percussio, tractum ab arietum similitudine, cuius firmissimum caput et solidissima cornua faciunt ut magno impetu non modo se inuicem, sed quicquid obieceris percutiant. Hinc **arietatio** dicitur percussio et frequens ictus. **Aries** etiam ab huius similitudine **bellica machina** appellatur. Materia ac tabulatis testudo contextitur quae, ne flammis exuri possit, corio siue cilicio seu centone uestitur. Intrinsicus accipit trabem, quae si adunco praefigitur ferro **falx** uocatur, ab eo quod incuruata est ut ex muris lapides extrahat. Si uero caput ipsius ferro tegitur, aries appellatur, uel quod instar arietini capitis fieri solebat, uel quod habet durissimam frontem, qua subruat muros, uel quod more arietum retro caedit ut cum impetu uehementius feriat. **Testudo** autem á similitudine uerae testudinis uocabulum sumpsit, quia, sicut illa modo reducit caput, modo profert, ita huiusmodi machina interdum reducit trabem, interdum effert, ut uehementius feriat.

256,1 ex Prisc. gramm. II,196,6 ? | 1-2 e.g. Varr. *rust.* 2,3,10; Colum. 3,10,17... | 3 cf. 1,109 | 257,1-3 cf. Ps. Apul. *asp.* 30 et Tort. *hircus* (ex Cassiod. in *psalm.* 65,16 et P. Fest. 101) | 3 cf. Ps. Apul. *asp.* 30 | 4-5 cf. Seru. et Aen. 10,210-211 | 6 Apul. ? *fr. inc.* 73 | 6-9 et 9-11 cf. Tort. *hircus* et *hirqus* ex P. Fest. 101 et Seru. ex Suet. *frg.* p. 272 (*ecl.* 3,8 uar.) | 11 cf. Seru. *georg.* 3,312 | 12 cf. Plin. *nat.* 5,27 | 14-15 Mart. 14,141[140] et cf. tit. | 15 ex Sol. 33,3 = Isid. *orig.* 19,26,10 | 16-18 cf. Varr. *rust.* 2,11,12 | 258,1-2 cf. Isid. *orig.* 12,1,11 | 2 Plin. ? | 3 cf. Plin. *nat.* 18,124 | 3-6 ex Seru. Aen. 11,889 + Veg. 4,14 ? | 6 ex Sen. *nat.* 5,12,5 ? | 7-15 cf. Veg. 4,14

256,1-2 Caprarius *ov* || 257,2 homines Hircipili *v* || 3-4 & Hirtus & Hispidus similiter *v* || 4 foetus *v* || 5 tenuis *v* || 9 oculis] -os *ov* || in a.] mangulos *v* || 11 cinyphs *U*: Cynips *o* Cyniphis *va* || 12 Ostensem *v* || 16-18 ex phrygia — sumpsere *add. in mg.* *U*² || 258,6 dicitur p. Arietatio *v*

259 Item aries caeleste signum est. Quidam existimant hunc esse quem Hesiodus et Pherecides scripserunt habuisse auream pellem. Tradunt Phrixum, Athamantis regis Thebarum ex Neiphile uxore filium unà cum sorore Helle, quæ, defuncta matre, nouercae quæ Ino uocabatur insidias ferre non possent, consentiente patre de fuga cogitasse. Itaque arietem aurei uelleris datum sibi á matre dum uiueret, ut quidam uolunt, ut alii, á patre, conscendisse, et pontum ea parte qua angustior est ut quidam coepisse. Hellen puellari timore exterritam decidisse in pontum, unde qui prius pontus dicebatur, Hellespontus est uocatus. Phrixum uero incolumem in Colchos ad Oetam Regem peruénisse; hic arietem quo uectus fuerat imolasse Ioui, et pellem auream in templo fixisse. Arietem ipsum in caelum á Ioue translatum, et inter sydera locatum, pristinam effigiem tenuisse, qui á Phryxo Phryxeus est uocatus. Alii hunc esse arietem dicunt qui Libero patri per deserta Libyæ exercitum ducenti et siti laboranti apparuit, fontem que amoenissimum ostendit, ut superius diximus. Quapropter Liber pater templum Ioui Ammoni eo in loco constituit et simulachrum cum arietinis cornibus fecit. Arietem inter sydera figurauit, ita ut, quæ sol in eo signo foret, omnia nascentia recrearentur, quod (P° 238v) ueris tempore fit, ea maxime ratione quod per eum Liber siti pereuntem exercitum liberauerat. Duodecim præterea signorum principem tradunt hunc esse uoluisse, quod optimus exercitus sui ductor fuisset. Sunt etiam qui scribant quo tempore Bacchus Aegyptum tenebat, Ammonem (c. 384) quandam ex Africa uenisse et pecudum multitudinem ad Liberum duxisse, quo facilius et illius gratiam sibi conciliaret, et ipse aliquid inuenisse diceretur. Itaque pro eo beneficio agrum ei á Baccho datum, qui est contra Thebas Aegyptias, et, qui simulachra eius fecerunt, cornuto capite ea figurasse ut homines memoria tenerent hunc primum pecus ostendisse, Bacchum uero memoriae gratia arietem in caelum transtulisse. Hoc sydus in æquinociali circulo constitutum est, caput ad exortum habens, á primis pedibus exoriens, et caput pisticis penè contingens. Habet in capite stellam unam, in cornibus tres. In pede priore de primis unam, in scapulis quatuor, in cauda unam, sub uentre unam, in lumbis tres. In pede posteriori unam. Aries etiam marinus piscis siue marina belua est, candore tantum cornibus assimilatis.

260 Hedum dictum putant quasi foedum, agnum uero á graeco ἄγνος quod castum significat, eo quod sit hostia pura et imolationi apta. Ab his hedinus atque agninus deducuntur; á uerueus fit ueruecinus. Plynius: Et hircinus ac ueruecinus adeps ei utilis est.

259,1-2 cf. Hyg. astr. 2,20,1 (cf. Ps. Hes. frg. 68; Pherec.) | 2-11 cf. Tort. Phrixus ex Hyg. astr. 2,20,2 et 2,20,1-2 [et Hyg. ?] | 11-19 cf. Hyg. astr. 2,20,3 | 19-25 cf. Hyg. astr. 2,20,4 | 25-28 cf. Hyg. astr. 3,19 uar. | 28-29 cf. Plin. nat. 9,10 | 260,1 cf. P. Fest. 84 potius quam Varr. ling. 5,97 uel Quint. inst. 1,4,14 | 1-2 cf. P. Fest. 14 | 3-4 Plin. ? [ex Marcell. med. 23,40 ?]

259,1 hunc existimant ova || 3 Nephelē ova || 7 Hellem ova || 11 qui — uocatus add. in mg. U² || 15 figuratum ov || 16 recreantur v || ea om. v || 18 principalem v || 19 scribunt ov || 20 multitudine a || ac ov || dixisse v || 25 post caput add. est a || 27 de primis] ee cruribus o de cruribus primis v || 28 post unam³ add. De Nephelē matre Phryxi, et Helles meminit Lucianus in dialogo Neptuni, et Nereidum, ubi haec in fine. Νη. οὐκοῦν ἐχρῆν τὴν μητέρα τὴν νεφέλην βοηθεῖν πιπτούσῃ, πο. ἐχρῆν, ἀλλ' ἡ μοῖρα πολλῶ τῆς νεφέλης δυνατώτερα. Ner. Itaque oportebat matrem Nephelen ferre opem cadenti. Nept. oportebat, Sed parca multo Nephelē ualidior. a || 28-29 Aries — assimilatis add. in mg. U² || 260,1 dictum p. H. v || ἄγνος U αγνὸς ο αγνοσ v ἄγνος a || 3 V. a. u. f. v || Et om. v

261 Item á uerto **uermis**, quia sese uertendo, hoc est torquendo repit, unde **uerminari** positum est pro torqueri et **uermina** dicuntur dolores corporis cum quodam minuto motu, quasi á uermibus scindi uideatur. **Varro**: Septimo mense uerminari coepit, partum putauit propinquum. **Plinius**: Magi eo uermina et dysenteriam curari putant. Idem morbus etiam **uerminatio** dicitur, praesertim in equis ac iumentis. **Plinius**: Iumentorum urinae tormina uespertilio adalligato finiuntur, uermimatio ter circumlato uerendis palumbo. Mirum dictu, palumbus emissus moritur, iumentum que liberatur confestim. **Verminare** uero est uermes habere. **Cornelius Celsus**: Nihil est perniciosius pueris dum uerminant, hoc est: dum uermes habent. Hinc **uerminosae** aures dicuntur quae uermes intus habent: oriuntur enim quandoque in auribus uermiculi qui, si iuxta sunt, protrahendi oriculario specillo sunt; si longius, medicamentis euocandi, cauendum que ne postea nascantur. **Martialis** de auriscalpio: Si tibi morosa prurigne uerminat auris, Arma damus tantis apta libidibus. Á uermis fit diminutium **Vermiculus**, á quo uermicolor uerbum, quod est uermes facio. **Plinius**: Vermiculatur magis minus ue quaedam arbores, omnes tamen ferè, id que aues caui corticis sono experi- (f° 239r) untur.

262 Hinc etiam **uermiculare** ueteres dixerunt minuta opera facere, et **uermiculata** opera paruis testulis elaborata, qualia sunt quae nunc á museis **museaca** uocant. **Musea** enim dicuntur quae in aedificiis ex pumicibus dependentia fiunt ad imaginem specus arte reddendam. **Plinius**: Vermiculatis ad effigiem rerum et animalium crustis. **Lucillius**: Arte pauimento atque emblemate uermiculato. Et **uermiculatim** aduerbium dicitur minutim. Nobis placet hoc genus operis quod Graeci ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλω, quod est intersero, **emblema** uocant: trifariam distingui, ut quod in parietibus fit **uermiculatum** siue **museacum** dicatur; quod in lignis, **segmentatum**, de quo supradiximus; quod in pauimentis, **tessellatum**. Constat tamen haec apud autores saepe confundi.

263 Multa sunt autem uermium genera. Est **Hirudo** in aquis habitans, quae et **sanguisuga** appellatur, maximum elephantorum malum: etenim, in potu hausta, ubi in ipso ani canali se fixit, intolerabili afficit dolore. **Horatius**: Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo. Item in Gange, flumine Indiae, pisces sunt qui á facie **uermes** dicuntur, binis branchiis, sexaginta cubitorum, cerulei, quibus tanta uis est (c. 385) ut elephantos ad potum uenientes mordicus comprehensa proboscide abstrahant. **Teredines** uermes sunt in ligno nascentes, á terendo dicti, siue á graeco. Nam et Graeci τερεδῶνας uocant. Quatuor earum genera sunt. Primum capite ad portionem grauissimo rodunt dentibus; hae tantum in mari, hoc est nauibus, sentiuntur, et haec proprie dicitur teredo. Terrestres uero **tineae** uocantur; et quae culicibus similes sunt, thripes. **Thrips** autem ἀπὸ τοῦ θρῆπειν appellata est, quod significat terere. Quartum

261,1-2 cf. Non. 40 | 2-3 cf. P. Fest. 374 | 3-4 Varr. ? fr. inc. 21 [Pesce 3] [ex Pompon. Atell. 56 ap. Non. 40 ?] | 4 Plin. ? ex nat. 22,131 uel 26,50 uar. ? | 5-7 cf. Plin. nat. 30,144 uar. | 8 Cels. ?, sed 9-11 cf. Cels. 6,7,5 | 12 Mart. 14,23 | 14-15 cf. Plin. nat. 17,220 | 262,1 cf. Non. 188 | 3-4 cf. Plin. nat. 36,154 | 4 Plin. nat. 35,2 uar. | 5 Lucil. 85 ap. Non. 188 et Cic. orat. 3,171 uel Plin. nat. 36,185 | cf. Non. 188 mss. | 7-9 (2,362) ex Lucil. 84-85 ap. Non. 188 et Cic. orat. 3,171 ? | 263,1-3 cf. Plin. nat. 8,29 [uar. ?] | 3-4 Hor. ars 476 | 4-6 cf. Statius Sebosus ap. Plin. nat. 9,46 uar. | 6-7 cf. Plin. nat. 11,66 | 7 cf. Pap. uel Hug. tero uel Balb. | 8-9 et 9-11 cf. Plin. nat. 16,220 uar. | 11-13 cf. Plin. nat. 16,220

261,5 ac] & v || 13 uermicolor U || 14 tames v || id que] itaque v || 262,2 testiculis a || 4 paene sperus U || 263,1 uerminum U a.c. || Irudo U a.c. || 4 irudo U a.c. || á om. v || 5 quibus] proboscidis v || 6-7 Teredines v || 8-9 grauissimis a || 11 terrere ov

genus est ex uermiculorum genere, quorum alii putrescente materia gignuntur, alii pariuntur.

264 Ex eis, qui uocatur **Cerastes**, quum tantum eroserit ut sese circumagat, generat alium. **Cerastes** autem á corniculis appellatur quae gemina habet in capite. Est et **cerastes** serpentis genus quadrigemina, praefrens cornicula, quorum ostentatione ueluti esca illico sollicitas aues perimunt. Nam reliqua corporis de industria harenis tegunt, nec ullum indicium sui prebent, nisi ex ea parte qua inuitatis dolo pastibus necem auum aucupentur, dictae **Cerastae** ἀπὸ τῶν κεράτων, hoc est á cornibus. **Cossus** uermis est qui in Robore nascitur. Hoc ueteres pro delicatiori cibo uesci solebant atque etiam farina saginare, ut uermiculi quoque altiles fierent. Ab huius similitudine antiqui **cosso**s uocauere **homines** rugosos atque asperae cutis. (f° 239v)

265 Intra hominem **tineae** gignuntur, **tricenum** aliquando **pedum** et plurium longitudine. Et in capillo ac non nunquam intra uestes **paediculi**, qui tanta multitudine interdum gignuntur ut **morbum** faciant qui á Graecis **phthiriasis**, á nobis **paedicularis** dicitur, qua foeditate **Sylla** dictator et apud Graecos **Alcman** clarissimus poeta obiisse traduntur. Lacedaemonius hic fuit, uel, ut **Crates** refert, é Lydia Sardensis; poeta lyricus, filius Damantis, claruit XXVII olympiade, quum apud Lydos regnaret Ardis pater Aliatae, et quum nimio amore puellam quandam deperiret, amatorios cantus primus inuenit.

266 É sordibus aridi soli **pulex** gignitur, á polluendo dictus, saltu et posteriorum crurum lasciuia insignis. **Termes** genus uermiculi est, carnem exedens. Est et alius uermiculus, quem uulgo non ineleganter **pedicillum** uocant, quasi paruum pediculum, qui inter pellem carnem que pernicioso morsu hominem laedit. Est et aliud uermis genus, infixio semper sanguini capite uiuens, cui uni ex omnibus animalibus cibi exitus non est, sed usque adeo intumescit satietate, ut ipso alimento moriatur. Hoc Graeci **κρότωνα** uocant, latini redium á rediuendo, hoc est soluendo, quod carnem animalium suctu resoluant. Ceræ quoque uermiculum gignunt qui animalium omnium minimus existimatur et ab **Aristotele** dicitur **Acar**.

267 Item animalia in esculis nascuntur quae appellantur **Galbae**, mirae exilitatis, unde qui primus Sulpitiorum cognomen Galbae tulit ab exilitate ita uocitatus est, quamuis alii é contrario, quod praepinguis fuerit, ita nominatum scripserint: talem enim Galli uocant **Galbam**. Alii, quod oppidum Hispaniae frustra diu oppugnatum illatis demum galbano facibus succenderit. Nonnulli, quod in diuturna ualitudine galbeo, hoc est remediis lana inuolutis, assidue uteretur.

264,1-2 cf. Plin. *nat.* 16,220 | 2-6 cf. Sol. 27,28 | 6 cf. Annot. Lucan. 6,679 uel Isid. *orig.* 12,4,18 [et al.?] | 7-8 cf. Plin. *nat.* 17,220 | 8-9 cf. P. Fest. 41 | 265,1-3 et 4-5 cf. Plin. *nat.* 11,113-115 [uar.?] + 26,138 | 5-8 cf. Souda A 1289 | 266,1-2 cf. Plin. *nat.* 11,115 | 2 cf. P. Fest. 358 uar. | 4-6 cf. Plin. *nat.* 11,116 | 7 ex Arist. *hist. an.* 5,31 557 A ? [et al.] | ex Colum. 6,2,6 uar.? | 8-9 cf. Plin. *nat.* 11,115 | 9 cf. Arist. *hist. an.* 5,32 557 B | 267 cf. Suet. Galb. 3

264,1 his v || quae uocantur C. ov qui uocantur cerastae a || 4 arienis v || 265,1 gignuntur Tineae v || 4 paedicularis U lemma : pe- U ova || 266,2-4 Termes — laedit add. in mg. U² || 5 uermis om. ova || 7 redium a || 8 resoluat ova || Ceræ U p.c. || 267 add. in mg. inf. U² || 1 Galbae ap. v || 6 inuolutus ova || uterentur v

268 In lanis quoque et ueste pulvis tineas gignit praecipue si araneus unà includatur: sitit enim et omnem humorem absorbens auget ariditatem; hic et in chartis nascitur. Habet et canis in lingua uermiculum quem supradiximus **lyttam** appellari. Item aliud peculiare malum uermem alatum, qui lancinat aures quae defendi morsu non possunt. **Ricinus** á nostris dicitur. **Aristoteles** *κυνορραστὴν* uocat. **Varro**: Quidam nucibus graecis in aqua tritis perungunt catulorum aures, quod Ricini moleant, si hoc unguine non sis usus, eas exulcerare. **Columella**: Ferè autem per aestatem sic muscis catulorum aures exulcerantur, ut saepe totas ammittant; quod ne fiat, amaris nucibus contritis liniendae sunt. Quod si (c. 386) ulceribus iam praecoccupatae fuerint, iunctam picem liquidam sulto adipi uulneribus instillari conueniet. Hoc eodem medicamento contacti ricini concidunt. Ab huius animalis similitudine **Ricinus** dicitur **herba** instar arboris, quae alio nomine **cicy** appellatur; alii uocant **scrotonem**, alii **rhibim**, alii **Sisamor siluestre**, alii **siselin Cypriion**, non nulli **pentadactylon**, aliqui **helioscopium**, quia semper ad solem uertitur, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν τὸν ἥλιον. **Dioscurides** arborosum fruticem uocat similem ficui, sed minorem, folia similia platano, sed maiora, lenia et nigriora, ex qua exprimitur oleum cycinum. Semen producit huic animali simillimum, ideo que nomen quoque ab eo sumit.

269 Est é genere (f° 240r) **Tithymalli**, quam nostri herbam **lactariam** uocant, alii **lactucam caprinam**, cuius lacte inscripto corpore qum inauerit, si cinis inspergatur, apparere litteras tradunt, et hoc modo adulteras quosdam alloqui maluisse quam codicillis. Tithymalli multa sunt genera: primum **Characias**, qui masculus existimatur, ramis digitali crassitudine quinque aut sex, cubitali longitudine, á radice foliis ferè oleae. Semen eius cum melle decoctum in usu est ad catapocia, hoc est pilulas, faciendas soluendi alui gratia. Ideo medici nostri temporis herbam hanc corrupto, ut in plerisque aliis, uocabulo, **cataputiam** uocant. Alterum, quod **Myrsiniten** nominant, alii caryoten, foliis myrti acutis et pungentibus; fructus eius nux uocatur. Ideo herba ipsa **caryotes** appellata est, nam κάρυον Graeci nucem uocant. Tertium, quod **paralius** nuncupatur siue **Tithymalis** folio rotundo, caule palmum alto, ramis rubentibus. Quartum simili modo **heleoscopium**, semine albo, columbis gratissimo. Quintum, **Cyparissian**, propter foliorum similitudinem cum cupresso. Sextum **platyphyllon** uocant, alii **corymbiten**, alii **amygdaliten**, á similitudine, nec ullius latoria sunt folia. Septimum **dendroides**, hoc est ramosum, et **codion**, et **leptaphyllon**, á tenuitate foliorum, comosissimum ex omnibus, et cauliculis maxime rubentibus, et semine copiosissimum.

270 Est et alius uermiculus **cimex** uulgo dictus, odore foedus, ex ligno nascens chartis que et paleis. Item alius tunicas suas trahens cochleae modo, sed ita ut pedes

268,1-3 cf. Plin. *nat.* 11,117 uar. | 3 (169) cf. Plin. *nat.* 29,100 | 4-5 cf. Plin. *nat.* 11,116 | 5 Arist. *hist. an.* 5,31 557 A | 6-7 cf. Varr. *rust.* 2,9,14 | 7-10 cf. Colum. 7,13,1 [uar.?] | 11-12 cf. Plin. *nat.* 15,25 uar. | 12 et 14-16 cf. Diosc. 4,161 | 12-13 cf. Ps. *Apul. herb.* 2 ? | 13-14 cf. Plin. *nat.* 22,57 uel Diosc. 4,190 [et al.] | 269,1-6 cf. Plin. *nat.* 26,62 | 6 et 7 cf. Plin. *nat.* 26,64 | 8-10 cf. Plin. *nat.* 26,66 uar. | 10 cf. Theophr. *hist. pl.* 9,11,9 uel Diosc. 4,164,5 | 11-12 cf. Plin. *nat.* 26,68 [uar.?] | 12-13 cf. Plin. *nat.* 26,69 | 13-15 cf. Plin. *nat.* 26,70 uar. | 15-17 cf. Plin. *nat.* 26,71 uar. | 270,1 ex Isid. *orig.* 12,5,17 ? | 2-3 cf. Plin. *nat.* 11,117

268,4 alatum *U.p.c.* || qui *om.* v || 5 uocant *o* || 9 fuerunt *ov* || 12 Chibim *ova* || siluestrae *o* || 13 aliqui || Alii *va* || 14 Dioscorides *ov* Dioscorides *a* || 269,2 inauerit || ma(.)uerit *U.a.c.* || 4 musculus *ov* || 8 alii *o* || 8-9 Myrsinitem *a* || 9 caryotem v || 11 palmum] paululum *a* || 13 Cyparissum *ova* || 15 dendroides *U.a.c.* || ranosum *o* || cidion v || 270,1 Cunex *ov*

eius spectentur. **Aristoteles xyloth[ro]phon** uocat; et processu temporis transit in chrysalidem, spoliatus statim expirat. **Cantharides** uermiculi ficorum sunt, et piri, et pinus, et **cynacanthae**, quae arbuscula est ueluti acinos uuae producens. Latini **caninam sentem**, et uulgo **uam spineam** nominant. Rursus culices acescens uinum gignit, quos **Aristoteles culices uinarios** uocat: nam generali nomine et alii uermiculi parui alati dicuntur **culices**, inter quos sunt qui **muliones** appellantur, arborarii pici rostrum habentes et plus uno die non uiuentes. Culices Graeci κώνοπας uocant; unde **Conopeum** uocitatum est tentorium ad arcendos culices contextum, quod supra lectum explicari consuevit.

271 Quin etiam in niue uermiculi nascuntur, qui **niuales tineae** dicuntur. **Aristoteles**: Vermes in niue uetustiori, qui hirti sunt pilis et rubidi, et ipsa nix uetustate rubescit, sed in niue Mediae terrae candidi et grandiores inueniuntur; torpent omnes ac difficulter mouentur. Et ignis uermem gignit uolucrem, maioris muscae magnitudine, qui **pyralis** et á quibusdam **pyrausta** nominatur, uiuens quam diu in igne est; quum primum euasit, moritur, ut supra diximus. **Hypanis** fluuius in Ponto circa (f° 240v) solstitium defert tenues membranas acinorum instar, quibus erumpit uermiculus ad similitudinem supradicti, nec ultra diem uiuit; ob id **hemorobion** uocatur, quod uitam unius diei habeat: ἡμέραν enim Graeci diem dicunt, βίον uitam.

272 Est et aliud genus culicum quos uocant **centrinus**, fucus apum similes ignauia malitia que cum pernicio uerorum et utilium: interimunt enim illos atque ipsi emoriuntur; á pungendo autem nomen sumpsere, (c. 387) quod Graeci dicunt κεντρεῖν. **Conuoluulus** uermis est minor eruca, corrodens pubescentes uuas, quem alii **uoluoem** appellant, quod uitium frondibus bomicum more sese conuoluunt. Remedium est falces, postquam exacutae sunt, fibrina pelle detergere. Quemadmodum et contra **erucam**, quae pusillus et ipsa uermis est, ab erodendo uocata; remedium est uisco uitam ambire. **Conuoluolum** etiam **herbam** uocant nascentem per fruteta, nullo odore, nec crocos intus habens, sed florem tantum ac candorem lillii referens, ueluti rudimentum naturae lilia facere condiscensis. Dicta conuoluulus quod sese rei cui adhaeret inuoluat. **Eruca** quoque **herba** est, ita dicta quod bestiolas omnes corpori innascentes erodat; huius in condiendis obsoniis tanta est suauitas ut Graeci **euzomon** appellarint, ob bonitatem iuris: εὖ enim bene dicunt, ζῶμὸν ius. Venem mirifice stimulat, ut supra diximus.

273 **Raucae** uermes sunt terreni, radices arborum laedentes. **Plynius**: Olea, ubi quercus effossa sit, male ponitur quoniam uermes qui raucae uocantur in radice quercus nascuntur et transeunt. **Multipeda** animal est é uermibus terrae pilosum, multis pedibus arcuatim

270,3 cf. Arist. *hist. an.* 5,32 557 B [uar.?] | 3-4 cf. Plin. *nat.* 11,117 | 4-5 cf. Plin. *nat.* 11,118 | 5 ex Plin. *nat.* 24,121 ? | 6 cf. Colum. 11,3,4 + Pallad. 1,34,5 ? | 6-7 cf. Plin. *nat.* 11,118 et Arist. *hist. an.* 5,19 552B | 8-9 cf. Plin. *nat.* 30,147 | 9 e.g. Arist. *hist. an.* 5,19 552B | 10-11 cf. Isid. *orig.* 19,5,4 + Ps. *Ac. epod.* 9,16 | 271,1 cf. Plin. *nat.* 11,118 | 1-3 cf. Arist. *hist. an.* 5,19 552B | 3-6 (1,20 et 317) cf. Plin. *nat.* 11,119 uar. | 6-8 cf. Plin. *nat.* 11,120 | 272,1-3 cf. Plin. *nat.* 17,255 [uar. ?] | 4-5 et 6 cf. Plin. *nat.* 17,264-5 uar. | 5 ex P. *Fest.* 112 ? | 7 cf. Isid. *orig.* 12,5,9 ex Plin. *nat.* 17, 229 uar. | 8-10 cf. Plin. *nat.* 21,23 | 11-13 cf. Plin. *nat.* 20,125 uar.-126 | 14 (2,377) cf. Plin. *nat.* 20, 126 | 273,1-3 Plin. *nat.* 17,130 uar. | 3-5 cf. Plin. *nat.* 29,136 uar.

270,3 X. Aristoteles v || Xylotrophon va (xylotrophos U lemma) || 4 chrysaliden a || 6 ac. u. Culices v || 9-11 Culices — consuevit add. in mg. inf. U² || 271,2 quibus a || pili ova || 6 differt o || 8 Hemorobium ob id v || ob id hemerobion a (recte) || habebat o || 272,2 neruorum v || Illis v || 4 κεντρεῖν o κεντρεῖν v κέντειν a || 6 fabrina ov || 9 mullo U || 12 nascentes v || 13 g. ap. Euzomon v || 273,1-3 Raucae — transeunt add. in mg. U² || quoniam: quando ova

repens, tractu que contrahens se; á Graecis ips uocatur. Alii Scolopendram nominant, alii millepedam, alii centipedam. Oniscus uero siue tylus uermiculus est pluribus pedibus, colore fusco, sub lapidibus aut figulinis uasis uiuens, qui tactus arcuat sese atque in globum contrahit ad similitudinem paruae pilae; hic in cortice punici mali decoctus cum porri succo dolorem aurium sanat.

274 Campe uermiculus est hortenses maxime herbas et arborum frondes erodens, dicta ἀπὸ τοῦ κάμπτειν, quod flectere est. **Columella**: Nec solum teneras audent erodere frondes Implicitis conchae limax hirsuta que campe. Hinc hippocampae dicti sunt pisces qui et equi marini appellantur, á flexu caudarum quae piscosae sunt. **Plynius**: Hippocampinus cinis alopecias tollit. Hinc etiam **Pityocampae** uermes sunt é pinu arbore nascentes morsu uenenato, nec dissimili á Buprestis morsu, de qua supra diximus. **Plynius**: Vsus saepae contra cantharidas, buprestin, pinorum erucas, quas pityocampas uocant. **Galenus**: Πιτυοκάμποι πίτυος εἰσὶν καθαρίδες βουρηῆσαι δυνάμεως.

275 Rotundae tineae in hominum corporibus dicuntur ad differentiam aliarum quae non sunt rotundae. **Plynius**: Aizoi succus aluum sistit et dysenterias et tineas rotundas pellit. Vermes terreni **lumbrici** appellantur, á lubricitate, ut opinor, dicti. Inter uermiculos et **locusta** poni potest, de qua supra diximus. Et **Bruchus** uermiculus haud dissimilis locustae, herbas erodens, sine alis tamen. Et **Gryllus**, cui magnam auctoritatem perhibent **Nigidius Magi** que, quod retro ambulat, terram terebret, noctibus stridat. **Blattae** quoque uermiculi exigui (f° 241r) sunt, lucem fugientes et tenebrarum alumnae, in balneis maxime humido uapore prognatae. Plura earum genera sunt: molles, quae in oleo decoctae uerucas mirifice tollunt. Alterum genus **Mylochon** uocant, quod circa molas ferè soleat nasci. Graeci enim μύλον molam uocant. Tertium genus est odoris tedio inuisum. Hanc quidam putant á cimice, de quo supradiximus, non differre.

276 Tauri uocantur Scarabei terrestres ricino similes; genus cornicula dedere. Quidam **pediculos terrae** uocant. **Melolantha** quoque genus Scarabei est colore uiridis, nascens, ut **Aristoteles** refert, é uermibus fimo bouis aut iumentis creatis. Sunt etiam ex **scarabeorum** genere grandiores, cornua praelonga, bisulcis dentata forficibus in cacumine habentes, quos **Nigidius lucanos** appellat. Alii é fimo ingentis pilas auersi pedibus uolunt, paruos que in iis contra rigorem hyemis uermiculos nidulantur. Hos Aegyptii loco numinum colunt, quoniam solis operum similitudo quaedam huic animali est. Est et genus eorum albis guttis distinctum, quod **fullo** appellatur; uolitant alii ma- (c. 388) gno cum mugitu, alii terram frequentibus foraminibus excauant. Crustas habent omnes, duntaxat ad tutelam pennarum á natura datas. In

273,5-6 et **6-7** ex Plin. nat. 29,136 ? | 7-8 cf. Plin. nat. 29,136 | **274,2-3** Colum. 10,323-324 | 3-4 cf. Non. 120 | 5 cf. Plin. nat. 32,67 uar. | 5-6 cf. Plin. nat. 29,95 | 6 cf. **102** | 7 cf. Plin. nat. 23, 62 | 8 ex Galen. ther. 13 t. 14, p. 264,17-18 | **275,2-3** Plin. nat. 26,45 uar. | 3 ex Isid. orig. 12,5,13 uar. [an Pap. uel Balbi ? | 4 cf. 2,584-585 et 780 | 5-7 cf. Plin. nat. 29,138 (cf. Nigid.) | 7-8 cf. Plin. nat. 11,99 | 8-10 et 11 cf. Plin. nat. 29,140-141 uar. | 11 cf. ? | 12 cf. **270** | **276,1-2** cf. Plin. nat. 30,39 | 2-3 cf. Arist. hist. an. 5,19 552A | 4-6 cf. Plin. nat. 11,97 uar.-98 (cf. Nigid.) | 7-8 cf. Plin. nat. 30,99 | 8 cf. Plin. nat. 30,100 [uar.?] | 9-10 cf. Plin. nat. 11,98 | 10 cf. Plin. nat. 11,97 | 11-12 cf. Plin. nat. 11,99 uar.

273,4 Ips a graecis v || **274,1-5** Campe — etiam add. in mg. inf. U² || 4 marini om. v || 5 uermes sunt Pithyocam v || 7 saepe v || buprestim va || erucas om. ova || 8 εἰσὶ ὁ εἰσι v εἰσὶ a || διμαμωσ ὁ δινεμωσ v δυνάμωσ a (recte) || **275,4** locustas v || 4-5 Et bruchus — tamen add. in mg. U² || 6 terebrat... stridet v || 7 Blattae o Blatae v || ex igni ov || **276,2** uocantur U p.c. || 3 creati ov || 5 habente v || 7 operam v

Thraciae partibus iuxta Olynthium locus est paruus in quo unum hoc animal necatur, ob hoc dictus **cantharolethrus**: *κάνθαρος* enim graece scarabeus uocatur; ὄλεθρος pernicius dicitur.

277 **Papiliones** quoque inter uermiculos numerant; multa eorum genera. Nullum animal imbecillius est, solo ferè tactu necatur. Is, qui lucernarum luminibus aduolat, inter mala medicamenta á magis praecipue numeratur. Lucet ignium modo noctu laterum et clunium colore **cicindela**, á Graecis **Lampyris** dicta; quidam **noclitucam**, alii **nitedulam** uocant. Non ante matura pabula aut post des ecta conspiciuntur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compressu obumbrata. Huius animalis stellantes uolatus maturitatis hordei signum rusticis prebent, mira benignitate naturae. Ab hac **lychnus pensilis**, quem uulgo lampadem uocant, **cicindela** appellatur, quae nocte tota seruatut accensa et lampyridis instar lucet. **Martialis** de cicindela: Ancillam tibi sors dedit lucernae, Totas quae simul exigit tenebras.

278 Item uermes sunt **aranei**, **uespae**, **stelliones**, **bombices** et é uesparum genere **Pseudospece**, de quibus supradiximus. Vermes sunt et **muscae**, notum animal, alis sonans, cui aculeus in ore pro lingua est, nec ad punctum, sed ad suctum á natura datus, ut culicibus et quibusdam aliis. Muscae humore exanimatae, si cinere condantur, redit uita. Hoc animal graece **Myia** dicitur; á quo fit **Cynomyia**, hoc est canina musca. Muscam sine memoria esse prodiderunt. In Creta mons quidam est **Carina** nomine, nouem milium passuum ambitu, intra quod spatium muscae non reperiuntur; natum que ibi mel nusquam attingunt, quo experimento singulare medicamentis eliguntur. É uermium etiam genere sunt **Tabani** qui et asili (P^o 241v) dicuntur, in extremis fauis aliquando nascentes, ueluti grandiores apes; gallinarum modo incubant, quod exclusum est primum uermiculus uidetur candidus. Graeci hoc malum **oestrum** nominant. **Virgilius**: Est lucos Silaris circa ilicibus que uirentem Plurimum Albumum uolitans, cui nomen **asilo** Romanum est, oestrum Graii uertere uocantes, Asper, acerba sonans, quo tota exterrita siluis Diffugiunt armenta.

279 **Crabrones** uespis similes sunt; degunt siluestres in arborum cauernis; uita bimatum non transit. Ictus eorum non ferè sine febre est. Sunt qui putent ter nouenis punctis interfici hominem. Mitiorum minores **opifices** uocantur, qui hyeme moriuntur. Maiores dicuntur **matres**; hae biennio durant. Nidos uere faciunt ferè quadrifores, in quibus opifices generentur. His educatis, alios deinde nidos maiores faciunt in quibus matres futuras producant. Opifices tunc munere funguntur et pascunt eas.

280 Et **cicadae** uermes sunt, quarum duo genera. Minores, quae primae proueniunt et nouissimae pereunt; hae **mutae** appellantur, non quod nihil canant, sed quod parum canant. Et maiores, quae canunt eadem que nouissimae proueniunt et primae

277,2-3 cf. Plin. nat. 28,162 | 3-4 cf. Plin. nat. 11,98 | 4-5 cf. ? | 5-6 cf. Plin. nat. 11,98 | 6-8 cf. Plin. nat. 18,250 | 8 ex Plin. nat. 34,14 [uar.?] | 9-10 cf. Mart. 14,40 [uar.?] et tit. | 278,1-2 cf. 1,250 et 252; 1,208; 1,247-249; 2,487; 1,208 | 3-4 cf. Plin. nat. 11,100 | 4-5 cf. Plin. nat. 11,120 | 5-6 ex Isid. orig. 12,8,12 ? [et al.] | 6-9 cf. Plin. nat. 21,79 | 9 ex Plin. nat. 11,100 uel Seru. georg. 3,148 ? | 9-12 cf. Plin. nat. 11,47-48 | 12-14 cf. Verg. georg. 3,146-150 uar. | 279,1 ex Plin. nat. 11,71 ? | 1-6 cf. Plin. nat. 11,73-74 | 280,1-2 et 3-4 ex Plin. nat. 11,92

277,5 defecta U || 278,1-2 Et é — Pseudospece add. in mg. U² || é om. ova || 5-9 Hoc — eligit add. in mg. inf. U² || 5 μύια a || 12 locus ova || 279,3 interficere ov || 4 Matres dicuntur v || futura v

intereunt; hae uocantur **Achetae**, hoc est argutae, ἀπὸ τοῦ ἤχῳ, quod est sono, 5
 crepito. Vnde **echo** dicta est uox in memoribus et locorum concauitatibus resonans. Et
 inter has, quae minores sunt uocantur **Tetrigometrae**, hoc est cicadarum matres:
 τέτριξ enim cicada dicitur, μήτηρ mater. Sed illae magis canorae sunt. In utroque
 genere mares cantant, feminae silent. In oriente iis homines uescuntur, praesertim
 Parthi, licet opibus abundant. Ante coitum mares praefertur; post coitum, feminas. 10
 Sola cicada ex omnibus quae uiuunt sine ore est; pro eo aculeatum quidam in pectore
 habet, linguae simile, quo rorem lambit, et pectus ipsum fistulosum, quo uocem
 emittit. Excitatae cicadae, qum subuolant, humorem emittunt, quod argumentum est
 rore eas ali. Quidam duo alia genera earum faciunt, **Surculariam**, quae grandior est,
 et **fru-** (c. 389) **mentariam**, quam alii **auenariam** uocant, quoniam simul cum
 15 frumentis arescentibus apparet. Cicadae non nascuntur ubi rariae arbores sunt. In
 Rhegino agro silent omnes; in Locrensi ultra flumen cantant.

281 Formicae quoque uermes sunt et ex pusillis uermibus nascuntur. Conduunt
 aestate cibos qui hyeme sufficiant. Si quis onera quae gerunt corporibus earum com-
 paret, iudicabit nulli animali secundum portionem uires esse maiores. Morsu minora
 onera gestant. Maiora auersae postremis pedibus impellunt. Semina conduunt semirosa 5
 ne rursus (f° 242r) in fruges exeant. Madefacta imbre ad solem proferunt atque
 exiccant, deinde reponunt. Operantur et noctu plena luna. Interlunio cessant. Scilices
 itinere earum attriti spectantur et in opere semitae factae, tantum in omni re potest
 quantulacunque sedulitas! Sepeliuntur inter se, quod nulli alteri animali praeter
 hominem accidit. Aliquando penatae reperiuntur. **Indicae formicae** cornua habent. 10
 Egerunt aurum ex cauernis terrae in regione septentrionalium Indorum, qui **Dardae**
 uocantur; colorem felium habent, magnitudinem Aegypti luporum. Aurum ab iis
 hiberno tempore erutum Indi per aestatem furantur, illis propter feruorem solis in
 cuniculis latentibus, quae tamen odore sollicitatae prouolant et crebro raptores lace-
 rant, quamuis uelocissimis camelis fugientes. Tanta est eius animalis cum amore auri
 15 feritas atque pernicitas! Ob eam causam raptores ferinas carnes per diuersa loca
 disponunt ut illis distractis auri strigmenta tuti asportent, quae fusionis ignari aduenis
 mercatoribus uendunt. Est et genus formicarum uenenatum quod á fugiendo sole **so-**
lifuga nominatur. Concitatur enim acrius feruore solis, ideo que eum fugit quantum
 potest. Non nouit eas Italia. **Betica Solpugas** appellat. **Lucanus**: Quis calcare tuas metu-
 20 Austri cornu appellatur, qui formicae dicuntur et genitalia sursum uersa habent,
 colorem aureum; glabriores sunt Aegyptiis.

280,5 cf. Pap. uel Balb. *eco* | 6 et 7-9 cf. Plin. *nat.* 11,92 uar. | 10-11 cf. Plin. *nat.* 11,93 |
 12-16 cf. Plin. *nat.* 11,94-95 | **281,1** et 2-4 cf. Plin. *nat.* 11,108 | 4-6 cf. Plin. *nat.* 11,109 | 6-9 cf.
 Plin. *nat.* 11,110 | 9-15 cf. Plin. *nat.* 11,111 | 15-17 cf. Strab. [ex G.G.] 15,1,44 | 17 et 17-18 cf.
 Plin. *nat.* 29,92 uar. ex Cic. | 17 et 18-19 cf. Sol. 4,3 | 18 cf. P. Fest. 300 | 19 cf. Plin. *nat.* 29,92 uar.
 | 19-20 Lucan. 9,837 uar. | 20-22 cf. Strab. [cf. G.G.] 16,4,15

280,5 est] cum v || 6 quae om. v || 7 dicitur om. v || 10 quiddam oa (recte) || 12 emittunt U a.c. ||
 cicadae add. in mg. U² || 15 ranae o || **281,1** pusilibus ova || 6 Inter Iunio v || 10 hae gerunt a || 11 his
 ova || 15-17 Ob eam — uendunt add. in mg. inf. U² || 15 canes v || 17 et om. v || fugendo v || solem
 ova || 20-22 Item — aegyptiis add. in mg. inf. U² || 20 idem va || 21 Astri v || post qui del. tres aut
 quattuor litteras U²

282 **Scorpius** quoque siue **Scorpio** uermis est uenenosus eo importunior caeteris quod grauiore supplicio afficit, lenta morte triduo conficiens. Ictus eius feminis laetalis est, praesertim uirginibus, uiris tantum matutino tempore, priusquam aliquo fortuito ictu ieiunum uenenum emittat. Id in cauda habet; ferit semper obliquo ictu. Nec unquam deest uenenum medio die, qum feruet solis ardoribus, nec qum sitit semper inexplebilis potu. In Africa pennas habet; non ferit manus palmam nec nisi pilos attigerit. Ipse suae plagae impositus aut assus in cibo sumptus aut potus in duobus cyathis meri lenit dolorem. Foetum suum deuorat, unum tantum relinquens solertissimum, qui se in matris clunibus includens á cauda et á morsu se tutum facit.

283 **Scorpius** quoque caeleste signum est. Nam qum forte **Orion** inter uenandum Dianae dixisset se quicquid ex terra oriretur facile interficere posse, ferunt terram ea temeritate permotam scorpionem produxisse, qui necaturus Orionem uidebatur. Iouem autem utriusque audaciam admiratum Scorpionem in caelo collocasse, ut documento mortalibus esset nulla re esse nimis fidendum. Quapropter Dianam, cui ob uenationis studium carus erat Orion, ab Ioue postulasse ut idem sibi petenti beneficium daret quod Terrae ultro tribuisset. Quo circa Iouem ita constituisse ut oriente Scorpione Orion occidat. Huius Scorpionis chelae ita premuntur ab aequinoctiali circulo ut eum sustinere uideantur. **Chelae** autem scorpionum et cancrorum brachia dicuntur. **Virgilius**: Qua locus Erigonen inter Chelas que sequentes. (f° 242v) Cauda autem contingit hyemalem circulum. Occidit inclinato capite; oritur erectus á Chelis. In his stellas habet binas in singulis; in fronte tris; inter scapulas totidem; in uentre duas; in cauda quinque; in ipso cacumine, quo uidetur percutere, duas.

284 Item **Scorpio militare instrumentum** est, quod uulgo (c. 390) nunc balistam uocant, ita dictus quod paruis ac subtilibus spiculis inferat mortem, siue quod Scorpionis similitudinem habeat, qum arcus hinc atque hinc chelarum similitudinem prae se ferant, spiculum caudae. **Balista** uero funibus et neruis tenditur et maiora spicula multo longius iactat; emittit etiam in nauali bello sagittas oleo incendiario, stuppa, sulphure et bitumine obuolutas atque ardentes, quae tabulas pice unctas et resina repente succendunt. **Ouidius**: Quam graue balistae moenia pulsat onus. Á balista fit uerbum **exbalisto**, quod est decipio, circumuenio. **Plautus**: Ego hunc communem meum atque nostrum omnium hostem exbalistabo lepide. Item balistarium locus in quo sita est balista. **Idem**: Intenta balista est probe, quam ego haud multo post emittam é balistario. **Balista** ἀπό τοῦ βάλλαειν dicta est, hoc est á iaciendo. Scorpionem quidam **arcubalistam** uocant.

285 Est etiam **Scorpius herba** semen habens ad similitudinem caudae scorpionis, folia pauca. Valet aduersus animal nominis sui. Hanc herbam **Theophrastus** ne-

282,1-4 cf. Plin. nat. 11,86 | 4 cf. Plin. nat. 11,87 | 5-6 cf. Plin. nat. 11,88 uar. | 6-8 cf. Plin. nat. 29,91 | 8-9 cf. Plin. nat. 11,91 | 283, 1-8 cf. Hyg. astr. 2,26 | 8-9 cf. Hyg. astr. 3,25 | 10 Verg. georg. 1,33 uar. [ap. Seru.?] | 10-13 cf. Hyg. astr. 3,25 | 284,1-2 cf. Veg. 4,22 | 3-4 ex Tert. scorp. 1,1-2 ? | 4-5 cf. Veg. 4,22 | 5-7 cf. Veg. 4,44 | 7 Ou. trist. 1,2,48 | 8-9 cf. Plaut. Pseud. 584-585 uar. | 10 cf. Plaut. Poen. 201-202 [uar.?] | 10-11 cf. Isid. orig. 14,6,44 uel 18,10,2 ? [et al.] | 11 cf. Veg. 4, 22 | 285,1-2 cf. Plin. nat. 22,39 ex Theophr. hist. pl. 9,18,2 | 2-3 Theophr. hist. pl. [Th. G.] 9,13,6

282,6 in exemplis v || habet om. ova || 7 Ipsae v || 283,5 nimis] minus ov || 10 Erigonen v || 284,5 emitti v || 7 Ouidius — onus add. in mg. U² || 9 balistarium U p.c. || 10 aut v || multum ov || balistrario U a.c.

pam uocat, quod **nepa** scorpionum apud Graecos significat. Quamuis enim aliqui putauerint nepam camarum esse, decepti eo quod apud **Plautum** scribitur: Retrouerum cedam, imitabor nepam. Constat tamen nepam scorpionum esse, qui et ipse aliquando retrogreditur mordendi gratia. **Cicero**: Serpere angues, natate anaticulas, uolare merulas, cornibus uti uidemus boues, nepas aculeis, suam denique cuique naturam esse ad uiuendum ducem. Item **Scorpiuros** alia herba est, quam etiam **heliotropium** nominant, á nobis qum de sole disseremus dicenda.

286 Est et alius uermis locustae similis, sine pennis, qui **Trixalis** graece uocatur; latinum nomen non habet. Item **Tipula** uermis est sex pedes habens, sed tantae leuitatis ut super aqua currens non desidat. **Plautus**: Neque Tipulae leuius pondus est quam fides lenonia. Quidam etiam leontophonon exiguum uermem esse dicunt, cuius cinis cum carne in cibo datus leonem necat, quod falsum esse inferius ostendemus. Item **Gurgulio** uermis exiguus, de quo superius diximus, frumenta in horreis satis ue deuorans, dictus ita ob paruitatem, quod nihil aliud sit quam guttur. **Virgilius**: Populat que ingentem farris aceruum Gurgulio. Item Gurgulio appellatur uia patens et ueluti fistula quaedam á naribus ad pulmonem constans ex cartilagine et carne, per quam spiritus meat ac remeat. Et haec spiritalis fistula dicitur, sicut alia fistula quae ab ore ad uentrem transit gula; et cibalis fistula appellatur constans neruo et carne.

287 Item **Salamandra** est uermis inter omnia uenenata maximum scelus. Caetera enim singulos ferunt. Salamandra populos necare pariter impruidos potest. Nam si arbori irrepserit, omnia poma inficit ueneno et eos qui ederint interimit. Idem facit si in puteum cadat. Saliua eius quacunque parte corporis uel in pede imo respersa omnis in toto corpore defluit pilus. Est autem animal lacerti figura stellatum, nunquam nisi magnis imbribus proueniens et aestate deficiens, cui tantus rigor ut ignem tactum extinguat, non alio modo quam glacies. Á subibus tamen sine nocumento manditur.

288 Item uermis est **lacerta** cuius duo genera. Altera est maior; haec lacerta uiridis dicitur. Altera minor; hanc quidam **Zignyda**, alii **chalciden** uocant. In utroque genere mas dicitur **Lacertus**. **Virgilius**: Nunc uirides etiam occultant spineta lacertos. Lacertus etiam brachium in homine dicitur; á quo fit (f° 243r) **lacertosus**, hoc est robustus ac ualidis lacertis. Lacertus etiam piscis est, de quo inferius dicemus. Lacertam ore parere uulgu existimat, quod **Aristoteles** negat. Constat tamen eas non incubare, oblitas quo sint loco enixae, quoniam huic animali nulla memoria est. Itaque catuli earum per se erumpunt.

289 Ranas quoque quidam parum proprie inter uermes adnumerant. Multa earum genera. Sunt **ranae terrestres**, licet in dulcibus aquis uiuant. Sunt et **marinae**. In

285,3-5 et **6-7** cf. Non. 145 (cf. Plaut. *Cas.* 443 uar.; cf. Cic. *fin.* 5,42 uar.) | **8-9** (**325** et c. 450,12 sqq.) cf. Plin. *nat.* 22,60 ? | **286,1-2** cf. Plin. *nat.* 30,49 | **2-4** cf. P. Fest. 366 (Plaut. *Pers.* 244) | **4-5** cf. Sol. 27,21 ex Plin. *nat.* 8,136 | **5** cf. c. 598,47 | **5-7** cf. 2,333 | **7-8** cf. Varr. ap. Seru. [= Isid. *orig.* 12,8,17] et *georg.* 1,185-186 uar. | **8-11** cf. Lact. *opif.* 11,5 et 7-10 | **287,1-5** cf. Plin. *nat.* 29,74-75 | **5-7** cf. Plin. *nat.* 10,188 uar. | **7** cf. Plin. *nat.* 29,75 | **288,2** cf. Plin. *nat.* 29,102 [uar.?] | **3** Verg. *ecl.* 2,9 | **5** cf. 1,247 ? | **6-8** cf. Plin. *nat.* 10,187 (cf. Arist. *hist. an.* 5,33 558A) | **289,1** cf. ? | **2** ex Arist. *hist. an.* 1,1 487A + 8,2 589A ? | **2-5** cf. Plin. *nat.* 9,143

285,5 caedam v || **6** retrogreditur ova || **286,2-11** Item — carne add. in mg. inf. U² || **4** leontophonon a -phonen a || **7** dicta v || nil a || **9** ex om. ova || post ex del. ossibus flexuosis ac mollibus quasi ex anulis in ... modum in uicem compactis et cohercentibus et add. in mg. cartilagine et carne U² || **10** post ad del. duas litteras U² || **287,1** scelus] succus v || **2** in prouidos v || **4** imo] vno ov || **5-7** est — glacies add. in mg. U² || **5** autem om. a || **288,6-8** Lacertam — erumpunt add. in mg. U² || **8** eorum ova || **289,1** proprie om. ova

mari rana (c. 391) piscatrix dicitur quoniam eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit, atque ita assultantes pisciculos pertrahit, donec tam prope accedant
 5 ut assiliat. Mares, dum feminas ad coitum cient **ololygones** uocantur, ut supradiximus. É terrestribus quaedam in uepribus tantum uiuunt; ob id á rubis **rubetae** appellatae. Graeci **phrynos** uocant. Maximae omnium geminis ueluti cornibus, plenae ueneficiorum. Tradunt ossiculo eius quod est in dextro latere in aquam feruentem delecto statim uas refrigerari, nec postea feruere nisi exempto, et é contrario aliud
 10 esse in sinistro latere, quo delecto feruere aqua uideatur; id **apocynon** uocari, quoniam canum impetus eo cohibeantur. Aliae inter harundines frutices que uersantur; ob id á calamis dictae **calamitae**. Hae inter omnes et minimae sunt, et uiridissimae, et á quibusdam **Diphthitae** nominantur. Sunt etiam sine uoce et, si hauriantur, uentres boum distendunt. Est et rana parua arborem scandens et ex ea **uociferans**, in
 15 cuius os si quis expuat ipsam que dimittat, tussi liberari dicitur. Tradit **Democritus** quod, si quis extrahat ranae uiuenti linguam, nulla alia corporis parte adhaerente, ipsa que dimissa in aqua illam imponat supra cordis palpitationem mulieri dormienti, quaecunque interrogauerit, uera responsuram.

290 Inter uermiculos postremo apes quoque ponunt, et certe uermiculi sunt dum nascuntur; ideo apes dictae, quod sine pedibus sunt. **Virgilius**: Trunca pedum primo. Quamuis aliqui apes ab eo dictas uolunt, quod se pedibus inuicem tenent. Ab hoc fit diminutiuum **apecula** siue **apicula**, quoniam apes et **apis** in nominatiuo dicimus. Et
 5 **apiarium**, locus in quo apes tenentur, quod et **aluearium** dicitur, ab alueorum multitudine. Et **mellarium** á melle; et á melissis, hoc est apibus, **mellisson**.

291 Et **apium** herba, quam Graeci **selinon** uocant, cuius plura genera. Quod enim sponte in humidis nascitur **helioselinum** uocatur: "ελιος enim dicitur palus. Vno folio est, nec hirsutum. Rursus in siccis **hipposelinum**, quo equi libenter uescuntur, pluribus foliis est, simile helioselino; id et **petroselinum** et **olus atrum** siue
 5 **olisatrum** nuncupant, ut supra ostendimus. Tertium **oreoselinum**, quasi montanum apium, cicutae (f° 243v) foliis, radice tenui, semine aneti, minutiori tamen. His ferè omnibus apes uescuntur. Item ab apibus **apiastrum**, quod non est siluestre apium, ut **Valla** scripsit, sed herba quae á melissis **melissophyllon** appellatur, hoc est apum folium. Et á melle dicitur **mellitena**; nullo magis flore gaudent apes. Copia istius
 10 facillime examina continentur, et si ea perungantur aluearia, non fugiunt apes. In Sardinia haec herba uenenata est.

292 Item ab **apis** **Apiarius** deducitur, qui curam apium habet et alueos tenet. **Plinius**: Prouentum enim sperant apiarii large florescente thymo. Et **apiana**, uua praedulcis

289,5-6 (2,514) cf. Plin. nat. 11,173 | 6-11 cf. Plin. nat. 32,50-52 | 11-12 cf. Plin. nat. 32,122 | 13 cf. Plin. nat. 32,70 uar. | 13-14 cf. Plin. nat. 32,75 | 14-15 cf. Plin. nat. 32,92 | 15-18 cf. Plin. nat. 32,49 uar. (Democr.) | 290,2-3 cf. Seru. georg. 4,257 (georg. 4,310) et al. | 3 ex Prisc. gramm. II,241,7-8 et 242,1-4 ? | 6 ex Varr. rust. 3,16,12 [ap. Gell. 2,20,9 ?] | 291,1-2 et 3 et 4 cf. Plin. nat. 19,123-124 | 4-5 cf. 2,9 | 5 et 6 cf. Plin. nat. 19,124 | 7-8 cf. Plin. nat. 20,116 ex Hyg., uel 21,53 uel Varr. rust. 3,16,10, et Valla eleg. 1,5 | 9-10 cf. Plin. nat. 21,149 | 292,2 cf. Plin. nat. 21,56 | 2-3 cf. Isid. orig. 17,5,20 potius quam Plin. nat. 14,24

289,4 tam U : eam ova || 7 maxime v || 9 ferueri ov || 10 sinistro U || 290,4 ante apes add. et ova || dicimus in nominatiuo ova || 5 in quo a. t. Apiarium l. v || 6 Mellission v || 291,1 Selion v || 2 έλος ο ελος v έλος a (recte) || 4 atrum U p.c. || 8 melissophyllon U lemma : melissephyllon U melissephyllon ova || 8 apium ov || 9 ipsius a || 10 purgantur ova

quam praecipue insectantur apes, uespae muscae que. Nunc uulgo á muscis **muscatula** dicitur. Graeci **Sticam** uocant. Item ab ape **apiastra**, auis apes comedens, quae
 5 **merops** etiam uocatur, genitores suos reconditos pascens, pallido intus colore pennarum, superne cyaneo, priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedum defossa altitudine. **Virgilius**: Meropes aliae que uolucres. Manifestus hic **Seruii** error notatur, qui meropem inquit uiridem esse et uiridiores pennas habere.

293 Creantur autem **apes ex bobus**, sicut **crabones ex equis**, fuci ex mulis, **uespae ex asinis**. Conduuntur apes á uergiliarum occasu, nec ante fabas florentes ad opera et labores exeunt. Quum per caelum licet, nullus operi perit dies. Primum
 5 **fauos** construunt, hoc est cellulas domos que, á fouendo dictos, quod in his sobolem fouent, fingunt primo cera, dehinc melle implent. Ceram ex floribus faciunt, quae, quanto iocundiore materia composita est, tanto in hac meliorem mella qualitatem accipiunt. Melligenem capiunt é lachrimis arborum quae glutinum pariunt, ut salicis, ulmi, (c. 392) arundinis succo, gummi, resina. His primum alueum intus totum, ut quodam tectorio illinunt, et aliis amarioribus succis, ne aliarum bestiarum auiditates
 10 iis noceat; his fores quoque latiores circumstruunt.

294 **Melligo** haec uocatur. Primum fundamentum operis dicitur **metys**, hoc est purgamentum cerae ex quo partem aluei priorem apes illinunt. Secundum **pissoce-ron**, ex cera et pice, siue gummi siue rhesina mistum, unde nomen habet. Graeci enim $\pi\acute{\iota}\sigma\sigma\alpha\nu$ picem uocant, $\kappa\eta\rho\delta\omega\nu$ ceram. Tertium **propolis** dictum, hoc modo quasi
 5 suburbanum, quod ante alueum sit: Propolin, **Varro** inquit, uocant quod apes faciunt ad foramen introitus, porrectum in alueum, maxime aestate. Quam rem etiam nomine eodem medici uocant in emplastris; propter quam rem etiam carius in sacra uia quam mel uenit. Est autem propolis fauorum stabilimentum qua omnes frigoris aut iniuriae aditus obstruuntur, odore etiam usque adeo graui ut (f° 244r) quidam pro galbano utantur.

295 Post haec conuehitur **Erythace**, quam alii **sandaracam**, alii **cerinthum** nominant. Hic est apum, dum operantur, cibus, qui saepe in fauorum inanitatibus sepositus inuenitur, saporis amari, sed plenus humoris. Gignitur autem rore uerno ex arborum succo. **Varro**: Erythacen uocant, qua fauos extremos inter se conglutinant, quod est aliud melle propoli. Itaque in hoc uim esse illinendi. Quo circa examen ubi uolunt considerare, eum
 5 rimum aliam ue quam rem oblinunt hoc admixto apiastro. **Aristoteles**: Aggerunt apes suis cruribus ceram atque erythacen. **Idem**: Sed recondunt aliud quoque cibarii genus, cui durities cerae proxima, quod $\sigma\alpha\nu\delta\alpha\rho\acute{\alpha}\chi\eta\nu$, hoc est sandaracam, non nulli appellant. **Idem**: Habent etiam quo secundo cibo alantur, quod $\kappa\acute{\eta}\rho\iota\nu\theta\omicron\varsigma$, hoc <est> cerinthus, uocatur. Verum hoc deterius est, et dulcedine
 10 prope ficus. Nam et **cerinthe** herba est, folio candido, incuruo, cubitalis, capite conca-

292,4 cf. Plin. nat. 19,81 uar. | 4-5 cf. Seru. georg. 4,14 | 5-7 Plin. nat. 10,99 | 7-8 Verg. georg. 4,14 et Seru. | 293,1-2 cf. Isid. orig. 12,8,2 [et Balb.] ex Seru. Aen. 1,435 ex Plin. nat. 11,70 | 2-4 cf. Plin. nat. 11,13-14 | 4 cf. P. Fest. 88 | 4-5 cf. Plin. nat. 11,14 | 7-10 cf. Plin. nat. 11,14-15 | 294,1 cf. Plin. nat. 11,16 uar. | 1-2 cf. Arist. hist. an. 9,40 624 A | 2-3 et 4 cf. Plin. nat. 11,16 | 5-7 cf. Varr. rust. 3,16,23 | 8-9 cf. Plin. nat. 11,16 | 295,1-3 et 3-4 cf. Plin. nat. 11,17 uar. | 4-6 cf. Varr. rust. 3,16,23 | 6-7 cf. Arist. hist. an. 5,22 554A | 7-8 cf. Arist. hist. an. 9,40 626A | 8-10 cf. Arist. hist. an. 9,40 623B | 10-11 cf. Plin. nat. 21,70

292,3-4 Muscatula u. a. m. v || 7 Serpii v || 293,4 iis ova || 5 cæram v || 9 alii ova || 10 noceat U ov uocant a || 294,1 Metys Primum f. o. d. v || 3 mixtum ov || 5 fit v || 295,2 apium a || 4 erythacem a || 6 quam om. a || admixto ov || 9 est om. U

uo, mellis succum habente. Erythace á coloris rubedine dicitur. Graece enim ἐρυθμα rubor appellatur.

296 Cera ex omnium arborum satorum que floribus confingitur, excepto rumice et chenopode herbis, quarum prima uulgo nota est. Secunda effigiem habet pedis anserini. Aristomachus Solensis tanto apum amore flagrauit ut duodequadraginta annis nihil aliud fecerit. Hyliscus quoque Thasius usque adeo has in desertis coluit ut Agrius, hoc est agrestis, fuerit cognominatus. Apes intra sexaginta passus opus suum faciunt, consumptis autem in proximo floribus; speculatores ad pabula ulteriora transmittunt. Noctu deprehensae in expeditione, supinae excubant, ut alas á rore defendant. Interdiu stationes ad portas faciunt more castrorum. Noctu usque ad auroram quiescunt donec una excitet omnes duplici aut triplici bombo quasi tuba aut cornu aliquo. Tunc cateruatim prouolant, si dies futurus est quietus. Ventos enim imbres que praediinant, et tunc continent se tectis. Qum ad opera processere, aliae flores aggerunt pedibus, aliae rorem ore. Adolescentiores ad haec opera exeunt et supradicta conuehunt. Seniores intus operantur et aduecta disponunt. Quae flores portant, prioribus pedibus onerant femora, pedes priores rostro, et onere graues remeant. Excipiunt eas ternae aut quaternae, atque exonerant. Singulae praeterea sua officia habent. Aliae construunt; aliae poliunt; aliae suggerunt; aliae ex eo quod allatum est comparant cibum; neque enim separatim uescuntur, ne operis aut cibi aut temporis inaequalitas fiat. Primos ferè tres ordines inanes struunt ne promptum sit quod inuit furantem. Nouissimi maxime melle (f° 244v) implentur. Dum uehunt, secundos captant flatus. Si procella oriatur, apprehensis pediculo lapillis se librant. Saepe etiam lapillum in humeros imponunt. Laborantes miro studio obseruant; cessantium inertiam notant, castigant, saepe etiam morte puniunt. Omnium animantium mundissimae sunt; amoliuntur é medio cuncta, nullas que inter opera spurcitas relinquunt. Excrementa operantium intus unum congesta in locum diebus turbidis, et quando ab opere cessant educunt. Qum aduesperascit, minus ac minus in alueo obstrepunt, donec una circumuolet eodem quo excitauerat bombo, quasi somnum indicens instar castrorum. Tunc repente omnes silent. Domos primum plebeius aedificant, deinde regibus. Si prouentus largior speratur, etiam fucis hae cellarum minimae sunt, sed ipsi maiores apibus.

297 Sunt autem fuci sine aculeo, uelut imperfectae apes nouissime que á fessis et iam emeritis inchoatae, serotini foetus et quasi seruitia uerarum apium. Alimenta non congerunt, sed ab aliis conuecta consumunt. Ad procreationem tamen sobolis conferre aliquid uidentur, insidentes seminibus quibus apes figurantur. Itaque ad fouendam et educandam natam prolem familiarius admittuntur. Exclusis deinde pullis extra tecta perturbantur. Virgilius: Ignauum fucos pecus á praesepibus arcent. Multae apes singulos

296,1-2 cf. Plin. nat. 11,18 uar. | 3-5 et 5-8 cf. Plin. nat. 11,19 uar. | 8-12 cf. Plin. nat. 11,20 uar. | 12-13 et 13-15 cf. Plin. nat. 11,21 | 15-18 cf. Plin. nat. 11,22 | 18-21 cf. Plin. nat. 11,24 uar. | 21-25 cf. Plin. nat. 11,25 | 25-29 cf. Plin. nat. 11,26 | 297,1-2 cf. Plin. nat. 11,27 | 2-6 cf. Colum. 9,15,2 | 6 Verg. georg. 4,168 ex Colum. | 6-7 cf. Plin. nat. 11,28

295, 11 ορύθημα ο ερυθμα ν ἐρύθημα α (recte) || 12 robur α || 296,7 alias ν || 8 Interdum ν || 10 tum va || 17 separatim U p.c. sepe- ο || 23 amolluntur ov || 25 minus² om. ν || 26-27 sonum ν || 297,3 propriationem ν

fucos aggressae trucidant. Quidam tamen fucos proprium genus esse existimant, quemadmodum ex eodem genere **fures**, lata alio ad furandum pronos, ita appellatos quia furtim deuorent mella. Alii fucos ex apibus fieri putant. Aculeum enim apibus uentri insertum esse qui si ad unum ictum infixus fuerit, illa<s> statim emori, sed
 10 qum intantum fuerit adactus ut intestinum sequatur. Sic fucos ex apibus fieri, nec mella facere ueluti castratis uiribus, sed sola frequentia foetui prodesse.

298 Fucus etiam herba est quae graece **phycos thalassion**, latine **fucus marinus** dicitur. Tria eius genera: latum; et alterum longius quadamtenus rubens. Tertium, crispis foliis, quo in Creta uestes tinguntur. A nostris etiam **alga** dicitur, et tertium genus **Alga rufa** appellatur. Ab hoc **fuc**o uerbum deducitur, et passium
 5 eius fucor, quod est coloro et coloror. Vnde **fucatae** mulieres dicuntur quae uel medicamentis quibusdam colorantur, uel uitia corporis inductis coloribus tegunt. Et **fucus** color ipse siue medicamentum dicitur. **Plautus**: Vitia corporis fucoculcut. **Virgilius** Fucum pro cera posuit, quae ex diuersorum colorum floribus colligitur: Fucoculcut et floribus oras explent. Fucus etiam pro fraude metaphorice ponitur, in qua ueritas
 10 occultatur. **Terentius**: Et per alienas tegulas uenisse clanculum per impluuium Fucum factum mulieri. Hinc **fucilis** res falsa dicitur, et quasi fucata.

299 Foetus quomodo progenerent apes, magna est inter eruditos contentio. Nunquam enim uisus est apum coitus. Multi existimauerunt compositis floribus aptissime confici. **Virgilius**: Illum adeo placuisse apibus mirabere morem. Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes In uenerem soluunt aut foetus nixibus aedunt, Verum ipsae é foliis natos et sua-
 5 uibus herbis Ore legunt ipsae, regem paruos que quirites Sufficiunt auras que et cerea regna retingunt. Alii coitu unius qui rex dicitur generari apes existimant; hunc esse solum marem, praecipua magnitudine, ne fatiscat, ideo que foetum sine eo non edi, apes que reliquas non tanquam duces, sed tanquam marem feminas comitari. (f° 245r) Sunt autem Reges maiores paulo quam caeteri et oblongi, rectoribus cruribus, sed minus amplis
 10 pennis, pulchri coloris et nitidi, leues que ac sine pilo. Dubium an careat aculeo, maiestate tantum armatus, an aculeum quidem ei natura dederit, sed usum eius negarit, quod regem decet clementem esse, nec arma, nisi per ministros, ubi ius postulat, exercere; hoc certe constat regem aculeo non uti. Mira plebis circa eum obedientia. Qum procedit, una est totum examen circa eum conglobatur, cingit, tuetur; uideri ab
 15 aliquo non sinit. Aliis temporibus, qum plebs in labore est, ipse opera intus circuit, exhortari similis, solus que immunis. Satellites quosdam et quasi lictores circa se continue habet qui imperata (c. 394) faciant. Nunquam nisi migraturo examine foras exit. In procedendo se quaeque proximam illi cupit esse, et in officio conspici gaudet;

297,7-9 cf. Plin. nat. 11,57 | 9-12 cf. Plin. nat. 11,59-60 | 298,1-3 cf. Plin. nat. 26,103 | 4 ex Plin. nat. 1,27,25 uel 27,42 ? | 7-9 cf. Seru. (Plaut. Most. 275 uar.) et georg. 4,39-40 | 9 cf. Don. Eun. 589 ? | 10-11 Ter. Eun. 588-589 uar. | 11 cf. P. Fest. 92 | 299,1-3 cf. Plin. nat. 11,46 uar. | 3-5 Verg. georg. 4,197-202 uar. | 6-8 cf. Plin. nat. 11,46 | 8-10 cf. Colum. 9,10,1 | 10-11 cf. Plin. nat. 11,52 | 12-13 ex Sen. clem. 1,19,1-6 ? | 13-20 cf. Plin. nat. 11,53-54

299,9 deurant ova || 10 illa U ov || 298 add. in mg. inf. U² || 1 φ ὄκος θαλάσσιον a || 4 Fucoculcut uerbum Ab hoc v || 4-5 post deducitur del. quod est et add. in mg. inf. dextr. et passium — coloro et U² || 5 coloror] -o U² a.c. || Vnde d. Fucatae m. v || 11 Futilis v || 299,5 post herbis add. et a || 5 refigunt ova || 9 caetera a || 10-11 in aestate ov || 15 intus opera ova || 16 exhortanti ova (recte ?)

20 fessum subleuant humeris, fatigatum ex toto portant. Vbi ille consedit, omnes castra metantur. Rege defuncto maeret plebs ignauo dolore; non cibos conuehit, non exit, tristi tantum murmure circa corpus conglobatur; tandem fame moriuntur. Quum uero alias apes defunctas educunt, tristitiam quandam ostendunt, et funerantium more comitantur exequias. Color regis melleus est, quasi electo flore ex omni copia factus, neque uermiculus nascitur, ut caeterae apes, sed statim penniger est.

300 Caeterae, quum formam capere coeperunt, **nymphae** appellantur. **Aristoteles**: οὐχ' ἅμα δὲ ἐν πᾶσι τοῖς κυπῆταιοῖς ἔνεστιν ὁ γόνος, ἀλλ' ἐνίοις μὲν ἤδη μεγάλη ἔνεστιν, ὥστε καὶ πέπτεισθαι, ἐνίοις δὲ νύμφαι, ἐν τοῖς δὲ σκώλακες ἔτι. Hoc est: non aequus in omnibus alueis foetus: in quibusdam enim magni iam sunt ut uolare queant, 5 in aliis nymphae, in aliis etiam uermiculi. **Sirenes** et **Cephenes** imperfectae apes sunt et inutiles operi, nisi quod multitudine, quae ad calorem multum confert, foetus adiuuant. Quo enim maior eorum turba est, eo maior fit prouentus. **Aristoteles**: Foetus apum, Sirenium et Cephenum albi quandiu uermiculi sunt, postquam creuere fiunt apes, Sirenes et Cephenes. **Clerum** abortum apium esse **Plinius** scribit, quum foetum morbo aut ignauia aut naturali infecunditate non eduxere. In quo certe miror Virum alioquin doctissimum errasse: clerum uermiculum esse constat nocentem aluearibus. **Aristoteles**: Examina infestantur clero. Sic enim uocant uermiculos qui in pauimento nascuntur, ex quibus crescentibus uelut aranea abducitur alueo et faui clerie pereunt. Hinc morbus quoque eiusmodi clerus uocatur, hoc est (f° 245v) fauus cum foetu putrefactus. Quum uero alia causa, utputa morbo aut ignauia 10 aut infecunditate naturali foetum non peragunt, **Blapsigonia** dicitur, quasi prolis detrimentum, ἀπὸ τοῦ βλάπτω, quod noceo est, et γόνος, foetus.

301 Quum deficit alicuius aluei cibus, impetum in proximos rapinae studio faciunt; at illae contra dirigunt aciem. Et aliis quoque causis saepenumero dimicant: duo imperatores acies instruunt, utroque suos euocante commilitones; quae dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota dirimitur. **Virgilius**: Hi motus animorum atque haec certamina tanta, Pulueris exigui iactu compressa quiescent. Gaudent plausu ac tinnitu aeris, atque euocantur. Postquam effecto opere et educto foetu functae sunt omni munere, exercitationem nihilominus solennem habent, spatiatiae que in aperto et gyris in alto aeditis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longissima septem annorum est. Aluei nunquam ultra decennium durasse produntur. Sunt qui mortuas, si intra tectum hyme seruerunt, deinde sole uermo torreantur ac ficulneo cinere toto die foueantur, reuiuiscere existiment. Quando uero in totum ammissae sunt, uentribus bubulis recentibus cum fimo obrutis, uel, ut **Virgilius** scribit, iuuenorum corpore exanimato reparantur. Odere foedos odores, et infectos fugiunt procul. Itaque unguenta redolentes infestant.

299,20-21 cf. *Plin. nat.* 11,64 | 21-23 cf. *Plin. nat.* 11,63 | 23-24 cf. *Plin. nat.* 11,48 | 300,1 cf. *Plin. nat.* 11,48 | 2-3 *Arist. hist. an.* 5,23 555A uar. | 5 cf. *Plin. nat.* 11,48 uar. | 5-7 cf. *Plin. nat.* 11,27-28 | 8-9 cf. *Arist. hist. an.* 5,22 554A [uar.?] | 9-10 cf. *Plin. nat.* 11,50 uar. | 11-13 cf. *Arist. hist. an.* 8,27 605B | 13-14 cf. *Arist. hist. an.* 9,40 626B | 14 et 15 cf. *Plin. nat.* 11,64 | 301,1-4 cf. *Plin. nat.* 11,58 | 4-5 *Verg. georg.* 4,86-87 | 5-8 cf. *Plin. nat.* 11,68 | 8-11 cf. *Plin. nat.* 11,69 uar. | 11-12 cf. *Plin. nat.* 11,70 (cf. *Verg. georg.* 4,284) | 13 cf. *Plin. nat.* 11,61

299,19-20 castrametantur o castramentantur va || 300,3 πέπτεισθαι o πεπτεισσαι v πέττεισθαι a || σκώλακες v σκώληκες a (recte) || 5 et add. U² || 8 apium a || alibi v || 10 alioqui a || 13 obducitur ov || cariae v || 301,6 frustae sunt v || 8 alueum ova || 8-9 unquam v || 9 producta a || 12 obrutis v

302 **Vua** in apibus dicitur quando examen conglobatum Botri instar dependet.

Virgilius: Hic uero subitum ac dictu mirabile monstrum Aspiciunt, liquefacta boum per uiscera toto Stridere apes utero et ruptis efferuere costis, Immensas que trahi nubes atque arbore summa Confluere, et densis uuam dimittere ramis. **Seruius:** Vuam dimittere, idest in morem uuae Botryonem defluere, quod Graeci dicunt βοτρυδών. **Columella:** Deinde cum examen glomeratum in proximo frondentis arbusculae ramo conseriderit, animaduertito an totum examen in spetiem unius uuae dependeat. **Iuuenalis:** Sollicitus tanquam lapides effuderit imber, Examen que apium longa conseriderit uua. **Plynius:** Tunc ostenta faciunt (c. 395) priuata ac publica uua dependente in domibus templis ue saepe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis; tum etiam suauitatem illam praedulcis eloquii portendentes. Graeci quoque hoc ipso loquendi modo utuntur: βοτρυδών ἐξηρηθῆσαι τὰ σμήνη.

303 **Cera** est quae fit expressis fauis et auro purificatis. Optima est quae **punica** uocatur, omnium candidissima. Proxima, quae maxime fulua. Nomen á graeco habet: κήριον enim Graeci fauum uocant, κήριον cereum. Nigrescit addito cartharum cinere, sicut anchusa admista rubet. Cera ali- (f° 246r) quando pingere maiores nostri solebant. Quapropter et tabellae ita pictae **caerae** uocabantur. **Ouidius:** Perlege dispositas generosa per atria caeras. É caera etiam fiebant pugillares in quibus scribere mos erat. Vnde ceras aliquando pro libellis siue epistolis ac etiam ipsis pugillaribus capimus. **Idem:** Non ne libet medio caeras implere capaces Quadriuiuo ? Parieti quoque depicto et armis cera punica cum oleo liquefacta, candens setis inducebatur, iterum que admotis gallae carbonibus adurebatur ad sudorem usque. Postea candelis subigebatur; deinde linteis puris, ut sicut marmora nitescerent. **Plynius:** Varios que in colores cera trahitur ad innumeros mortalium usus, parietum que etiam et armorum tutelam. Ab hoc fit **caerare** et **incaerare** uerbum, quod est caera tegere. **Persius:** Genua incerare deorum. Et **caereus** adiectiuum, quod aliquando ex caera significat, ut caera candela, ad differentiam eius quae ex saeuo est siue alio pingui. Aliquando mollem ac facilem, et tanquam caera tractabilem. **Horatius:** Caereus in uitium flecti, monitoribus asper. Non nunquam pinguem. **Actius:** Pinguem turturem ceream que ficedulam, á ceræ uidelicet colore. Quandoque unctum. **Martialis:** Caera si pendet lumbis et trita lacerna. **Cereus** uero substantiuum funale significat quem in Saturnalibus donare solebant humiliores potentioribus, cum Candelis pauperes, locupletes caereis uterentur. **Martialis:** Hic tibi nocturnos praestabit caereus ignes. Item á caera **caerinus** color, de quo supradiximus. Item **syncerum**, quod proprie significat integrum, tractum ab eo quod qui diuidere fructum communem alueorum cum socio uolunt, simul cum caera mel partiuntur; quod si mel tantum sine cera consignet, fraudant socium nec agunt integre. Sunt que qui tradant societate fraudata alueos mori. Syncerum itaque dictum quasi simul cum caera.

302,1-5 cf. Seru. *georg.* 4,557 et cf. *georg.* 4,554-558 [uar.?] | 5-7 Colum. 9,9,7 | 7-8 Iuu. 13, 67-68 | 8-10 cf. Plin. *nat.* 11,55 | 303,1-2 cf. Plin. *nat.* 21,83-84 [uar.?] | 2 ex Prisc. gramm. II,156,6 ? | 3 cf. Gloss. II,349,9 et ? | 3-4 cf. Plin. *nat.* 21,85 | 5-6 Ou. *fast.* 1,591 | 8 Iuu. [non Ou.] 1,63-64 | 8-11 cf. Plin. *nat.* 33,122 ex Vitruv. 7,9,3 | 11-12 cf. Plin. *nat.* 21,85 | 13 Iuu. [non Pers.] 10,55 | 16 Hor. *ars* 163 | 17 Acc. ? fr. *inc.* 3 [ex Varr. *Men.* 529 ap. Non. 48 + Mart. 13,5,1 ?] | 18 Mart. 1,92,7 uar. | 18-20 cf. P. Fest. 54 | 20-21 Mart. 14,42,1 | 21 cf. 2,600 | 21-24 et 25 cf. Valla *eleg.* 6,37 contra Don. *Eun.* 177 | 24-25 cf. Plin. *nat.* 11,44

302,3 Immensa v || 5 βὸρῦδον ov βοτρυδόν a (recte) || 8 uua² una v || 9 sum(m)itatem ova || 10 protendentes va || modo loquendi ov || βορυδόν o βοτρυδόν v βοτρυδόν a (recte) || 11 ἐξηρηθῆσαι o εὐξηρηθῆσαι v ἐξηρηθῆσαι a || 303,1 aura a || 3 κηριον o κηρινον v κηριον a (recte) || chartarum ova || 4 admixta ov || 5 uocabantur Caeræ v || 8 Idem] Iuuenalis a || 9 utrunque v || 12 tutelamen o || 14 significat U : fit ova || 16-18 Non — lacerna add. in mg. U² || 19 donare om. ova || post potentioribus add. dare v || 22 quod² om. v || 24 que om. va || 25 post quasi del. σὺν κηριον hoc est U² || post caeraadd. Syn — reuertamur [304-7,1] in f° 246 bis et ter U²

304 Syn enim apud Graecos simul significat in compositione, quemadmodum apud nos con. Vnde Syneresis dicitur figura quae diuersa coniungit, ut quum dicimus ‘Antoni gladios’ pro ‘Antonii’, et ‘derit’ pro ‘deerit’. Et Synagoge, coadunatio. Et Synaloephe, quasi compressio, quum de fine dictionis uocalis abiicitur, sequenti dictione incipiente á uocali, ut ‘Semper ego auditor tantum?’. Et Syncope, concisio, quum littera uel syllaba de medio dictionis abscinditur. Et Syncatagorematica, consignificatiua. Et Synchesis, confusio. Est enim, ut **Donatus** inquit, hyperbaton undique confusum, ut illud **Virgili**: Tris notus abreptas in saxa latentia torquet, Saxa uocant Itali mediis quae in fluctibus aras. Et Synechon, continens. Et Synecdoche, conceptio, quum á parte totum, uel á toto pars intelligitur; á parte totum, ut ‘flammas quum regia puppis’, hoc est nauis; á toto pars, ut ‘Quam multae glomerantur aues, ubi frigidus annus Trans pontum fugat’. Et Syllepsis figura, quae dici latine conceptio potest, quando pluratiua dictio singulari uerbo cohaeret. **Virgilius**: Sociis et rege recepto. Aut singularis plurali uerbo connectitur. **Idem**: Sunt nobis mitia poma, Castanae molles, et pressi copia lactis. Aut pro multis unus ponitur. **Idem**: Armato milite complet. Aut pro uno multi. **Idem**: Vos ó Calliope, precor, aspirate canenti. Et Synodus, conuen- (c. 396) tus siue conuenticulum.

305 Et Synonyma, quae sub diuersis uocibus idem significant. Et Synathroemus figura quae et singulis uerbis et plurium uerborum coniunctione fieri potest. Singulis hoc modo: ‘Sed quum ad supplicium sumendum se confirmaret, multa simul eum reuocabant: officia, consuetudo, tempus, existimatio, periculum, religio’. Plurium uerborum coniunctione, sic: ‘Nemo enim nocens sine summo maerore est, iudices. Sed multa simul eum perturbant: quod adest, solitudinis plenum; quod futurum est, formidolosum, lex paratum supplicium ostentans, uitia ex uitis coacta, occasionem arguendi maleficii captans inimicus, quae quotidie uehementer eius animum excruciant’. Et Polysyntheton figura, quum sententiae (f° 246 bis v) multorum articulorum conuenienti copia continentur, ut: ‘Ille hunc poena constrictum trahebat, hic autem uociferabatur. Concursus uero non mediocris erat, quum tamen omnes opitulari uellent, sed nemo auderet. Neque ibi magistratus aderat nec circumspectantes, quo potissimum confugeremus, reperiebamus’. Et Syncaceosis figura, quae docet diuersas res coniungere et communi opinioni cum ratione aduersari, ut: ‘Nec hominis auari atque asoti unum atque idem uitium est: uterque enim nescit uti, atque utriusque pecunia dedecori est. Quare merito utriusque pari poena afficiuntur, quos pariter non decet habere’. Et Synonymia figura, quae communio nominis interpretatur. Vtimur autem eo genere elocutionis quotiens uno uerbo non satis uidemur dignitatem aut magnitudinem rei demonstrare, ideo quae in eandem significationem plura conferuntur, ut si dicamus: ‘prostrauit, afflixit, perculit’.

304,2-3 cf. Prisc. gramm. II,590,6 et 12-16 (Iuu. 10,123 [ex Tort. ?]) | 3-5 cf. Tort. | 6-7 cf. Tort. ex Prisc. gramm. II,54,7 | 7-9 cf. Tort. ex Don. gramm. IV,401,18-21 (Verg. Aen. 1,108-109) | 9 Quint. inst. 3,11,9 uel Aug. rhet. 13, p. 144,24 [et al.] ap. Tort. | 9-12 cf. Tort. ex Isid. orig. 1,37,13 (Verg. Aen. 2,256; 6,311-312) | 12-16 cf. cf. Tort. ex Don. gramm. IV,397,23-29 + Isid. orig. 1,36,5 (Verg. Aen. 1,553; ecl. 1,80-81; cf. Aen. 2,20) (Verg. Aen. 9,525) | 305,1-9 cf. Rut. Lup. 1,2 p. 4,12-16 et 20-26 (Cleocharis; Lycurgus fr. or. Att. p. 272) | 9-13 cf. Rut. Lup. 1,14 uar. p. 9,9-14 (cf. Pytheas fr. or. Att. p. 312 uar.) | 13-17 cf. Rut. Lup. 2,9 uar. p.17,12-14 (cf. Hyperides [uar.]) | 17-20 Aquila rhet. 38 p. 34,3-6

304,1 σὺν a || 2 dicitur f. Syneresis v || Syeresis U² a.c. || 4 obiicitur a || 6-7 cum significatiua v || 7 post consignificatiua del. & Synthesis compositio U² || Synthesis o Syntesis v Synchysis a || 8 torquent a || 11 annus] amnis ova || 12-16 & Syllepsis — canenti add. in mg. inf., deinde dext. U² || 305,8 malefici v || 17 Synonyma ov || 18 quoties a

306 Et asyntheton, quod incompositum siue solum á latinis dicitur, qum demp-
 tis disiunctionibus et propositionibus diuersa proferuntur. **Cicero**: Expeto uim edicti,
 seueritatem praetoris; faueo oratori, cupio, opto damnari Apronium. Et Syntaxis, quae latine
 constructio siue coordinatio interpretatur. Et Synthesis, quae compositio á nostris
 5 dicitur, fit que qum singulare nomen multitudinem designans cum uerbo plurali
 coniungitur, ut 'Pars in frusta secant' et 'turba ruunt'. Synthesis etiam uestis genus
 est, de quo superius diximus. Et Symmachus nomen proprium, quod significat concertatorem,
 auxiliarium. Et Symmachia, auxilium, concertatio. Et Symmetria com-
 mensuratio, cuius tamen latinum nomen in usu non est. **Plinius**: Non dum habet latinum
 10 nomen Symmetria. Et Sympathia, usitatissimum apud Latinos, quod dici com- (f° 246 ter
 r) passio potest. Et Symbole commissura. Et Symbolum indicium, quasi simul colla-
 tum, de quo alibi diximus. Et Symmathetes condiscipulus. Et Symposium compotatio.
 Et Syndipnum concoenatio. Et Sympotes compotor. Et Sympotria compotrix. Et
 Symphytum herba, de qua alibi diximus; coagulum siue conferua latine appellata. Et
 15 Symphonia consonantia. Et Synoecus cohabitator, contubernalis. Et Systole correptio.
 Et Syngraphum, de quo alibi diximus. Et Symplegma complexus, concursus. Et Sym-
 plegades, insulae Ponti mille quingentis passibus ab Europa distantes, Cyanaeae ab aliis
 dictae. Symplegades autem ob id appellatae, quod inter se concurrisse aliquando
 20 fabulis traditur. Id autem fictum idcirco est, quoniam paruo discretiae interuallo ex
 aduerso intrantibus geminae cernebantur, paulo que deflexa acie coeuntium spetiem
 praebebant. Et Sympudearia funera á ueteribus dicebantur, quibus ludos adhibebant,
 quasi simul pudenda.

307 Verum, ut ad propositum reuertamur, (f° 246r) quoniam quae integra sunt
 etiam incorrupta sunt, ponitur aliquando syncerum pro puro, incorrupto, immacu-
 lato. **Horatius**: Syncaerum est nisi uas quodcunque infundis accessit. Ab hoc fit **synceritas**,
 hoc est integritas. Et **syncere**, integre, cuius contrarium est (c. 397) **insyncerum**,
 5 hoc est uitiatum, corruptum. **Virgilius**: Insincerus apes tulerit cruor. Simili quoque modo
procerum á cera deducitur, quod proprie significat prolixum et in longum produc-
 tum, quasi ad similitudinem cerae extensum; á quo **proceritas** longitudo, prolixitas;
 et **proceriter** aduerbium, extense. **Proceres** uero capita trabium proprie dicuntur,
 hoc est mutuli quidam extantes; á quo principes ciuitatis sunt proceres appellati, quod
 10 ii ita in ciuitate eminent, sicut illi in aedificiis. Quidam tamen procerum á crescendo,
 quasi procerum, hoc est excretum, dictum uolunt. Procris, Erythae Athenarum regis
 filia, et Cephalae uenatoris uxor fuit. Proconessus urbs fuit in minori Asia. Item á cera
Cerinte: herba est folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis cum
 caera misti saporem habente. Cuius florum audissimae sunt apes.

306,1-3 cf. Aquila rhet. 41 uar. p. 35,9-11 et 13-14 (Cic. Verr. II,3,28 uar.) | 3-4 ex Prisc. gramm.
 III,108,1-2 an Tort. ? | 4-6 cf. Tort. (Verg. Aen. 1,216; Ou. epist. 1,88) | 6-7 cf. 2,443 | 9-10 cf. Tort.
 et Plin. nat. 34,65 ex Tort. | 11-12 cf. ? | 14 (cf. ?) cf. Plin. nat. 27,69 ? | 16 cf. c. 828,60 sqq. | 15 cf.
 Tort. systole | 16-21 cf. Plin. nat. 4,92, ex Tort. ? | 21 cf. P. Fest. 335 [uar. ?] | 307,2[?] et 3 cf. Ps.
 Acr.[?] et epist. 1,2,54 uar. | 5 cf. Seru. et georg. 4,285 | 6-7 cf. P. Fest. 225 | 8-10 cf. Varr. ap. Seru.
 Aen. 1,740 | 10-11 ? | 11-12 ex Ou. met. 7,697 sqq. ? [et al.] | 12 cf. Tort. | 13-14 cf. Plin. nat. 21,70

306,1 insolutum v || 2 pr(a)epositionibus ov || expecto ova || 3 securitatem ova || 4 Et om. v || 5
 designans U : significans ova || 7 de qua ova || supra a || 9 cuius] moderatio U² a.c. || 12 alibi add. s.l.
 U² || 13 Sindipnum v syndipnum a || Sympotria] -poti ov || 14 Symphytum U² a.c. oa Symphirum v
 || alibi add. s.l. U² || conserua ov || 19 traduntur ov || 21-22 & Sympudearia — pudenda add. in mg.
 inf. U² || 307,1 Veterum v || ante quae del. uero U² || 3 accessit U a.c. v accessit oa || 4 Et om. v ||
 4-14 cuius — apes add. in mg. inf. U² || 7 post longitudo add. aut ova || 9 mutuli ova || 10-12 Quidam
 -asia add. in mg. inf. sin. U² || 11 post uolunt add. et ova || 11-12 Erythaei - et om. ova || 14 mixti ov

308 Item á caera **cerotum** siue **ceratum**, graece κηρωτὸν de quibus supradi-
 ximus. Et **Aceratum** á ceræ priuatione, quod significat lutum cum paleis mistum.
 Et **ceroma**, quod ceroto simile sit. Ceroma enim dicebatur quo ungebantur athletæ
 dum certaturi erant; hoc uero ex oleo terra que constabat, nec ex omni quidem terra,
 5 sed ex quibusdam eius generibus, quibus robustiora fieri corpora, et ad tolerandos
 aestus atque algores firmiora arbitrabantur, ut erat albida quaedam terra pertenuis ex
 Albano agro, et rubrica, et Baianus puluis et qui iuxta montem Vesuuium colligeba-
 tur, aliae que huiusmodi terræ complures. Adhibebatur quippe oleum, tum ad agili-
 tatem praestandam ut corpora lubrica fierent, tum quod **natura olei** est tepe- (P^o
 246v) facere membra et contra algores munire. Tertia uero ad indurandos magis ar-
 10 tus et aduersus aestum firmandos adiungebatur. **Staius** de palestritis: Postquam oleo
 gauisa cutis, petit aequor uterque Procurso medium, atque hausta uestitur harena. Tum madidos arctus
 alterno puluere siccant, Colla que demersere humeris, et brachia late Vasta tenent. Tanta uero quo-
 rundam in inueniendis ad huiusmodi concertationes terris cura fuit ut tradant **Patro-**
 15 **bam**, Neronis principis libertum, ex Aegypto aduehi fecisse harenam é Nilo tenuissi-
 mam, duntaxat ad corpora palestra studiis exercenda. Patrobae huius mentionem
 facit **Martialis**: Vexat saepe meum Patrobas confinis agellum, Contra libertum Caesaris ire times.
Lacedaemonium ceroma aqua frigida uocabatur, quoniam Lacedaemonii pueros
 suos ad tolerandos aestus atque algores eiusmodi aqua madefactis corporibus obdura-
 20 bant. Vnde apud **Virgilium Seruius**, dum locum illum exponit: Natos ad flumina
 primum Deferimus, saeuo que gelu duramus et undis, Laconum, inquit, morem exprimit. **Martia-**
lis: Cur Lacedaemonio luteum caeromate corpus Perfundit gelida Virgine? Ne coeat. Atqui ceroma
 illud, quod peractis ludis ex athletarum corpori<bu>s distringebatur admisto luto ac
 sudore coeno que, ad uarios medicinae usus utile erat, ideo que magna diligentia
 25 custodiebatur.

309 Á strigili siue stringendo **Strigmentum** hoc uocabant, tanta in gymnasiis
 Graecorum luxuria ut aliquando magistratus ludorum octingentis sestertiis strigmenta
 huiusmodi uendidisse tradantur. **Plynius**: Quin et sordes hominis in magnis fecere remediis
 quaestuosorum gymnasia Graecorum: quippe ea strigmenta molliunt, calfaciunt, complent, sudore et
 5 oleo medicinam facientibus. Efficaciora ad eadem strigmenta á balneis, et ideo miscentur suppuratoriis
 medicamentis. Nam illa quae sunt é ceromate permisto coeno articulos tantum molliunt, calfaciunt,
 discutiunt efficacius, sed ad caetera minus ualent. Ponitur etiam aliquando ceroma pro loco in
 quo palestritae ungebantur. **Martialis**: Silentum ceroma teris. **Plynius**: Iidem palestras
 athletarum imaginibus et ceromata sua exornant, et uultus Epicuri per cubicula gestant ac circumferunt
 10 secum.

310 Item á cera (c. 398) **Cerium** deducitur, quod faui similitudinem habeat. Di-
 citur á Graecis κήριον. Vlceris genus est, id que duas species habet. Alterum est sub-

308,1-2 cf. 1,446 | 2 cf. P. Fest. 20 potius quam Non. 445 | 6 et 7 ex Vitr. 2,3,1 ? | 9-10 cf.
 Plin. nat. 15,19 | 11-13 Stat. Theb. 6,847-851 uar. | 14-16 cf. Plin. nat. 35,167-168 [uar.?] | 17 Mart.
 2,32,3-4 | 18 ex Mart. 11,47,5 | 20-21 Verg. Aen. 9,603-604 | 21 ex Schol. Theb. [non Seru.] 6,714 ?
 | 22 cf. Mart. 11,47,5-6 | 23-24 ex Plin. nat. 28,50-51 | 309,1-3 cf. Plin. nat. 15,19 | 3-7 cf. Plin. nat.
 28,50-51 uar. | 8 Mart. 4,19,5 uar. | 8-10 cf. Plin. nat. 35,5 | 310,1-10 cf. Cels. 5,28,13 A-B

308,2 & Aceratum — mistum add. in mg. U² || Et om. ova || mixtum ov || 4 oleo] eo v || 5
 tollerandos U a.c. || 11 palestritis U p.c. : palaestris ova || 19 huiusmodi ov || 20 ad] a v || 23 corporis
 U || admixto ov || 309,4 et 6 calefaciunt ov || 6 permixto ov || 8 Silentium U a.c. Seu lentum ov (= *Mart.*)
 Silentum a || idem ova || 310,2 κηρίον οα (recte) κύριον v

albidum, furunculo simile, sed maius et cum dolore maiore. Quod ubi maturescit, habet foramina per quae fertur humor glutinosus et purulentus, nec tamen ad iustam maturitatem peruenit. Si diuisum est, multo plus intus corrupti (f° 247r) quam in furunculo apparet, altius que descendit; raro fit, nisi in scapulis. Alterum est minus super corpus eminens, durum, latum, subuiride, magis exulceratum. Siquidem ad singulorum pilorum radices foramina sunt per quae fertur humor glutinosus, subpal-
 5 lidus, crassitudinem mellis aut uisci referens. Si inciditur, uiridis intus caro apparet, dolor et inflammatio ingens est. **Plynius:** Ramorum fici teneri cauliculi cum melle ulceribus que caeria uocantur illinuntur. **Idem:** Grossi illitae cum melle et foliis caeria sanant, et canis morsus.

311 Item á melle et caera, **mellicaeris**, **Mellicaerides**, **Gangilia**, **acheromata**, **Stratomata**: tubercula sunt eiusdem ferè generis quae et in ceruice et in alis et in lateribus oriri solent; habent inter se mediocres differentias, quandoquidem neque periculo terrent, neque diuerso genere curantur. Omnia autem incipiunt á paruulo, et
 5 diu paulatim que increscunt ac tunica sua includuntur. Quaedam ex iis dura ac renitentia, quaedam mollia caedentia que sunt; quaedam spatio nudantur, quaedam tecta capillo suo permanent ferè que sine dolore sunt. **Gangilia** renitentur; **atheromati** subest quasi tenuis pulcicula. **Stratomati** pingue quidam, id que latissime patere consuevit. **Mellicaeridi** liquidior humor, idem que pressim circumfluit, unde á melle et
 10 caera, hoc est á fauo nomen accepit. **Plynius:** Melilotus deferuefactus in uino dulci peculiari-ter contra mellicaeridas efficax. Item á caera **caerosus**, idest ueluti caeram habens admistam. Vnde mel caerosum nondum depuratum et adhuc caera commixtum. **Plynius:** Testes fibri non adulterati hammoniaco coloris esse debent circumdati liquore ueluti mellis caerosi, odoris grauis, gustu amaro et acri. Item **caerites** lapis de quo supradiximus, á caerae colore.

312 Mel uero á graeco deductum, quod dicitur μέλι, unde μέλιτεα mella, et μέλιτται siue μέλισσαι apes. Mel optimum est ubi optimorum florum copia abundat. Hinc mel **Atticum** caeteris praefertur, quod et **Hymetium** dicitur. **Hymetus** enim
 5 mons est Atticae regionis iucundissimus et omnium Graecorum montium obtinens principatum, diuersis floribus et thymo maxime abundans. Quapropter in eo repertas primo apes uolunt Erichthei temporibus, quamuis aliqui in Thessalia potius uelint sub
 10 **Aristeo**, aliqui in insula **Cho**, ut **Eumenes**. Non nulli in Creta temporibus **Saturni**, ut **Meander**. **Virgilius:** Semper frondentis Hymeti. **Iuuenalis:** Dulci que senex uicinus Hymeto. **Martialis:** Hoc tibi Thesei populatrix misit Hymeti Pallados á siluis nobile nectar opus. Ex hoc monte **marmora** etiam pulcherrima cauebantur. **Plynius:** L. Crassus orator primus peregrini marmoris **columnas** habuit (f° 247v) **Hymetias**. Post Atticum mel primum locum optinet Siculum ex **Hybla**. Hic mons est et Regio Siciliae in qua thymi et salicum co-

310,10-11 cf. Plin. nat. 23,119 | 11 cf. Plin. nat. 23,128 | 311,1-7 cf. Cels. 7,6,1-2 uar. | 7-9 cf. Cels. 7,6,3 uar. | 10-11 cf. Plin. nat. 21,151 | 13-14 cf. Plin. nat. 32,27 uar. | 14 (2,548) cf. Plin. nat. 37,153 | 312,1-2 ex Isid. orig. 20,2,36 ? | 2-3 cf. Plin. nat. 11,32 | 3-5 cf. Tort. ex Plin. nat. 4,24 et Sol. 7,18 | 5-8 cf. Colum. 9,2,4 [uar.?] | 8 ex Verg. georg. 2,119 [uar.?] | 8-9 Iuu. 13,185 | 9 Mart. 13,104 | 9-11 cf. Tort. (cf. Plin. nat. 36,7) | 11-12 cf. Plin. nat. 11,32 | 12-13 ex Strab. 6,2,2 uel Seru. ecl. 1,54 ?

310,10 feci v || 311,2 aliis va || 5 his ova || 6 candentia ov || 8 quiddam ova (recte) || 11-12 admixtam ov || 12 commixtum ov || 312,12 est om. ov

pia. Idem mons **Megara** uocatur. Apes ibi magna copia, quae ab eo **Hybleae** dicuntur. **Virgilius**: Hybleis apibus florem depasta salicti. **Martialis**: Qum dederis Siculis
 15 mediae de collibus Hyblae, Cecropios dicas tu licet esse fauos. Sed ex melle Attico illud praestantius esse putatur, quod ad argentarias gignitur, uocatur que acapnistum quod genere quodam compositionis á fumo purgatum sit: quippe α priuatiua particula est, κωνός fumus. Alicubi faui caera spectabiles sunt, ut in Pelignis. Alibi mellis copia, ut in Creta, Cypro, Africa. Alibi magnitudine, ut in septentrionalibus regionibus, uiso
 20 iam in Germania octo pedum longitudinis (c. 399) fauo.

313 Vernum mel **Anthinum** uocatur, quod ex floribus faui construantur, quos Graeci ἄνθος appellat. **Mel** uero aestiuum uocatur **horaeum**, quod Graeci omnes fructus aestiuos nominant horaeos, quoniam id tempus per excellentiam horam uocant. In omni melle, quod per se fluxit, optimum est, appellatur que **tacitum**.
 5 **Tertium** genus mellis **siluestre** est, eximitur que post primos autumnii imbres. **Ericium** id uocant ab **Erica** frutice, quam et **Sisarum** nominant; folia habet Tamarici similia; haec tum herba sola floret in siluis, ideo que mellis nomen praebet. Plurimi **syderiten** eam appellant, Athenienses **tetraditen**. Qum eximenda sunt mella, apes abigi fumo debent, ne uel irascantur, uel ipsae audius uorent. **Acration**
 10 mel purum atque integrum dicitur, quod neque acescere incepit, nec ullum passum est uitium. **Bithimum mel** dicitur, quod ex utriusque thymi floribus collectum est. Duo enim sunt thymi genera: candidum et nigrum. Hoc genus mellis album non fit, sed est oculis et ulceribus aptissimum.

314 Tantum autem refert in apibus pabulum ut **mella** quoque **uenenata** nascantur. Herba est Heracliae in Ponto alba, uexatio quidem iumentorum, sed praecipue caprarum, quam **Aegolethron** uocant, á capris interimendis: αἴγα quippe Graeci capram nominant, δαέθριον perniciosum, exitiale; huius flore concipiunt mella noxium
 5 uirus, qum aquoso uere marcescit. Quapropter non fit hoc omnibus annis. Aliud quoque mellis genus in eodem Ponti situ, quod ab insania quam gignit **Menomenon** uocant. Id existimatur fieri flore **Rhododendri**, qui fructus est quem et **Rhododaphnen** nominant et **Nerium**, folio similis amygdalae, sed maiori pinguiori que semine patenti, ut cornu, intus lana, similis hyacyntho, radice oblonga, gustu salsa, angusta. Folia eius quadrupedum sunt uenenum. Caprae, si aquam biberint in qua
 10 folia eius maderint mori dicuntur. Et in Perside et in Mauritania **uenenati** faui gignuntur. Item in Corsica. **Ouidius**: Qum puto de gelidae collectum Flore citutae Melle sub infami Corsica misit apis. Mel quidam dicunt caeli sudorem esse, (P^o 248r) alii syderum saliuam, alii purgantur se aeris succum. Constat sanè ex aere decidere, syderum maxi-

312,14 Verg. ecl. 1,54 | 14-15 Mart. 13,105 uar. | 15-17 cf. Strab. [cf. G.G.] 9,1,23 | 18-20 cf. Plin. nat. 11,33 | 313,1 cf. Plin. nat. 11,34 | 2-4 cf. Plin. nat. 11,36 | 4 cf. Plin. nat. 11,38 uar. | 5-6 cf. Plin. nat. 11,41 | 6 ex Plin. nat. 1,11,15 uar.? + 24,67 uar. | 7 et 8 cf. Plin. nat. 11,41-42 | 8-9 cf. Plin. nat. 11,45 | 9-11 ex Plin. nat. 11,44-45 ? | 11 et 12-13 cf. Plin. nat. 11,45 uar. | 12 cf. Plin. nat. 21,154 | 314,1-3 et 4-5 cf. Plin. nat. 21,74 | 5-7 cf. Plin. nat. 21,77 | 7-8 cf. Plin. nat. 24,90 [potius quam 16,79] uel Diosc. 4,81 | 8-10 cf. Diosc. 4,81 | 10-11 cf. Plin. nat. 24,90 | 11-12 cf. Plin. nat. 21,77 | 12-13 cf. Ou. am. 1,12,9-10 [uar.?] | 13-14 cf. Plin. nat. 11,30 | 14-16 cf. Plin. nat. 11,30

312,13 uocantur a || Apium a || 15-18 Sed — fumus add. in mg. inf. U² || 15 ex om. a || id ov || 16 que om. v || 20 germina v || 313,2 ανθος ov ἄνθη a || Horaeum uocatur v || 9 ipse v || 10 incæpit ov || 314,3 αἴγα U αἴγα ο αιγα v || 6 μαινόμενον a || 7 Rhodolendri U, sed -dendron U lemma || 7-8 Rhododaphnem ov || 8 Herium v || 10 biberit v

15 me exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora folia arborum melle
rosca diu inueniuntur

315 Á melle **mellatio** dicitur uindemia mellis. **Plinius**: Aestiuu mellatione decimam
partem apibus relinqui placet. **Idem**: Haec ergò mellatio idibus ferè nouembris includitur. Item
melligo, quae proprie significat succum illum é lachrimis arborum siue florum
quem apes deuorant. Postea ad alueos regressae, euomunt, opera que componunt.
5 **Plinius**: Primum itaque fauos construunt, ceram fingunt, deinde sobolem, postea mella, ceram ex
floribus, Melliginem á lachrymis arborum quae glutinum pariunt salicis, ulmi, arundinis succo, gummi,
resina. His primum alueum ipsum intus totum, ut quodam tectorio illinunt, et aliis amarioribus succis
contra aliarum bestiarum auiditates. Ponitur tamen melligo pro succo cuiuscunque fructus
florescentis adhuc, atque immaturi. **Idem**: Omphacium é uite fit psytia aut aminea, qum sint
acini ciceris magnitudine ante canis ortum, in prima lanugine demittit uua eius que melligo, et reli-
10 quum corpus sole coquitur, nocturni rores cauentur in fictili condita, melligo colligitur, subinde Cyprio
aere seruatur. Item á melle, Mellonia mellis dea. Et **melleum**, quod mellis est, ut
melleus color, melleus sapor; aliquando etiam dulce, ut mellea uox, melleus puer. Et
mellitum, quod melle con- (c. 400) ditum est. Et **mellifluum**, ex quo fluit aut
15 flure uidetur mel, hoc est dulce, iocundum, ut melliflua oratio, mellifluus sermo. Et
melliloquus, qui dulce loquitur et, ut **Cicero** inquit, é cuius ore melle dulcior fluit oratio.
Et **mellimela**, mala dulcia, quod sint mellei saporis; eadem **mustea** uocantur á
celeritate nascendi. Prima enim proueniunt; uulgo **nana** uocant, á paruitate arborum
in quibus producuntur. **Martialis**: Infanti mellimela dato fatuas que mariscas. Nam mihi, quae
20 nouit pungere, Chia, sapit.

316 Et **melis** animal, quod sit mellis auidissimum et aluearibus semper infestum.
Vulgo id taxonem uocant; in cauernis uiuens, asperum mordax que, magnitudine
uulpis, colore felis, capite albis ac nigris ueluti lineis distincto, rostro instar suis
oblongo, pelle aspera atque praedura. Quapropter ex ea pharetras et canum collaria
5 obtegunt. **Varro**: Ne uulnerentur canes á bestiis, imponuntur iis collaria quae uocantur melium,
idest cingulum, circum collum ex corio firmo cum clauis capitatis. **Frontinus**: Et scuta erant melium
pellibus tecta. **Plinius**: Hanc esse melibus in metu solertiam, ut sufflata cute distentae ictus hominum
et morsus canum arceant. Ignorauerunt hoc longissimis temporibus Latini omnes Graeci
que, (f° 248v) alii aliter hoc uocabulum exponentes. Nos primi omnium errorem
10 hunc, ut perosque alios, é nostrorum mentibus ostensa ueritate discussimus.

317 Et **melos**, cantus, suauitas, quod et neutrum et indeclinabile est. **Persius**:
Cantare credas per pegaseum melos. Et **melodia**, quod interpretatur melleus cantus. Qui-
dam dicunt melos proprie uocari cantum pastoralem. Et **Melissus** proprium nomen.

315,1-2 Cassius Dionysius ap. Plin. *nat.* 11,40 | 2 cf. Plin. *nat.* 11,42 | 5-8 cf. Plin. *nat.* 11,14-
15 uar. | 9-12 cf. Plin. *nat.* 12,130-131 uar. | 12 cf. Arnob. 4,7-8 potius quam Aug. *ciu.* 4,34 [uar.?] |
13 ex Plin. *nat.* 11,48 et al. + 15,51 uel 23,96 | 16 cf. Rhet. Her. 4,44 | 17-18 cf. Plin. *nat.* 15,51
[uar.?] | 19-20 Mart. 7,25,7-8 | 316,1 ex Isid. *orig.* 12,2,40 ? | 2 cf. Gloss. V,621,31 ? [et al.] | ex
Plin. *nat.* 8,138 ? | 5-6 cf. Varr. *rust.* 2,9,15 uar. | 6-7 ex Frontin. *strat.* 1,7,6 ? | 7-8 cf. Plin. *nat.* 8,
138 | 317,1 ex Isid. *orig.* 3,20,4 ? | 2 Pers. *prol.* 14 uar. | 2-3 cf. Ps. *Ac. carm.* 3,4,2 | 3-5 cf. Tort.
Melissus ex Didym. ap. Lact. *inst.* 1,22,19 [et Lact. ?]

315,1 Actiua v || 2 placet] pascet v || 9 Omphacinum a || 9 aminia ov || 10 una v || 12 Mellonia
— et *add. in mg. U²* || *post* dea *add.* est ova || est *om. ova* || 16 et *om. ova* || 17 Mustea eadem v ||
316,2 uocant Taxonem v || 3 ostro a 1526 || 7 distinctae ov distincte a || 9 que *om.* v || 10 nostrorum
v || 317,1-5 Et melos — nutriuerunt *add. in mg. U²* || 2 per *om. a*

Fuit rex cretensis antiquissimus qui primus diis sacrificauit, habuit que filias duas
 5 Amaltheam et Melissam, quae Iouem infantem caprino lacte ac melle nutruerunt.
 Item á melle **Melite** insula, melle abundans, in Africa uersus Pachinum Siciliae.
 Vnde **catelli** afferebantur **Melitenses** siue Melitaei appellati. Errasse in hoc
Plynum constat, qui Meliten insulam ex qua Melitenses catuli feruntur, scribit inter
Curcuram esse, quae **Melena** cognominata est, et Illyrium. Lapsum autem in hunc errorem
 10 existimo cognatione uocabuli. Nam **Melinite** insula in Adriatico fuit, non longe á
 Curcura, quae dicitur Melene. **Ptolemaeus**: Insulae sunt in Dalmatia **Issa**, quae et urbs est,
Pharia, quae et urbs (Nam **Pharus** parua Aegypti insula dicta est contra Nili ostia, ita
 appellata á nauclero Menelaei, cui id nomen fuit, ibi ab aspide interempto et sepulto.
 In hac Alexander Macedo nouam urbem condere statuit. Sed qum magnae sedis capax
 15 non esset, ex illius aduerso condidit Alexandriam. In eadem ingens turris fuit
 nauigantibus lumen exhibens, á Philadelpho rege constructa, quae inter spectacula
 orbis numeratur. Hinc turres omnes ex quibus lumina nauigantibus exhibentur non
 nulli pharos appellant. Á Pharia insula **Phariensis** deducitur; á Pharus, **Pharius**.
Pharisaei secta quaedam Iudaeorum fuit religioni indulgens. Praeterea insulae in
 20 Dalmatia), Curcura, Melaena cognominata. Meliten uero in Africa fuisse Idem Ptolemaeus
 apertissime scribit, et **Strabo**: τοῦ δὲ παχύνου πρόκειται νῆσος Μελίτη, ὅθεν τὰ κυνίδια
 ἂ καλοῦσι μελιταῖα. Hoc est: Pachyno adiacet insula Melite, ex qua catuli sunt quos
 Melitaeos appellant. Melitinen quoque á copia mellis appellatam arbitrantur.

318 Item á melle **Mellitites**, potionis genus dulcis, quod fit ex melle et musto,
 quinque congiis austeri musti, congio mellis et salis cyathos sufferuefactis; differt que
 á mulso quod **mulsum** eodem quidem modo, sed ex ueteri uino fit, (c. 401) quod
 facillime cum melle concorporatur. Reuocat hoc auiditatem cibi, aluum mollit frigi-
 5 do potu, calido sistit, corpora auget. Multi longitudinem senectae mulsi tantum potu
 sine alio cibo tolerauerunt. Qum diuus **Augustus Pollionem** Romulum centesimum
 iam annum excedentem interrogasset qua nam ratione uigorem illum animi corporis
 que custodisset, respondisse illum tradunt: 'intus mulso, foris oleo'. Á mulcendo
 autem dictum est mulsum, quasi melle delinitum. **Mulcere** enim delinire est, quasi
 10 mellicere, hoc est molle reddere. **Pacuius**: Quid me obtutu terres, mulces laudibus? Hinc
demulceo fit, hoc est delinire; et **Mulciber** dictus Vulcanus, quod molliat ferrum ac
 mitius reddat. **Mulsa** etiam **acqua** siue **hydromeli** dicitur quae fit despumato in ea
 melle, praeclaram que utilitatem habet in cibo aegrotantium leui, uiribus recreandis,
 ore stomacho que mulcendo, ardore refrigerando. Tradunt etiam hunc potum utilem
 15 esse hominibus animi humilis atque praeparci, quos **micropsychos** appellant. Est

317,6-7 ex Strab. 6,2,11 [et Plin. *nat.* 3,92 uel Mela 2,120 ?] | 8-9 cf. Plin. *nat.* 3,140 uar. |
 10-11 et 11-12 et 20 cf. Ptolem. *geogr.* 2,16,9 | 12-17 cf. Tort. *Pharos* (13 ex Steph. Byz.; 14-15 ex
 Curt. 4,8,1-2; 15-16 ex Plin. *nat.* 36,83) | 17-18 ex Sol. 32,44 uel Isid. *orig.* 15,2,37 = 20,10,10 |
 20-21 cf. Ptolem. *geogr.* 4,3,13 | 21-23 cf. Strab. [et ex G.G. ?] 6,2,11 | **318,1-3** cf. Plin. *nat.* 14,85 |
 3-8 cf. Plin. *nat.* 22,113-114 uar. | 8-9 cf. Seru. auct. *Aen.* 1,66 | 10 et 11 cf. P. Fest. 144 (Pacuu.
trag. 395) | 12 et 12-15 cf. Plin. *nat.* 22,110 uar.

317,4 extensis v || 6 *post* Siciliae *add.* promontorium a || 8 Melitem *ov* || 9 est et] est ut o ut v ||
 12-20 Nam — Dalmatia *add.* in *mg. inf.* U² || 16 á *om.* v || 18 Pharius A Pharus v || 21 πρόκειται ο
 πρόκειται v πρόκειται a || 22 insula U *p.c.* || **318,5** senectutis v || 12 siue hydromeli *add.* in *mg.*
 U² || 15 micropsychos U v, *sed* -psychus U *lemma* -psychos *oa*

etiam **melitites** lapis qui succum remittit dulcem mellitum que. Tusus et caerae mis-tus eruptionibus, pituitae, maculis que corporis medetur, et faucium exulcerationi.

319 Item á melle **Thalassomeli**, quod fit aequis portionibus maris, mellis, imbris, fictili que uase et picato conditur. Et Eleomeli oleum quod in Syria ex ipsis oleis manat, sapore melleo, non sine nausea aluum emollit, bilem detrahit. Et **Oximeli**, quod et **acetum mulsum** appellatur. Id hoc modo ueteres temperabant:
5 Mellis heminas decem, Aceti ueteris heminas quinque, Salis marini pondo, Tymbrae quadrantem, aquae marinae sextarios (f° 249r) quinque, pariter coquebant deferues-cente decies cortina atque diffundebant inueterabant que.

320 Item á melle **mellaria**, de quibus supradiximus, quae et **apiaria** et **al-uearia** et **melissones** uocantur. Et **mellarii** qui opus mellis exercent et ab apibus dicuntur **apiarii**. Et **mellarium** uas quo in sacrificiis **Maiæ** deae ueteres utebantur, in quo non mel, sed uinum inditum erat. Et uinum ipsum sub lactis nomine ferebatur
5 quod **Faunus** eius pater in amorem illius lapsus, cum uoluntati suae repugnantem haberet, primo uirga myrtea uerberatam, deinde uino sopitam compressit in serpentem transfiguratus, propter quod et myrteam uirgam in templo eius haberi nefas erat, et super caput eius extendebatur uitis, qua maxime eam pater decipere ten-tauerat, et uinum in templum eius non suo nomine solebat inferri. Item **mellicaeria**
10 de quibus paulo ante diximus, á melle et caera.

321 Item **melilotos**, quasi dulcis et mellea lotos. Herba est notissima et ubique nascens, apium cibus. Laudatissima tamen in Attica, ubicunque uero recens, nec candicans, et croco quam simillima, quamquam in Italia odoratior et candida est. Dicitur latine **Sertula regia**, á sertis quae ex ea fiunt. **Ouidius**: Pars thyma, pars rores,
5 pars meliloton amant. **Lotos** proprie herba est in Aegypto, quam **Homerus** inter herbas subnascentes deorum uoluptati primam nominauit. Haec recedentibus aquis Nili/ prouenit, similis fabae, in cuius capite fructus est papaueri similis; intus grana, ceu milium, ex quo incolae faciunt panem. Radicem habet mali cotonei magnitudine, opertam nigro cortice, qualis est qui castaneas tegit. Interius candidum corpus,
10 gratum cibus et crudum et coctum. Ab hac sata fit **Lotometra**, ex cuius semine simillimo porri fiunt panes in Aegypto á pastoribus, maxime aqua uel lacte subacto. Negant quicquam illo salubrius esse: nam qui eo uiuunt nec dysenteria nec tenasmo nec aliis morbis uentris infestantur. Est et alia lotos, quam multi **trifolium** dicunt. Item alia lotos agrestis in Libya nascitur, hasta duobus cubitis longa, ramos plurimos
15 proferens, folia simillima trifolio, semen minus quam foeno graeco, gustu uenenosa. Quidam etiam loton milium uoca- (c. 402) uere.

322 Eadem Africa Loton aliam insignem arborem gignit, quam uocant celtin, magnitudine piri. Incisurae in foliis crebriores faciunt, ne ilicis uideantur. Fructui

318,16-17 Plin. nat. 36,140 uar. | **319**,1-2 cf. Plin. nat. 31,68 | 2-3 cf. Plin. nat. 23,96 uar. | 4 et 4-7 cf. Dieuches ap. Plin. nat. 23,60 uar. | **320**,1-2 cf. **155** et **290** | 3-9 cf. Macr. sat. 1,12,24-25 | 9-10 cf. **311** | **321**,1-2 et 2-3 cf. Plin. nat. 21,63 | 4 ex Plin. nat. 21,53 [et al.] | 4-5 Ou. fast. 4,440 uar. | 5 et 6-8 cf. Plin. nat. 13,107-108 | 5-6 cf. Plin. nat. 22,55 (cf. Hom. Il. 14,348 uel Od. 4,603) | 8-10 cf. Plin. nat. 13,110 | 10-13 cf. Plin. nat. 22,56 uar. | 13 cf. Diosc. 4,110 ? [et al.] | 14-15 cf. Diosc. 4,111 | 16 cf. ? | **322**,1-3 cf. Plin. nat. 13,104-105 uar.

318,16 emittit va || 16-17 mixtus v || 17 pituitae U p.c. || exulceratoni a || **319**,1-3 Thalassomeli — detrahit et add. in mg. inf. U² || 3 Et om. v || **320**,1 Mellaria a melle v || post apiaria add. dicuntur ova || 4 lactis U p.c. || 9 post et del. in (?) U² || **321**,5 meliton U a.c. || 12 quicquam om. v || 14 libia U a.c. ? || 16 Miluim v || **322**,1 Celtio ov

magnitudo fabae, color croci. Tam dulcis ibi cibus est ut nomen etiam genti dederit, Siquidem **Lotophagi** appellantur. **Quintilianus**: Sunt qui tradantur á poetis gustu cuiusdam germinis apud Lotophagos, et Syrenum cantu deliniti uoluptatem saluti praetulisse, dum laudis falsam imaginem persequuntur. Ferunt uentris non sentire morbum qui eo uescantur. Vinum quoque ex eo exprimitur, simile mulso, bacae que (f° 249v) contusae, qum siliqua ad cibos in doliis seruantur. Ligno color niger, quod ad tibias expetitur; é radice cultellorum capuli fiunt. **Theophrastus**: Lotus nascitur quemadmodum myrtus, aduersus, inter se densus super germina, gustatu inter Lotophagos praedulcis, suauis, innocuus ac uentri utilis. **Idem**: Multa haec arbor fructu que copiosa est. Exercitum itaque Ophelli, qum Carthaginem proficisceretur, uel eo fructu diebus pluribus pastum commeatum defectu accepimus. Est igitur in insula **Lotophagia**, **Pharide** uocata, larga copia, sed non minor in continenti. Haec arbor Italiae quoque quondam familiarissima fuit, sed terra mutata. **Plynius**: **Faba graeca**, quam Romae á suauitate fructus siluestris quidem, sed cerasorum penè natura Loton appellant; praecipue que domibus expetitur ramorum petulantia, breui caudice, latissima expatiantium umbra, et in uicinas domos saepe transilientium. Nulli opacitas breuior, nec auferit solem hyeme decidentibus foliis; nulli cortex iucundior aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores ualidiores que aut plures, ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas.

323 Item á melle **mellicraton**, quo aliqui utuntur pro mulso. Item **melculum**, hoc est paruum mel, quo uerbo blandiendo utimur. **Plautus**: Meum corculum, meum melculum. Item **mellifico**, hoc est mel facio; á quo **mellificus** et **mellificator** et **mellificatrix** et **mellificatio** deducuntur. **Diocles** panicum **mel frugum** appellauit á frugis dulcedine, et quod dysentericis et ad tormina prodest, quemadmodum mulsum. Item á melle et oleo quod Graeci eleon uocant **eleomeli**. Oleum est in Syria sponte ex ipsis oleis manans, sapore melleo; alium mollit, bilem detrahit; qui duos ex eo cyathos bibere, torpescunt excitantur que crebro. Pugnatore, dum certaturi sunt, cyathum unum ex eo praesumunt.

324 Item á uerto **Verro** deducitur, quod aliquando significat traho. **Virgilius**: Quippe ferant rapidi secum, uerrant que per auras. Aliquando idem quod uerto. **Idem**: Adnixi torquent spumas et cerula uerrunt Aequora. Non nunquam capitur pro mundo, quod trahendo sordes mudentur. **Iuuenalis**: Verre pauimentum, nitidas ostende columnas. Ab hoc fit **uerriculum**, rete piscatorium, quod trahendo é uado educitur. Et **Verreicula**, quod ueteres pro articulo usurparunt. Et **euerriator**, qui iure accepta haereditate iusta facere defuncto debet; quae si non fecerit seu quid in ea re turbauerit, suo capite luat. **Exuernae** sunt purgatio quaedam domus, ex qua mortuus ad sepulturam ferendus est, quae purgatio fit per euerriatorem, certo genere scoparum adhibito, ab extra uerrendo dictae.

322,4-6 cf. Quint. inst. 5,8,1 | 6-9 cf. Plin. nat. 13,105-106 uar. | 9-10 cf. Theophr. [cf. Th. G.] hist. pl. 4, 3,1 | 11-13 cf. Theophr. [cf. Th. G.] hist. pl. 4,3,2 | 14-19 cf. Plin. nat. 16,123-124 uar. | 323,1 cf. Isid. orig. 20,3,10 et al. | 2-3 cf. Plaut. Cas. 837 [ex Prisc. gramm. II,102,18 ?] | 4-5 cf. Diocles ap. Plin. nat. 22,131 | 6-9 cf. Plin. nat. 23,96 uar. | 324,1-3 cf. Non. 420 (Verg. Aen. 1,59; cf. 3,208) | 4 Iuu. 14,60 | 5 ex Seru. Aen. 1,59 uel Isid. orig. 19,5,3 ? | 5-6 ex P. Fest. 370 ex Lucil. 161 | 6-10 cf. P. Fest. 77-78

322,5 saluti] saltu v || 6-7 nascantur. Vnum ov || 11 fructus v || 12 accipimus v || 15 cesarum a || 323,4 Diocles U p.c. || frugem a 1526 || 6 oleo] elæo a || ἔλατον a || 324,5 Et om. v || uerricula va || 8 Exuerne est v || mortuus U p.c. ?

325 Et **Verruca**, quod proprie significat locum supereminentem: nam quae supereminent, uerri solent. **Cato**: Censeo, inquit, si rem seruare uis, (f° 250r) faciendum ut quadringentos aliquos milites ad uerrucam illam ire iubeas, eam uti occupent, imperes. Hinc uerrucae in corporibus dicuntur, supereminentes ueluti globuli duriores, quos uulgo porros appellant. **Plynius**: Ocimum misto atramento sutorio uerrucas tollit. Huius diminutium est **uerrucula**, hoc est parua uerruca. Et **uerrucosus** homo dicitur uerrucis plenus; et uerrucosa loca, inaequalia et diuersas partes (c. 403) eminentes habentia. Et **uerrucaria** herba quae uerrucas tollit, alio nomine **heliotropium** uocata, de quo inferius dicemus.

326 Item á uerro **Verpus**, hoc est medius digitus, á uerrendo podice. Iudaei enim quia patiuntur hemorroidas, hoc est sanguinis fluxum, hoc digito uerrendo utuntur podici. Vnde et ipsi Verpi aliquando uocitati inueniuntur. Idem **digitus** et **impudicus** ob eandem causam dicitur, et **infamis**, et quando porrigebatur, signum derisionis et contumeliae erat. **Martialis**: Ostendit digitum, sed impudicum Alconiti Dasio que Symacho que. **Idem**: Nam mea iam digitum sustulit hospitibus. **Iuuenalis**: Ipse minaci praeberet laqueum medium que ostenderet unguem. **Persius**: Frontem que atque uda labella Infami digito, et lustralibus ante saluiis, Expuit.

327 Primus uero in manu digitus **pollex** uocatur, quod caeteris potentior sit. **Pollere** enim posse est, unde **pollentia** potentia, et **aequipolleo**, pro aequiualeo. Graeci ἀντίχειρα nominant, quasi pro manu, quod non minus in officio sit quam manus et quasi manus altera uideatur. Alio nomine appellatur Hallus, ἀπὸ τοῦ ἄλλ(λ)ομαι salto, quod constricta manu proximum digitum solus scandat. Á pollice pollicaris deducitur. **Plynius**: Crassitudine pollicari. Pollici uicinus **index** siue salutaris uocatur quod eo res quas uolumus ostendimus; qui autem inter minimum et medium est **medicinalis**, siue á gestione anulli **anularis**, quod neruus quidam de corde natus ad eum digitum in manu sinistra deriuatur et desinit implicitus caeteris eiusdem digiti neruis. Postremus, quod omnium paruissimus sit, **minimus** uel **auricularis**, quod eo ad mundandas aures uti solemus.

328 Item á uerto composita fiunt **Anniuersarius**, quod singulis uertentibus annis fieri solet. **Aduerto**, quod est conuerto. Aduerto enim et **auerto** contraria sunt: aduerto oculos, aduerto animum, hoc est conuerto aliquo; auerto oculos animum ue, idest aliunde remoueo. **Virgilius**: Dii, talem terris auertite pestem. Inde **aduersus** et **auersus**. Nam aduersus est oppositus; á quo **aduersus** et **aduersum** praepositiones deducuntur. Auersus est terga ostendens. **Cicero**: Et aduersus et auersus impudicus es. Sed auersus ponitur aliquando metaphorice pro irato, quod á rebus quas

325,1 et 2-3 cf. Non. 187 potius quam Gell. 3,7,6 (cf. Cato *orig. frg.* 83) | 5 cf. Plin. *nat.* 20, 123 | 8-9 (c. 450,12 sqq.) cf. Plin. *nat.* 22,59 | 326,1-3 cf. Balb. *digitus* potius quam Pap. *uerpus* | 3 cf. Iuu. 14,104 | 5-6 Mart. 6,70,5-6 | 6 Mart. 5,62,4 | 6-7 cf. Iuu. 10,52-53 [uar.?] | 7-8 cf. Pers. 2, 32-34 [uar.?] | 327,1 et 3-4 cf. Ateius Capito *frg.* 10 ap. Macr. *sat.* 7,13,14 | 4-5 cf. P. Fest. 7 et 102 | 6 cf. Plin. *nat.* 13,128 | 6-7 cf. Isid. *diff.* 2,63 uel *orig.* 11,1,70 | 8-10 cf. Macr. *sat.* 7,13,7-8 | 10-11 ex Isid. *diff.* 2,63 uel *orig.* 11,1,71 | 328,1 cf. Hug. *annus* uel Balb. *annualis* | 2[?] et 3-4 cf. Valla *eleg.* 5,90 | 4 Verg. *Aen.* 3,620 | 4-5 et 6-7 cf. Valla *eleg.* 5,90 (Cic. *orat.* 2,256) | 7 cf. Seru. *Aen.* 4,362

325,5 mixto *ov* || 326,1 Verpus a uerto *v* || 1 et 2 uertendo *v* || 4 porrigebatur *U p.c.* || 8 Expiat *ov* || 327,3 ἀντίχειρ ο ἀντίχειρ *v* ἀντίχειρ *a* || 4 Hallus app. *v* || ἄλλομαι *U* ἀλλομαι *ov* || 5 Pollicaris a pollice *v* || 10 paruissimus] maxime paruus *ov* || 328,1-2 Anniuersarius — solet *add. in mg.* *U*² || 2 *post* conuerto *add.* aliquo *v* || Auerto *e.* et Aduerto *v* || 6 Et] *Ei v* || aduersus et *om. ov*

detestamur auertere oculos solemus. **Virgilius**: Iam dudum auersa tuetur. Nam, si intuetur, quomodo auersa nisi iratam intelligas ? (f° 250v)

329 Circuueruo, notae significationis. **Interuero**, quod proprie est rem aut accommodatam aut creditam callide dolose que ne domino restituatur efficio, ut **Cicero**: Candelabrum, quod rex Aegypti Ioui Capitolino dono tulerat, Verre qui illud commutato acceperat, interuersum esse conqueritur. **Marcellus** iurisconsultus: Si duo haeredes rem apud defunctum depositam dolo interuerterent. **Peruero**, modo conuerto, modo deprauo; á quo fit **peruersus**, quod pro improbo accipitur, hoc est eo qui mores peruersos habet. **Obuero**, contrauero. **Virgilius**: Cornua uelatarum obuertimus antennarum. **Transuero**, in obliquum uerto, unde transuersi oculi dicuntur. **Euerto**, conuerto, extra uerto, eruo, demolior; á quo **euersio**. **Praeuero**, praetereo, quod etiam praeuertor dicitur. **Virgilius**: Veterem que fuga praeuertitur Ebrum. Aliquando reuoco. **Plautus**: Flebilis praeuertitur metus, accurro ut sciam quid uelit. Non nunquam antepono. **Idem**: Illuc redeundum est mihi, ne me uxorem praeuertisse dicant prae publica. **Inuero**, conuerto siue in contrarium uerto; unde inuertere uestem dicimus. **Subuero**, demolior.

330 Diuerto, separo, deflecto; á quo **diuersio**, remotio, separatio, deflexus; et **diuersus**, uarius; et **diuerticulum**, ubi de uia iter flectitur. **Terentius**: Vbi ad ipsum ueni diuerticulum. **Diuerticula** etiam dicuntur domicilia in uia ad quae diuertendum sit; unde et diuertere pro stabulari siue hospitari accipimus; á quo **diuersorium** stabulum, et diuersito frequentatium. **Gellius**: Ad ipsa Platonis penetralia ipsarum que rerum pondera et digni- (c. 404) tates pergendum est, non ad uocularum eius amoenitatem, nec ad uerborum uenustates diuersitandum, hoc est deflectendum. Item **diuertium**, separatio omnium rerum. **Cicero**: Sic doctrinarum facta diuertia. **Virgilius**: Obiiciunt equites sese ad diuertia nota, hoc est ad deflexus uiarum. Proprie tamen diuertium dicitur distractio matrimonii. Differt que á repudio quod **repudium** inter non dum coniunctos sit; diuertium uero coniunctorum est. **Modestinus**: Diuertium intra Virum et uxorem fieri dicitur. Repudium uero sponsae remitti uidetur, quod in uxoris personam non cadit. **Paulus**: Repudiari etiam futurum matrimonium potest. Non recte autem sponsa diuertisse dicitur. Tractum autem repudium á pudore est, ut repudiare sit ob rem aliquam pudendam repellere. Et **diuersor**, quod modo diuerto significat, modo conuersor.

331 Item **reuero**, quod et reuertor dicitur, hoc est redeo; á quo **reuersio**. Interdum tamen reuertor et redeo idem ualent quod uenio siue diuerto. **Cicero**: Ad Chryssippi laqueos reuertamur, quum nihil de Chryssippo antea dixisset. Item **conuerto**, notae significationis; á quo **conuersio** et **conuersor**, quod est utor et consuetudinem habeo; á quo **conuersatio** pro consuetudine. Item **animaduero**, quod ex

328,8-9 Verg. *Aen.* 4,362 et ? ex Seru. auct. | **329,1-5** cf. Valla *eleg.* 5,23 = Tort. *s.d. R.* (ex Cic. *Verr.* II,4, 64-68; cf. Marcell. *dig.* 16,3,22) | **7** Verg. *Aen.* 3,549 | **8** ex Plin. *nat.* 11,145 ? | **9** et 10-12 cf. Non. 362 (cf. Verg. *Aen.* 1,317; Plaut. *Amph.* 1069 uar.; *Amph.* 527-528) | **12-13** cf. Valla *eleg.* 5,23 | **330,2-3** cf. Don. (*Eun.* 635) | **5-7** cf. Gell. 17,20,6 | **7-9** cf. Non. 290 (cf. Cic. *orat.* 3,69; Verg. *Aen.* 9,379) | **9-10** cf. Non. 458 ? | **11-12** cf. Mod. *dig.* 50,16,101,1 | **13** Paul. *dig.* 50,16,191 | **14** ex P. Fest. 280 = Fest. 281 | **331,2-3** cf. Valla *eleg.* 2,56 (Cic. *fat.* 7) | **5** cf. Valla *eleg.* 5,5 ?

328,9 intueretur v || **329,1-5** quod — interuerterent *add. in mg. U²* || **1 post** proprie *del. duas* (?) *uoces U²* || **aut]** aliquam v || **3** vere *ov* || **5** modo conuerto — quo *U² p.c.* || **8-9** eruo *Extrauerto v* || **12** peruertisse *ov* || **12-13** siue — dicimus *add. in mg. U²* || **13** emolior v || **330,1** deflexus *add. s.l. U²* || **5** stabulum *U² p.c.* || **5-7** et diuersito — deflectendum *add. in mg. inf. U²* || **7** uetustates *ova* || **13-14** Tractum — pudore *add. in mg. U²* || **14** á pudore *om. ova* || **331,2-3** Interdum — dixisset *add. in mg. U²*

anima et uerto componitur, quasi animam conuerto, ideo que aliquando hoc uerbum significat intueor, attendo, quasi animam, hoc est mentem, conuerto, et tunc exigit post se accusatiuum sine praepositione. **Cicero:** Saepe ego animaduerti multos in ipsis rerum primordiis id facere solitos. Aliquando punio, uerbero, iram exerceo, nec eius duntaxat qui in alterum ordinariam habet potestatem, ut **Valla** sensit, sed cuiuscunque. **Plautus:** Is, qum in herum animaduertisset grauius, quasi animam, hoc est iram, conuertisset; ideo que accusatiuum exigit cum praepositione in.

332 Anima enim aliquando pro mente accipitur, idest pro animo. **Macrobius:** Tunc enim anima libera est, et nulla corporis contagione impedita. Aliquando pro ira. **Plautus:** Animam comprime. Vnde (f° 251r) **animosi** iracundi dicuntur, et animati. **Actius:** Ego ne auxilio motus temere hosti me animato offeram? **Virgilius:** Quos animosi Euri assidue frangunt que ferunt que. **Cicero:** Ego uero nihil ita animato homine miserius ducerem. Et ea pars animae in qua irae sedes est uocatur animosa. Proprie tamen anima spiritus est. **Virgilius:** Animas in uulnere ponunt. Dicitur que ἀπὸ τοῦ ἀνέμου quod uentum significat. Quippe uentus spiritus est. Hinc et pro uento saepe usurpatur. **Idem:** Quantum ignes animae que ualent. **Plautus:** Ne quid emittat animae dormiens. Non nunquam ponitur pro alitu oris. **Nam** et ipse spiritus est. **Virg.:** Animas et olentia Medi Ora fouent illo et senibus medicantur hanelis. **Plautus:** An fetet anima tuae uxori? **Idem:** Ieiunitatis plenus animam fetidat. **Idem** pro aqua posuit: Ni ego illi puteo si ocepso animam omnem intertraxero. Aliquando pro sono. **Varro:** Et Phrygias audire animas. Quandoque etiam pro ipso homine secundum opinionem Platonis, qui uult non coniunctum, hoc est animam corpus que, sed solam animam hominem esse. **Virgilius:** Ite, ait, egregias animas, quae sanguine nobis hanc patriam peperere suo.

333 Quidam animam ab animo ita distinguunt ut anima sit qua uiuimus, animus, quo sapimus. **Macrobius:** Animus enim proprie est mens quam diuinorem anima nemo dubitauit. **Idem:** Secundum ergo hoc, qum ex summo deo mens et ex mente anima sit, anima uero et condatur, et uita compleat omnia. Frequenter tamen haec duo confunduntur, unde et pro ira tam animum quam animam dicimus, sed rectius animam. **Plynius** de ira: Ergo et haec animi asperitas, seu potius animae, dulciore succo mitigatur. Item de uento utrunque usurpatum inuenimus. **Virgilius:** Mollit que animos et temperat iras. Animas in homine quatuor esse dicunt: **Vitalem**, quae et in uermibus est, qui tantum mouentur; **Sensualem**, ut in mutis animalibus, in quibus est sensus et timoris et gaudii; **Intellectualem**, quae est in hominibus tantum, (c. 405) qui et cogitare et iudicare possunt; et quae infra omnes est, **physicam**, hoc est **naturalem**, quae est in herbis atque arboribus, quae, etsi non mouentur, uitam tamen habent, qum nascantur, crescant et pereant.

331,8-9 Cic. ? ex *ora:* 1,122 uel *Rhet. Her.* 4,33 ? | 9-10 cf. *Valla eleg.* 3,69 | 10-11 *Plaut. fr. inc.* 123 [Oliver 11] | **332,2** ex *Macr. somn.* 1,11,11 | 2-5 cf. *Non.* 233 (*Plaut. Amph. frg.* 18; cf. *Acc. trag.* 427 [uar.]); *Verg. georg.* 2,441 uar.; cf. *Cic. rep.* 1,60) | 5-6 ex *Sen. epist.* 92,8 ? | 6-7 cf. *Non.* 232-233 (cf. *Verg. georg.* 4,238) | 7-8 cf. *Lact. opif.* 17,2 uel *Seru. Aen.* 1,57 uel 8,403 | 8-13 cf. *Non.* 233-234 (*Verg. Aen.* 8,403; cf. *Plaut. Aul.* 303 = 305 uar.; *Verg. georg.* 2,134-135; *Plaut. As.* 894 uar.; *Merc.* 574 uar.; *Amph.* 673; ex *Varr. Men.* 131 [uar.]) | 14-15 cf. *Plat. passim* [ex ?] | 15-16 *Verg. Aen.* 11,24-25 | **333,1-2** cf. *Non.* 426 | 2-3 cf. *Macr. somn.* 1,14,3 | 3-4 cf. *Macr. somn.* 1,14,15 | 5-6 *Plin. nat.* 22,111 | 7 *Verg. Aen.* 1,57 | 7-12 cf. *Seru. Aen.* 5,81

331,10 sentit v || 11 quasi animam *om. ova* || **332, 2** cogitatione v || 5 ducerent v || 6 anima *om.* v || 7 dicuntur a || 10 *Virg. U² p.c.* || medi *U² p.c.* || 11 *Idem*¹) Item v || **333,4-5** iratum v || 6 sticco mitigat v || 10 et³ *om. a*

334 Quidam existimauerunt animum cor esse. Vnde excordes, uecordes et concordés dicti. Empedocles animum censuit esse cordi suffusum sanguinem. Alii partem quandam cerebri animi principatum tenere opinati sunt. Quidam nec cor nec cerebri partem esse animum uoluerunt, sed alii in corde, alii in cerebro dixerunt animi esse sedem et locum. Alii animum putarunt animam, hoc est spiritum, esse. 5 Zeno ignem affirmauit. Aristoxenus ipsius corporis intentionem quandam uelut in cantu et fidibus, quae harmonia dicitur; Xenocrates naturam, cuius uis in natura maxima esset. Plato triplicem finxit animam, cuius principatum, idest rationem, in capite, sicut in arce posuit, et duas partes, iram scilicet et cupiditatem, locis discludit: 10 iram in pectore, cupiditatem sup(er) praecordia, locans. Dicaearchus nihil esse animum scripsit praeterquam nomen totum inane, frustra que animalia et animantes appellari, neque in homine esse animum uel animam, neque in bestia, uim que omnem eam qua uel agimus quid uel sentimus, in omnibus corporibus uiuis aequabiliter esse fusam, nec separabilem á corpore esse, quippe quae nulla sit, nec sit quicquam nisi corpus unum et simplex ita figuratum ut temperatione naturae uigeat, et sentiat 15 Aristoteles, qum quattuor nota illa genera principiorum esset complexus, ex quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam censuit esse, ex qua sit mens. Cogitare enim et praeuiderere et discere et docere et inuenire aliquid, et tam multa alia meminisse, amare, odisse, cupere, timere, ang(i), laetari et similia in horum quattuor generum inesse nullo, sed quintum genus esse uacans nomine. Itaque ipsum animum 20 ἐντελέθειαν appellat nouo nomine, quasi quantam continuatam motionem atque perennem. Democritus é leuibus ac rotundis corpusculis concursu quodam fortuito animum efficit.

335 Ab anima fit **animula** diminutiuum. Fuit etiam hoc nomine urbs paruorum opum in Apulia. Et **animal** et animalis adiectiuum, ex quo animales deos dixerunt ueteres, qui de animalibus essent facti, ut penates. Et **animosus** atque **animatus**, de quibus supradiximus. Et **animo** uerbum, hoc est uiuifico, animam presto; á quo **exanimo**, interficio, neco. Et **inanimus**, qui anima caret; exanimus siue **exanimis**, qui sine anima est, hoc est qui mortuus est. **Virgilius**: Exanimum que auro corpus uendebat Achilles. Exanimatus uero timens, conturbatus. **Idem**: Exanimata sequens impingeret agmina muris. **Semianimis**, qui semiuiuus est. **Vnanimis**, qui unius animi, hoc est unius (f° 251v) uoluntatis est. **Pusillanimis**, qui paruorum animum habet, quem Graeci uocant **micropsychon**. Et é contrario **Magnanimus**, qui magno animo est; á quo fit **magnanimitas**, sicut á pusillanimo **pusillanimitas**. Item á magnanimo **magnanime** aduerbium. Item animor, quod modo est uiuificor, modo delibero et quasi in animum induco. **Macrobius** : Animati sunt ergo ueteres ad faciendam discretionem in genitiuo casu, ut ex

334 cf. Cic. *Tusc.* 1,18-22 | 335,1-2 cf. P. Fest. 25 | 2-3 cf. Seru. *Aen.* 3,168 | 3-4 cf. 332 et 2,5 | 5 et 6-8 cf. Seru. [= Isid. *diff.* 1,196] et *Aen.* 1,484 (*Aen.* 5,805) | 9-10 cf. Gloss. IV,416,12 ? [an ex Plin. *nat.* 22,110 ?] | 13-14 cf. *Macr. sat.* 1,4,10

334 *add. in mg. inf. U²* || 3 quendam v || 4 partem om. v || 6 ignem om. v || 7 Zenocrates ova || 8 in om. v || 11 numen v || totum a || 12 uim que] nunquam ov || 13 ante eam *add.* in v || 17 orientur v || fit va || 18 tum ova || 21 appellant ova || quandam ova || 335,5 siue exanimis *add. s.l. U²* || 6-8 hoc — muris *add. in mg. inf. U²* || 8 Semianimus ova || unanims va || 10 micropsychion *U a.c.* || 11 pusillanimo ova || Pusillanimitas a pus. v || 12-14 Item — diei *add. in mg. U²* || 13 Macrobius] Marco v || ut *add. s.l. U²*

15 hac declinatione exprimere<nt> nomen solennis diei. Ab animaduerto uero fit **animaduersio**, quod modo attentionem, modo punitionem significat, et **animaduersor**, punitor. **Apuleius**: Exponam breuiter quod animaduersor meus fecit. Quidam etiam ab animali **animalitatem**, hoc est ipsam animalis essentiam, scripsere.

336 Item á uenio composita fiunt **aduenio**, quod aliquando idem significat quod uenio. **Cecilius**: Edepol Senectus, si nihil aliud apportes tecum qum aduenis. Aliquando uenire incipio et ad inanimata etiam transfertur. **Plautus**: Aduenienti morbo succurre. Ab hoc fit frequentatiuum **aduento**, quod significat ueniendo proxi- (c. 406) mus sum. **Cicero**: Non dum erat auditum te ad Italiam aduentare. Et **aduena**, qui non est ciuis aut inquilinus, sed externus et ex alieno loco adueniens. Et **aduentitius**, qui casu in aliquem locum uenit, non morandi gratia neque consulto. Vnde **aduentitii morbi** dicuntur qui forte et nulla nostra culpa ueniunt. Item **aduentitia bona**, quae non ex recta successione, utputa patris aut aui, sed uel ex legatis uel aliter casu aliquo nobis adueniunt, in quibus pater uiuens habet usum fructum et liberam administrationem. 10
Et **aduentus**, hoc est accessus. **Cicero**: Magnam ex aduentu eius laetitiam cepi.

337 Et **auis**, quod singulis annis adueniat, de qua inferius dicemus. Et **Auentinus** mons intra urbem Romam, ut **Varroni** placet, ab aduentu hominum, quod commune Latinorum ibi Dianae templum fuerit constitutum, quamuis sint qui uel ab auibus potius nuncupatum uelint, quod eò se á Tyberi ferant, uel ab Auentino rege, qui ibi bello extinctus 5 atque sepultus fuit. Et **Auena**, quod ad fructum non ueniat. Est enim auena frumenti uitium, quamuis et hordeum in eam degenerat, frumenti tamen est instar, quippe qum Germaniae populi edant eam neque alia pulte uiuant. Sole maxime caeli que humore hoc uitium accidit, aliquando etiam imbecillitate seminis, qum diutius terra retentum est, prius quam erumpat, uel si cariosum fuit, qum sereretur. Est et aliud Auenae 10 uitium, qum granum inchoata amplitudine, prius quam roboretur afflatu noxio cassum et inane, quasi quodam abortiuo á spica euanescit. Ponitur aliquando auena pro stipula siue calamo, ut superius diximus.

338 **Circumuenio**, quod interdum est circundo, interdum decipio. **Seneca**: Non sum passus eum ab emulis suis circumueniri, hoc est decipi. **Interuenio**, quod est in medio negocio superuenio. **Terentius**: Interuenit homo de improuiso, coepit clamare. Interdum ponitur pro intersum. **Cicero**: Quod non esset factum, si ipse interuenissem. **Obuenio**, 5 contingo. **Deuenio**, quod proprie est ex aeditiori loco in humiliorem uenio, ut 'deueni in planum, deueni in uallem'. Hinc per metaphoram pro redigor usurpatur, ut 'deueni in miseriam, deueni in paupertatem', hoc est: redactus sum ad miseriam et paupertatem. **Euenio**, contingo; á quo **euuentus** dicitur, quod non ratione, sed casu

335,16 Apul. ? fr. inc. 74 | 16-17 cf. Aug. spir. et an. 38 et al. | 336,1-3 cf. Non. 247 (Caecil. com. 173-174; cf. Plaut. Amph. frg. 12 [uar. ?]) | 4 cf. Valla eleg. 5,10 = in Fac. 1,13,29 = Tort. s.d. D | 5 Cic. fam. 2,6,1 | 6 ex Isid. orig. 10,15 ? | 7 cf. Cael. Aur. chron. 1,5,149 ? | 11 ex Cic. Att. 4,19,2 | 337,1 (cf. c. 670,50 sqq.) ex P. Fest. 29 | 2-5 cf. Varr. ling. 5,43 + Seru. Aen. 7,657 | 5-11 cf. Plin. nat. 18,149-150 uar. | 11-12 (cf. 2,495) cf. Seru. ecl. 1,2 | 338,1-2 Sen. ? fr. inc. 39 | 2-3 cf. Don. et Ad. 406-407 | 4 Cic. ? fr. inc. 44 [ex prou. cons. 7 ?] | 5-6 et 7 cf. Valla eleg. 5,56 | 8-11 cf. Valla eleg. 1,7

335,14 exprimere *U ov* || solemus *ov* || 336,3 succurrere *a* || 8 ex || sunt *v* || 9 uel... uel *U*: ut... aut *ov* aut... aut *a* || 10 pater *om. ov* || 11 hoc — eius *U*: eius *ov* ut aduentus eius *a* || coepi *v* || 337 add. in mg. inf. *U*² || 10 a flatu *ova*

fit. Item finis rei. **Ouidius**: Careat successibus, opto, Quisquis ab euentu facta notanda putat. Et in singulari masculinum est ac declinationis quartae; in plurali uero neutrum et declinationis secundae. **Cicero**: Saepe enim causae euentorum magis mouent quam ipsa euenta. **Reuenio**, reuertor.

339 Prouenio, producor, ut 'ex bona arbore boni fructus proueniunt'. Vnde **prouentus** dicuntur redditus. Veteres tamen non solum bonarum rerum, sed etiam malarum prouentum dici uoluere. **Plautus**: Calamitatum et miseriarum (f° 252r) tot prouentus. **Praeuenio**, anticipo; á quo **praeuentione** anticipo dicitur. **Inuenio**, comperio, quasi in aliquid uenio. **Virgilius**: Inueni Germana uiam. Hinc **inventiones** et **inuenta** dicuntur, et **inuentores** atque **inuentrices**. **Subuenio**, opitulor. **Plautus**: Qui totiens tibi misero subueni.

340 Conuenio, quod proprie est congregor, coeo. **Virgilius**: Conueniunt quibus aut odium crudele tyranni Aut metus acer erat. **Salustius**: Postquam unum in locum omnes conuenere. Hinc fit **conuentus**, hoc est congregatio hominum uel supplicationis gratia in templo, uel iudicii causa, quum á magistratibus congregatur, uel si qua alia ratione unum in locum multitudo coit. Ponitur tamen aliquando pro coniugio. **Iuuenalis**: Conuentum tamen et pactum, et sponsalia nostra Tempestate paras. Et **conuentae conditio** dicebatur quum primus sermo de nuptiis et earum conditione habebatur. **Conuentus** etiam is dicitur qui in iudicium ab aliquo uocatus est. **Conuenticula** quoque á conuenio deducitur, et ferè semper in malam partem, hoc est pro conuentu sediciosorum aut sceleratorum, accipitur. Et **conuena**, quod ab aduena differt quod aduenae proprie dicuntur qui ex uno loco in ali- (c. 407) quod oppidum ueniunt. Conuenae uero, qui ex pluribus locis. Conuenio etiam capitur pro in iudicium uoco. **Cicero**: Non dubitat quin, si ipse Verrem conueniat, aequitate causae, autoritate sua commouere hominem possit. Item pro alloqui. **Terentius**: Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis hominem. Item **conuenit** pro decens et conueniens est. **Cicero**: Nam quid ueris ne non conueniat nostris aetatibus ista oratio. Item conuenit hoc inter nos, pro constat; conuenit hoc mihi tecum pro concordēs sumus. Conuenire etiam statuere est. **Apuleius**: Conuenimus ad portum quam primum ire. **Conuentionis** nomen generale esse scribit **Vlpianus** ad omnia pertinens, de quibus negotii contrahendi transigendi que causa consentiunt qui inter se agunt. Nam, sicuti conuenire dicuntur qui ex aduersis locis in unum locum colliguntur et ueniunt, ita ii qui ex diuersis animi motibus consentiunt in unum et in unam sententiam concurrunt.

341 AB. Á et **ab** et **abs** in significatione quidem eandem uim habent, et id significant quod apud Graecos ἀπό. Interdum tamen accipiuntur pro post. **Plinius**: Et uirus equi á coitu statim collectum, hoc est: statim post coitum collectum. In compositione autem modo priuationem significant, ut **amens**, quasi sine mente, **absimilis**, dissimilis, **abstemius**, sine temeto. Ab re, hoc est praeter rem, praeter

(Ou. *epist.* 2,85-86; cf. Cic. *Att.* 9,5,2 [uar.]) | 339,2-3 cf. Non. 521 | 3-4 Plaut. ? *fr. inc.* 124 [Oliver 19] | 4-5 cf. Isid. *orig.* 10,122 ex Aug. *trin.* 10,7,10 | 5 Verg. *Aen.* 4,478 | 7 Plaut. ? *fr. inc.* 125 [ex *Pseud.* 1146 ?] | 340,1-2 cf. Non. 271 et Verg. *Aen.* 1,361-362 ex Non. | 2-3 ex Sall. *Iug.* 11,2 uel *Cat.* 6,2 | 3-5 cf. P. Fest. 41 | 6 Iuu. 6,25-26 | 6-7 P. Fest. 62 | 10-12 cf. Seru. *Aen.* 8,328 = Isid. *diff.* 1,34 | 12-13 cf. Cic. *Verr.* II,1,126 uar. ap. Non. 271 | 14-15 cf. Ter. *Eun.* 234 uar. ap. Non. 270 | 15 et 16-17 cf. Valla *eleg.* 3,76 | 15-16 cf. Cic. *Hort. frag.* 57 ap. Non. 270 | 17-18 Apul. ? *fr. inc.* 75 | 18-21 cf. Vlp. *dig.* 2,14,1,3 | 341,1 Mart. *spect.* 3,3 | cf. Prisc. *gramm.* III,468,30 ? [et al.] | 3 cf. Plin. *nat.* 28,261 | 5 cf. Quint. *inst.* 1,7,9 uel Gell. 10,23,1 uel Porph. *epist.* 1,12,7 uel Isid. *orig.* 10,11

339,3 Calamitatem *ov* || 4 Praeuenio] Pro- *o* || 340,5 coniungo *v* || 8-9 á conuenio *om. ova* || 15 est *om. ov* || 341,5-8 Ab re — referre *add. in mg. inf.* U²

propositum, sine causa. **Liuius**: Haec si omnis diuini humani que iuris memoria aboleuit, noua peregrina que omnia priscis ac patriis praefendo, haud ab re duxi, uerbis quoque ipsis, ut tradita nuncupata que sunt referre. Modo ablationem, ut aufero, abduco, auerto. Interdum simplicis significationem non mutant, ut in **abduco**. **Liuius**: Flauius Supple- (f° 252v) mentum ab Roma abduxerat. Hoc autem modo inter se differunt quod á nunquam iungitur cum dictionibus incipientibus á uocali. Ab uero cum omnibus huiusmodi coniungitur, et frequentissime cum duabus liquidis et i consonante, ut 'ab lege, ab rege, ab re, ab loue'. Abs cum te, ut 'abs te'. Interdum cum q. **Terentius**: Abs quiuis homine beneficium accipere gaudeas.

342 Ah etiam aliquando interiectio est admirantis. **Plautus**: Ah, quid ais? Interdum dolentis. **Virgilius**: Spem gregis, ah! scilicet in nuda connixa reliquit. **Idem**: Ah, tibi ne teneras glacies secet aspera plantas! Interiectiones Graeci non habent, sed huiusmodi uoces inter aduerbia connumerant, quoniam uel adiunguntur uerbis, uel uerba iis subaudiuntur, ut qum dicimus: 'Pape, quid uideo?' Nostri uero, quoniam plerunque non additur uerbum nec subauditur, sed quodammodo in iis inclusa est uerbi significatio, separatim hanc partem posuere. Etenim, qum dicimus 'pape', nec uerbum aliquod est, nec subauditur; habet tamen in sese affectum huius uerbi, quod est miror, et plenam motus animi significationem. Varias ergo interiectionum significationes sunt: gaudii, ut **euax**. Doloris, ut **hei, heu**. **Virgilius**: Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore. **Cicero**: Heu mihi, non possum hoc sine lachrimis commemorare. Item **heheu, heheu, ah, aha, proh**, quae tria postrema interdum etiam admirationis aut indignationis sunt, quemadmodum **pape** et **uah** et hem. **Plautus**: Proh sancte Iupiter, quid uideo? **Terentius**: Pape, hic superat ipsam Thaidem. **Plautus**: Vah homo impudens. **Apuleius**: Hem hominis audaciam. Timoris, ut **Atat**; risus, ut **Ahahe**. Aliquando eadem uox et aduerbium est et interiectio et nomen, ut **o**, quando indignationem uel dolorem significat, interiectio est; quando uero optandi est uel uocandi, aduerbium est; et ipsius litterae nomen. Item **A** aliquando praepositio, aliquando interiectio est, ut modo ostendimus, aliquando ipsius litterae nomen. Item **Pro**, aliquando praepositio. **Virgilius**: Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum. **Idem**: Pro se quisque uiri depromunt tela pharetris. Modo interiectio. **Idem**: Proh si remeasset in urbem. Aliquando etiam aliae partes orationis solent interiectiue proferri. **Virgilius**: Na- (c. 408) uibus, infandum, ammissis unius ob iram. **Infandum** pro interiectione protulit. Proprie tamen interiectiones primitiuae sunt, ut hae quas superius memorauimus, et **ohe, euhoe**, quae exclamationis sunt, et aliae similes. **Ia** exultantis interiectio est; fuit etiam hoc nomine minor Atlantis filia.

341,6-8 cf. Liu. 8,11,1 | 9-10 cf. Liu. 9,33,2 | 10-12 cf. Prisc. gramm. III,468,30-469,2 [? et al.] | 12-14 cf. Valla *eleg.* 2,29 (cf. Ter. *Ad.* 254) | **342,1-2** Plaut. ? [ex *Curc.* 131 uel *Cas.* 659 ?] = Ter. *Eun.* 797 uar. | 2 cf. ? Seru. [an ex Prisc. gramm. III,90,22 ?] et *ecl.* 1,15 | 2-3 Verg. *ecl.* 10,49 ap. Prisc. gramm. III,90,24 | 3-9 cf. Prisc. gramm. III,90,6-12 | 9-11 cf. Prisc. gramm. III,90,14-18 [+ Valla *eleg.* 2,11 ?] (Verg. *Aen.* 2,274-5 uar.) | 11 ex Cic. *ad Q.* 1,3,3 potius quam *diu.* 2,22 uel *Lael.* 41 uel *fam.* 14,2,1 uel *Att.* 9,12,1 ? | 12 ex P. Fest. 228 uel Prisc. gramm. III,91,1 | 13 ex Plaut. *Poen.* 1122 ex P. Fest. 228 [?] + Cic. *Phil.* 2,32 | 14 cf. Ter. *Eun.* 229 + 231 ap. Prisc. gramm. III,91,2 | Plaut. ? *fr. inc.* 126 | 14-15 Apul. ? *fr. inc.* 76 | 15 Prisc. gramm. III,90,25-26 | cf. Prisc. gramm. III,91,3-4 | 15-21 cf. Prisc. gramm. III,91,5-18 (Verg. *Aen.* 12,820; 5,50; Lucan. [non Verg.] 3,73) | 21-25 cf. Prisc. gramm. III,91,23-27 (Verg. *Aen.* 1,251) | 25 cf. Tort. ex Hom. *Od.* 14,435

341,8 ablationem *U p.c.* || 10 abduxerat v || 11 huiusmodi *U* : iis *oa om.* v || **342 add.** in *mg.* *inf. U²* || 8 se *oua* || 11 *Hei oua* || *heheu om. oua* || 12 *prò a* || aut indignationis *add. in mg. U²* || 13 et *uah* et hem *add. s.l. U²* || *prò a* || quod *a* || 13-15 *Terentius* — audaciam *add. in mg. U²* || 14 *haec oua (= Ter.)* || *Ah v* || *imprudens a* || 17 aliquando *oua* || 17-18 uel uocandi — interiectio est *om. oua* || 18 *post* ut *del. pro (?) U²* || 19 *Proh ou* || 20 *post* tela *del. sagittis U²* || 21 *Prò a* || 24 *quas* quiuas v || *ohe*] *hohe U² a.c.* || 25 etiam *U²* : et *oua*

343 HEMO. Monte Thraciae de quo supradiximus. ORPHEO. Thracio. **Orpheus** enim hoc loco adiectiuum est, quemadmodum alibi: Quicquid in Ortheo Rhodope spectasse theatro Dicitur, exhibuit, Caesar, harena tibi. Ideo autem Orpheus pro Thracio ponitur quia Orpheus, **Ephorus**, **Museus** Thraces fuisse perhibentur, siue quod Orpheus, Oeagri filius, unus ex Argonautis, Ciconum Rex fuit, qui populi sunt in Thracia. Siue Hemum Orpheum uocat quia hic mons ab Ortheo poeta primum celebratus fuit. Orpheus Calliopes musae et Oeagri filius fuit, Ciconum regis; ut alii uolunt, Apollinis. Hic lyrae mirum in modum studiosus fuit, quam dono á Mercurio habuit, ut supra ostendimus.

344 SARMATA. Sarmatae populi Scythiae sunt qui á Graecis **Sauromatae** dicuntur ab oculis lacertarum: σαυρος enim lacerta est, ὄμμα oculus. Regio **Sarmatia** dicitur. Nomina diuersa habent; habitant montes et saltus, qum campos et plana teneant **Lagyges**. Utuntur plaustris pro domibus, pascuntur que lacte equino; unde quidam eos ἰππημόλγους, hoc est equorum mulsores, alii γαλακτοφάγους, hoc est lactiphagos, uocant. Sunt etiam quidam interius habitantes qui sanguinem equinum lacte mistum potant, quos uocant **Gelonos**. **Virgilius**: Bisaltae quo more solent acer que Gelonus, Qum fugit in Rhodopen atque in deserta Getarum, Et lac concretum cum sanguine potat equino. Item alii Sarmatae sunt qui cruda farina equino sanguine mista é cruris uenis aluntur. Alii etiam, qui pro uictimis homines imolant. Alii, bellorum et caedis amatores, quibus mos est bellantibus cruorem eius quem primum interemerint ex ipsius uulneribus bibere, et ut quisque plures interemerit, ita apud eos eximius habetur. Sunt etiam in Scythiae extremis Sarmatae qui carne equina uescuntur. Alii, qui humanae carnis alimento uitam ducunt, propter quod uocantur **Anthrophagi** ἀνθρῶπι φαγεῖν τοὺς ἀνθρώπους, hoc est ab hominibus edendis. Iidem ab usu plaustrorum **Amaxonitae** uocantur. Interdum nimia hyemis asperitate demersis in humum sedibus specus habitantes totum braccathi corpus, et nisi qua uident ora uestiti.

345 PASTVS. Qui cibum sumpsit. **Pa-** (f° 253r) **scere** enim et pasci est comedere, et aliquando absolute ponuntur. **Virgilius**: Pascentes seruabat Tityrus aedos. Aliquando habent accusatiuum. **Idem**: Florem depasta salicti. Non nunquam pascere est cibum alteri praebere, differt que, si **Marcello** credimus, ab **alere** quod hoc fit necessitatis gratia, ut uita seruetur; illud uero ad delicias, ut sit pascere quasi cibo saginare. Vnde per metaphoram pascere aliquando pro delectare accipimus. **Idem**: Atque animum pictura pascit inani. Et pascere oculos est uisu alicuius rei gratiae eos oblectare. Item aliquando pro augeri et crescere. **Idem**: Et sacrum tibi pascere crinem. Hinc **pastus** adiectiuum significat eum qui cibum sumpsit, ut hoc loco. Pastus uero

343,1 (cf. 77) Mart. spect. 3,3 | 2-3 Mart. spect. 21,1-2 | 4-5 et 7 ex Hyg. fab. 14 ? + Apollod. 1,3,2 [ap. Tort. ?] [et al.] | 8-9 (cf. 2,523) cf. Isid. orig. 3,22,8 uel Pap. | 344,1 Mart. spect. 3,4 | 1 et 3-4 cf. Plin. nat. 4,80 [uar. ?] | 4 cf. Strab. 7,3,2 uel Iust. 2,2,4 | cf. Plin. nat. 18,100 | 5-6 cf. Strab. 7,3,2-3 et 7 ex Hom. Il. 13,5-6 | 7-9 Verg. georg. 3,461-463 | 9-10 cf. Plin. nar. 18,100 | 10 ex Mela 2,11 | 10-12 cf. Mela 2,12 | 13-14 cf. Mela 2,14 uel Strab. 7,3,9 | 15-16 cf. Mela 2,2 [uar. ?] | 16-17 cf. Mela 2,10 | 345,1 Mart. spect. 3,4 | 1-3 cf. Valla eleg. 4,53 (cf. Verg.ecl. 5,12) | 3 Verg.ecl. 1,54 | 4-6 cf. Non. 440 | 6-7 cf. Seru. auct. et Aen. 1,464 | 8 cf. Verg. Aen. 7,391

343,5 populi om. ova || 7 Calliope v || 8 quam] eam a || 344,1 qui] quia v || 2 Sarmata v || 4 Lalyges U lemma || 5 ἰππ- U² p.c. : ἰππημόλγους o ἰππημόλγους v ἰππομόλγους a γαλακτοφάγους U² a.c. || 6 equum v || 7 mixtum ov || mure a || 8 Rhodopen v || 9 Sarmatae alii ova || mixta ov || é U : in ov è a || 13 in om. v || equino o || 15 Idem ov || 345,2 seruabit ova || h(a)edus va || 3 habet va

10 substantium significat cibum siue cibationem. **Cicero**: Cum oblectatione solertiae, qui est unus suauissimus pastus animorum. Idem et **pastio** significat, sed hoc potius ad brutorum alimenta pertinet. Vnde est **Varronis** index de uillaticis pastionibus. Á pasco **pabulum** quoque deriuatur, quod et cibum significat, sed maxime quod bruta depascunt; á quo **pabulor** uerbum pro pasco, et **pabulatio**, cibatio. Illud notandum
 15 quod pasci proprie bestiarum est, uesci hominum, et in utroque potus quoque compre- (c. 409) henditur, quod **Valla** negauit. **Martialis**: Venit et epoto Sarmata pastus equo. **Cicero**: Carne, caseo, lacte uescor.

346 Á pasco composita fiunt **depasco**, quod est pascendo absumo; et **depastus** dicitur agrum **bos**, qui cibum ex agro sumpsit. Item **depastus ager** passiuè, hoc est pascendo consumptus. **Expasco**, eiusdem significationis. **Perpasco**, satio siue in totum pasco. **Compesco** coerceo, quasi intra pascua contineo nec uagari permitto, et
 5 è contrario dispesco, diuido et proprie pecus á pastione deduco. Item á pasco **pascua** dicuntur, in quibus pecudes pascuntur, siue **ager pascuus** sit, siue pratum, siue mons aut collis. **Pascuam siluam** appellat **Paulus** quae in pascuis pecudum destinata est. Item á pasco **pascales** oues et gallinae uocantur, quae passim pascuntur, siue á pascuis, quasi pascuales. Item á pasco **panis**; á quo **panifex**, **panifica**, **panificium**,
 10 et **pastillus**, et pando cum deriuatis ab eo, de quibus supradiximus. **Pastomis** ferreum siue ligneum instrumentum est, quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus uel morsui imponitur. **Lucillius**: Pastomides huic de naribus ingentes pendent.

347 EPOTO EQVO, ebibito lacte equino siue cruore. **Potare** bibere est, et á graeco deducitur: ποτὸς enim potio est, ποτίζω poto, irrigo, πότης bibax. Á potu
 5 **potus** dicitur, et **potio**, quae inter se ita differunt quod potus proprie est uini, aquae, similibus que; potio uero, quae á medicis aegrotantibus datur. Interdum tamen potio pro potu ponitur. **Cicero**: Quid quod ne mente quidem recte uti possumus multo cibo et potione repleti. Ab hoc fit **potionor** uerbum, hoc est potionem praebeo, cuius passiuum est
 10 **potionor**. **Suetonius** de Caligula: Creditur potionatus á Cesonia uxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem uerterit. Item á potu **potatio**, ipse potandi actus; á quo **compotatio**, quam Graeci **Symposium** dicunt; et **compotor**, qui συμπο- (f° 253v)
 15 της, et **compotrix**, quae συμπότρια appellatur. Et **poculum**, quod ab illis dicitur ποτήριον, quorum diminutua sunt **pocillum** et ποτηρίδιον, et **potabile**, quod illi πότιμον nuncupant.

348 Et **Potitius**, qui sacra Herculi faciebat. Nam, cum Euander aram maximam Herculi, ubi nunc Roma est, aedificasset, Hercules que de suo armento boues ad sacrificia dedisset, inuenti sunt senes duo, á quibus se aequaliter coli uelle ostendit,

345,10-14 cf. Valla *eleg.* 4,53 (Cic. *Tusc.* 5,66; Varr. *rust.* 3 [cf. 1,1,11 et al.]) | 15-16 cf. Valla *eleg.* 4,53 | 16 Mart. *spect.* 3,4 | 17 cf. Cic. *Tusc.* 5,90 ap. Valla *eleg.* 4,53 | 346,4 et 5 cf. P. Fest. 40 + 72 | 6 ex Varr. ap. Seru. *georg.* 1 proem. = Isid. *orig.* 15,13,6 | 7 cf. Gai. [non Paul.] *dig.* 50,16, 30,5 uar. | 8-9 cf. P. Fest. 222 [uar.?] + 243 | 9 cf. Non. 64 ex Varr. | 9-10 cf. 2,592 et 627 | 10-12 cf. Non. 22 uar. (cf. Lucil. 511 uar.) | 347,1 Mart. *spect.* 3,4 | 2 cf. Gloss. II,414,54 et 49 [+ 51 ?] et 48 | 3-6 cf. Valla *eleg.* 4,4 (cf. Cic. *Tusc.* 5,100) | 7-8 Suet. *Cal.* 50,2 | 9 ex Cic. *fam.* 9,24,3 ? [cf. Isid. *orig.* 20,1,3 et al.] | 9-10 cf. Gloss. II,443,9-10 | 10-12 cf. Gloss. II,414,43 et 45 et 52 | 348 cf. Tort. *Pinarius* (1-5 ex Seru. *Aen.* 8,269)

345,12-13 Pabulum a pasto v || 16 Martialis *om. ov* || 346,4-5 et — deduco *add. in mg. U²* || 7 distincta *ov* || 9 Panificum v || 10 et pando — eo *add. in mg. U²* || 10-12 Pastomis — pendent *add. in mg. inf. U²* || 347,3 ita *om. ova* || aquae *om. ova* || 4 datur] dicitur *ov* || 6-8 Ab hoc — uerterit *add. in mg. inf. U²* || 7 fit] ut v || 9 συμπόσιον a || 11 sunt po.] poculum v || 348,1 potius a || maxima a

statuit que ut mane et uesperī sacrificarent. Sed qum peracto matutino sacrificio circa
 5 solis occasum essent sacra repetenda, alter prior aduenit qui ἀπὸ τοῦ ποτίζειν, hoc est
 á potando Potitius cognominatus est. Alteri, propter negligentiam iratus, Hercules
 statuit ut sacrificanti atque epulanti Potitio ministraret. Quapropter ἀπὸ τῆς πείνας,
 hoc est á fame, **Pinarius** quasi famelicus appellatus est. Hoc modo hae duae familiae
 10 cognomina adepta<e> sunt, ut illa Potitiorum, haec Pinariorum diceretur, et hae
 tantum longo tempore Herculi sacra fecere. Verum, qum postea **Appio Claudio**
 autore, qui Censor cognominatus fuit, sacra Herculis gens Potitia in mancipia
 transtulisset, qua tempestate duodecim familiae eius gentis erant, puberes omnes ad
 trigesimum intra annum cum stirpe extincti sunt. Et Appius ipse deorum ira post
 aliquot annos luminibus captus est.

349 Item á poto **repotia** dicta, qum postridie nuptias apud nouum maritum
 coenatur, quia quasi reficitur potatio. Et ab eodem composita fiunt **perpoto**, hoc est
 ualde poto siue frequenter poto; et **praepoto**, ante poto; et **epoto**, potando exhaurio,
 cuius passium est **epotor**, á quo **epotus**; et **compoto**, simul poto.

350 EQVO. **Equus** notum animal est, qui et **caballus** dicitur; á quo **caballinus**.
Persius : Nec fonte labra prolui caballino. Mira ei docilitas est. **Alexander** Macedo
 equum habuit qui ab aspectu toruo siue, ut aliqui uolunt, ab insigni taurini capitis
 5 armō impressi **Bucephalos**, hoc est bouis caput, est dictus. Hic á nemine alio quam
 á Alexandro regio instratus ornato conscendi se passus est. Idem Thebarum
 oppugnatione (c. 410) uulneratus, non est passus regem in alterum equum transilire;
 propter quae et alia multa huiusmodi Alexander defuncto solennes exequias fecit, et
 urbem ex nomine eius uocatam **Bucephalon** sepulchro circumdedit. Caius quoque
 10 **Julius Caesar** equum habuit qui nullum praeter eum dorso recipiebat; eius priores
 pedes facie uestigii humani tradunt fuisse, et hac facie ante Veneris genitricis aedem
 locatus fuit. Fecit et **Diuus Augustus** equo tumulum quem **Germanicus** Caesar
 carmine laudauit. Agrigenti complurium equorum sepulchra traduntur pyramides (f°
 254r) habuisse. Scribunt autores equum á **Semiramide** usque ad coitum adamatum.

351 Scythae equis maxime glorianur. Tradunt occiso aliquando ex prouocatione
 eorum rege, qum hostis ad eum spoliandum uenisset, ab equo eius ictibus ac morsu
 interemptum fuisse. Alium, qum detracto oculorum operimento cum matre se coisse
 intellexisset, per praerupta sese praecipitem dedisse atque ita esse exanimatum.
 5 Quippe affinitatum cognitionem habet hoc animal. Itaque in grege prioris anni
 sororem libentius quam matrem equus comitatur. Tanta praeterea in iis docilitas est
 ut uniuersus Sybaritani exercitus equitatus ad Symphoniae cantum quadam saltatione
 moueri solitus tradatur.

(6-8 ex Seru. *Aen.* 8,269; 9-10 ex Liu. 1,7,14 ?; 10-14 ex Liu. 9,29 et Val. Max. 1,1,17) |
 349,1-2 cf. P. Fest. 280 = Fest. 281 | 350,1 Mart. *spect.* 3,4 | 2 Pers. *prol.* 1 | cf. Plin. *nat.* 8,157 |
 2-8 cf. Plin. *nat.* 8,154 uar. | 8-13 cf. Plin. *nat.* 8,155 (luba) | 351,1-6 cf. Plin. *nat.* 8,156 [uar.?] | 6-8
 cf. Plin. *nat.* 8,157

348,7 πείνας U || 9 adepta U || 12 familia v || 13-14 et Appius — est om. ova || 350,3 qui |
 quem U || 11 locutus v || 12 qum plurimum o cum plurimum v cum plurimum a || 7 ut in uniuersis v

352 Sybaris urbs est sita in sinu Tarentino apud Cratim amnem, quae quondam gentibus quatuor imperauit, urbes quindecim numero subditas habuit, tercenta militum milia contra Crotoniatas armauit. Sed mox luxuriae et uoluptati dediti, in tantam lasciuam deuenere ut omnem suam foelicitatem breui tempore ammiserint et á Crotoniatís septuaginta dierum spatio usque ad internitionem fuerint deleti. Ex quo uice prouerbii Sybariticae et Sybaricae delitiae dicuntur, et Sybaritici ludi, 5 quum modum excedunt, et Sybariticum carmen, et Sybaritici libelli, hoc est lasciuí, improbi, petulantes. **Martialis:** Bissenos pathicissimos libellos, Qui certant Sybariticis libellis Et tinctas sale pruriente chartas Instanti lege Rufe; sed puella Sit tecum tua, ne Thalassionem Indicas manibus libidinis, Et fias sine femina maritus. Á Sybari etiam Sybaritanus deducitur. 10 Fuit et aliud oppidum nomine Sybaris, duodecim passuum milibus distans ab urbe.

353 Visi praeterea sunt equi ammissos in prelio dominos lugere et lachrymas saepe effundere. Interfecto **Nicomede** Rege, equum eius inedia uitam finisse compertum est; et circensibus ludis excusso auriga cui Ratumenna nomen erat, equos cum palma et corona in Capitolium peruenisse sedem que ter lustrasse. Vnde postea 5 ea **porta Ratumenna** uocitata est. Sarmatae longinqua itinera acturi, inedia pridie equos praeparant, exiguo tantum potu illos fouentes, atque ita per centena et quinquagena milia continuo cursu euntibus insident. Viuunt annis aliqui quinquagenis, feminae minore spatio. Eaedem quinquennio crescere desinunt, mares anno addito. Qualis debeat esse equus praeclare **Virgilius** ostendit: Continuo pecoris generosi pullus in 10 auis Altius egreditur et mollia crura reponit. Primus et ire uiam et fluuios tentare minaces Audet et ignoto sese committere ponto Nec uarios horret strepitus; illi ardua ceruix Argutum que caput, breuis aluus, obesa que terga, Luxuriat que thoris animosum pectus; honesti **Spadices** (f° 254v) glauci que; color deterrimus albis Et giluo; tum, si qua sonum procul arma dedere, Stare loco nescit, micat auribus et tremat artus Collectum que premens uoluit sub naribus ignem. Densa iuba et dextro iactata recumbit in 15 armo. Ac duplex agitur per lumbos spina, cauat que Tellurem et solido grauius sonat ungula cornu.

354 Partum undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt. Generant secundo anno, sed tertio est firmior partus. Item mares generant usque ad annos triginta tres, quosdam etiam ad quadraginta durare tradunt, dummodo iuuentur in attollendo priore parte corporis. Equarum libido tonsa iuba extinguitur, (c. 411) Vixisse equum 5 septuagintaquinque annos produunt. Innascitur equis in fronte caricae magnitudine ueneficium colore nigro, quod **hippomanes** appellatur. Id statim aedito partu mater deorat, aut partum ad ubera non admittit. Si quis praeriperit habeat que, in rabiem aliquando id genus agitur. Ammissa matre reliquae foetae educant orbem. Quo quis acrior, eo profundius nares bibendo mergit. Scythae in bellis feminis potius utuntur, 10 quoniam urinam currendo sine impedimento reddunt. Ferunt in Lusitania iuxta flu-

352,1-5 cf. Strab. 6,1,13 | 6-7 cf. Souda Σ 1271 ? | 8-10 Mart. 12,95 uar. | 10 ex Plin. nat. 8, 157 ? | 11 cf. Tort. (ex Strab. 6,1,14 uel Diod. 11,90,3 ?) | 353,1-2 cf. Plin. nat. 8,157 | 3-5 cf. Plin. nat. 8,161 uar. | 5-9 cf. Plin. nat. 8,162 uar. | 9-15 Verg. georg. 3,75-88 uar. | 354,1-4 cf. Plin. nat. 8,163 | 4-5 cf. Plin. nat. 8,164 | 5-10 cf. Plin. nat. 8,165 | 10-12 cf. Plin. nat. 8,166

352,2 trecenta a || 5 internitionem *U p.c.* || 6 Syb. et Syb. d. uice pr. v || 7 modo v || 8 Bissenos] -as v Musaei a || 10 Subaritanus a Syb. etiam v || 11 *add. in mg. U²* || 353,5 inedia] in media v || 8 adito a || 14 iactate a || 15 spinae cauta Tellurem v || 354,2 firmior est ova || 3 attolenda ova

men Tagum uento equas foetus concipere, Fauonio flante obuersas, et eum partum fieri perniciosissimum, sed triennium non excedere. Ego fabulam esse existimo ex equarum fecunditate et gregum multitudine natam, qui tanti in Lusitania et tam pernices uisuntur ut non immerito uento ipso concepti uideantur. In eadem Hispania
 15 **asturcones** gignuntur, ab **Asture** oppido siue **Asturia** gente ita appellatos, quibus non uulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio est. Equus Marti imolari solebat, siue quod per eius effigiem capti sunt Troiani, quibus Mars fauebat, siue quod eo genere animalis belli deus oblectari putabatur. Equo uehi flamini Diali non licebat, ne si longius digrederetur negligi sacra uiderentur.

355 Ab equo **equinus** deducitur, ut equina caro, equinae iubae, equinum uirus. Item **eques**, quod modo hominem equo insidentem significat, unde equites á peditibus distinguntur; modo equum qui insidetur. **Virgilius**: Dorso que equitem docuere sub armis Insultare solo, et gressus glomerare superbos. Propterea **equitare** etiam, quod ab equite deriuatur, et homo equo utens et equus sub homine gradiens dicebatur. Item
 5 **eques** dicitur qui equestrem habet dignitatem: **equestrem** enim **ordinem** medium fuisse constat inter patritios et plebem. Principio equites iudices que iidem habebantur, et gestandi anuli aurei ius eis erat. Postea M. (f° 255r) **Cicero** in consulatu suo equestre nomen stabiliiuit, Senatam ei concilians, celebrans se ex eo ordine proeuctum esse. Ab illo tempore planè hoc tertium corpus in re publica factum est, coepit que
 10 adici Senatui populo que Romano equester ordo; ob quam causam post populum scribebatur quia nouissime coeperat adici. Imprudenter quidam hoc tempore huius dignitatis uiros qui gestandi auri ius habent milites uocant, qum sint equites iure optimo appellandi.

356 Hi olim sub Romulo regibus que **Celeres** dicebantur, á Celere Remi interfectore, qui initio á Romulo iis praepositus fuit qui primo electi fuerunt é singulis curiis, ideo que trecenti omnino, deinde á flectendis, ut quidam putant, animis quoniam iudices erant, siue potius á flectendis equis, **Flexumines** uocitati. Postea **Trossuli**, á
 5 **Trossulo** oppido Thusciae circa Vulsinios nouem milia passuum, quod id sine ullo peditum adiumento equites cepissent. **Varro**: Nunc emunt Trossuli nardo nitidi uulgo attico talento equum. **Iunius**: Quod ad equestrem ordinem pertinet, antea Trossulos uocabant, nunc equites uocant, ideo que quia non intelligunt Trossulus nomen quid ualeat, multos pudet eo nomine appellari, inuiti tamen Trossuli saepe uocantur.

357 Item ab equite **equester**, sicut á pedita pedester. Vnde equestres copiae, sicut pedestres dicuntur, et **equestre** aes dicebatur quod equiti dabatur. Item **equitatus**, pro equestribus copiis, sicut peditatus pro pedestribus. Item ab equo **equuleus** diminutiuum. **Cicero** : Vt igitur domitores equorum non uerbera solum adhibent ad domitandum,

354,12-14 cf. Iust. 44,3,1 | 14-16 cf. Plin. nat. 8,166 uar. | 17 et 18-19 cf. P. Fest. 81 | 355,2-5 cf. Gell. 18,5,7-9 (cf. Verg. georg. 3,116-117) | 7-8 cf. Plin. nat. 33,33 | 8-12 cf. Plin. nat. 33,34 | 12-14 cf. Valla eleg. 6,32 | 356,1 cf. Plin. nat. 33,35 | 1-3 cf. P. Fest. 55 | 3 cf. ? | 4 cf. Seru. auct. Aen. 9,603 + Plin. nat. 33,35 uar. | 4-6 cf. Plin. nat. 33,35 + P. Fest. 367 | 6-7 Varr. Men. 480 ap. Non. 49 | 7-9 cf. Iun. ap. Plin. nat. 33,36 | 357,2 cf. P. Fest. 81 | 3-5 cf. Non. 105 (cf. Cic. Hort. frg. 85)

354,16 explicato ova || 17 matri v || 18 fouebat U a.c.? || 19 digrederentur v || 355,1 equinus] equus v || 2-3 pedibus ov || 3 equum om. v || qui] cui va || 4-5 equite] equitate a || 7 idem v || 11 abiici ov || 356,2 iis om. ova || 4 siue — equis add. in mg. U² || 5 Vulsinios U a.c. || id om. a || 6 coepissent ov || 357,2 Item om. v || 3 Equuleus ab equo v

5 sed cibum etiam saepe subtrahunt, ut fame debilitetur equuleorum nimis effrenata uis. Et ab equa
equila. **Varro**: Nemo est tam negligens quin summa diligentia eligat asinum qui suam saliat
 equilam. Item ab equo **equiria** Ludi quos Romulus Marti instituit. In his enim ludis
 currere in Martio campo equi solebant. Et **equitium**, quod significat equorum
 armentum. **Vlpianus**: Equitii usu legato uidendum an et domare possit et ad (c. 412) uehendum
 10 sub iugo uti. Et **equiso**, equorum domitor. **Varro**: Nam ut equus qui ad uehendum est natus,
 tamen traditur magistro, ut equiso doceat tollutum incedere. **Idem**: Neque furentem equuleum insanus
 equiso exhibeat, maris fluctibus. Veteres tamen omnes quibus alicuius rei regimen com-
 mittebatur equisiones uocabant. Item ab equus fit **Equisetum**: herba est quae graece
 Hippuris dicitur, hoc est cauda equina. Nostri á similitudine setae equinae nomen
 15 imposuerunt: est enim pilus terrae; haec cursorum lienes extinguit fictili nouo
 decocta. Quidam Ephedron, alii Anabasin uocant, tradunt que iuxta arbores nasci, et
 scandentem eas dependere comis iunceis multis, nigris, ut est equorum cauda,
 geniculatis ramis. Item **equire** uerbum, quod est coitum equae appetere, sicut subire
 suis et catulire canis.

358 Graeci equum ἵππον uocant, unde **ephippium** dictum tegmen quod equo ad
 insidendum imponitur, propter molliorem uecturam paratum; uulgo **sellam** nomi-
 nant. **Cato**: Mihi puero modica una fuit tunica et toga sine fasceis calciamenti, equus sine ephippio,
 balneum non quotidianum, alueus rarus. Ab hoc equites **ephippiati** (f° 255v) et equi
 5 **ephippiarii** dicuntur, de quibus supradiximus. Et **Hippopotamus**, quasi equus flu-
 uialis. Animal est in Nilo praecipue nascens, binis unguis, quales sunt bubus; dorso
 equi, et iuba, et hinnitu; rostro resino; cauda obtorta; dentibus aprorum aduncis;
 tergore ad scuta galeas que impenetrabili. Depascitur segetes et ex agro ferentibus
 10 uestigiis astu doloso, ut, fallente uestigio, nullae reuertenti insidiae praeparentur. Pri-
 mus hunc et quinque crocodilos Romae aedilitatis suae ludis **M. Scaurus** temporario
 Euripo ostendit. Ab hoc medici eximere in morbis sanguinem, quod **phlebotomian**
 uocant, didicere. Et enim assidua satietate pinguior factus exit in littus et recentes
 arundinum caesuras speculatus, ubi acutissimum uidet stipitem, corpus imprimit et
 15 unam quandam uulnerat, atque ita profluio sanguinis morbidum alias corpus exor-
 nerat plagam que limo rursus obducit. Mirum quam multa á bestiis homo didicerit!

359 Simile quidam et auis in Aegypto monstrauit, quae uocatur **ibis**, ciconiae
 ferè similis, et ipsa quoque serpentum pernicies; haec rostri aduncitate per eam
 partem se perluit, qua reddi ciborum onera consueuere. Hinc **clyster** facere medici
 didicerunt. **Dictamum** herbam extrahendis sagittis cerui eo telo percussi hominibus
 5 ostenderunt; iidem percussi á phalango, esu cancerum sanari se posse monstrauere.

357,6-7 cf. Non. 106 (Varr. *Men.* 236) | 7-8 cf. P. Fest. 81 | 9-10 cf. Vlp. *dig.* 7,8,12,4 | 10-12
 cf. Non. 105 (cf. Varr. *Men.* 559; cf. *Men.* 118 uar.) | 12-13 cf. Non. 450-451 | 13-16 cf. Plin. *nat.*
 26,132 | 16-18 cf. Plin. *nat.* 26,133 | 18-19 ex Plin. *nat.* 10,181 [+ Fest. 310 ?] | 19 ex Varr. *rust.* 2,
 9,11 potius quam Non. 90 | 358,1-4 cf. Non. 108 (Varr. [non Cato] *Cato* mss.) | 4-5 cf. 86 | 5 et 6-9
 cf. Plin. *nat.* 8,95 | 9-11 et 12-15 cf. Plin. *nat.* 8,96 | 15 cf. Plin. *nat.* 8,97 | 359,1 et 2-3 cf. Plin. *nat.*
 8,97 | 4-7 cf. Plin. *nat.* 8,97

357,6 asinum U² p.c. || 7 equo] -a ov || 9 Equiti v || 10 qui] equi v || 11 insanis v || 13-18 Item
 Equisetum — ramis. Item add. in mg. inf. U², deinde del. Item¹ || 15 plus ov || 18 suire va || 358,1
 ἵππον U ἵππον ov || 3 fuit una ova || 4 Equites Ehippiati. Ab hoc v || 10 ludis add. in mg. U² || 11
 Phlebotomiam ova || 12 recentis a || 359,1 quiddam ova (recte) || 3 clysterem a

Est et ad serpentum ictus praecipua dictamus, qua se lacerti refouent quotiens cum illis pugnam conseruerunt. **Chelidoniam** uisui saluberrimam esse docuerunt hirundines, uexatis pullorum oculis illam adhibentes. Quapropter inditum huic herbae nomen fuit ἀπὸ τῆς χελιδόνος, hoc est ab hirundine. Testudo pastu cunilae bubulae uires aduersus serpentes refouet. **Cunila** herba est cuius plura sunt genera: quae **bubula** appellatur semen pulegii habet, quod contra serpentes in uino bibitur. Est et alia cunila quae **Satureia** appellatur á nostris, á Graecis **origanum heracleoticum**. Tertia á Graecis mascula, á nostris **cunilago** uocatur, odoris foedi, radicis lignosae, foliis asperi<s>, cuius manipulum si quis in domo posuerit, omnes á tota domo Blattas ad eam tradunt conuenire; prodest aduersus omnia uenenata. É contrario quae mollis uocatur, pilosioribus ramis et aculeatis, mellis odorem habet si digitis teratur. **Mustela** in anguium uenatu **ruta** sibi salutem quaerit. **Ciconia Origano**, **Apri edera** aegritudines suas curant. **Anguis** ueterem corporis membranam succo feniculi facilius exiit; quod si squammae obtorpuerunt, spinis se iuniperi scabit. **Draco** uernam nauseam siluestris lactucae succo restringit. **Panthera** excrementis hominis, quorum auidissima est, aconito sibi in carnibus per dolum porrecto medetur. (f° 256r) **Elephantus** Chameleonte deuorato oleastro salutem quae- (c. 413) rit. **Vrsi** degustatis mandragorae malis formicas lambunt. **Palumbes**, graculi, merulae, perdices lauri foliis annum fastidium purgant. **Columbae**, turtures et gallinacei, herba quam supra diximus uocari helxinen. **Anates**, anseres, caeterae que aquaticae, herba **syderite**, quae et **asteriscum** dicitur, folio similis ocimo, nigrior tantum, nascens in tegulis parietinis que. **Grues** iunco palustri. **Coruus** occiso Chameleonte, cuius uenenum etiam interfectori nocet, lauro infestum uirus extinguit.

360 Item ab hippos fit **hippocampus**, hoc est equus marinus, á flexu caudarum: κάμπη enim graece, latinae flexus dicitur. Piscis est equi effigie in piscis caudam desinens. **Plynius**: Leporis marini ueneficium restinguunt poti hippocampi.

361 **Equus**, ut quidam putant, ab aequalitate dictus est, prima littera detracta quae diphthongum faciebat, quia pares eligebantur qui bigis quadrigis que iungerentur. **Aequus** uero ab aqua deducitur, quia summa est aquae aequalitas dum quiescit, ita ut imaginem tanquam speculum reddat. Significat que **aequus** planum proprie. **5** Sed per metaphoram ponitur pro iusto, quia nullam in partem inclinat. Ab aequo **aequitas** dicta, et **aequo** uerbum, quod proprie est explano. **Plynius**: Aequato deinde pauimento infunditur oleum. Ponitur tamen pro eo quod est cum aequitate diuido. **Virgilius**: Operum que laborem partibus aequabat iustis. Aliquando pro continuo. **Idem**: Foelix si protinus illum Aequasset nocti ludum. Et **aeque** aduerbium, quod modo iuste significat.

359,7-8 et **9-10** cf. *Plin. nat.* 8,98 | **10-11** cf. *Plin. nat.* 20,169 [uar.?] | **11-12** cf. *Plin. nat.* 20,170 uar. | **12-15** cf. *Plin. nat.* 20,171 | **15-16** cf. *Plin. nat.* 20,172 | **17-18** cf. *Plin. nat.* 8,98 | **18-20** cf. *Plin. nat.* 8,99 | **20-21** cf. *Plin. nat.* 8,100 | **21-25** (cf. 2,119) cf. *Plin. nat.* 8,101 | **26-27** cf. *Plin. nat.* 22,43 uar. | **28-29** cf. *Plin. nat.* 8,101 | **360,1** cf. *Non.* 120 | **2-3** cf. *Seru. georg.* 4,387 ? | **3** cf. *Plin. nat.* 32,58 | **361,1-3** cf. *Pap.* potius quam *Hug.* uel *Balb.* | **3** ex *Tort. diph. aequus* ex *Varr. ling.* 5,122 uel *Isid. orig.* 20,3,1 ? | **6-7** *Plin.* ? | **7-9** cf. *Non.* 244 (*Verg. Aen.* 1,507-508; 9,337-338)

359,6 qua se *U² p.c.* a: quas *U a.c.* quas se *ov* || **7** uisu *oa* || **8** in dictum *o* || **9** χελιδόνος *U o* -δώνος *v* || **11-12** cunilia *v* || **14** asperi *U ov* || **Blit(t)as ov** || **19** se *om. ov* || **26** Asteriscum *v* || tantum] tamen *a* || **360,1** Hippocampus *a* || **2** κάμπη *U κοῦμνη o κάμπη v κάμπη a* || **3** restringunt *ova* || hippocampi *a* || **361,5-6** Aequitas. Ab aequo *v*

10 **Seneca**: Iudex qui parte inaudita altera aliquid statuit, etiam si aequae statuerit, haud aequus fuit. Modo tam. **Virgilius**: Negant alios aequae serpentibus agros Dulcem ferre cibum.

362 Et aequor, quod proprie planitiem significat, unde de campo dicitur. **Idem**: At prius ignotum ferro quam scindimus aequor. Modo de mari. **Idem**: Aequora ponti. Modo de flumine. **Idem**: Miratur nemus insuetum fulgentia longe Scuta uirum fluuii pictas que innare carinas. Olli remigio noctem que diem que fatigant Et longos superant flexus, uariis que teguntur Arbo-
5 ribus uiridis que secant placido aequore siluas. Aliquando non pro planicie maris, sed pro ipso mari ponitur. **Idem**: Bisdenis Phrygium consendi nauibus aequor. Ab hoc aequoreus deducitur.

363 Et aequalis, quod modo pro simili accipitur. **Plynius**: Qum et ipse aequalem fortunam expertus fuisset. Modo pro coetaneo, qui et coaeuus dicitur. Et ab eodem aequo aequaeuus. **Cicero**: Nec cum aequalibus solum, qui pauci admodum iam restant, sed cum nostra etiam aetate atque nobiscum. Á quo aequalitas, hoc est similitudo, paritas; et
5 aequaliter aduerbium, idest similiter, pariter. Item aequabilis, idem (f° 256v) quod aequalis in priore significato. **Cicero**: Vix reduct in sonum quandam aequabilem ac constantem. Aequaeuus ab aequalitate aeui dictus est, hoc est aetatis.

364 Aeuum enim proprie tempus et aetatem significat longam, quam saeculum dicimus, et per syncopen saeculum. **Virgilius**: Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo. Á quo saeculares ludi, de quibus alibi diximus. Tractum que á graeco est aeuum. Illi enim αἰών dicunt; unde longaeuus dicimus longae aetatis, hoc est senes. **Idem**:
5 Quem tibi longaeuo serum Lauinia coniunx Educat siluis. Et primaeuus, primae aetatis. Et grandaeuus, grandioris aetatis; á quo grandaeuitas. **Actius**: Quia nec nos nec ille impune irrident meam grandaeuitatem. Hinc aeternum dictum, ut **Varro** sentit, quasi aeuiternum; á quo sempiternum, quasi semper aeternum. Et aeternitas et sempiternitas, quo **Apuleius** et non nulli alii utuntur. Et aeternae ac sempiternae aduerbia. Et
10 aeterno uerbum, hoc est perpetuum facio. **Varro**: Litteris que ac ludibus aeternare.

365 Item ab aeuo aetas, quasi aeuitas. Aetates uariae ab antiquis distinctae fuerunt. **Seruius Tullius**, rex Romanorum, pueros apprellauit eos qui essent infra decimum septimum annum. Ab eo autem anno ad quadragesimum sextum iuniores dixit, quos bello idoneos elegit. Supra annum quadragesimum sex- (c. 414) tum
5 seniores nominauit. **Varro** autem aetatem diuisit in infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentam, Senectam, quarum tamen singulae trifariam diuiduntur, ut prima pars uiridis sit, deinde adulta, postea praecipua. Hinc est quod **Virgilius** ait: Viridis que iuuenta. Aetas etiam aliquando ponitur pro uno anno. **Varro**: Aetatem uix decimam egressus. Aliquando pro triginta. **Cicero**: Tertiam iam aetatem hominum uiuebat. Non nunquam pro
10 centum. **Ouidius**: Annos uixi biscentum, nunc tertia uiuitur aetas. Ab hoc diminutium fit

361,10 cf. *Sen. Med.* 199-200 | 11 cf. *Seru. auct. et georg.* 2,215-216 | 362,1-2 *Verg. georg.* 1, 50 uar., ap. ? et *Seru. (georg.* 1,469) | 3-5 *Verg. Aen.* 8,92-96 [ex *Non.* 247 ?] | 6 *Verg. Aen.* 1,381 | 363,1? et 2 et 3-4 et 5-7 cf. *Valla eleg.* 4,102 (cf. *Cic. Cato* 46; cf. *Rhet. Her.* 3,21) | 1-2 *Plin.* ? | 7 cf. *Isid. orig.* 10,7 ? | 364,1-2 ex *Isid. orig.* 5,38,4 ? | 2 *Verg. ecl.* 4,5 | 3 cf. 1,301 | 3-4 ex *Varr. ling.* 6, 11 uel *P.Fest.* 13 uel *Isid. orig.* 5,38,4 ? [al.] | 5 *Verg. Aen.* 6,764-5 | 6-7 cf. *Non.* 116 (cf. *Acc. trag.* 67) | 7-8 cf. *Varr. ling.* 6,11 | 8 cf. *Pap. potius quam Balb.* | 8-9 *Ps. Apul. Ascl.* 30; *Nigid. Suet. fr.* 176 p.289 R.; *Claud. Mamert. stat. an.* 1,3; 2,1... | 10 cf. *Non.* 75 (*Varr.* | 365,1 cf. *Prisc. gramm.* II,81,6 uel *Isid. orig.* 5,38,3 | 2-5 cf. *Tubero fr.* 4 ap. *Gell.* 10,28,1 | 5-8 cf. *Seru. Aen.* 5,295 (*Varr.*) + 3,8 et cf. *Aen.* 5,295 | 8 et 9 et 10 ex *Seru. georg.* 3,190 | 8 *Varr. ? fr. inc.* 22 | 9 cf. *Cic. Cato* 31 uar. | 10 cf. *Ou. met.* 12,187-188

361,10 statuerit] -et a || 362,6-7 Ab hoc — deducitur *add. in mg. U²* || 363,2-3 Et Aequaeuus ab eodem v || 364,1 tempus et *add. in mg. U²* || 6 Quia] Qua v || illae oa || 10 Et uerbum Aeterno v || 365,2 fuerunt *U p.c.*

aetatula. Plautus aetate aduerbiallyter pro diu posuit: Aetate ambo ambobus sint obnoxii. **Idem:** Aetate uelim seruire, Libanum ut conueniam modo. Item ab aeuo **coaeuus** dicitur, hoc est eiusdem aetatis.

366 Aetatem malam ueteres pro senectute posuerunt. **Actius:** An mala aetate maui male multari exemplis omnibus. **Turpilius:** Miserum puto, si etiam istuc ad malam aetatem accessit mali. **Pacuius:** Parum est quod te aetas male habet, ni etiam ad malam aetatem adiungas cruciatum reticenti. **Afranius:** Si possent homines delinimentis capi, omnes haberent nunc amatores anus. Sed aetas et corpus tenerum et morigeratio, Haec sunt uenena formosarum mulierum. Mala aetas nulla delinimenta inuenit. **Plautus:** Consitus sum senectute, Honustum gero corpus, uires reliquere: ut aetas mala est, Mors mala est ergo. É contrario uero bonam aetatem dicimus adolescentiam uel iuuentutem. **Cicero:** Quod si ipsis uoluptatibus bona aetas fruitur libentius, primum paruulis fruitur rebus. Hinc prudentissime **Virgilius** diem partiens, primas partes quasi eius aetatem puberem meliorem dixit: Nunc adeo melior quoniam pars acta diei est. Finem secundae aetatis secundum **Varronem**, hoc est finem (f° 257 r mg. inf.) pueritiae, **pubertatem** uocant.

367 Pubes enim proprie dicitur lanugo quae maribus quarto decimo anno, feminis duodecimo circa pudenda oriri incipit, quod, quia maturitatis est signum, factum est ut mas pubes dicatur siue **puber**, quando primum ad generandum aptus est factus, et femina similiter ad concipiendum; á quo **impubes** siue **impuer**, qui non dum eam quam diximus lanuginem emittere incipit, siue qui non dum ad pubertatis annos peruenit. Pubem etiam honeste pro parte pudenda usurpamus. **Virgilius:** Prima hominis facies et pulchro corpore uirgo Pubetenus. Item pro iuuenum multitudine. Interdum etiam pro populo. Vnde pube praesente dicimus, hoc est populo praesente, ab iis qui puberes sunt omnem populum significantes. Quando autem pubes pro lanugine siue multitudine, siue parte corporis pudenda, accipitur, hoc est quando substantiuum est, pubis facit in genitiuo; quando uero adiectiuum est, facit puberis. Á pubes, pubis fit **pubesco**, quod est lanuginem illam emitto; á pubes uero puberis, **pubresco**, quod significat cresco et puber fio. Pubes autem á graeco deducitur, quasi ἐπὶ ἡβης; unde **ephebus** dictus quod iam sit in pube, hoc est quod iam iam ad pubertatis annos peruenit. **Terentius:** Nam is, postquam excessit ex ephebis Sosia, hoc est: postquam excessit ex ea aetate qua pubem primo emisit. Hinc **ephebeia** appellata est prima aetas adolescentiae. Adolescentia, postrema pueritia. É contrario uero **depuberem** dicimus qui ad pubertatis annos non potuit peruenire. Hinc depuberem porcum uocamus quem lactentem occidimus. (f° 256 v)

365,11-12 cf. Non. 72 (Plaut. As. 284 uar.; cf. 274 uar.) | **366,1-10** cf. Non. 1-2 (Acc. trag. 85; Turpil. com. 175; Pacuu. trag. 277 uar.; cf. Afran.com. 378-382; Plaut. Men. 756-758 uar.; Cic. Cato 48 uar.; Verg. Aen. 9,156) | 11cf. Varr. ap. Seru. Aen. 5,295 | **367,1-4** cf. P. Fest. 251 + ? Macr. sat. 7,7,6 et somn. 1,6,71-72 + ? Isid. orig. 11,2,13 | 5-6 Verg. Aen. 3,426-427 | 8-9 cf. P. Fest. 252 | 9-11 cf. Char. gramm. p. 177,27-178,2 potius quam 88,8-14 ? [et al.: cf. Beda gramm. VII,285, 8-10] | 13-14 cf. Tort. H | 15 et 16-17 Ter. Andr. 51 et cf. Don. | 17-19 cf. P. Fest. 71 [uar.?]]

366-367 add. in mg. inf. U² || **366,2** Turpi v || 4 nunc haberent ova || 9 diem U² : dicit ova || **367,3** dicatur] uocetur ov || quando U² : quam ova || 4 qui U² p.c. || 7 corpore U² p.c. || 11 post puberis del. siue pubre ? U² || pubis add. s.l. U² || 12 Puberesco A pubes puberis q. v || 14 iam sit in U² p.c. || quod iam iam U² p.c. || iam³ om. ov || 15 est postquam U² p.c. || 16 ephebia ova || 17 Depubere v

368 Praeterea ab aequis **aequiuocum** et **aequiocatio** et **aequiuoce** et **aequinoctium** et **aequinoctiale** et **aequidiale** et **aequamentum** et **aequilibrium** et **aequimentum** deducuntur, de quibus supradiximus. Et **aequatio**, quod est, ut ita dicam, parificatio rei alicuius siue diuisio cum aequalitate. Item ab aequo composita
 5 fiunt **adaequo**, **exaequo** et **coaequo**, eiusdem penè omnia significationis. Et **aequipolleo** et **aequiualeo**, á quibus **aequipollentia** et **aequiualentia** dicuntur, significant quae parem potestatem. Et **aequanimis**, hoc est animi aequi et sedati; á quo **aequanimitas**. Et **Aequimelium**, locus in Vrbe ubi Melii domus fuerat. (f° 257r) **P. Melius** ex equestri ordine fuit, qui, quum frumenti largitionem in (c. 415) urbe fecisset, **T. Quintius** Consul **L. Quintium** dictatorem fecit, **Seruilium Halam**
 10 magistrum equitum dixit. Missus á dictatore Seruilius ad Melium ut eum ad se duceret. Melius ob pauorem ad suos fugere, fidem populi Romani implorare, opprimi se consensu patrum dicere quod plebi benigne fecisset; orare ut opem sibi ultimo in discrimine ferrent, ne ue ante oculos suos trucidari sinerent. Haec uociferantem assecutus Seruilius Hala obruncauit. Sed non satis esse sanguine eius expiatum putarunt,
 15 nisi tecta parietes quae intra quae tantum amentiae conceptum esset dissiparentur. Domus igitur diruta est. Area Aequimelium appellatum. Et iniquus, qui proprie est non aequus, iniustus; á quo inique aduerbium, iniuste; et iniquitas, quasi iniustitia. Aliquando tamen iniquus pro magno accipitur. **Virgilius**: Iniquo pondere rastro. Modo
 20 pro angusto. **Idem**: Verum haec ipse quidem spatiis exclusus iniquis Praetereo.

369 **BIBIT**. Potauit: **bibere** proprie potare est. Aliquando tamen pro haurire ponitur. **Virgilius**: Sat prata biberunt. Non nunquam etiam ad ea transfertur quae haustum non habent, et significat trahere. **Idem**: Hasta sub exertam donec perlata papillam
 5 Haesit uirgineum que late bibit acta cruorem. Á bibo **bibaces** dicuntur nimii potores, sicut ab edendo edaces; et per diminutionem dicuntur **bibaculi**; item **bibosi**. **Laberius**: Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax. Et **Tyberius** per derisum, propter nimiam uini auuiditatem appellatus est **Biberius**. Sicut pro **Claudius Caldius**, pro **Nero Mero**. Item **bibulus**, qui facile sorbet, unde **Bibulorum** cognomen inuentum.

Et meribibulus, qui uinum aqua non miscet.
 10 **Aurelius** : Quum temeti auuidior esset, quadam die ab irata ancilla per conuitium appellata est meribibula, quae res tantum ei pudorem iniecit
 15 ut postmodum sobria prorsus fuerit.
 20

368,1-3 cf. 1,406; 1,97; 1,275 | 5 ex Hug. uel Balb. ? | 8-17 cf. Liu. 4,13,1-2 et 14; 14,3-6; 15,8; 16,1 | 19 cf. Seru. (*georg.* 1,164) | 20 cf. Seru. et *georg.* 4,147-148 | 369,1 Mart. *spect.* 3,5 | 1-4 cf. Non. 453 (*Verg. ecl.* 3,111; cf. *Aen.* 11,803-804) | 4-5 cf. Gell. 3,12,2 | 5-6 Laber. *mim.* 80 ap. Gell. 3,12,4 | 6-8 cf. Suet. *Tib.* 42,2 | 9-22 ex Aug. *conf.* 9,8,18

368,1 aequis v || 6 et aequiualentia om. ova || 10 T. Quintus a || 17 appellata a || 17-20 Et — Praetereo add. in mg. U² || 369,4 Alte ova (= Verg.) || 9-22 sic add. in mg. sin. U² || 13-14 comitium a

Et **bibula papyrus** dicitur quae sorbet atramentum et propterea inter paginas adhuc madentes, ne litturae fiant, interponitur.

- 370 Veteres quondam foliis tantum palmarum scripsisse manifestum est. Vnde **folia** librorum dicta, quae á graeca uoce **philurae** etiam appellantur. Deinde quarundam arborum libris, hoc est corticibus, ex quo **libri** appellati, et per diminutionem **libelli**, et codices á codice, qui et **caudex** uocatur, ex quo cortex extrahitur.
- 5 **Codex** enim proprie prima pars arboris est, cui radices adhaerent. **Iuuenalis** pro sede meretricia posuit, quae ferè é truncis fieri solet: Horrida quale facit residens in codice pellex. Á codice, dum pro caudice capitur, codicariae naues dicuntur, de quibus inferius dicemus, qum uero pro libro, **codicillus** deducitur, quod proprie epistolam significat. Postea publica monimenta plumbeis uoluminibus, mox et priuata linteis
- 10 conficere coeperunt, deinde ceris. Et enim pugillarium usum ante Troiana tempora fuisse testatur **Homerus**: Γράψας ἐν πίνακι πυκτῶ θυ[ρ]μοφθόρα πολλά Hoc est: qum scripsisset in pugillaribus fictis corruptibilia multa.

- 371 Sed post **Alexandri** magni uictoriam, condita in Aegypto Alexandria, Inuenta ab eo rege **papyrus** est, **Varrone** teste, quae fiebat ex frutice qui nascitur in paludibus Aegypti aut quiescentibus Nili aquis, ubi euagatae stagnant, nec gurgitum altitudo duo brachia (n° 257v) excedit. Frutex ipse **papyrus**, siue feminino genere
- 5 **papyrus**, uocatur, radicem habens obliquam, triangulis lateribus decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitate fastigatum, thyrsi modo cacumen includens, semine nullo, nec alio usu quam floris ad deos coronandos. Radicibus incolae pro ligno utuntur; ex ipso papyro nauigia textunt, et ex libro uela, tegetes, uestes, stragula, funes alia que huiusmodi. **Lucanus**: Conseritur bibula Memphitis cimba papyro.
- 10 Praeparabantur ex eo chartae diuisae acu in praetenuas ac latissimas philuras, quae eo meliores erant quo medio papyro propinquiores atque inde secundum scissurae ordinem. **Hieratica** appellabatur subtilior, religiosis tan- (c. 416) tum uoluminibus dicata, quae postea ab adulatione **Augusti** dicta est **Augusta**. Deinde á **Liui**a coniuge eius **Liuiana**. Huic postea in epistolis tantum scribendis autoribus relicta est.
- 15 Proxima huic erat **amphitheatrica**, á loco dicta in quo conficiebatur, quam postea **Fannius** miro artificio emendauit, uocauit que é nomine suo **Fannianam**. Vltima **Emporetica**, inutilis scribendo et inuolucris duntaxat chartarum ac mercium usum praebens. Propterea ἀπὸ τῶν ἐμπορέων, hoc est á mercatoribus emporctica dicta. Vnde **emporium** quoque appellatum locus in quo mercatus et nundinae fiunt. Et **bibula**, de qua supradiximus, siccandae tantum utilis scripturae. Primum deinde mutauit
- 20 **Claudius** Caesar, et quoniam Augustae tanta tenuitas erat ut uix calamum sustineret, praeterea uisu translucida litteras emittebat, auxit et crassitudinem et latitudinem, mensuram que, ubi pedalis erat cubitalem faciens. Á papyro igitur frutice charta est **papyrus** appellata, quod scilicet ex papyro fieret.

369,23 ex Isid. orig. 6,10,2 = Gloss. V,172,26 ? et al. | 370,1 et 2-3 cf. Plin. nat. 13,69 | 4 cf. Isid. orig. 6,13,1 ? [al.] | 6-7 Iuu. 2,57, ap. Tort. pellex potius quam T ? | 8 cf. c. 569,60-570,2 et 953,52-53 | 9-11 cf. Plin. nat. 13,69 | 11 cf. Hom. Il. 6,169 uar. ex Plin. nat. 13,69 | 371,1-2 cf. Plin. nat. 13,69 (cf. Varr.) | 2-4 cf. Plin. nat. 13,71 | 5-9 cf. Plin. nat. 13,71-72 | 9 Lucan. 4,136 | 10-14 cf. Plin. nat. 13,74 uar. | 14 cf. Plin. nat. 13,80 | 15-16 cf. Plin. nat. 13,75 uar. | 17-18 cf. Plin. nat. 13,76 uar. | 20 cf. 369 | 20-23 cf. Plin. nat. 13,79 uar.

370,2 Philurae e. ap. a gr. u. v || 3 appellati Libri v || 7-8 dum — libro add. in mg. inf. U² || 9 luteis ova || 370,11 πυκτῶ U ov || θυμοφθόρα ova (= Hom.) || 12 corruptilia ova || 371,4-5 siue — papyrus add. s.l. U² || 6 fastigiatum va || 9 Lucanus — papyro add. in mg. U² || 14 auctoritas v || 17 uolucris v || ac om. ov || 23 carta o

372 Postea uero id genus chartae inuentum est quo nunc passim mortales utuntur; fit que ex linteolis contritis, et nihilominus pristinum papyri nomen remansit, et distinctio generum. Nam subtilis illa **epistolaris** et Augusta uocatur, et altera communis siue amphitheatrica siue Fanniana, et grossior illa atque inutilis emporetica, et ultima bibula. Claudia uero illa grandior crassior que á rege nunc **regalis** dicitur. Haec dente propter scabricaciam aut concha leuigatur, propter quod minus sorbet, et ob id caducae litterae fiunt. Quae causa impulit nos ut genus aliud carthae inueniremus, quae tenuitate, densitate, candore, leuore, philurae longitudine et commodior est et aspectu gratior; hanc opifices é nostro nomine **Perottam** nuncupauere. Cartha uero ab urbe Tyri cui Cartha nomen fuit appellata est, ex qua Dido ducta est; ideo que urbem á se postea aedificatam ab illius nomine **Carthaginem** nuncupauit. Graeci ab eadem urbe $\chi\alpha\rho\tau\eta\nu$ nominant, á quo $\chi\alpha\rho\tau\omicron\gamma\rho\alpha\phi\omicron\nu$ librarium, et $\chi\alpha\rho\tau\omicron\pi\acute{\omicron}\lambda\eta\nu$ **Carthularium** nominant.

373 **Membra-** (f° 258r) nas Varro scribit post inuentas ab Alexandro chartas per aemulationem circa bibliothecas Ptolemaei et Eumenis regum Pergami inuentas fuisse, unde nunc quoque uulgo **pergamena**e uocantur. **Pergamum** oppidum est in Asia. **Pergama** uero dicta sunt arces Troianae quae quoniam altissimae fuerunt, omnia alta aedificia pergama sunt appellata. Membranae á tectu membrorum uocitatae sunt; proprie que corium ipsum significant, unde fiunt ad scribendum aptae. Chartam membranam que saepenumero autores pro foliis siue philuris usurpant, ut si dicam codicem triginta chartis siue triginta membranis contineri. **Claudius**: Nulla est membrana sine ipso. **Quintilianus**: Quum aperto codice chartas explicaret. Á membrana **membraneus** dicitur; á charta **charteus** siue **chartaceus**, sicut á papyro **papyraceus**. Contra **Varronem** qui chartarum usum non nisi condita in Aegypto Alexandria fuisse scribit, **Cassius Hemina** sentit, uetustissimus annalium autor. Tradit enim **CN. Terentium** scribam agrum suum in Ianiculo repastinantem inuenisse arcam in qua **Numa Rex** situs fuerat, et in ea libros eius repertos qui é charta erant. In quo certe illud admiratione dignum est, quod defossi tot annis incorrupti durassent. Á papyro etiam **Papyrii** cognomen deductum, ut quidam putant; á quo **Papyria** tribus appellata.

374 Item á bibo composita fiunt: **perbibo**, quod est usque ad finem bibo uel in totum bibo; **ebibo**, exhaurio. **Plautus**: Qui mihi misero totum ebibit sanguinem. **Imbibo**, haurio et per metaphoram apprehendo. **Aurelius**: Vt poeta optimus maximus teneris imbibitus annis non facile memoria aboleretur. **Combibo**, compoto, hoc est simul bibo.

372,2-5 cf. 371 | 6-7 cf. Plin. nat. 13,81 | 8 ex Plin. nat. 13,78 | 10-11 ex Seru. Aen. 4,670 | 12-13 cf. Gloss. II,475,50-51 et 53 | 373,1-2 cf. Plin. nat. 13,70 (cf. Varr.) | 4-5 cf. Seru. Aen. 1,95 | 5 ex Comment. Lucan. 9,773 ? [al.] | 8-9 **Claudius** ? | 9 Quint. ? | 10-15 cf. Plin. nat. 13,84-85 (cf. Cass. Hem. frg. 37 Pet.) | 16 ? | cf. P. Fest. 232 | 374,2 cf. Plaut. Curc. 152 | 3-4 Aug. ? ex conf. 1,16,26 ?

372,1 Cartae o || 6 scabriciem ova || minus] nimium ov || 7 ut] et v || chartae ova || 8 et om. ov || 9 et 10 Charta ova || 12 $\chi\alpha\rho\tau\eta\nu$ U o $\chi\alpha\rho\tau\eta\nu$ v || $\chi\alpha\rho\tau\omicron\gamma\rho\alpha\phi\omicron\nu$ U p.c. κ-U a.c. || $\chi\alpha\rho\tau\omicron\pi\acute{\omicron}\lambda\eta\nu$ U || 373,1 carthas U a.c. || 3-5 Pergamum — appellata add. in mg. U² || 6 proprie — aptae add. in mg. U² || post que del. pellem U² || post ad add. se va || cartham U a.c. || 10 cartha cartheus siue carthaceus U a.c. || sicut — papyraceus add. in mg. U² || 11 cartharum U a.c. || 12 post Hemina add. contra a || 13 Ianiculo v aniculo a || 14 cartha U a.c. || 15-16 A papyro — appellata add. in mg. U² || 15 A om. ov || 374,2 exaurio U a.c.

375 PRIMA FLVMINA. Principium fluminis, hoc est fontem, ex quo primum fluit Nilus. Magna laus ludorum Domitiani, quod ab ultimo inferioris Mauritaniae monte, ex (c. 417) quo Nilus fluit, spectatores ad urbem uenerint. **Primus** aliquando ad numerum refertur, ut primus, secundus, tertius. Non nunquam ponitur pro princeps. **Virgilius**: Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis. Aliquando pro optimus. **Idem**: Et primos iuuenem tot miserit Orco. Et pro praecipuus. **Idem**: Quantos primus patiare labores. Interdum etiam pro eo ante quem nullus est. **Idem**: Hic mihi responsum primus dedit ille petenti.

376 Hinc **primogeniti** dicuntur filii qui primo nati sunt et ante quos nullus genitus est, etiam si postea alii orti fuerint. Et apud grammaticos primitiua et primogenia uerba dicuntur, quae per se inuenta sunt nec aliunde deriuantur. **Primitium** etiam et **primogenium** dici potest quicquid aliunde non habet originem; quod etiam **primarium** uocamus. Vnde **primarius lapis** appellatur qui primus in templi aut alterius aedificii fundamentis imponitur. Et **primarii ciues** dicuntur qui primi sunt et ueluti principes in ciuitate, qui etiam **primates** et á quibusdam **summates**, ab aliis **optimates** appellantur. Et **primaeuus**, de quo supradiximus, á primo deducitur; et **primigenius sulcus**, qui in con- (f° 258v) denda noua urbe tauro et uacca designationis causa imprimitur. Et **primipara** mater quae primo peperit. Et **primordia**, quae primo ordimur, hoc est initia.

377 Et **princeps**, quasi primum caput; á quo **principium** et **principale**, quod primum atque praecipuum est. **Principalis** castrorum **porta** nominatur, quod in eo loco est in quo principes ordines tendunt. Et **principior** uerbum, quod est inchoo, auspicor. Et **principor**, dominor; á quo **principatus** pro imperio. Et **priuignus**, secundum quosdam, quod prius quam mater secundo nuberet est genitus. Et **primanus tribunus**, qui primae legioni tributum scribebat. Et **primores**, summae quaeque res. **Lucillius**: Quum gallus gallinaceus digitos primores quae erigit unguis. **Turpiliius**: Sandalo innixa digitis primoribus. Hinc primores aliquando pro optimatibus capimus. **Suetonius**: Scripta famosa uulgo quae aedita, quibus primores uiri ac feminae notabantur, aboleuit.

378 Et **prime**, **primo**, **primum**, **principio**, **primitus**, **primitur**, **primitur** aduerbia, omnia ferè eiusdem significationis. Et **apprime** et in **primis**, hoc est praecipue, quae ueteres **Cumprime** et **cumprimis** dixere. **Q. Claudius**: Nam M. Manlius, quem Capitolium seruasse á Gallis supra ostendi, cuius quae operam cum M. Furio dictatore apud Gallos cumprime fortem res p. sensit, is et genere et uirtute bellica nemini concedebat. **Apuleius**: Hic cum primis nobilis ac facundus. **Virgilius**: In primis regina quietum Accipit in Teucros animum.

379 Et **priscum** ac **pristinum**, quae ita inter se differunt quod prisca sunt quae superioribus saeculis aut superiori aetate fuerunt, ut **prisci Latini**, qui proprie ii

375,1 Mart. *spect.* 3,5 | 5 cf. Seru. et *Aen.* 1,24 | 6 cf. Verg. *Aen.* 9,785 | 6-7 cf. Seru. et *Aen.* 12,33 | 7-8 cf. Seru. et *ecl.* 1,44 | 376,2-3 ex Varr. *ling.* 6,37 [ap. Valla in *Fac.* 1,9,10 ?] + ? Prisc. gramm. II,549,13 [et al.: *Isid. orig.* 1,8,5] | 7 e.g. Plaut. *Stich.* 492; Gell. 6,3,7; Apul. *met.* 4,23,3 [et al.] | 8 cf. 364 | 9-10 P. Fest. 236 [ap. Vall. in *Fac.* 1,9,14 ?] | 377,1 ex Prisc. gramm. II,280,13-14 an Balb. ? | 2-3 P. Fest. 224 | 4-5 cf. P. Fest. 226 | 5-6 P. Fest. 235 | 6-8 cf. Non. 427 (cf. Lucil. 300-301; cf. Turpil. *com.* 31 [uar. ?]) | 9 Suet. *Dom.* 8,3 | 378,2-5 cf. Gell. 17,2,14 (cf. Quadrig. *hist.* 7 uar.) | 5-6 Apul. ? *fr. inc.* 77 | 6 Verg. *Aen.* 1,303-304 | 379,1-2 cf. Valla *eleg.* 4,86 | 2-4 cf. P. Fest. 226 ex Valla *eleg.* 4,86

375,5 Argis *U p.c.* || 6 praecipuis v || 376,3 etiam] enim v || 377,4 á quo — imperio *add. in mg. U²* || quo *om.* v || 6 et 7 et 8 et 9 primiores a || 8 Sandalio *ov* || primioribus a || 8-9 Hinc — aboleuit *add. in mg. inf. U²* || 378,2 imprimis *ova* || 3-6 quae — animum *add. in mg. U²* || 3 Cladius a || 6 Imprimis v || 379,2 hi *ova*

sunt qui, prius quam Roma conderetur, fuere; et **Priscus Tarquinius** dictus est, quia primus fuit quam Tarquinius Superbus. Pristina uero, quae superioribus annis, mensibus, diebus, et nostra memoria fuerunt, ut 'pristina nostra amicitia, pristina beniuolentia nostra'; aut, si de rebus quae non senescunt sermo habeatur, non priscum, sed pristinum dicimus, ut 'Pharos et Tyrus nunquam in pristinum statum redibunt'. 'Padus post quingentos et eo amplius annos reuerti solet in pristinum cursum'. Et **pridie**, de quo supradiximus, quasi primo die. Et **primitiae**, primi fructus. Item **primicium**, quod primum in aliqua re et principale est. **Ouidius**: Ecce rapit mediis flagrantem Rhetus ab aris Primicium torrem.

380 Et primipilus centurio. **Liuius**: Centurio erat quem nunc primipilum appellant. Veteres, quia sciebant commisso praelio acies facile turbari, ut hoc incommodum euitarent, cohortes in **centurias** diuisere, et in singulis centuriis singulos centuriones praefecerunt, qui primo **centurioni** uocabantur, quemadmodum decuriones **decurioni**. **Centurio** á numero centum militum uocitatus, quia singulae curiae centum militibus constabant. **Cohortes** in exercitu decem erant in singulis legionibus. Sed prima cohors reliquas et numero militum et dignitate praecedebat. (c. 418) Aquilam habebat, quod praecipuum erat signum in Romanorum exercitu. Centuriones huius cohortis caeteris centurionibus digniores habebantur. **Prima centuria primum pilum** uocabatur, quod circa signa grauis armatura constituta erat, in qua inter caetera armorum genera hastile erat pedum quinque semis, quod **pilum** nominabant, á quo pilati dicuntur pilo armati. **Martialis**: Et pilata redit iam que subit que cohors. Hinc propilare acue est, et propilatam acuminatum et quasi ad pilae formam factum. Centurio ipse **primipili centurio** dicebatur, et primipilus uocabatur. Hic non modo aquilae praerat, sed quatuor centurias, hoc est quadringentos (f° 259r) milites, in prima acie gubernabat et tanquam princeps totius legionis merita consequebatur et commoda. **Martialis**: Grata pudens meriti tulerit quum praemia pili. Mós enim Romanorum laudatissimus fuit ut centuriones ex decima cohorte promouerentur ad nonam, et sic deinceps meritis poscentibus ad primam, quasi ad palmam, in qua ex omni legione infinita penè commoda percipiebant. Á primipilo **primipilaris** dicitur. Primipilares milites erant qui signa circumstabant. Hi postea, mutata re militari, **pilani** sunt appellati.

381 Pilum ab eo instrumento nomen accepit quo pinsunt far; illud uero á pinsendo dictum. **Pinsere** tundere est, á quo **pinsores** dicti sunt, qui nunc **pistores** nominantur; et **pistrinum**, locus in quo pinsitur. **Varro**: Nec pinsorem ullum nossent nisi eum qui in pistrino pinseret farinam. Á pinso etiam **pilae** dictae, quae uasa sunt concaua, quod antiqui siccata frumenta in pilas inmissa pinsebant, et hoc erat unum genus molendi. Item **Pilunus**, qui stercorandorum agrorum usum inuenit, et pinsendi fru-

379,4-8 cf. Valla *eleg.* 4,86 | 9 cf. 1,91 et 105 | 10-11 Ou. *met.* 12,271-272 uar. | 380,1 Liu. 7,41,5 uar. | 2-4 cf. *Veg. mil.* 2,13 | 4-5 cf. P. Fest. 49 | 5 ex Non. 520 uel Isid. *orig.* 9,3,31 uel 48 ? [et. al.] + ? *Veg. mil.* 2,8 | 6-8 cf. *Veg. mil.* 2,6 | 8-9 ex *Veg. mil.* 2,8 ? | 9-11 cf. *Veg. mil.* 2,15 | 12 Mart. 10,48,2 | 13 ex Liu. 26,51,4 uar. uel Amm. 16,12,36 uar. uel 24,6,10 | 14-17 cf. *Veg. mil.* 2,8 | 17 Mart. 1,31,3 | 17-20 cf. *Veg. mil.* 2,21 | 21-22 cf. *Varr. ling.* 5,89 | 381,1-3 cf. *Varr. ling.* 5,138 + Isid. *orig.* 15,6,4 | 2 et 3-4 cf. Non. 152 (*Varr. Men.* 527 uar.) | 5 ex Cato *agr.* 14,2 ? | 6-8 cf. Tort. *Pilunus* ex Seru. [et auct.?] *Aen.* 9,4 [uar.?]]

379,3-4 dictus — Tarquinius *om. ova* || 9-11 Item — torrem *add. in mg. U²* (primitium *U lemma*) || 380,12-13 á quo — factum *add. in mg. U²* || 20 primipilaris] Primilaris o || 381,3 pristinum *U a.c.*

menti, Iouis, ut putant, filius et **Dauni** pater, qui Apuliam in qua regnabat **Dauniam** appellauit. Hic Ardeam traditur condidisse. Item **Pisonum** cognomen. Pila etiam dicitur quae parietem sustentat, ab opponendo, ut **Varro** sentit, ita uocata. Item **pila** qua luditur, ob id **pila lusoria** appellata, quod pilis impleri soleret. Pilae et effigies tam uiriles quam muliebres ex lana suspendi olim compitalibus solebant in compitis, quae esse deorum inferorum, quos uocabant Lares, putabantur, quibus tot pilae quot capita seruorum, tot effigies quot essent liberi ponebantur ut parcerent uiuis.

382 **Pilus** uero á pelle ex qua prodit uocitatus est, á quo **capillus**, quasi capitis pilus, quamuis et pro omni pilo ponatur. **Virgilius**: Quot sunt, mentula quos habet, capilli. Et **pileus**, tegmen capitis, siue quod ex pilis fieri soleret, siue quod pilos capitis teget. Vnde **pileati serui** dicebantur qui pileo imposito uendebantur, quorum nomine uenditor nihil praestabat: pileus enim impositus demonstrabat eiusmodi seruos uenditari, quorum nomine emptori uenditor nihil praestaret, sicut antiquitus **mancipia** iure belli capta **coronis induta** uenibant. Corona enim signum erat seruorum uenialium. Ideo que sub coronis uenire dicebantur. Pileum etiam raso capite accipiebant serui qui manumittebantur, hac de causa quod uidebantur é seruitute tanquam é tempestate liberati. **Plautus**: Vt ego hodie raso capite caluus accipiam pileum. Pileos etiam **Castori** et **Polluci** ueteres dedere, quia **Lacones** fuere, quibus cum pileis militare mos erat.

383 Item á pilus uerbum **pilo**, quod aliquando significat pilos emitto. **Actius**: Tum primum pilabant genae. **Afranius**: Meum praeterea corpus nunc pilare primum coepit. **Neuius** pilantem puerum uocat nunc primum pubescentem. Aliquando pilos detraho. **Martialis**: Quod pectus, quod crura pilas. Á pilo fit **compilo**, quod est cogo et in unum condo; et **expilo**, diripio ac depredor, quasi ne (f° 259v) pilum quidem relinquo. Vnde **compilare** et **expilare** haereditatem dicimus, hoc est fraudare, diripere, et **compilati** furtum passi dicuntur. **Concipilo** uero ueteres usurparunt pro eo quod est corripio et imolo. **Expilatae** haereditatis crimen apparet eo casu intendi posse, quo casu furti agi non potest, hoc est: ante aditam haereditatem uel post, ante quam res ab haerede possessae sint. Quidam (c. 419) tamen haec non á pilus deducta existimant, sed á graeco $\pi\iota\lambda\omega$, quod est $\acute{\omicron}\mu\alpha\lambda\omega$, idest complano, quod qui aut é facie pilos aut é domo supellectilem detrahunt, aequare ac complanare omnia uidentur. Á quo et pilam lusoriam appellatam potius quam á pilis quidam existimant, quod forma sphaerica sit, quae ex omni parte aequa est. Ab eodem etiam fit **depilo**, quod aliquando est pilos detraho. **Martialis**: Qum depilatos, Chreste, coleos portes. Interdum rarefacio. **Lucillius**: Quid actum est? Depilati omnes sumus. **Suppilo** quoque pro rapio ponitur. **Plau-**

(7 ex Verg. *Aen.* 10,76 ?; 7-8 ex Seru. *Aen.* 8,9 [et al.]; 8 ex Seru. *Aen.* 7,372) | 8 cf. Plin. *nat.* 18,10 | 8-9 cf. P. Fest. [non Varr.] 204 | 10 ex Sen. *nat.* 4,11,3 uel Plin. *nat.* 7,205 | cf. Pap. uel Balb. | 10-13 cf. P. Fest. 239 | 382,1-2 cf. Isid. *orig.* 11,1,28 ex Varr. [cf. ap. Aug. *dialect.* 6] | 2 Ps. Verg. *Priap.* 45,7 uar. | 3-4 cf. Balb. *pilleus* | 4-8 cf. Cael. Sabin. ap. Gell. 6,4,1-3 | 8-10 cf. Non. 528 (cf. Plaut. *Amph.* 462) | 10-11 cf. P. Fest. 207 | 383,1 ex P. Fest. 204 ? | 2 Acc. ? fr. *inc.* 4 [ex Nou. *Atell.* 19 ap. Non. 39 ?] | cf. Afran. *com.* 32 ap. Non. 39 | 3 Naeu. ? fr. *inc.* 3 | cf. P. Fest. 204 | 4 Mart. 2,62,1 + 4 | 4-5 cf. P. Fest. 40 | 5 cf. Ps. Ascon. *Verr.* p. 167 | 6 cf. *dig.* 3,5,32[33] uel 40,5,23 pr.; 47,19 et passim | 7 cf. Non. 12 | 7-8 cf. P. Fest. 62 ex Naeu. *com.* 132 | 8-10 cf. Vlp. *dig.* 47,19,2,1 | 10-11 ex P. Fest. 204 | 13-14 ex Sen. *nat.* 4,11,3 | 15 Mart. 9,27,1 | 15-16 cf. Non. 36 (Lucil. 845) | 16-17 cf. Non. 12 (cf. Plaut. *Truc.* 566-567)

381,8-9 dicebatur *U a.c.* || 10 appellata *om. ova* || implere *U a.c.* || 10-13 Pilae — uiuis *add. in mg. inf. U²* || 13 quot] quod *a* || 382,1 quo *ova* || prodidit *a* || ante capillus *add. et ova* || 2 quot] quam *a* || 7 ueniebant *v* || 9 $\acute{\epsilon}$] *se v* || 383,4 Compilo. A pilo fit *v* || 6 compilari *a* 1526 || 7 concipilo] compilo *ov* || 7-10 Concipilo — sint *add. in mg. U²* || 8 imolo *U²*: inuolo *ova* || 10 pilis *v* || 11 $\acute{\omicron}\mu\alpha\lambda\omega$ *U* $\acute{\omicron}\pi\iota\lambda\omega$ *ova* || 12 ac *U*: aut *ova*

tus: Haec quum uideo fieri suffuror, suppilo et de praeda praedam facio.

384 Pila etiam capitur pro quacunque re rotunda instar pilae lusoriae; á quo fit diminutiuum **pilula**. **Plynius**: Robur praeter fructum plurima alia gignit. Nanque fert et gallae utrunque genus, et quaedam ueluti mora, ni distarent arida duricie, plerunque tauri caput imitantia. Nascuntur in eo et pilulae nucibus non absimiles, intus habentes flocculos molles lucernarum luminibus aptos. Nam et sine oleo flagrant, sicut galla nigra. Fert et aliam utilem pilulam cum capillo. Gignunt et alii ramorum eius pilulas corpori, non pediculo adhaerentes, nec non et é foliis conuolutas pilulas.

Idem: Scarabeus qui pilulas uoluit. Et ea quidem uenena quae hac forma sumimus uulgo que pilulas nominamus, recte dici pilulae possent, nisi usus obtinuisset ut graeco uocabulo **catapocia** nominaremus. Aliquando tamen et pilulas dictas inuenimus.

Plynius: Vetus axungia phthisin in pilulis sumpta sanat. Pilae lusoriae uaria genera erant, de quibus inferius dicemus. Eo ludo maximi uiri sese aliquando exercuere. **Scuola** optime pila lusit atque ad hoc diuerticulum animum forensibus negociis fatigatum transferre solebat. Huius pilae inuentorem tradunt **Pythum** fuisse.

385 Cum his similitudinem nominis habet **Pilates**, lapidis genus candidissimi. **Cato**: Lapis candidior quam Pilates. **Pylaemenes** dux Paphlagonum fuit quem in auxilium Troianorum uenisse scribit **Homerus**. Dicitur etiam aliquando á poetis **Pylemeneus**. **Pylaeus** siue **Phylaeus** nomen est proprium. **Pylartes** uir Troianus fuit.

Pylene, Aetoliae oppidum. **Pilentum** uehicali genus quo ferri matronae solebant. **Pylos** oppidum fuit iuxta Thessaliam, á Neleo conditum. Vnde Nestor dictus est **Pylus**. **Ouidius**: Illius attactu Pylus iuuenescere posset. **Philos** graece amor dicitur. Hinc **philosophus**, **philosophia**, **philosophicus**, **philosophice**. **Philomela**, nomen proprium. **Philippus**, equorum amator. **Philargyria**, argenti cupiditas, auaritia.

Philolaus, proprium nomen, quasi amor populi. **Philortium**, proprium nomen mulieris. **Pamphilus**, proprium uiri, quasi totus amor. **Philtr**a amatoria. **Iuuenalis**: Hic Thessala uendit Philtra quibus ualeant mentem uexare mariti. **Ouidius**: Philtra nocent animis uim que furoris habent. **Philoponus**, amator laboris. **Philadelphus**, amator fratris.

386 **Philoctetes**, proprium nomen, quasi amoris possessor. Peantii filius et Herculis comes fuit quum in Oeta monte defunctus est. Huic enim mandauit Hercules ne cui corporis sui reliquias indicaret, id que iurare eum adegit dedit que ei pro munere sagittas hydrae felle intinctas. Adueniente uero tempore, quum Delphico oraculo moniti essent Graeci ad expugnationem Troiae sagittis Herculis opus esse, inuentus Philoctetes negauit se primo aliquid de Hercule scire, tandem uero mortuum esse confessus est et, quum grauiter [cogeretur] ad indicandum sepulchrum cogeretur, ne ius iurandum uiolaret, ictu pedis locum ostendit. Sed, quum ad bellum Troianum duceretur, quia solus ipse Lernaes sagittis uti poterat, unius sagittae casu in pede quo Herculis tumulum indicauerat uulneratus est. Troia uero deuicta, ne aeger in patriam rediret, in Calabriam uenit, ubi Petilium et Turmam urbes condidit, et apud Turmam sepultus est.

384,2-6 cf. Plin. nat. 16,28-29 | 7 ex Plin. nat. 11,98 | 10 cf. Plin. nat. 28,138 uar. | 10-11 cf. c. 628,32 sqq. | 11-13 cf. Val. Max. 8,8,2 | 13 ex Plin. nat. 7,205 uar. | 385,1-2 cf. P. Fest. 236 | 2-4 cf. Tort. ex Hom. II. 2,851 | 4-5 cf. Tort. (ex Hom. II. 2,842 [et Schol. ?] uel Souda [I] 3163; ex Hom. II. 16,696; ex Hom. II. 2,639 uel Steph. Byz.) | 5 cf. P. Fest. 204 | 6-7 cf. Tort. ex Strab. 8,3,1 ex Hom. Od. 3,4 (Ou. am. 3,7,41 uar.) | 10 Souda φ 384 ? | 12 Iuu. 6,610-611 uar. | 12-13 Ou. ars 2,106 | 13 Souda φ 405 | 386,1-12 cf. Tort. ex Seru. Aen. 3,402 et Iust. 20,1,16 [uar. ?]

384,4 et om. v || flosculos *ov* || 6 corpori — pilulas *om. ova* || 9 catapocia *U² lemma ov* : -tia *U²* a || 9-10 Aliquando — sanat *add. in mg. U²* || 10 Plynius] *Idem v* || 385-387 *add. in mg. inf. U²* || 385,3-4 Pylemenes al. a poetis v || 4 Pylaeus siue Pylaeus *oa Py-* s. *Py-* v || 7 φιλος *a* || 11 *post Philtra del. pocula U²* || 12 ualeat *ova* || 386,1 Paecantis *ova* || 7 *del. cogeretur¹ ova*

387 (f° 260r mg. inf.) **Philagathus** nomen proprium, benignus. **Philargyrus**, auarus. **Philarchus**, amator imperii, ambitiosus. **Philema**, osculum. **Philetus**, amator, osculator. **Philetus**, amabilis. **Philodulus**, amator seruorum. **Philoenus**, amator uini, uinosus. **Philocalus**, mun- (c. 420) dus, politus. **Philologus**, amator uerborum. **Philonicus**, iurgiosus, contentiosus, uictoriae amator. **Philoxenus**, hospitalis. **Philoxenia**, hospitalitas. **Philopaes**, Puerarius, paedico.

388 (f° 259v) **Primus** á pridem deducitur, et est superlatiuum, sicut **prior** nomen et prius aduerbium comparatiua. Notandum autem quod aliud est 'prius te uocauit' et aliud 'prior te uocauit: nam 'prius te uocauit' tempus significat, idest prius quam nunc uel tunc; 'prior te uocauit' significat personam. Siquidem ego et hic te uocauimus, sed ego prior, hic autem posterior. Vocauit ergo te prior, si nos sumus duo, uocauit te priorem, si uos estis duo. Eadem ratio est superlatiui. Vocauit te primus, si nos sumus multi. Vocauit te primum, si uos estis multi. Non nunquam ex neutra parte sunt duo, sed utrinque singuli, et tamen comparatiuo utimur ut 'percussit te prior': supple 'quam tu me'. Non nunquam hinc unus est, illinc plures, ut 'uocauit uos prior': supple 'quam uos me'. 'Vocauimus te priorem': supple 'quam tu nos'. Idem de super- (f° 260r) latiuo, ubi multa membra sunt, ut 'primi nos uenimus, uos posteriores, ille ultimus'. 'Primus ego intraui uallum, tu senior, illi tardissimi' (f° 259 bis r)

389 **Primus** graece πρῶτος dicitur; á quo deducuntur propria nomina Protogoras, Protesilaus, quorum alter rhetor siue philosophus siue Astrologus fuit, Alter ex Philate oppido Thessaliae, Isiphili filius, uxorem que habuit Laudomiam, Acasti filiam. **Ouidius**: Vix socer Isiphilus, uix me grandaeuus Acastus, Vix mater gelida maesta refecit aqua. Hic initio belli Troiani ab Hectore interfectus fuit. Et Proteus, Oceani filius, de quo diximus. Et Protogenes, quasi primi generis. **Iuuenalis**: Non est Romano cuiquam locus hic ubi regnat Protogenes aliquis. Et Prothous, unus ex ducibus Graecis, qui ex Magnesia uenit ad Troiam. Et Prothoenor, unus ex Boetiorum ducibus. Et Protogenia, Deucalionis et Pyrrhae filia. Praeterea Prototomus, de quo superius diximus. Protomedicus, primus medicus, qui et archiater dicitur. Protomartyr, primus testis. Prototonarius, primus notarius. Protologia, primus sermo, anteloquium. Et protocollum, quasi prima concinnatio. Est enim proprie protocollum quod breuiter et succincte notatur á tabellione, ut extendi deinde atque absolui possit. κόλλα graece gluten siue colla dicitur, κόλλησις glutinatura, κολλητῆς concinnator, glutinator, κολλημῶς concinnus, κολλῶ glutino, κολλῶμαι haereo. Prototypus, quem supradiximus Archetypum dici. Et Protoplastes, primo formatus.

390 Item ἀρχῆ graece, á nobis principium dicitur; á quo ἄρχω impero, praesum. Hinc, praeter ea quae superius diximus, deducuntur propria nomina Archander, quo

388,2-12 cf. Valla *eleg.* 3,31 | 389,2-5 cf. Tort. [ex Hom. *Il.* 2,695-702 + Eustath. uel Hyg. *fab.* 103-104 ?] (Ou. *epist.* 13,25-26 uar.) | 5-6 cf. ? | 6-9 cf. Tort. (Iuu. 3,119-120; 7-8 ex Hom. *Il.* 2,756; 8 ex Hom. *Il.* 2,494-495; 8-9 ex Apollod. 1,7,2 et al.) | 9 cf. c. 941,19 sqq. | 10-11 cf. Tort. ? | 13-15 cf. Gloss. II,352,19 et 21 et 23-24 et 27-28 | 15-16 cf. c. 894,17-21 | 390,2 cf. 389 | 2-19 cf. Tort. (2-3 ex Herod. 2,98)

387,1 **Philargyrus** *U² a.c.* **Philargirus** *ov* || 388,8 *utrunque ov* || 389-393 *add. in f° 259 bis et ter U²* || 389,1-2 **Protogoras** *Pr.* propria n. v || 2-3 **Alter** ex **Philate** *U²* : **philao** *ov* alter ex **Phylace** *a* || 3 **Iphili** *o* **Iphicli** v || 4 **Iphiclus** v || 7 **Protous** v **Protheus** *a* || 8 **Bætorum** *a* || 9 **protomus** *a* || 10 **archiater** *ova* || **Protomartyr** *o* || 13 **glutem** *a* || 14 **κολλητῆς** *U* **κολλητῆς** *oa* **κολλητῆς** *v* || 15-16 **Archetypon** *ova*

nomine fuit Danaï socer. Archemolus, Rhoeti filius, Marubiorum regis in Italia, (f° 259 bis v) qui, cum pater sibi nouercam superinduxisset, stuprauit eam, propter
 5 quod, cum pater eum persequeretur, ad Turnum confugit. **Virgilius:** Et Rhoeti de gente uetusta Archemolum thalamos ausum incestare nouercae. Archemorus, Lycurgi filius. Hic Isiphilen nutricem habuit quae, cum sitientibus Graecis qui ad Thebaicam expeditionem proficiscebantur Langiam fontem ostenderet, Archemorum puerum super uiridi
 10 herba deposuit, qui á serpente uulneratus periiit. Vnde fons ille Archemorus uocitatus est, et annuus agón in pueri illius memoriam celebrari coeptus. Archelaus, Antenorís Troiani filius, quem **Homerus** scribit rei militaris peritissimum fuisse. Item alius, atheniensis philosophus siue, ut alii uolunt, Mylesius, qui patrem habuit Apollodorum et fuit auditor successor que Anaxagorae, ac primus ex Ionia physicen Athenas inuexit, ob id physicus dictus. Alius fuit Geographus, qui terram omnem ab Alexandro peragrata
 15 m descripsit. Alius de rerum naturis carmine scripsit; alius oratoriam docuit. Archeptolemus, filius Iphiti, auriga Hectoris Enipeo interfecto á Diomede suffectus. Archias poeta, de quo extat praeclara illa Ciceronis oratio. Archigenes, medici nomen, (c. 421) in quem saepe inuehitur Galenus. **Iuuenalis:** Tunc corpore sano Aduocat Archigenem. Idem significat protogenes, de quo paulo ante diximus.

391 Archilochus, Nestoris filius, de quo inferius dicemus. Alius fuit Siculus, qui Ariciam urbem condidit. Alius poeta Lacedaemonius, Tullo Hostilio Romae regnante, in quo summa uis elocutionis fuit, tum breues uibrantes que sententiae plurimum sanguinis ac neruorum. Huic Lycamber Neobolem filiam sponderat se connubio
 5 iuncturam. Quam cum postea alteri tradidisset, (f° 259 ter r) adeo id moleste Archilochus tulit ut inuenerit metrum iambicum quo Lycambrum et filiam atque uxorem eius usque adeo insectatus est ut praenimio angore laqueo se suspenderit. **Horatius:** Archilochum proprio rabies armauit iambo. Hunc socci sumpsere pedem grandes que cothurni. Hos libros propter inuerecundiam atque obscenitatem uerborum iusserunt Lacedaemonii
 10 ex urbe tolli, autorem que eorum in exilium misere. **Ouidius:** Vt que repertori nocuit pugnantis iambi, Sic sit in exilium lingua proterua tuum. Postremo Archilochum constat interfectum fuisse in bello á quodam cui nomen erat Corax. Hic, cum forte sciscitatum Apollinis oraculum uenisset Delphos, ab eo tanquam impius ac sceleratus est reiectus. Verum, cum ille multis uerbis sese excusare conatus culpam omnem in fortunam et
 15 uarios bellorum euentus reiecisset ueniam que á deo postulasset, flexit numen, accepto que ab Apolline responso, iussu eius Taenarum profectus est ac manibus Archilochi parentauit. Tanta erat eo tempore uatum ac poetarum autoritas atque maiestas.

392 Archimedes Syracusanus fuit, eximius Mathematicus, et in primis Geometra insignis. Hic quomodo quadrari circulus posset primus inuenit, quod Aristoteles igno-

(3-6: ex Avien. ap. Seru. et *Aen.* 10,388-389 uar.; 6-10: ex Stat. *Theb.* 4,718 sqq. et 5,499 sqq. et 6,1-4; 10-11: ex Hom. *Il.* 2,823 uar. ex Apollod. *epit.* 3,34; 12-16: ex Diog. Laert. 2,4[16-17]; 16-17: ex Hom. *Il.* 8,128 et 312-3; 17: Cic. *Arch.*; 17-18: Galen. passim; 18-19: Iuu. 6,235-6) | 19 cf. **389** | **391,1** cf. c. 557,19 sqq. | 1-11 cf. Tort. (1: ex Hom. *Il.* 5,565 et al.; 1-2: cf. Sol. 2,10; 2: ex Corn. Nep. ap. Gell. 17,21,8; 3-4: ex Quint. *inst.* 10,1,60; 4-8: ex Ps. Acr. *epist.* 1,19,25 + *ars* 79, et cf. *ars* 79-80; 8-10: ex Val. Max. 6,3 ext. 1; 10-11: Ou. *Ib.* 519-520) | 11-17 cf. Plut. *ser. num. uind.* 17 560 E uel Souda A 4112 | **392,1-2** cf. Tort. (ex Apul. *apol.* 16)

390,3 post socer del. Archelaus Antenorís filius U² || 4 superinduxisset ov || 7 Hypsipylem o Hypsipyle v Hypsiphylan a || 18 Galienus o Gallie. v || **391,4 post** Huic del. N U² || Lycambe ov Licambes a || deobolem U² a.c. Neobolē v Neobolen a || 5 iuncturam a || 6 Lycamben ova || 7 eius om. ova || suspenderit a || 10 repertori o || 15 ueniam adeo v || 16 paene Trenarum U² || **392,1** imprimis o || Geometria v || 2 quadrarii v

rare sese confessus est. Et cum expugnatae á M. Marcello Syracusae fuissent, adeo in
 5 contemplantis quibusdam lineamentis oculis, studio, cogitatione intentus fuit ut non
 discurrentes Romanos, non captam urbem senserit. Cum uero repente miles quidam
 astitisset et ut sese ad Marcellum sequeretur iussisset, morae paululum rogauit donec
 rem (f° 259 ter v) propositam inuestigaret. Quamobrem ira percitus miles stricto
 gladio eum perfodit, immemor quod Marcelli interdicto cautum fuerat ne unus
 uiolaretur. Hic primus sphaerae inuentor fuit, ut **Cicero** testatur, quamuis alii id
 10 Anaximandro attribuant.

393 Archytas Mnesagorae siue, ut alii uolunt, Estiei filius, patria Tarentinus,
 eximius pythagoricus philosophus fuit; floruit quo tempore Plato ad Dionysium in
 Siciliam uenerat, Platonem que per litteras monuit ut inde abiret, siquidem Diogenes
 de eo necando cogitabat. Summae in omni uirtutum genere admirationis fuit. Praeter
 5 hunc alius quoque Archytas Mityleneus in musice floruit. Item alius, qui de agri-
 cultura scripsit; et quartus, epigrammatum scriptor. Item quintus Architectus, qui
 librum de Mechanica scriptum reliquit. (f° 260r)

394 FLVMINA. Fluorem, cursum. Non enim pro amne hoc loco accipitur.
 Siquidem flumen cum genituo adiungitur, fluxum ipsum cursum que significat.
Plynius: Ne flumini eius riuus esset impedimento. Cum uero nominatum habet seu similem
 alium sibi casum, significat amnem. **Idem**: Prius quam ad flumen Rhodanum perueniret.
 5 **Flumen á riuo** magnitudine discernendum **Vlpianus** scribit, ad aestimatione circumcolentium.
 Item flumina dici quae perennia sunt, hoc est continue fluunt; quae uero aestate siccantur, á torrendo
 uocari **torrentia**. Graeci é contrario ab hyeme, quae χεῖμων dicitur, χεῖμαρον ποταμὸν
 uocant, hoc est flumen hibernum, quoniam aestate non est flumen.

395 **Torrere** proprie urere est, unde fit torrens participium, quod est adurens.
Virgilius: iam rapidus torrens sitientes Syrius Indos. Aliquando tamen pro ignescere
 usurpatur. **Lucillius**: Vt arida saepe torrent ad solem. Aliquando pro uerto, misceo.
Lucanus: Ingentes fato torrente ruinas. Hinc **torrum** et **torridum** pro arido capimus,
 5 unde aestas tor- (c. 422) rida dicitur. Et **Torris** fax appellatur, á quo **torridare** et
torrefacere comburere dicimus. **Actius**: Regina erit tempus quum hic torris quem amburi
 uides. **Idem**: Eum suae uitae finem ac fati interitionem fore Meleagro, ubi torris est inter fluctus
 flammineus. Quidam torrem pro **titione** usurpant falso. Nam torris ardet, titio est
 10 torris, ut ita dicam, extinctus. **Firmianus**: Titionem enim uulgus appellat extractum foco
 torrem semustum, extinctum. Á torreo fit supinum tostum, hoc est torrefactum; á quo
 testa opus figulum, de quo inferius dicemus; et testus, quartae declinationis, tegmen

392,3-9 cf. Plut. *Marcell.* 19,8-10 | 9-10 cf. Tort. (ex Cic. *Tusc.* 1,63; Diog. Laert. 2,1,3[2] [et
 Plin. *nat.* 7,203]) | 393 cf. Tort. ex Diog. Laert. 8,4,1-2[79] (cf. Aristoxen.) et 5[82] | 394,1 Mart.
spect. 3,5 | 3 Plin. ? | 4 Plin. ? | 5 cf. Vlp. *dig.* 43,12,1,1 | 6-8 cf. Vlp. *dig.* 43,12,1,2 + Seru. *Aen.*
 2,305 [et Isid. *orig.* 13,21,1-2 ?] | 395,1 et 2 cf. Tort. *s.d. R* (Verg. *georg.* 4,425) | 3 Lucil. ? *fr. inc.*
 4 [ex Plin. *nat.* 23,139 uar. ?] | 3-4 cf. Tort. *s.d. R* (Lucan. 7,505) | cf. P. Fest. 354 | 5 et 6-8 cf. Non.
 15 uar. (Acc. *trag.* 439 uar.; cf. 451 uar. *ed.* 1470) | 8 cf. Non. 182 | 9-10 Lact. *inst.* 4,14,14 uar. |
 10-11 (c. 914,1-8) cf. Isid. *orig.* 20,4,4

392,3 sese *om. ova* || 6 iussisse v || 8 *post* perfodit *del.* quamuis *et add.* immemor quod *s.l. U²*
 || 393,3 Diogenes] Dionysius a || 4 uirtute *ov -tis a* || 5 musica *ova* || 394,3 habet *om. ov* || 3-4 seu
 — casum *add. in mg. U²* || 7 χεῖμαρον *ova* || 395,2 ignoscere *ova* || 3 *ante* pro *add.* tamen *ova* || 8
 flammeus *ova* || 10-13 A torreo — leuiter *add. in mg. U²*

testaceum, sub quo placentae, spirae et alia huiusmodi coquantur. **Cato**: In foco calido, sub testu, coquito leniter.

396 Quidam torrere ἀπὸ τοῦ τορεύειν deductum existimant, quod est sculpere, caelare (á quo uasa caelata dicuntur **Toreumata**. **Salustius**: Signa, toreumata emunt.), quoniam quae caelantur torrere prius, hoc est ignefacere, et candentia reddere oportet. Graeci quoque τορέματα dicunt uasa caelata, et τορυστήν caelatorem, et τορύνην
5 **tudiculam**, hoc est instrumentum quo uasis signa imprimuntur; unde **tudiculare** imprimere ac sculpere dicimus, quod Graeci dicunt τορύνειν. Vnde etiam **tornum** appellatum ac sculperium fabrice quo ligna, ebur et reliqua huiusmodi signantur; á quo fit **torno** uerbum, hoc est τορύνω, cuius passiuum est **tornor**; et **tornatile**, opus torno factum. Vbi notandum est quod mediocris longitudinis lignum rotundum,
10 quod loro circumuolutum circumagunt fabri in operibus tornandis **Mimphur** appellatur. Aliquando tamen per metaphoram tudiculare pro commouere usurpamus. **Varro**: Haecine nobis cernis hanc mala tudiculasse uetulam? **Tuditare** uero est negotium agere lucri gratia. **Ennius**: Nec tuditantes rem cessant extrinsecus ulla. Tractum á fabris qui maleis saepe percutiendi opera faciunt. **Tudites** enim malei á tundendo appellan-
15 tur; unde et cuidam cognomentum **Tuditano** fuit, quod caput maleo simile haberet.

397 **Tundere** percutere est tractum á sono quem percussores (f° 260v) faciunt. Hinc fit tus secundum quosdam, quod glebae tunduntur, ut inferius dicemus; et **retundere**, hoc est repercutere; et **contundere**, frangere, percutere, friare; unde
5 **contusum**, confractum ac friatum dicimus. Et **contus**, sudes est, siue hasta longior diuor que et acuta, sine ferro ad percutiendum apta. **Virgilius**: Ac duris detrudere contis. **Idem**: Assueti longo muros defendere conto. Item **obtundere**, quod est uoce uel sono uel strepitu aliquo aures hebetare: translatio facta á fabris qui saepe tundendo aliquid maleo offendunt atque hebetant. **Terentius**: Obtundis, tametsi intelligo? Hinc
10 **obtusum** ingenium et obtusa acies dicitur, hoc est hebes et sine acumine. Et **pertundere**, percutiendi frangere; á quo **pertusa** uasa dicimus, quae non sunt integra. **Pertusum** etiam dolium quum dicimus, uentrem significamus.

398 Á flumine fit adiectiuum **flumineus**, unde **flumineam** harenam dicimus quae ex fluminis ripa colligitur. Et **Flumentana porta** Romae appellata est, quod Tyberim ea parte fluxisse affirmant. Et **fluminosus**, hoc est fluminibus abundans, ut
5 fluminosa regio. Á **fluo** autem flumen appellatum est. Fluere proprie decurrere est. **Virgilius**: Haec eadem argenti riuos aeris que metalla Ostendit uenis atque auro plurima fluxit. Quoniam uero quae fluunt latius diffundi uidentur, fluere interdum capitur pro latius atque uberiori excrescere. **Idem**: Tum denique dura Exerce imperia, et ramos compesce fluentes.

395,12-13 Cato agr. 75 | 396,1 ex Gloss. II,457,30 ? | 2 Sall. Cat. 20,12 | 4 et 5-6 cf. Gloss. II, 457,28-29 et 31 et 32 | 8-9 cf. Valla eleg. 1,8 | 11-12 cf. Non. 178 (ex Varr. Men. 287 uar.) | 12-13 cf. P. Fest. 353 (cf. Lucr.[non Enn.] 2,1142 [uar. ?]) | 14-15 cf. P. Fest. 353 | 397,1 ex Don. Hec. 123 uel Andr. 348 ? | 2 (c. 556,3 sqq.) cf. Seru. georg. 1,57 | 4 et 5-6 cf. Non. 555 (Verg. Aen. 9,510) | 5 cf. Isid. orig. 18,7,2 | 6 cf. Verg. Aen. 9,511 [uar. ?] | 6 et 7-8 cf. Don. et Andr. 348 | 9 cf. Seru. auct. georg. 1,262 ? | 10 ex Lucr. 3,936 uel 1009 uel 6,20 ? | 11 cf. Plaut. Pseud. 369 ? | 398,1 cf. Lucan. 1,685 ? | 2-3 cf. P. Fest. 89 | 4 cf. Varr. ling. 5,27 uel Isid. orig. 1,29,1 ? [et al.] | 4-5 et 6-9 cf. Non. 303 (Verg. georg. 2,165-166; 2,369-370)

395,12 coquant v || 13 testo o tecto v || leuiter ova || 396,1 existimant om. ov || scalpere a || 4 et¹ om. v || τορειτήν ο τορεύτην v τορευτήν a (recte) || 6-11 unde — appellatur add. in mg. inf. U² || 6 etiam add. U² || 9 post lignum del. turno factum U² || 11 Aliquando tamen U² p.c. || 15 Tuditani ov || 397,2 tus — et add. in mg. U² || 5 et — ferro add. s.l. U² || 9-11 Et pertundere — significamus add. in mg. U² || 10 ante uasa del. p(?) U²

Item quoniam quae decurrunt quodammodo minui uidentur, Fluere aliquando pro deficere accipitur. **Idem**: Ex illo fluere ac retro sublapsa referri Spes Danaum. Hinc **fluxa** dicimus quae instabilia ac momentanea sunt et cito peritura. **Idem**: Nos ne tibi fluxas Phrygiae res uertere fundo Conamur ?

399 Item á fluo **fluuius** dictus, eiusdem cum flumine significationis; á quo **fluuiatilis**, qui in fluuio uiuit, ut fluuiatilis equus, fluuiatiles pi- (c. 423) sces. Item **fluuiialis**, ut fluuiialis aqua. Et **fluentum**, paruum flumen. Et **Fluonia Iuno**, quam mulieres colebant, quod sanguinis fluorem in conceptu retinere putabatur. Et **fluxus**,
5 **fluor**, **fluxio**, **profluuium**, eiusdem significationis; unde profluuium uentris et profluuium sanguinis et profluuium narium dicimus. Et **fluctus**, aqua in unum collecta, quam superius undam appellari diximus; unde **fluctuare** agitari est, et **fluctuatio** agitatio, et **fluctuatim**, iactanter, solute. **Afranius**: Volo fluctuatim ire ad illum. Accipe hoc tegmen tu, et sustine. Et **fluctiuagus**, qui fluctuando uagatur. Et
10 **fluctuosum**, undosum, procellosum, inquietum. Et per translationem **fluctuantem** animum dicimus, quemadmodum aestuantem, quum ira aut curis aut libidine alio ue morbo agitur. Et **flustrum**, quod est status maris quum nullis fluctibus agitur. Et flemina, quasi fluomina, quum ex labore uiae sanguis effluit circa talum.

400 Et **flutae** anguillae siue murenae dicuntur, quas Graeci **plotas**, quasi nauigabiles uocant, quod in summa aqua fluitantes mergi (f° 261r) non possunt. **Murena** piscis est longitudine haud dissimilis anguillae. In sicco littore elapsam, uulgus coitu serpentum praegnantem fieri putat. **Aristoteles** marem qui generat **Myrinum** uocat
5 et Murenam scribit uariam atque infirmam esse, Myrinum unicolorem et robustum, dentes que extra os habentem. **Varro**: In Sicilia quoque manu capi murenas flutas constat, quod hae in summa aqua prae pinguitudine fluitant. **Macrobius**: Accersebantur murenae ad piscinas abusque freto Siculo. Illic enim optimae esse creduntur praesertim quae graece plotae, latine flutae dicuntur, quod in summo supernatantes sole torrefactae curuare se posse et in aquam mergere desinunt,
10 atque ita faciles captu fiunt. **Iuuenalis**: Virroni muraena datur quae maxima uenit Gurgite de Siculo. **Martialis**: Quae natat in Siculo grandis muraena profundo Non ualet exustam mergere sole cutem. In Gallia Septentrionali murenis omnibus dextera in maxilla septemnae maculae sunt ad formam Septentrionis, aureo colore fulgentes, dum uiuunt, et cum anima colorem simul perdentes. Vedius **Pollio**, eques Romanus, unus ex Diui Augusti amicis, hoc
15 animali ad saeuitiam usus est, uiuariis earum immergens damnata mancipia, quae mox ab eo pisce in totum absumi cernebantur. Ferunt eas aceti gustu in rabiem praecipue agi. His tenuissimum tergus est, sicut é contrario anguillis crassius, propter quod **uerberari eo praetextati** solebant, et ob id multa eis non erat instituta. Ac-

(Verg. *Aen.* 2,169-170) | 398,9 et 10-11 cf. Seru. et *Aen.* 10,88-89 | 399,1 cf. Varr. *ling.* 5,27 uel Isid. *diff.* 1,244 ? [et al.] | 2 cf. Valla *eleg.* 1,8 ? | 3-4 cf. P. Fest. 92 | 6-7 (1,420) ex Sen. *nat.* 5,1,3 ? | 8-9 cf. Non. 111 (cf. Afran. *com.* 236-237 [uar. ?]) | 10 ex Plaut. *Rud.* 910 uel Mela 1,102 ? | 12-13 cf. P. Fest. 89 | 400,1-2 ex Macr. *sat.* 3,15,7 | 3-6 cf. Plin. *nat.* 9,76 uar. ex Arist. *hist. an.* 5,10 543A | 6-7 cf. Varr. ap. Macr. *sat.* 3,15,8 uar. | 7-10 cf. Macr. *sat.* 3,15,7 | 10 Iuu. 5,99-100 | 11 Mart. 13,80 | 12-14 cf. Plin. *nat.* 9,76 | 14-18 cf. Plin. *nat.* 9,77 | 18-23 cf. Macr. *sat.* 3,15,7

399,5 fluxio] -or v || post eiusdem add. fere ova || 5-6 uentris et profluuium om. ova || 8 iactenter U || 11 animam ov || 12 statum ova || illis v || 12-13 Et flemina — talum add. in mg. inf. U² || 13 flemina] Flu- v || 400,6-11 Varro — cutem add. in mg. U² || 7 quod] et va || Accersebantur v || 8 Illae ova || fultae v || 19-24 Accersebantur — cutem fortasse delendum (cf. 7-10 et 11)

cersebantur autem Murenæ ad piscinas urbis, ab usque freto Siculo quod Rhegium á
 20 Messana diuidit. Illic enim optimæ esse putantur, tam murenæ quam anguillæ, et
 utraque ex illo loco plotæ á Graecis, flutæ uocantur á Latinis, quod in summo
 supernatantes sole torrefactæ curuare se posse, et in aqua mergere desinunt, atque ita
 facile capiuntur. **Martialis:** Quæ natat in Siculo grandis Murena profundo Non ualet exustam
 mergere sole cutem. Murenarum uiuarium priuatim excogitauit **Chirrus**, qui coenis
 25 triumphalibus Caesaris Dictatoris sex millia murenarum mutua appendit: nam uen-
 dere eas aut alia merce permutare recusauit. Huius piscinæ causa fuerunt ut uilla eius
 quadraginta milibus uenderetur. **Hortensius** orator apud Baulos piscinam habuit, in
 qua murenam usque adeo dilexit ut extinctam fletu ac lachrimis fuerit persecutus. In
 eadem uilla **Antonia** Drusi Murenæ quam diligebat inaures addidit, cuius fama
 30 permoti non nulli Baulos uidere concupiuerunt. Qui primus **Murenæ** cognomen
 meruit, á neuoso corpore ita appellatus est.

401 Item á fluo composita fiunt **affluo**, hoc est abundo; á quo affluentia, abun-
 dantia; et **affluenter**, abundanter. **Circumfluo**, quod modo significat circum
 aliquid decurro. **Plynius:** Id oppidum circumfluit amnis. Modo concurro. **Idem:** Postquam
 uariæ undique gentes circumfluxere. Hinc **circumfluxus** pro concursu accipitur, et
 5 **circumfluus** dicitur qui circumfluit. **Interfluo**, in- (c. 424) terlabor, interluo.
Perfluo, spargor, non contineo. **Terentius:** Plenus rimarum sum, huc atque illuc perfluo.
Profluo, abundo et emitto; á quo **profluuium** de quo supradiximus, et **profluus**,
 hoc est facile fluens. **Praefluo**, ante fluo; á quo **praefluxus** et **praefluuium**, pro
 fluore alicuius rei ante facto. **Influo**, intus fluo, á (f° 261v) quo **influxus**. **Super-**
 10 **fluo**, super abundo; á quo **superfluum**, **superfluitas**; **superflue** et **superfluo**
 aduerbia. **Subterfluo**, inferius fluo. Et **refluo**, retro fluo siue rursus fluo. Hinc
 fluxus et **refluxus** maris.

402 **Confluo**, conuenio et simul fluo. **Apuleius:** Plerique, qui ad mercatum conflu-
 xerant, interuenere. Hinc **confluxus** amnium dicitur, et **confluuium**, ubi multi riui aut
 amnes simul fluunt; et **conflui**, simul fluentes; et confluges loca in quæ riui diuersi
 confluent. **Defluo**, deorsum fluo; á quo defluxus et **defluuium**. Defluere etiam
 5 dicitur quod ætate aut uetustate morbo ue soluitur; unde defluere capillus dicitur, et
 qui ita defluit uocatur **defluus**, et defluuium, fluxus ipse capillorum. **Effluo**, extra
 fluo, effundor. **Diffluo**, luxurior, prodigus sum; item consummor ac deficio. Item
mellifluus, de quo supradiximus, quasi fluens mel. Praeterea á fluo fit **fluidus**,
 quod modo fluentem significat, modo humectum. Et **fluito** uerbum, supernato.
 10 Aliquando soluor, relaxor.

400,23-24 Mart. 13,80 | 24-27 cf. Plin. *nat.* 9,171 | 27-30 cf. Plin. *nat.* 9,172 | 30-31 ex Isid.
orig. 19,31,14 ? | **401,1-2** ex Hug. *fluo* uel Balb. ? | 3 Plin. ? [ex Sen. *suas.* 2,5 potius quam Plin.
nat. 5,108 uel Pompon. *dig.* 41,1,30,2 ?] | 3-4 Plin. ? | 6 cf. Don. et cf. *Eun.* 105 [uar. ?] | 7 cf. **399** |
402,1-2 Apul. ? *fr. inc.* 78 | 3-4 cf. Non. 62 | 4-6 cf. Hug. *fluo* uel Balb. ex Isid. *diff.* 1,234 et al. | 6
 cf. Plin. *nat.* 8,127 et al. | 8 cf. **315**

400,22 aquam a (= *Macr.*) || 31 neruoso v || **401,2** quomodo U quod ova || 5 Circumfluxus v ||
 6 spargo ov || 7 ante abundo add. et a || 10 ante superflue add. et a || **402,2** confluuium U a.c. || 3-4 et
 confluges — confluent add. in mg. U²

403 Quidam etiam á fluo ueluti detracta aspiratione **pluo** deductum arbitrantur. Nihil enim aliud est pluere quam perfluere. Ab hoc fit **pluuia**, quae graeca uoce dicitur ὑμπερος, á nobis **imber**; á quo **imbriferum** uocamus quod imbres, hoc est aquas, ferat. Vnde Nilus á poetis imbrifer dicitur. Et **imbrex**, canale curuum atque obtortum quod in tecto ponitur ut per id defluat aqua. Itaque ab imbre recipiendo dicitur imbrex, á quo fit **imbricium** eiusdem significationis. **Martialis**: Qum sint crura tibi, similent quae cornua lunae, Imbricio poteras, Sexte, lauare pedes. Ab hoc **imbricosus**, hoc est scaber admodum imbricis. Est autem imbrex masculini generis, sed et feminini aliquando reperitur. **Plautus**: Fregisti imbrices meas, dum te dignam sectaris simiam.
10 Licet uero imber proprie pluua sit, ponitur tamen pro omni aqueo humore. **Virgilius**: Ipse feraces Figat humo plantas et amicos irriget imbres. **Lucretius**: Ex igni terra que anima nascuntur et imbrī.

404 **Hyems** ἀπὸ τοῦ ὕω, quod est pluo, deriuatur, quod id tempus anni pluuiosum sit. Significat autem modo quartam anni partem quae est inter autunnum et uer. **Virgilius**: Atque hyemes optate serenas, Agricolae. Modo uim uenti. **Idem**: Et qua uectus Abas et qua grandaeuus Aletes, Vicit hyems. Ab hoc fit **hyemalis**, hoc est hyernus.
5 Et **hyemare**, quod est stationem hyeme facere, quod et **hyernare** dicitur. Vnde **hyberna** plurali numero dicimus locum in quo milites hyeme stationem faciunt. **Caesar**: Post haec legionibus in hyberna deductis in Italiam profectus est. Et **hybernacula**, loca ad hybernandum parata. **Liuius**: In eo loco milites hybernacula sibi constituerunt. Item ab hyeme **hyematio**, hoc est traductio hyemis. **Priscianus** (f° 262r) hyemem ab imbre deductam existimat, **Varro** ab hiatu. Hyernum non ab imbre, sed ab hyeme deduci aspiratio indicio est.

405 Quidam putant et **Hyberniam** ab hyerno tempore uocitatem propter hyemis magnitudinem. Insula est inter Septentrionem et occidentem solem, dimidio minor quam Britannia, cui propinqua; et inter utranque alia insula est quae **Mona** appellatur, complures praeterea minores, inter quas **Manapia**, **Ricinea**, **Vectis**,
5 **Silimnus**, **Andros**, infra **Siambis** et **Axanthos**. De quibus insulis scribunt dies continui triginta sub bruma esse noctes. **Britannia** quondam ab Albione Neptunni filio **Albion** dicebatur, qum Britanniae omnes istae quas diximus insulae uocarentur. Britannia omnis in circuitu uicies centum millia passuum continet. Interiores plerique non multo ante tempore frumenta serere non solebant, sed lacte uiuebant et carne
10 pellibus que induebantur; in- (c. 425) ficiebant se glasto, quo in pugna aspectu horridiores uiderentur. Capillo erant promisso atque omni parte corporis rasa praeter caput et superius labrum. Vxores habebant deni duodeni que inter se communes, et

403,1-2 cf. Isid. orig. 13,10,2-3 et al. | 3 cf. Char. gramm. p. 56,15 uel Prisc. gramm. II,150, 19 et al. | 4 Mart. 1,61,5 | 5-6 cf. Isid. orig. 15,8,15 uel 19,10,15 | 6-7 Mart. 2,35,1 uar. | 8-9 cf. Seru. georg. 4,296 (cf. Plaut. Mil. 504-505 uar.) | 10 et 11-12 cf. Seru. Aen. 1,123 (cf. Lucr. 1,715 uar.) | 11 Verg. georg. 4,114-115 | 404,1 cf. Ps. Apul. asp. 23 uel Tort. | 2-3 cf. Seru. et cf. georg. 1,100 [uar. ?] | 3-4 cf. Seru. et Aen. 1,121-122 | 5-6 ex Varr. ling. 5,162 uel 6,9 ? [et al.] | 7 cf. Caes. Gall. 2,35,3 uar. | 8 Liu. ? [ex 5,2,1 uel 35,7,7 ?] | 9 ex Varr. rust. 3,16,34 ? | 9-10 cf. Tort. (ex Prisc. gramm. II,81,15; Varr. ling. 6,9) | 10-11 cf. Tort. hyernus | 405,1-2 cf. ? | 2 et 3-5 cf. Plin. nar. 4,102-103 uar. | 2-3 cf. Caes. Gall. 5,13,2 | 5-6 cf. Caes. Gall. 5,13,3 | 6-7 cf. Plin. nar. 4,102 + Mela 2,78 mss. uel Apollod. 2,5,10 uar. | 8 cf. Caes. Gall. 5,13,7 | 8-14 cf. Caes. Gall. 5,14,2-5 uar.

403,4 et c. c. Imbrex v || 7 similentque o || 11 animae va || 404,3 optare va || 4 hibernus U a.c. || 5 hibernare U a.c. || 6 et 7 hiberna U a.c. || 7 et 8 hibernacula U a.c. || 8 hibernandum U a.c. || 10 existimant a || 405,6-7 ab — filio add. in mg. U²

maxime fratres cum fratribus, parentes cum liberis. Qui ex iis nascebantur, eorum filii habebantur á quibus uirgo primo deducta est. Et post has insulas ultima omnium
 15 est **Tyle**, in qua nullae solstitio noctes sunt, Sole cancri signum transeunte, nullos que é contrario per brumam dies; á Tyle unius diei nauigatione **mare concretum** est, quod á non nullis **Cronium** appellatur. Ab Hibernia **Hibernicus** deriuatur, Vnde mare Hibernicum dicimus; et **hibernice** aduerbium, quod significat secundum ritum eius gentis. Similiter á Britannia **Britannicus** et britannice. Item **Britannus** pro
 20 homine eius insulae. **Virgilius**: Et penitus toto diuisus orbe Britannos.

406 Á pluuia fit **pluuiosus**, ut pluuiosus tempus, hoc est aptum ad pluuiam; et pluuiosus annus, in quo fuerunt frequentes pluuiiae. Et **pluuus**, ut pluuia aqua. Et **pluuialis**, eiusdem significationis. Item **impluuium** et **compluuium**, de quibus supradiximus. Et **implutus**, pluuia madefactus. Et **impluuatus** color pullus, quasi
 5 fumato stillicidio implutus.

407 NILI DEPRENSI. Nili, cuius fontes depraehensi, hoc est tandem inuenti sunt. Nilus ab ultimis Aethiopiae finibus recta fluens ad Septentrionem longo tempore incertis ortis est fontibus. Tandem uero Neronis tempore, qum **Paulinus** dux exercitus quartis castris ferè usque ad cacumen Athlantis montis peruenisset, origo eius
 5 inuenta ab aliquibus traditur. Hic est **Nilus**, nobile illud flumen quo pleni sunt doctissimorum uirorum libri, nascens in monte inferioris Maurita- (f° 262v) niae, non longe ab oceano, stagnante ibi lacu quem uocant **Hilidem**, deinde condit se itinere aliquot dierum, rursus que erumpit alio lacu maiore in Mauritania Caesariensi, iterum que arenis receptus, per deserta uiginti dierum fertur ad proximos Aethiopas,
 10 et denuo prosilit **fonte** qui **Niger** dicitur. Inde Africam ab Aethiopia distermnans, medios secat Aethiopas, cognomine **Astapus**, quod gentium illarum lingua significat aquam é tenebris profluentem.

408 Sic plerasque insulas facit, quarum clarissima est **Meroe**, cuius metropolis etiam Meroe uocitatur, condita á Cambise et á matris nomine ita uocitata, forma scuto similis, caeterarum Nili insularum maxima: patet enim longitudine stadiis tribus milibus, latitudine mille. Effodiunt in ea aurum, argentum, aes, ferrum. Hebenum
 5 praeterea fert, et lapidum multiplex genus. Distat que á Syene quinque milibus stadiorum.

409 Astabores leuo alueo nominatur, hoc est ramus aquae uenientis é tenebris. Dextro, **Astusapes**, quod latentem significat. Postquam se aquis omnibus auxit, **Nilus** appellatur, et inclusus montibus. Tanta aliquandiu celeritate fertur ut nouissimo cataracte ruere potius quam fluere uideatur. Deinde leniter fluens, multis ostiis fertur
 5 in mare Aegyptium, Aegypti que inferiorem partem dextra leua que diuisus amplexu suo determinat, **Canopico ostio** ab Africa, ab Asia **Pelusiaco**, propter quod aliqui

405,14-17 cf. Plin. nat. 4,104 | 20 Verg. ecl. 1,66 | **406,2** ex Cic. Mur. 22 uel top. 38 uel 39 ? | 2-3 cf. 2,156 | 4-5 cf. Non. 548 | **407,1** Mart. spect. 3,5 | 1-2 cf. Cald. | 3 cf. Plin. nat. 5,51 | 3-6 ex Plin. nat. 5,14 | 6-12 cf. Plin. nat. 5,51-53 uar. | **408,1** cf. Plin. nat. 5,53 | 1-6 cf. Tort. (ex Diodor. 1,33,1-2; 5-6 ex Plin. nat. 2, 184) | **409,1-5** cf. Plin. nat. 5,53-54 uar. | 5-8 cf. Plin. nat. 5,48

405,13 his ova || nascebantur U p.c. || 14 habebantur á U p.c. || est & U p.c. || 17 non a nullis v || **406,4** implutus] impluit v || **407,1** DEPREENSI] DEPREENSI va || 8 rursus v || 9 uiginta v || 11 Astapias ov Astaplus a || **408,1** Neroë a || 1-5 cuius — stadiorum add. in mg. U² || 3 caeterarum] exte-ov || insularum] insula & v || 5 que om. ova

Aegyptum inter insulas posuere, ita se diuidente Nilo ut triquetram terrae figuram faciat. Idcirco multi Aegyptum á Δ graecae litterae similitudine **delta** uocauerunt. Alterum quoque eius ostium Saiticum dicitur, quod in eo urbs sit quae Sais uocatur. Alterum Sebennyticum. Alterum Mendesium.

- 10 **410** Augetur certis diebus Nilus mirum in modum et per totam spatiat Aegyptum fecundissimus innatat. Fontem eius **Phialam** appellari **Timaeus** tradit. Causas incrementi uarias doctissimi uiri prodidere, siue quod solutae magnis aestibus niues ex immanibus Aethiopiae iugis largius quam ripis contineri possit defluunt, siue quod
 5 sol per hyemem propinquier terris, et ob id fontem eius exiccans, tunc altius abit, et plenissimum integrum que sinit ef- (c. 426) fluere, seu quod per ea tempora flantes uenti quos uocant etesias aut actas á septentrione in meridiem nubes super fontem eius in imbres praecipitant, aut uenienti obuiaie contrario flatu cursum descendentis impediunt, aut arenis quas cum fluctibus littori applicant, ostia claudunt, fit que
 10 maior, uel quod nihil ex se perdit, uel quod plus quam solet accipit, uel quod minus quam oporteret emittit. Quod si est alius, ut quidam existant, orbis terrarum, sunt que oppositi nobis antipodes, nec illud quidem parum uerisimile uideri debet, apud illas gentes ortum hoc flumen ubi caeco alueo subter maria penetrauit, in nostra terra rursus emergere et ob hoc solstitio augeri, quod eo tempore hyems sit apud antipodas
 15 ideo que maior copia imbrum. Quidam huius rei rationem subtilius inuestigantes communem cum caeteris aquis causam adducunt. Quemadmodum tertianae et quartanae febres ad certum diem ueniunt, quemadmodum ad tempus podagrae respondent, (P° 263r) quemadmodum purgationes in mulieribus si nihil obsistit, statutum diem seruant, quemadmodum praesto sunt ad mensem suum partus, sic aquas interualla
 20 habere, quibus retrahant se et quibus exhibeant. Ex iis interualla quaedam minora esse, et ideo magis notari, quaedam maiora, propterea minus certa. Existimandum esse quicquid supra terram cernimus, etiam infra terram esse, patere illis uastos specus, ingentes extendi recessus, spatia maxima suspensis hinc et inde montibus trahi. Abruptos esse in infinitum hiatus qui saepe illapsas terraemotu urbes deuorant, haec
 25 spiritu plena esse quum nihil in rerum natura detur inane, stagnis quoque et fluminibus abundare. Inde, ut **Theophrastus** scribit, pisces quibusdam locis erui, et, quod uix credibile uideatur, aliquando non cum hamis et retibus, sed cum dolabris iri piscatum. Quum crescit Nilus, reges nauigare siue praefectos nefarium putatur. Iustum eius incrementum est sexdecim cubitorum. Minores aquae non omnia rigant, maiores
 30 tardius abeunt. Ideo hae serendi tempus impediunt madente solo, illae sitiene non praebent. In duodecim et tredecim cubitis famem prouintia sentit, quatuordecim cubita hilaritatem, quindecim securitatem, sexdecim delitias afferunt. Maximum omnium incrementum sub **Claudio** principe decem et octo cubitorum fuit, minimum

409,9-10 cf. Tort. *Sebennyticum* ex Herod. 2,17 [+ Plin. *nat.* 5,64 [uar.?] uel Mela 1,60 ?] | **410,1-2** cf. Plin. *nat.* 5,54 | 2-3 cf. Plin. *nat.* 5,55 (Tim.) | 3-4 cf. Sen. *nat.* 4,2,17 | 5-6 ex Herod. 2,24-25 uel Diodor. 1,38,8-9 uel 1,41,1-2 uel Sen. *nat.* 4,2,26 ? | 6-9 ex Herod. 2,20 uel Diodor. 1,38,1 uel Sen. *nat.* 4,2,22 uel Plin. *nat.* 5,55 uel Sol. 32,9-10 ? | 11-15 ex Diodor. 1,40,1-4 ? | 15-21 cf. Sen. *nat.* 3,16,1-2 | 21-26 cf. Sen. *nat.* 3,16,4-5 (Theophr. *frg.* 171,7) | 26-28 cf. Sen. *nat.* 3,17,1 | 28-29 cf. Plin. *nat.* 5,57 | 29-36 cf. Plin. *nat.* 5,58

409,7 figuram] signum *ov* || 8 á *om. va* || 9-10 Alterum — mendesium *add. in mg.* **U²** || **410,4** possint *a* || 5 hyemen *o* hyemē *v* || 7 nubes] imbres *ov* || 9 claudit *ov* || 11 oportet *ova* || 14 ab *ova* || sostitio *U a.c.* || 16 commune *v* || 20 detrahant *v* || his *a* || 25 tum *va* || et *om. v* || 31 terdecim *o*

Pharsalico bello, quasi prodigium quodam fuerit mortis Pompei magni. Recedentibus Nili aquis seritur tellus. Mirum hoc unum ex omnibus flumen nullas auras emittere.

411 A Nilus Niliacus deriuatur. **Martialis**: Niliacis primum puer hic sit natus in oris. Et **Niloticus**, unde Nilotici pisces dicuntur. Dictus est autem Nilus quasi νεὸς ἰλὺς hoc est nouus limus, á fecunditate quam facit. **Virgilius**: Et uiridem Aegyptum nigra fecundat harena. Antea **Melo** uocabatur, á quibusdam etiam **Gaeon** appellatus, quasi terra. Graeci enim γῆν καὶ γαίαν terram nominant; á quo **Geographia**, terrarum descriptio, et **Geometria**, terrae mensura, et **Georgus** colonus, **Georgia** agricultura, **Georgica**, quae ad agrorum culturam pertinent.

412 DEPRENSI, tandem inuenti. Proprie enim deprehendi dicuntur quae latent; á quo **deprehensa** uocitata est genus animaduersionis in milites qui certo in errore deprehensi fuissent, castigatione maior, ignominia minor. Aliquando tamen deprehensus pro periclitans ponitur, quod in crimine deprehensi saepe periclitari solent. **Virgilius**: Deprensus olim statio tutissima nautis. Deducitur autem á **prahendo**, quod est capio; á quo apprehendo eius significationis. **Reprehendo**, arguo, increpo. **Comprehendo**, similiter capio. Sed apprehendo et comprehendo aliquando ad mentem referuntur, significant que percipio, intelligo. Ab his **reprehensio**, **comprehensio**, **apprehensio** deducuntur.

413 ET QVEM SVPREMAE TETHY- (c. 427) OS VNDA FERIT. Sensus est: Veniunt ad spectacula tua etiam habitatores extremi oceani, ut sunt Morini et Britanni. **Virgilius**: Ex- (f° 263v) tremi que hominum Morini. **Idem**: Et penitus toto diuisos orbe Britannos.

414 SVPREMAE. Extremae. **Supremum** enim aliquando extremum significat. **Virgilius**: Qui supremum comitentur honorem. Aliquando summum, maximum. **Idem**: Clamore supremo Implent fontes. Et á **supra** praepositione deducitur. **Supra** uero á **super**, quod deriuatur á graeco ὑπέρ. Veteres **sup** et **super** dixerunt, sicut é contrario **sub** et **subter** ἀπὸ τοῦ ὑπὸ graeco. **Super** aliquando notae significationis est. **Plautus**: Hinc atque hinc super subter que premor angustiis. Aliquando ponitur pro de. **Virgilius**: Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. Non nunquam pro insuper. **Idem**: Super infensi poenas exposcunt. Quandoque pro ualde, uehementer. **Idem**: His accensa super iactatos aequore toto Troas reliquias Danaum, atque immitis Achilli, Arcebat longe Latio. **Idem**: Ó mihi sola mei super Astianactis imago, hoc est: ualde mihi imago. Item pro desuper. **Idem**: Et super é uallo prospectat. Et pro super est. **Idem**: Nec fuga iam super. Et pro ultra. **Apuleius**: Iam enim super oppidum profectus, nos citra reliquerat.

411,1 cf. Mart. 4,42,3 [uar.?] | 2-4 cf. Seru. = Isid. orig. 13,21,7 et georg. 4,291, ex Tort. ? | 4-5 cf. Isid. orig. 13,21,7 | 6-7 cf. Seru. georg. 1 pr. p. 129,2 sqq. ? | 412,1 Mart. spec. 3,5 | cf. Cald. | 2 et 3 cf. P. Fest. 71 | 4 et 5 cf. Seru. et georg. 4,421 | 413,1 Mart. spec. 3,6 [ex Cald. ?] | 2-3 cf. Cald. (Verg. Aen. 8,727) | 3-4 Verg. ecl. 1,66 | 414,1 Mart. spec. 3,6 | 1-3 cf. Non. 388 (Verg. Aen. 11,61; georg. 4,460-1 uar.) | 3 cf. Char. gramm. p. 199,13 ? [al.] | 3-4 cf. Hug. super | 4 ex Gell. 13,9,5 ? [al.] | 6 Plaut. ? fr. inc. 127 [ex Caes. Gall. 3,18,3 ?] | 6-7 cf. Seru. et cf. Aen. 1,750 [an ap. Char. gramm. p. 303,9-11; Prisc. gramm. III,55,13-15 uel 196,1-2 uel 371,7 et 11 ?] | 7-8 cf. Seru. et cf. Aen. 2,71-72 | 8-9 et 10 cf. Non. 169 et Verg. Aen. 1,29-31 ex Non. (Verg. Aen. 3,489) | 11 cf. Verg. Aen. 9,168 | cf. Verg. Aen. 8,251 | 12 Apul. ? fr. inc. 79

410,34 quoddam ova (recte) || 411,2-7 Dictus — pertinent add. in mg. inf. U² || 2 Niloticus... Nilotici v || est om. ova || 5 γῆν U² γαύ ο γῆν v || καὶ γαίαν add. in mg. U² || 6 et² om. v || 412,1 DEPR(A)EHENSI va || 5 Depr(a)ehensis va || 6 eiusdem ova (recte ?) || 8 praecipio ov || 413,1 TEGIT ova || 414,3 impulerunt v || 4 sup] Sub v || 5 aliquando Super v || 6 subter que] & v || 9 reliquias ov

415 Ab hoc fit **supernus**, quod supra est, ut **superna regio**. Et **superne** aduerbium, quod significat **desuper**. Et **supero** uerbum, quod proprie significat **super-gredior** et quasi supra eo, ascendo. **Virgilius**: Superant montes et flumina tranant. Per metaphoram tamen modo pro uinco accipitur. **Terentius**: Haec superat ipsam Thaidem. 5
 Modo pro abundo. **Virgilius**: Si superant foetus, pariter frumenta sequentur. Quandoque pro uiuo et quasi **superstes** sum. **Idem**: Quid puer **Ascanius**? superat ne et uescitur aura **Aetherea**? Non nunquam pro occido. **Idem**: Clam ferro incautum superat. Aliquando pro resto. **Salustius**: Is plerunque á rege exercitum ductare et omnes res exequi solitus erat, quae 10
 lugurthae fesso aut maioribus astricto superauerant. **Cicero**: De que eo quod ipsis superat, aliis gratificari uolunt. **Ouidius**: Parce, precor, minimam que tuo de fulmine partem, Deme: satis poenae quod superabit erit.

416 Ab hoc fit **Prosupero** quod est **superabundo**; á quo **prosapia**, **longitudo generis dicta**, quod **prosuperent**, hoc est **supersint** ac **superabundant liberi**. **Cato**: Veteres **prosapiae** et multa alia apud multos. Et **exupero**, á quo **exuperantia** pro **abundantia** et 5
exuperanter, abundanter. Ab eodem fit **superior** comparatiuum et **supremus** **superlatiuum**, quorum aduerbia sunt **superius** et **supreme**. **Superiorem** et **inferiorem** dicimus ferè, quando de malis loquimur, ut **Dionysius superior** et **Dionysius inferior**. Qum uero de bonis loquimur, si tempus denotamus, **superior** et **posterior** dicimus, ut **Cyrus superior** et **Cyrus posterior**. Si uero dignitatem, **maior** et **minor**, 10
 ut **maior** et **minor Scipio**, et haec dum de duobus loquimur. Nam si de pluribus loquamur, utimur **superlatiuo**, ut **Alexander maximus**, **Fabius** (f° 264r) **maximus**. Non nunquam positiuo, ut **magnus Pompeius**. Item á super **superus**, unde **caelestes deos superos** nominamus.

417 Item **supus**. Ita enim ueteres dicebant quem nunc **supinum** uocamus, ab eodem deductum. Est autem **supinus** proprie qui corpore in altum conuerso et erecta facie cubat. **Iuuenalis**: Cubat in faciem, mox deinde **supinus**. Quoniam uero 5
 lasciuo siue delicato accipitur. **Idem**: Et multum referens de Mecenate **supino**. **Martialis**: Nusquam delitiae **supiniore**. **Persius**: Latio quod honore **supinus**. Ab hoc fit **resupino** uerbum, quod est **inuerto**, **peruerto**; interdum etiam á proposito **reuoco**, differo. **Actius**: Quid agis? Perturbas rem omnem ac **resupinas** sorori. **Iuuenalis**: Aulam **resupinat** amici. **Idem**: Et **resupinati** cessantia **timpana** (c. 428) **galli**.

418 Hinc grammatici **supinum** uocant partem orationis quae, qum uocem habeat participii passiuum, **resupinatur** tamen, hoc est conuertitur in actiuam significationem, et rursus, quum alterum ex **supinis** in um desinens actiuam habeat significationem, al-

415,2 et 3-7 cf. Non. 388 (Verg. *georg.* 3,270; Ter. *Eun.* 231; Verg. *georg.* 1,189; cf. *Aen.* 3, 339; *Aen.* 1,350) | 8-9 cf. Sall. *Iug.* 70,2 | 9-10 Cic. *fin.* 5,42 | 10-11 Ou. *trist.* 5,2,53-54 | **416,1-2** et 2-3 cf. Non. 67 (Cato *orig.* 29 corr.) | 5-11 cf. Valla *eleg.* 1,13 | **417,1** cf. P. Fest. 291 = Fest. 290 | 3 Iuu. 3,280 | 5 Iuu. 1,66 | 6 Mart. 2,6,13 uar. | cf. Pers. 1,129 | 6-8 cf. Non. 165 (Acc. *trag.* 135 mss.) | 8 Iuu. 3,112 uar. | 9 Iuu. 8,176 | **418,1-2** ex Prisc. gramm. II,412,13-18 [et al.] | 3-4 cf. Valla *eleg.* 1,29

415,2 uerbum **Supero** v || 6 et¹) quod v || 7 **Aethera** a || 10 **flumine** v || **416,1-3** **Prosupero** — multos. Et *add. in mg. inf. U²* || 1-2 **longitudo g. Prosapia** v || 2 ac *U²* : et *ova* || 5-6 dicimus **Sup.** et *I.* v || 9 **duabus** v || **417,3** **erecta** — **supinus** *add. in mg. U²* || 5 **lasciuo** *U p.c.* || siue **delicato** *add. s.l. U²* || 7-8 **peruerto** — **sorori** *add. in mg. U²* || 7 **pr(a)eposito** v || 8 **resupinas** -a v || **418,3** **habet ova**

terum resupinatur, quod in u desinit, et est passivae significationis. **Salustius**: Legatos ad Iugurtham de iniuriis questum misit, hoc est: qui quererentur. **Idem**: Non mea culpa saepe ad uos oratum mitto, Patres conscripti, hoc est: qui orent. Item 'Do filiam nuptum' dicimus, hoc est: quae nubat. 'Do uenum', uendo. 'Spectatum admissi sumus', hoc est: ut spectemus. É contrario uero **Virgilius**: Miserabile uisu, hoc est: miseratione dignum, si uideatur. Item: Nec uisu facilis nec dictu effabilis ulli, idest: quod nec uideri nec dici facile possit. **Plinius**: Accipenser piscis rarus inuentu, hoc est: qui raro inuenitur. Nam quod imperitum uulgo grammaticorum 'uenio lectu' dicunt, et 'uenio uisu' et 'reuerio auditu', planè barbarum est, nec apud probatos scriptores unquam inuenitur. Sed his tantummodo modis hoc supinum usurpatur: dignum siue indignum relatu, quod referatur; impium factu, si fiat; horrendum aspectu, si aspiciatur; obscaenum uisu, si uideatur; iocundum cogitatu, si cogitetur. Et aliis similibus modis.

419 Item á super fit **desuper**, hoc est superne, quod et deinsuper dicitur. **Salustius**: Ad medium quasi murum deinsuper stantium manibus attolitur. Et insuper, quod significat praeterea. Á supremum uero per Syncopen fit **summus**, de quo supradiximus. **Supra morem, supra modum, supra iustum** pro ualde saepenumero usurpatum inuenitur. **Virgilius**: Rara sit an supra morem sit densa requiras. Illud notandum quod, licet hae duae praepositiones super et supra in eodem loco sedere possint, tamen in hoc plerunque differunt quod illud continuum est, hoc interiectum spatium habet, ut 'sedeo super lapidem' potius quam 'supra lapidem'. Rursus 'aquila uolat supra nos' potius quam super nos. **Liuius**: Vbi citra muros supra subter que terram per dies quindecim pugnatum est. Aliquando tamen confunduntur. Intra etiam et infra differunt quod intra ad numerum et ad spatium refertur, infra uero ad dignitatem et ad locum, ut 'uiginti dies, intra muros; infra dignitatem, infra tectum', hoc est: supter tectum. Intra habet relatiuum extra. Infra uero supra. Subter habet super. Ideo rectum ferè rei significat, ut 'hic mirifice natat durat que supter aquam'.

420 TETHYOS, maris. Ita enim **Tethyn**, quae dea maris est, sicut Neptunnum, qui deus est, poetae pro mari frequentissime ponunt. Haec secundum quosdam Caeli et Vestae filia fuit, coniunx Neptunni et Nympharum mater. **Ouidius** Titani filiam uidetur ostendere, qui frater fuit Saturni, natu maior: Dixerat Oceani quondam Titanida **Tethyn**. Huius etiam **Doris** filia fuit, una ex nymphis maris, quae similiter pro mari (f° 264v) accipitur. **Virgilius**: Sic tibi, dum fluctus subter labere Sicanos, Doris amara suam non intermisceat undam. Declinatur que Tethys, Tethys siue Tethyos. Nam **Thetis** Thetidis cum prima aspirata et secunda exili, et per i, non per y scripta, mater fuit Achillis, filia Chironis centauri, uxor Pelei, regis Thessaliae.

418,4-7 cf. Valla *eleg.* 1,28 (Sall. *Iug.* 20,5; 24,2) | 8-15 cf. Valla *eleg.* 1,29 (Verg. *Aen.* 1,111 ex Prisc. gramm. II,412,7 uar.; 3,621 uar.; cf. Plin. *nat.* 9,60) | **419,1-2** cf. Non. 530-531 (cf. Sall. *hist. frg.* 1,126) | 3 cf. 2,293 | 4-5 cf. Seru. auct.[?] et *georg.* 2,227 uar. | 5-14 cf. Valla *eleg.* 2,53 (cf. Liu. 39,4,9 uar.) | **420,1** Mart. *spect.* 3,6 | 2-5 cf. Tort. ("teste Crispo"; cf. *ou. fast.* 5,81 uar.) | 5 cf. Hes. *theog.* 350 uel Apollod. 1,2 [et al.] | 5-7 cf. Seru. et *ecl.* 10,4-5

419,1-2 quod — attolitur *add. in mg. U²* || 3 supremus] supinus o supinis v || sycopem v || 4-5 inuenimus a || 5-14 Illud — aquam *add. in mg. inf. U²* || 6 possent v || 12 supter *U²*: super *ov* subter a || 13 Extra relatiuum v || 14 supter *U²*: subter *ova* || **420,5** similiter *U p.c.* || 8 et¹ *om. v*

421 ARABS. Qui ex Arabia ad spectandos ludos uenerunt. Ultra Pelusiacum Arabia est ad Rubrum mare pertingens, odoribus diues, et beatae cognomine inclyta, quamuis triplex Arabia sit: Foelix, Petrea, et Deserta. Hecatabanum et Estonitarum et Scenitarum sterilis uocatur; praeter quam ubi Syriae confinia contingit. Á Pelusio usque Arsinoen, Rubri maris oppidum, desertam esse scribit Agrippa. Arabia Iudaeam ab Aegypto disternit. Ab eo Arabs et arabus deducuntur. Item arabicus et arabice aduerbium. Arabice dare ueteres dicebant pro eo quod est ex odoribus arabicus dare. Dictam autem Arabiam uolunt ab Arabo, qui fuit Apollinis ex Babylone filius. Qui- (c. 429) dam Arabiam Panchaia et Sabaeorum gentem eandem esse existimant, in qua thus nascatur. Virgilius: Solis est thurea uirga Sabeis. Idem: Tota que thuriferis Panchaia pinguis harenis. Ab Arabs etiam fit compositum Arabarches, hoc est: Arabum princeps. Iuuenalis: Atque triumphales inter quas ausus habere Nescio quis titulos Aegyptius atque Arabarches.

422 FESTINAVIT. Properauit, ut celerius ad Urbem spectaculorum gratia ueniret. Festinare enim properare est, dictum, ut M. Varro sentit, quasi fessum esse, quemadmodum superius diximus. Differunt autem festino et propero ab eo quod dicitur maturo. Quippe maturare dicitur qui aliquid neque citius neque serius facit, sed modum quandam seruat medium ac temperatum. Vnde matura poma dicuntur quae neque cruda, hoc est immitia, sunt neque caduca et nimis decocta, sed tempore suo adulta maturata que. Hoc uerbum diuus Augustus duobus Graecis uocabulis elegantissime exprimere solebat: σπεῦθε βραδέως, quae significant 'accelera tarde', quibus, ut A. Gellius refert, admonebat ut ad rem gerendam adhiberetur et industriae celeritas et diligentiae tarditas. Virgilius haec duo uerba maturare et properare quasi contraria separauit: Frigidus agricolam si quando continet imber, Multa, forent quae mox caelo properanda sereno, Maturare datur. Et quem idem inquit Maturate fugam, significat cum lentitudine et ueluti quadam maturitate discedite. Alioquin nimis festina celeritas maiorem saeuitiam maris excitasset.

423 Á maturo fit maturus, hoc est mitis; unde matura ficus et maturum pomum dicimus; á quo praematurum praecox dicitur, hoc est quod praeter morem caeterorum citius maturescit, quod et praecoquum appellatur. Et immaturum immite, nondum maturum. Item per translationem maturus homo, senex; matura aetas, senilis. Item maturus, grauis, constans; á quo maturitas, quod grauitatem moderationem que significat. Cicero: iam constantis aetatis et senectutis maturitas. Et mature aduerbium, quod aliquando celeriter, aliquando grauitur significat; á quo immature et praemature. Veteres etiam maturiter usi fuere. Et maturesco, quod significat incipio ma-

421,1 Mart. *spect.* 3,7 | 1-2 cf. Plin. *nat.* 5,65 | 3 cf. Ptolem. *geogr.* 5,17,1-2 [ex Cald. an Tort. ?] | 3-5 cf. Plin. *nat.* 5,65 uar. (Agrippa) | 5-6 cf. Plin. *nat.* 12,100 ex Cald. uel Tort. | 6 cf. Cald. an Tort. ? | 7-8 cf. P. Fest. 28 [uar. ?] | 8-9 cf. Tort. ex Plin. *nat.* 7,196 | 9-11 cf. Seru. *georg.* 2,115 (*georg.* 2,117; 2,139) | 12-13 cf. Tort. (Iuu. 1,129-130) | 422,1 Mart. *spec.* 3,7 uar. | 2-3 (2,33) cf. Gell. [non Varr.] 16,14,5 | 4-7 cf. Gell. 10,11,2-3 potius quam Macr. *sat.* 6,8,8 | 8-12 cf. Gell. 10,11,5-6 (Aug. [ex Suet. *Aug.* 25 ?]; Verg. *georg.* 1,259-261) potius quam Macr. *sat.* 6,8,9-11 | 12-13 cf. Seru. (*Aen.* 1,137), ex Macr. *sat.* 6,8,7 ? potius quam Valla *eleg.* 4,107 ? | 423,2-3 cf. Tort. *dipht. praecox* | 4-5 cf. Valla *eleg.* 4,107 | 6 Cic. *Cato* 33 | 8 cf. ?

421,3 sit U: est ova || haec Atabarum o (recte) haec arabarum v || 4 contingunt ov || 5 post usque add. ad v || 7-13 Arabice — arabarches add. in mg. inf. U² || 7 ex om. ova || 11-12 Arabarches. Ab a. e. f. c. v || 12 triumphale v || 422,5 medium... modum ova || 13 Alioqui a || 423,3 et om. ova || 7-8 Immaturare et Praematurare v || 8 incipi U a.c. || 8-9 maturare ova

turari, hoc (f° 265r) est mitescere. Vnde **maturescentia** poma dicuntur, non quae
 10 matura sunt, sed quae iam maturantur, hoc est fiunt matura; et maturescere homo,
 quum non dum grauis est, sed iam incipit esse grauis. Maturescere etiam suppuratio
 siue, ut Graeci uocant, apostema dicitur, quum non discutitur, hoc est dissoluitur, sed
 perducitur ad maturitatem ut uel frangi per se, uel ferramento aperiri possit. Et **ma-**
 15 **turari** ac matura esse ipsa suppuratio dicitur. **Plynius**: Vitis nigra suppuraciones incipientes
 discutit, Veteres maturat et purgat.

424 **À festino** uero fit **festinus**, hoc est celer; et **festinantia** ac **festinatio** cele-
 ritas; et **festinanter** celeriter, quod ueteres et festine et **festinatim** dixere. Et ab
 hoc ultimo **perfestinatim**. **Sisenna**: Idem que perseueraret, uti lex perueniret ad quaestorem
 ac iudices quos uellent, instituerent **perfestinatim** et cupide.

425 **SABAEI**. Populi qui Foelicem Arabiam incolunt. Arabum enim metropolis
Saba est, in monte sita, ita appellata ἀπὸ τοῦ σέβειν, quod sacrificare est, quia tunc
 mittit quo in sacrificiis utimur. Quidam etiam affirmant Sabam Arabum lingua
 5 mysterium significari. Hinc **Sabaei** populi dicuntur foelicis Arabiae. Sabate uero locus
 est, á quo Sabatinus, ut **Pompeius** testatur. Sabbatum dies est septimus apud Iudaeos
 festus, quorum lingua sabe septem significat. Sabae Syrorum lingua mensis februa-
 rius appellatur.

426 **CILICES**. Cilicia prouintia est Asiae iuxta Taurum montem. Haec olim
 usque ad Pelusium Aegypti protendebatur, Lydis, Moedis, Armenis, Pamphilia,
 Cappadocia sub imperio Cilicum constitutis. Mox ab Assyriis subacta, in breuiorem
 modum circumscripta est; magna pars in campis iacet. Nomen trahit á **Cilice**, quem
 5 aetas pri- (c. 430) sca penè ultra aeuum memoriae abscondit, Phoenice ortum, qui
 antiquior Ioue de primis terrae alumni habetur. Metropolim habet **Tharson**, quam
 intersecat **Cydnus** incerti ortus, ut quidam putant; ut alii, originem habens in monte
 Tauro, cuius aqua podagris medetur. Sunt qui hunc anmem deriuari putent ab aluo
Coaspis, cuius aqua tam dulcis est ut Persici reges, quam diu intra ripas Persidis
 10 fluit, solis sibi ex ea aqua pocula uendicauerint, et quum eundem peregre foret, aquas
 eius secum uectitarint. Gentili lingua Syri Cydnum candidum dicunt; unde amni huic
 nomen datum. Tumet quum niues soluuntur. Reliqua parte anni tenuis est et quietus. In
 Cilicia oppidum est nomine **Corycum**, ubi etiam specus est qui montem impositum
 mari cauat, á summo uertice patulus hiatu amplissimo. In eo sacrum est Iouis fanum,
 15 in cuius recessu intimo Tiphonis gigantis cubile impositum incolae credebant. Circa
Corycum oppidum crocum nascitur plurimum, et hoc ex omnibus praestantissimum
 habetur. Spirat fragrantius, colore plus aureo est, succo que citius proficit ad mede-

423,9 ex Mart. 11,8,3 ? | 11-12 cf. Plin. nat. 20,16 + e.g. Cels. 3,27,4 | 14-15 cf. Plin. nat.
 23,24 | 424,2 cf. Non. 514 | 3-4 Non. 161 uar. (cf. Sisenna hist. 117 [uar. ?]) | 425,1 Mart. spect. 3,7
 | 1 et 4 cf. Cald. ex Mela 3,79 [et al.] | 2-3 cf. Cald. [?] + Seru. georg. 1,57 uel Aen. 1,416 = Isid.
 orig. 9,2,49 | 3-4 cf. Tort. uel Cald. et al. | 4-5 cf. P. Fest. 342 [uar. ?] | 5-6 ex Lact. inst. 7,14,8 ? [et
 al.] | 6-7 cf. Pap. Sabac [ex Vulg. Macc. 1,16,14 uel Zach. 1,7 uar. uel Hier. in Zach. 1,1,7 ?] | 426,1
 Mart. spect. 3,8 | cf. Cald. | 1-7 cf. Sol. 38,2-4 | 7 cf. Tort. | 7-8 cf. Tort. ex Sol. 38,4 et Plin. nat.
 31,11 potius quam Vitruu. 8,3,6 | 8-12 cf. Sol. 38,4 uar.-5 | 12-14 cf. Sol. 38,7 | 14-15 cf. Sol. 38,8 |
 15-18 cf. Sol. 38,6 uar.

423,14 **nigras ova** || 14-15 incipiente v || 424,1 fit **om. ova** || 2-4 Et ab — cupide **add. in mg.**
 U² || 3 que **om. v** || 425,2 **Sabba U a.c.** || quia] qui **U a.c.** || 3 utuntur **ova** || **Sabbam U a.c.** || 4
Sabbaei U a.c. || populi **Sabaei v** || 4-7 **Sabate** — appellatur **add. in mg. inf. U²** || 426,6 **Metropolin a** ||
 7 incerto ortus **ov -to -tu a** || 10 eundem v || aquam **ova** || 14 amplissima **ov** || est sacrum **ua**

lam, et ab oppidi nomine **crocum Corycium** appellatur, siue á monte potius qui et ipse Corycum dicitur. **Corycus** etiam portus est appellatus.

- 427 **Crocum** herba est notissima, folio angusto, penè in capillamenti modum. Seritur radicis bulbo. Floret Vergiliarum (f° 265v) occasu paucis diebus, folio que florem expellit. Gaudet calcari et atteri pede pereundo que melius prouenit; ideo iuxta fontes et semitas laetissimum. Vsus eius in coronis nunquam fuit. Prima nobilitas
- 5 Cilicio croco semper fuit, ibi que in Coryco monte, á quo Corycium appellatum. Deinde Lycio in monte Olympe, mox **Centuripino**, hoc est quod nascitur in agro urbis Siciliae quae dicitur **Centuripe**. Quidam Phlegraeo secundum locum dedere. Á croco deriuatur **croceus**, et **crocinus**, lutei coloris. Et **crocota** ac **crocotula** uestis de qua superius; á qua **crocotarii** dicti eius generis uestium infectores. Et crocinum unguentum et crocomegma, de quibus mox dicemus. Et Epicrocum, genus amicali croco tinctum. Á Cilicia uero **cilix** adiectiuum pro eo qui ex Cilicia est. Et **cilicium** uestis genus, de quo superius diximus. Et **cilicina** uestis, quae ex ipso cilicio uel illi similis est.

- 428 **MADVERE**. Pleni fuere. **Madere** proprie est humidum esse. Vnde madentia loca humida dicuntur. Et **madefacere** est balneare, **madefieri**, balneari, **madidus**, balneatus, humidus, infectus. Hinc madere seu madidi esse unguento dicuntur qui unguento illiti sunt et ex toto uncti. Item madidi uino, qui uino pleni sunt et quasi
- 5 sepulti, sicut madidi imbre dicuntur qui pluuia ex toto balneati sunt. Notat hoc loco liberalitatem Domitiani, qui ita hoc unguento theatra spargebat, ut maderent eo, hoc est unquam perfunderentur, spectatores.

- 429 **NIMBIS SVIS**. Vnguentis. Continens pro contento. **Nimbus** enim modo repentinam et praecipitem pluuiam significat. Interdum uasis genus quo uina, unguenta et alii liquores funduntur. **Martialis**: Á Ioue qui uenit, miscenda ad pocula largas Fundet nimbus aquas: hic tibi uina dabit. Ponitur tamen aliquando nimbus pro uento. **Virgilius**: Nimborum in patriam loca foeta furentibus Austris Aeoliam uenit. Aliquando pro nube diuina qua dii solent in terras descendere. **Lucillius**: Quam nimbo caelitus descendit Iupiter. Ab hoc fit **nimbosus**, hoc est uentosus siue pluuiosus. **Virgilius**: Nimbosus Orion. Et **nimbifer**, hoc est ferens nimbos.

- 430 Vtebantur autem Cilices **crocino unguento**, quod **crocomegma** appellatur. Id ita fiebat. Terebatur crocum et uino praecipue dulci miscebatur; hoc Romani didicere non modo corpora, sed pulpita etiam et tota theatra madafacere. **Martialis**: Hoc rogo non melius quam rubro pulpita nimbo Spargere et effuso permaduisse croco. **Idem**: Lubrica Corycio quamuis sint pulpita nimbo. **Propertius**: Pulpita solennes non oluere crocos. Croco Troianis quoque temporibus honorem fuisse constat. (c.431) Tris enim praecipue flo-

426,18-19 cf. Plin. nat. 21,31 | 19 cf. Plin. nat. 5,92 | 427,1 cf. Plin. nat. 21,33 | 2 cf. Plin. nat. 21,31 | 2-4 cf. Plin. nat. 21,34 uar. | 4 cf. Plin. nat. 21,33 | 4-5 et 6 cf. Plin. nat. 21,31 uar. | 7 cf. Plin. nat. 21,31 uar. | 8 ex Non. 549 | 8-9 (2,600) cf. Non. 548-549 (cf. Plaut. Aul. 521) | 9-10 cf. 1,429 | 10 cf. 430 | 10-11 P. Fest. 82 | 11-12 cf. 257 | 12 e.g. Hier. uita Hilar. 44 [et al.] | 428,1 Mart. spect. 3,8 | 3 ex P. Fest. 126 ? | 429,1 cf. Mart. spect. 3,8 | 1-2 cf. Seru. Aen. 1,51 = Isid. orig. 13,10,3 | 3-4 Mart. 14,112 uar. [ex Cald. ?] | 5-6 ex Seru. Aen. 2,590 uel 10,634 ? [et al.] | 6-7 Lucil. ? fr. inc. 5 | 7 Verg. Aen. 1,535 | 8 ex Ou. Pont. 4,8,60 uel Auien. Arat. 858 ? | 430,1-2 cf. Plin. nat. 21,139 | 2-3 cf. Cald. ex Plin. nat. 21,33 | 4 Mart. 5,25,7-8 [ex Cald. ?] | 4-5 Mart. 9,38,5 [ex Cald. ?] | 5 Prop. 4,1,16 ap. Cald. | 5-7 cf. Plin. nat. 21,34

427,2 radicis] indicis v || 3 perundo v || 5 Corycium] Coricum v || appellatur ov || 9-11 Et crocinum — tinctum add. in mg. U² || 10 et² om. v || 428,4 ante unguento add. in v || qui uino om. ova || 429,6 in terra v || 430,2 Terebant a || duci v || paene Romana U || 4 permaduisse v

res laudat **Homerus**: Ἀλωτὸν θ' ἔρσηεντα ἰδὲ κρόκον ἢ δ' ὑάκυντον, hoc est: Loton roscidum crocum que atque hyacinthum.

431 SICAMBRI. Populi sunt Germaniae **Menapiis** finitimi, qui ad utranque ripam incolunt Rheni. (f° 266r) Hi crines habent natura flauos, quos crescere sinunt et artificio quodam intorquent atque in nodos cincinnant.

- 432 TORTIS CRINIBVS IN NODVM,** habentes capillos in nodum flexos. **Tortus** enim flexus dicitur. **Torquere** proprie inflectere est. **Terentius**: Vide ut ille sibi os contorsit carnifex. Hinc aliquando ponitur pro gyro celeri rotare. **Virgilius**: Ast illi ter fluctus ibidem Torquet agens circum. Aliquando pro torquendo iacere ac mittere.
- 5 **Idem**: In mediis telum torsisti primus Achiuos. Non nunquam etiam per metaphoram pro regere, gubernare. **Idem**: Caelum et terras qui numine torquet. Et pro sustinere. **Idem**: Vltimus Aethiopum locus est ubi maximus Atlas Axem humero torquet. Et pro trahere. **Idem**: Torquet que sonantia saxa. Ab hoc fit frequentatiuum **torto**, cuius passiuum est **tortor**, hoc est: uehementer torqueor. **Pomponius**: Ibi insilui in cocleatum eucleum, ubi tollutum
- 10 **tortor**. Et **tormentum**, quod significat omnem machinam ad torquendum saxa, quod ueteres etiam **tortum** appellauerunt, item quaestionem, hoc est dolores corporis ad eruendam ueritatem. **Pacuius**: Nam te in tenebras saepe lacerabo fame clausum, et fatigans artus torto distraham. Tormentum etiam pro quocunque cruciatu ueteres posuerunt; á quo tortor, qui torquet, hoc est: cruciat uel ad quaestionem ponit uel lapidem tormento
- 15 iacit.

- 433 Et tormen**, quod est genus morbi, qum dolore torquentur intestina uel exulceratione secuta. **Cicero**: Quamuis idem forficulum se in torminibus et stranguria sua praebat. **Plinius**: Montastrum torminibus cholericis efficacissimum. **Tormina choleric**a uocat dolores qui in <in>testinis ex bili seu cholera fiunt. **Cholera** enim commune stomachi
- 5 atque intestinorum uitium uideri potest. Nam simul et deiectio et uomitus est, praeter que haec inflatio est, intestina torquentur, bilis supra infra que erumpit primum aquae similis, deinde ut in ea recens caro lota esse uideatur, interdum alba, non nunque nigra uel uaria. Á tormine **torminosus** uocatur qui patitur eum morbum quem et **grauidinosum** appellant. **Cicero**: Itaque dicimus grauidinosos quosdam torminosos.

- 434 Et torus** lectus, ab intortis herbis ita uocitatus. **Virgilius**: Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto. Aliquando tamen torus pro pulpa accipitur. **Idem**: Luxuriat que toris animosum pectus honesti. Et **toruus**, terribilis, á torto aspectu, quamuis alii á ferocia taurorum deductum uelint, á quo **toruitas** dicta, et **torue** siue **torua**
- 5 aduerbium. **Idem**: Talibus Aeneas ardentem et torua tuentem Lenibat dictis. Et **torcular**, instrumentum ad premendas uuas, de quo supradiximus. Et **torques** siue **torquis** (utroque enim modo dicitur), ornamentum colli á quo bulla pendeat in pectus. Hinc

430,7 Hom. *Il.* 14,348 ex Plin. *nat.* 21,34 | **431,1** Mart. *spect.* 3,9 | 1-2 ex Caes. *Gall.* 6,35,4 an Suet. *Aug.* 21,1 ? | **432,1** cf. Mart. *spect.* 3,9-10 | 2-5 cf. Non. 413 (cf. Ter. *Eun.* 670 uar.; Verg. *Aen.* 1,116-117; 5,497) | 6 cf. Seru. et *Aen.* 4,269 | 6-7 cf. Seru. et *Aen.* 4,481-482 | 7-8 cf. Seru. et *Aen.* 6,551 | 8 et 9-10 cf. Non. 182 (cf. Pompon. *Atell.* 40 uar.) | 10 cf. Tort. *s.d. R.* | 11 et 12-13 cf. Non. 179 (cf. Pacuu. *trag.* 158-159 [uar. ?]) | **433,1** et 2 cf. Non. 32 (cf. Cic. *Tusc.* 2,45) | 3 cf. Plin. *nat.* 20,146 uar. | 4-8 cf. Cels. 4,18 | 9 cf. Non. 32 uel 115 (Cic. *Tusc.* 2,45) | **434,1-2** cf. Seru. [cf. Varr. *ling.* 5,167 uel ap. Non. 11; Isid. *orig.* 20,1,2] et *Aen.* 2,2 | 2-3 cf. Seru. et *georg.* 3,81 | 3 cf. Isid. *orig.* 10,269 | 3-4 cf. P. Fest. 354 | 4-5 cf. Seru. et *Aen.* 6,467-468 | 5-6 (2,166-167) cf. Non. 47

430,7 laudauit ova || ὑάκυνθον ο βακυνθον v ὑάκυντον a (recte) || post Loton add. que a || **432,3** giro U a.c. || rota'ue a || 5 medio v || 6 numine] marmore v || 7 Athlas U a.c. || **433,3** Mentastrum ova (recte) || 4 in testinis U o intestinis v || 5 deiecto v || 8 uocatur Torminosus v || 9 Cicero om. v || **434,1** Et om. v

T. Manlius, summo loco (f° 266v) natus, dictus est **Torquatus**, quod Gallum quendam immani corpore, qui eum ad singulare certamen prouocauerat, occidit ei
 10 que caput praecidit, torquem detraxit eam que sanguinolentam sibi in collum imposuit. Hae igitur ex auro torquis induiuae ei posteris que eius Torquati cognomen indidere. Hic est Manlius ille cuius iniussu qum filius aduersus hostem, á quo prouocatus fuerat, pugnasset eo que caeso equestria spolia uictor ad patrem Tulisset, subito eum, quod aduersus edictum suum et rei militaris disciplinam fecisset, iussit
 15 occidi; á quo **Manliana imperia** dicta sunt aspera atque immitia.

435 Á torque etiam **torquati palumbi** dicti sunt, siue **torquatae palumbes**. Multa enim sunt huius uolucris genera, quorum nomina longissimis temporibus ignorata sunt. Sed nos, ut pleraque alia, in lucem restituimus. **Columbae** á palumbibus differunt: quippe qum scribat **Plynius palumbes** ad trigesimum annum uiuere, aliquas
 5 ad quadragesimum, columbas uero uix octonis annis; in quo **Aristotelis** sententiam est secutus. Sunt igitur columbae quae in turribus aut (c. 432) domibus nidificant. Earum duo genera. Vnum agreste, dictum ab agris in quibus pascuntur, siue saxatile, quod in turribus habitant siue columinibus uillae, á quo **Varro** columbas appellatas esse affirmat, siquidem propter naturalem timorem summa loca in tectis captant; quo fit ut agrestes maxime sequantur turres, in
 10 quas ex agro euolant suapte sponte ac remeant. Hoc genus Graeci *πελειάδας* nominant á liuore, qum *πελειδὸν* eorum lingua significet liuidum. Varii enim sunt coloris ac liuidi, propter quod é nostris quoque non nulli eas **liuias** appellauere. Paucae inter eas albae sunt, is que color improbatur quod eum facillime speculantur accipites. Pedes habent plumis nudos, eos que rubidos scabrosos que. Alterum genus illud
 15 columbarum est clementius, quod cibo domestico contentum intra limina ianuae solet depasci. Ideo **domesticae** siue **cellares** columbae uocantur, á Graecis proprie *περιστεραί*. Quo in genere color albus non improbatur. Superant magnitudine Liuias, pedibus que sunt ita plumatis ut uix aliquando ingredi possint. In utroque genere mares **columbi** dicuntur. Ex columbo agresti et columba domestica, siue ex domestico
 20 masculo et Liuia femina, dum simul coeunt, nascitur genus tertium columbarum, quae magnitudine inter utranque columbam sunt, natura ad blandiendum natae pronae que ad lasciuiam. Corrumpunt quippe alias furto que comitatiores domum reuertuntur. Vnde publico edicto uetantur ali. **Miscellae** á nostris ob duorum generum commisionem appellantur. Magnitudo columbis pro locorum diuersitate uaria est. In
 25 Campania grandissimae nascuntur, et Interamnae, qum alioquin (f° 267r) Spoleti sint perexiguae. Mirum inter duodecim milia passuum tantam esse differentiam! Viuunt omnes huiusmodi columbae octonis annis, quemadmodum turtures.

434,8 cf. Gell. 9,13,1-2 | 8-9 cf. Gell. 9,13,3-11 ex *Quadrig. hist.* 10b | 10-11 cf. *Quadrig. hist.* 10b ap. Gell. 9,13,18 | 11-12 cf. Gell. 9,13,3 et 19 (*Quadrig. hist.* 10b) | 12-15 cf. Gell. 9,13,20 + Liu. 8,7,13 et 15-16 | 435,1 cf. Mart. 13,67,1 | 4-5 cf. Plin. *nat.* 10,106-107 ex Arist. *hist. an.* 9,7 613A | 6 ex Varr. *rust.* 3,3,6 uel 3,7,1 | 6-10 cf. Varr. *rust.* 3,7,1 | 10 cf. Arist. *hist. an.* 5,13 544B | 14 ex Arist. *hist. an.* 5,13 544B ? | 14-16 cf. Varr. *rust.* 3,7,2 | 16 e.g. Colum. 8,8,1 | 17 cf. Varr. *rust.* 3,7,2 | 18-19 ex Varr. *ling.* 9,56 ? | 19-20 ex Varr. *rust.* 3,7,2 | 22-23 cf. Plin. *nat.* 10, 109 | 24-25 cf. Plin. *nat.* 10,110 | 26-27 cf. Plin. *nat.* 10,107 ex Arist. *hist. an.* 9,7 613A

434,9 eum] se a || 435,1 Torquati palumbi. A Torque e. v || 3-4 palumbis ova || 8 culminibus a || 14 illud *Up.c.* || 23 Alii v || duarum ova || 24 commixtionem ov || 25 interamne ov in Terāne a || alioqui a

436 Á columbis **columbaria** dicta, in quibus columbae agrestes tenentur. Domesticarum uero, quae graece Peristerae dicuntur, stationes **peristereones** appellamus. Ab eodem **columbinus** deducitur. **Plynius**: Et columbinus fimus in aqua decoctus. Item **columbatim** aduerbium, hoc est: ad similitudinem columbae. **CN. Mattius** in mimiambis: Sinu que amicam recipere frigidam caldo Columbatim labra conserens labris.

437 Palumbes autem sunt quae in arboribus sepibus ue nidificant. Palumbi etiam masculino genere dicti, et feminino palumbae. Duo similiter horum genera sunt. Alterum omnium huius generis maximum, quod **Aristoteles** φάτταν uocat, á nostris de torque quo insignitur, **torquata** appellatur siue **torquatus** palumbus.

Martialis: Inguina torquati tardant hebetant que palumbi; Non edat hanc uolucrum qui cupit esse salax. **Propertius**: Sed cape torquatae Venus ó Regina, palumbae. Traditur caro eius ob glandium esum Venerem hebetare, qum columbae potius stimulet. Alterum genus est quod Graeci dicunt οινάδα, Latini **Vinaginem** interpretati sunt ab usu, ut puto, labruscae qua uescitur. Haec utroque columbarum genere maior, Torquata minor est.

Viunt palumbes ad uigesimum quintum et trigesimum annum; quasdam etiam ad quadragesimum uixisse **Aristoteles** autor est. Vnguium tantum incommodum patiuntur, quod argumentum est senectae, sed citra perniciem recidi possunt. Antiqui has quoque cellares habebant, quas pascendo saginabant. Nostris temporibus aucupii duntaxat gratia aluntur. Á palumba **palumbula** et **palumbinus** deriuantur, sicut columbinus á columba.

438 Item á torqueo composita fiunt **intorqueo**, quod est in medio torqueo; **obtorqueo**; **contratorqueo**; **abstorqueo**, torquendo aufero; **extorqueo**, tormento ueritatem aut aliud huiusmodi elicio. **Intorqueo**, **distorqueo** et **contorqueo**, eiusdem ferè cum suo simplici significationis.

439 CRINIBVS. Capillis. **Crinis** á discretionem, hoc est ἀπὸ τοῦ κρίνειν, appellatos esse **Pompeius** testatur; á crine fit **crinitus**. **Virgilius**: Cythara crinitus Iopas.

440 IN NODVM. Ad modum nodi. **Nodus** proprie est ligatura quae non facile soluitur; á quo **nodare** ligare est, et é contrario **enodare** soluere; et **innodare** et **connodare**, idem quod nodare. Ab huius similitudine nodus in arbore dicitur, grossi- (c. 433) or ille quasi callus, ubi ueluti colligati simul rami esse apparebant.

Hinc est uetus illud prouerbium: Nodum in scirpo quaeris, de quo superius diximus. Et **nodosa** res dicitur, quae nodos habet (f° 267v) frequentes; é contrario uero **enodis**, quae nodos non habet. **Virgilius**: Enodes trunci. Nodus etiam aliquando per metaphoram pro aenigmate seu quaestione aliqua difficili ponitur. Vnde **enodare**, explanare ac declarare est. **Cicero**: Haec igitur nobis explananda sunt, sed si enodatis, uos ignoscetis. **Nodus** etiam in exercitu dicitur densa peditum multitudo, sicut **turma** equi-

436,1 ex Varr. *rust.* 3,7,4 ? [et al.] | 2-3 ex Plin. *nat.* 25,126 ? | 3 ex Plin. *nat.* 30,81 [an 30,60 ?] | 4-5 Mat. *carm. frg.* 12 uar. ap. Gell. 20,9,2 | **437,1** cf. Hug. *pasco* uel Balb. ? | 3 e.g. Arist. *hist. an.* 8,3 593A [et al.] | 5 Mart. 13,67 | 6 Prop. 4,5,65 | 6-7 ex Mart. 13,67 ? | 8 e.g. Arist. *hist. an.* 5,13 544B | 9 ex Arist. *hist. an.* 5,13 544B ? | 10-12 cf. Arist. *hist. an.* 9,7 613A et Plin. *nat.* 10,106 | 12-13 cf. Colum. 8,8,1 | **439**, 1 Mart. *spect.* 3,9 | 1-2 cf. P. Fest. 53 | 2 Verg. *Aen.* 1,740 | **440**, 1 Mart. *spect.* 3,9 | 1-2 cf. Pap. ? | 5 (2,262) Ter. *Andr.* 941 potius quam cf. Plaut. *Men.* 247 | 7 cf. Seru. *georg.* 2,65 [an Tort. *s.d. X* ?] (*georg.* 2,78) | 9-10 cf. Non. 15 (cf. Cic. *fin.* 5,27 [uar. ?]) | 10-11 cf. Seru. *Aen.* 10,428 = Isid. *orig.* 9,3,60

436,2 Peristeriones *ov* || 3 deducitur Columbinus *v* || 4 Martius *va* || 5 Mimiambis *ov mimiambis a* || **437,1** sunt *U p.c.* || 2 horum similiter *ova* || 5 insigniter *v* || 6 fallax *v* || 7 gladium *v* || stimulent *ova* || 13 quoque has *ova* || 14 deriuatur *v* || **438,3** distorqueor *U a.c.* || **440,1** IN MODVM *o* || 2 et' *om. a* || 3 Ad... similitudinem *ova* || 7 habent *o* || 10 turma *v*

tum, quod non facile possit resolui. Turmam uero dictam existimant, quasi termam, quod terdeni equites ex tribus tribubus Tatientium, Ramnium et Lucerum eligebantur. Itaque primi singularum decuriarum **decuriones** dicti, ex eo quod singulis turmis praeerant trini. A turma fit **turmatim**, de quo supradiximus. **Nodus** **Herculis** dicitur in quo neque principium neque finis conspicitur, quasi indissolubilis sit, qualis erat in Caduceo, de quo supradiximus.

15 **441 ATQVE.** Et. **Atque** enim interdum coniunctio copulatiua est, ut hoc loco. Interdum ponitur pro aduerbio quam, Vt 'non aliter ego feci atque tu', hoc est: quam tu. Et si geminetur, auget intendit que rem de qua agitur. **Ennius:** Atque atque ascendit muros Romana iuuentus, quasi dicat sedulo, diligenter, intrepide. Non nunquam etiam
5 significat statim. **Virgilius:** Non aliter quam qui aduerso uix flumine lembum Remigiis subigit si brachia forte remisit, Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni. Fit autem atque ex at et que coniunctionibus. **At** interdum copulatiua coniunctio est, ut in atque. Interdum aduersatiua. **Virgilius:** At regina graui iamdudum saucia cura. Differentiam enim rerum significat, sicut quom dicimus 'Scipio bellator est, at M. Cato orator. Quandoque pro saltem accipitur, ut supra ostendimus. Interdum pro uerum, sicut **Ast, sed, autem.**
10 **Quod** si ita duplicetur **At at**, fit interiectio expauescentis.

442 AETHIOPE. **Aethiopia** duplex est, Asiae et Africae: altera ad orientem uergit. Altera est sub ipso meridie. **Aethiopes** cura **Petronii**, qui Aegypti praefectus erat, sub Augusto principe in potestatem Romanorum uenere. **Plynius** scribit **Aethiops** ab **Aethiope**, Vulcani filio, ita uocitatos. Nos utrosque potius ἀπὸ τοῦ αἴθω
5 cremo καὶ ὄψις facies appellatos existimamus, quod facie atque aspectu exusti sint. Ab **Aethiopia** fit **Aethiopicus** adiectiuum, ut **Aethiopica** lingua, **Aethiopici** mores.

443 ALITER. Alio modo, natura scilicet, non artificio, ut erant Sicambrorum crines. Quippe magnitudo aestus, quasi candens ferrum, **Aethiopum** crines intorquet reddit que nigerrimos, quemadmodum é contrario candificat dentes. Nigredo crinium ex cute, quae nigra est, prouenit. Dentium autem candorem facit detractio humoris á
5 sole nihil super inficiente, quomodo etiam (f° 268r) ceram candificari uidemus quae, quum uita careat, super infici non potest. Cutem certe super inficit calor, dentes uero minime, sed totus eorum humor in uaporem á calore conuertitur atque exhalat.

444 VOX DIVERSA SONAT POPVLORVM, VRBS EST TAMEN VNA, QVM VERVS PATRIAE DICERIS ESSE PATER. Sensus et ordo est: quando omnes uocant te patrem patriae, quod facere in spectaculis mos erat, Linguae quidem diuersae sentiuntur, et tamen una urbs est. Tangit autem poeta historiam. Nam **Domitiana**,
5 ut **Suetonius** refert, inani uoce delectabatur populi clamantis in theatris 'Domino

440,11-14 cf. Varr. *ling.* 5,91 uel P. Fest. 354 = Fest. 355 | 14 cf. 2,106 | 14-16 (2,142) cf. Macr. *sat.* 1,19,16 | **441,1** Mart. *spect.* 3,10 | 1-4 cf. Gell. 10,29,1-2 (Enn. *ann.* 519 uar.) | 4 ex Non. 530 ? | 4-6 cf. Gell. 10,29,4 (Verg. *georg.* 1,201-203) | 6-7 cf. Prisc. *gramm.* III,500,15-16 [et al.] | 7 cf. Diom. *gramm.* 1,415,29 [et al.] | 8 Verg. *Aen.* 4,1 | 8-9 cf. P. Fest. 13 | 9-10 (2,289) cf. Valla *eleg.* 2,27 ex Prisc. *gramm.* III,99,21 | 11 ex Prisc. *gramm.* III,90,25-26 uel Diom. *gramm.* I,419,7 uel Asper *gramm. suppl.* 61,17 et al. | **442,1** Mart. *spect.* 3,10 | 1-2 cf. Plin. *nat.* 5,43 (ex Hom. *Od.* 1, 23) [potius quam Seru. *Aen.* 4,481 = Isid. *orig.* 14,5,16] ex Cald. | 2-3 cf. Plin. *nat.* 6,181 | 3-4 cf. Plin. *nat.* 6,187 ex Cald. uel Tort. *Aethiops* | 4 ex Seru. [= Isid. *orig.* 14,5,14] et auct. *Aen.* 4,481 | **443,1** Mart. *spect.* 3, 10 | 2-3 cf. Vitruu. 6,1,4 uel Plin. *nat.* 2,189 | **444,1-2** Mart. *spect.* 3,11-12 uar. | 4-6 cf. Suet. *Dom.* 13,1-2 ex Cald.

440,11 Turmam... turmam v || 11 tribulus] -lus v || **441,8** differentia v || 9-10 Quandoque — autem *add. in mg.* U² || 11 dupliciter *ov* duplicatur a || **442,4** αἰθῶ U αἰθω ο' αἰθῶ v || **444,3** mox v

foeliciter', et non solum pater patriae, sed dominus et deus noster dici uolebat.

- 445 DICERIS. Pronuntiariis, affirmariis. Dicere proprie loqui est, ut si quis me ita roget: quid dicis?, ego ita respondeam: nihil dico. Oratores tamen ita **dico** á **loquor** distinguunt ut loqui sit qualiacunque uerba profundere, dicere uero sit eleganter et facunde loqui, quemadmodum superius latius ostendimus. Hinc **dictio** uocitata oratoria et (c. 434) facunda oratio. Nam ab illo generali huius uerbi significato fit dictio, quae est uocabulum siue uerbum. Aliquando tamen per translationem dicere ponitur pro uocare, nominare. **Virgilius**: Est locus; Hesperiam Graii cognomine dicunt. **Martialis**: Dicor ab indoctis ligula grammaticis. Aliquando pro constituere. **Terentius**: Hic nuptiis dictus est dies. Interdum pro denuntiare. **Idem**: Dico ne temere facias. Non nunquam pro indicare. **Virgilius**: Dic mihi, Dameta, cuium pecus? An Meliboei? Plerumque pro dicere. **Idem**: Iunoni infernae dictus sacer. Item pro promittere. **Afranius**: Igitur quiesce, quoniam inter nos nuptiae sunt dictae. Et pro dare. **Cicero**: Commode autem quicumque dixit pecuniam. Et pro intelligere, scire, ab eo quod praecedat id quod sequitur, ut 'memorem me dices'. **Terentius**: Duo quum idem faciunt saepe, ut possis dicere: hoc licet impune facere huic, illi non licet. Et pro affirmare, pronuntiare, ut hoc loco. Hinc licet proprie **dicere sententiam** dicamur, quum tanquam Consiliarii quid nobis uideatur pronuntiamus. **Ferre** uero **sententiam** iudicum sit, quod est litem per sententiam diffinire. Reperitur tamen aliquando dicere sententiam pro ferre sententiam, hoc est pronuntiare, determinare. **Quintilianus**: Apud iudices quidem secundum legem dicturos sententiam de confessis, praecipue ridiculum est. **Dicere leges** aliud est quam **ferre leges**: etenim feruntur leges ad suos, dicuntur ferè ad uictos, ut dicere leges sit imperare. **Liuius**: Quando perinde ac uicto iam sibi leges dicerentur. **Dicaxit** ueteres pro dixerit usurpabant. (f° 268v)

- 446 Á dico duo frequentatiua oriuntur, **dicto** et **dictito**, sed posterius potius frequentatiuum est, si quidem dicitare est frequentibus temporibus ac frequentibus locis dicere; dictare autem est dicere quod alter scribendo excipiat, ut **Cicero** ad Atticum quadam epistola testatur se illa <m> non scripsisse, sed reparandi lateris gratia deambulante dictasse; á quo **dictamen**, quod dicitur. Item **dicturio**, quod est: iam dicere incipio siue dicere molior. **Macrobius**: Sed perge, Auiene, ne ultra te dicturientem retardem. Item á dico **dictum**, quod, licet de omni sermone intelligatur, spetialiter tamen facetias significat. Item **dicax**, **dicaculus**, **dicacitas** de quibus supradiximus, et aduerbia **dicaciter** ac **dicacule**. Item **dicteria**, quae proprie significant breuiter et acute dicta.

- 447 Praeterea **dictator**, quod á Consule dicebatur, cuius dicto audientes omnes essent, ut **M. Varro** testatur. Erat autem Dictator extraordinarius magistratus, quem habuisse Al-

445,1 Mart. *spect.* 3,12 | 1 et 2-4 (1,385) cf. Valla *eleg.* 5,10 ex Quint. *inst.* 10,7,12 | 4-6 cf. Valla *eleg.* 5,10 | 7 Verg. *Aen.* 1,530 = 3,163 | 8 Mart. 14,120,2 uar. | 8-13 cf. Non. 280 (Ter. *Andr.* 102; cf. *Andr.* 204-205; Verg. *ecl.* 3,1 ex Non.; *Aen.* 6,138; *Afran. com.* 354-355 uar.; *Cic. off.* 2, 69) | 13-15 cf. Don. et *Ad.* 823-824 (*Ad.* 251) | 16-17 et 18 et 19-21 et 22 cf. Valla *eleg.* 5,48 (cf. Quint. *inst.* 5,13,7 [uar.?]; Liu. 37,36,9) | 22 cf. P. Fest. 75 [uar.?] | 446,1-5 cf. Valla *eleg.* 5,10 (cf. *Cic. Att.* 2,23,1) | 6-7 *Macr. sat.* 2,3,16 | 9 cf. 2,112-113 | 9-10 ex *Macr. sat.* 2,1,4 ? [et al.] | 447,1 *Varr. ling.* 5,82 | 2-3 cf. Liu. 1,23,4

445,8 *lingula ova* || 14 Duo *U*: Dum *ova* || 16 quod *v* || 446,4 *illa U o* || 6 mollior *v* || 7 de *om.*

v

banos prius quam Romanos compertum est, ut de Metio Suffetio T. **Liuius** testatur. Primus Romae dictator factus est T. **Largius** latino bello. Summa haec potestas erat, habens ius animaduertendi in cuiusque ciuis Romani caput, nec ab ea prouocandi ius erat. Lictores et uniuersa Regum insignia habebat. Nec alio pacto creati solebat quam quum uis aliqua maior repente oborta ingentem urbi cladem minitari uideretur. Dictatori caeteros magistratus eligere licebat, á quibus dictandis quidam uolunt dictatorem appellatum; magistratus eius sex tantum mensibus durabat. Dicebat sibi **magistrum equitum**, qui talis apud dictatorem erat quales apud Reges **tribuni equitum** Celerum que; et ut dictatori uis summum in populum erat, ita magister equitum in omnes milites atque accensos. Primus magister equitum **Cassius** fuit, á T. **Largio** primo Dictatore creatus. Principio non nisi ex patribus legi Dictatorem fas fuit. Postea bello Romanorum cum Faliscis primus de plebe dictator creatus est C. **Marius Rutilius**, qui et ipse magistrum equitum etiam de plebe hominem L. **Plautum** dixit. Magistratus eius **Dictatura** appellatur.

448 Item ab hoc dico fit aliud uerbum **dico dicas**, quod primam syllabam correptam habet. Est autem dicare offerre, consecrare. **Virgilius**: Atque hic mea sacra quotannis Vrbe uelit posita templis sibi ferre dicatis. Aliquando tradere. **Cicero**: Balbum quantifaciam, quam que me ei totum dicauerim, ex ipso scies. Hinc **dicatus** dicitur, in alicuius obsequium datus.

449 Á dico dicis composita fiunt: **addico**, quod est destino, deuoueo. **Cicero**: Et is qui mor- (c. 435) ti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulasset. **Idem**: Qui certis qui- (f° 269r) busdam destinatis que quasi addicti et consecrati sunt. Iuris consulti tamen addicere capiunt pro eo quod est per licitationem uendere, et quod in uenditione huiusmodi dicitur **liberare**. Nam **liberationis** uocabulum **Paulo** placet eandem uim habere quam solutionis; hoc autem fit cum multi sunt emere uolentes, et alius alio maius pretium offert. **Plynius**: Tabulas inde omnes ex publico propter aes alienum ciuitatis addictas Scauri aedilitas Romam transtulit. Addictas, hoc est: publice uenditas. Hinc titulus est de **in diem adiectione**. **Vlpianus**: Si res eius uenerit et existat qui plus liceatur, an in integrum propter lucrum restituendus sit? Et quotidie praetores restituunt, ut rursus admittatur licitatio. **Paulus**: Si uenditor simulauerit meliorem allatam conditionem, quum minoris aut etiam tantidem alii uenderet, uterque emptori in solidum erit obligatus. Sed si emptor alium non idoneum subiecit ei que fundus addictus est, non uideo quemadmodum priori sit emptus, quum alia conditio et uera subsecuta est. Sed si neuter subiecit emptorem, maiore autem pretio addictum est praedium ei qui soluendo non est, abitum est á priore emptore, quia ea melior conditio dicitur quam uenditor approbauit, cui licuit non addicere. **Quintilianus**: Omnes facultates in pretia collegi, rus, seruulos, penates et omnia utiliora properanti festinatione parentis addixi. **Addicti** etiam dicti sunt á ueteribus qui praetoris pronuntiatione, quum soluendo non essent, creditoribus uendebantur.

447,3 cf. Liu. 2,18,5 | 4-6 cf. Pompon. *dig.* 1,2,2,18 potius quam Pomp. Laet. *magistr.* 'dictator' | 8-9 ex Isid. *orig.* 9,3,11 [uar.?] | 9-11 cf. Pompon. *dig.* 1,2,2,18-19 | 11-12 cf. Varr. *ling.* 5,82 | 12-13 cf. Liu. 2,18,5 | 13-16 cf. Liu. 7,17,6 uar. | 448,2-4 cf. Non. 287 (Verg. *Aen.* 5,59-60 uar. ex Non.; cf. Cic. *epist. frg.* III,2) | 449, 1-2 cf. Valla *eleg.* 5,28 = Tort. *s.d. D* (cf. Cic. *off.* 3,45), ex Non. 280 ? | 3 cf. Cic. *Tusc.* 2,5 | 3-4 ex Valla *eleg.* 5,28 = Tort. *s.d. D* | 5-6 cf. Paul. *dig.* 50,16,47 | 7-8 cf. Plin. *nat.* 35,127 | 8-18 cf. Valla *eleg.* 5,28 potius quam Tort. *s.d. D* (*dig.* 18,2 tit.; cf. Vlp. *dig.* 4,4,7,8; cf. Paul. *dig.* 18,2,14,0-2; cf. Ps. Quint. *decl.* 5,4 uar.)

448,4 ei *om. ova* || 449,1 Addico c. fiunt v || 9 adiectione a || uenierit a (*recte*) || 15 habitum v || 16 pretio a || penates *om. ova*

450 Interdico, prohibeo. In quo notandum quod dicimus 'interdico tibi aqua et igni', non autem 'interdico tibi aquam et ignem', neque 'interdico te aqua et igni'. Et in passiuo, 'tibi interdictum est aqua et igni' uel 'aqua et ignis tibi interdictus est' uel 'tu interdictus es aqua et igni'. Ab hoc fit **interdictum**, quod á iudice non in perpetuum, sed ad tempus dicitur, saluo iure partium. **Abdico**, quod proprie est ex familia abiicio, et ab **exhaeredo** ita separatur quod abdicare est expellere á bonis filium dum uiuit pater, exhaeredare uero post mortem. Sed abdicare grauius est, qum exhaeredationem quoque in se contineat. At praetere testatores dicuntur qum testamento non nominant eos qui uiderentur inter haereres connumerandi, qum exhaeredare sit nominare quidem, sed priuare haereditate. Abdicare etiam generaliter pro amouere et priuare ponitur, ut 'abdicaui se consulatu', 'abdicaui se gratia principis'. Ab hoc fit **abdicio** pro priuatione. **Dedico**, dico, consecro, offero, et, ut **Festus** inquit, quasi dicendo defero. **Edico**, iubeo, pronuntio, decerno aliquid litteris. Vnde **edicta** consulum sunt litterae quibus Consules aliquid imperant; et **aedilicia edicta**, iussa aedilium, de quibus supradiximus. Item editicii iudices dicuntur quos una pars elegit. **Cicero**: Neque enim quid est aliud in hac lege non editicios iudices seruans.

451 Praedico, tertiae coniugationis, hoc est: futurum aliquid ante denuntio. **Praedico** uero, primae coniugationis, dico, (f° 269v) celebro, diuulgo; á quo **praedicatio**, dictio, celebritas, laus. Et apud logicos decem **praedicamenta**, quae de omnibus praedicantur. Et **praedicatum**, quod grammatici appositum uocant, quod praedicatur, hoc est dicitur, de subiecto. Et **praedicator**, non concionator ut uulgus accipit, sed Laudator et diuulgator cuiuscunqre rei.

452 Indico, tertiae coniugationis, nuntio, Vt 'indictum est bellum'. **Liuius**: Indici deinde finitimis spectaculum iubet. **Virgilius**: Templis indicit honorem. Ab hoc **indictium funus** dicebatur, ad quod per preconem aduocabantur. Et **indictio**, spatium quindecim annorum quod indicebatur, ut tribus lustris tributa á toto orbe Romanae rei pu.^{ca} soluta essent. Et **indico**, primae coniugationis, quod proprie est ostendo; á quo **index** dicitur qui conspiracyonem crimen ue aut aliam rem secretam detegit. Et **indicium**, ipsa detectio. Index etiam secundus in ma- (c. 436) nu digitus, quia per eum res indicamus. **Indicasse reum**, scribit **Vlpianus**, est detulisse; arguisse, accusasse, conuicisse. **Donatus**: **Indicat**, inquit, is qui de se aliquid uolens atque etiam aliis prodit; **confitetur** qui de se tantum et ob hoc inuitus aliquid promulgat. Vnde et **index** pro accusatore accipitur. **Martialis**: Indice non opus est nostris nec iudice libris. Et **indicatiuus** modus á grammaticis dicitur, quia eo indicamus, hoc est ostendimus, quid agatur. **Indigito**

450,1-4 cf. Valla *eleg.* 3,39 | 4-5 cf. *Isid. orig.* 5,25,33 | 5-6 cf. Non. 450 | 6-8 cf. Valla *eleg.* 5, 104 | 11 e.g. Liu. 2,2,10 [et al.] | 13 cf. P. Fest. 70 | 14 cf. Valla *eleg.* 5,68 uel Tort. *s.d.* X | 14-15 cf. 2,152 | 15-16 cf. Seru. *ecl.* 3,50 | 16 cf. Cic. *Planc.* 36 | 451,1 cf. Pap. *praedicat* | 3-4 cf. Boeth. in *Porph. comm. sec.* 3,3 p. 206,19-20 | 452,1-2 cf. Valla *eleg.* 5,68 (Liu. 1,9,7) | 2 Verg. *Aen.* 1, 632 | 2-3 cf. P. Fest. 106 | 3-4 ex *Isid. nat. rer.* 6,6? [et al.] | 6 ex Ps. *Ascon. diu. in Caec.* p. 197,11? | 8-9 cf. Vlp. *dig.* 50,16,197 | 9-10 cf. Don. *Ad.* 4 | 11 Mart. 1,53,11 | 11-12 cf. Audax *gramm.* VII, 344,14-15 uel Pomp. *gramm.* V,214,6-7 [cf. Prisc. *gramm.* II,406,12-14 et al.] | 12-13 ex P. Fest. 114?

450,7 qum *om.* v || 8 continet v || 8-10 At — haereditate *add. in mg.* U² || 13 desero a || 15 iussu oa iusu v || 15-16 Item — seruans *add. in mg.* U² || 15 Aedititii v aedititii a || 16 aedititios v aedititios a || 452,3 Et *om.* v || 4 á *om. ova* || 9 inquitis U a.c. || 10-11 Vnde — libris *add. in mg.* U² || 11 accipit v || est *om. a*

quoque ab indico deriuatum quidam existimant, quasi indicito; est autem indigitare uocare, nominare, et quasi per nomen ostendere. **Macrobius:** Nanque uirgines uestales ita Apollinem indigitant: 'Apollo medice, Apollo Paeon'. **Idem:** Nam ita ab incolis indigitantur. Indicare etiam aliquando pro addicere, hoc est liberare rem emptam, usurpatur. **Cicero:** Sceuola, Publii filius, cum postulasset ut sibi fundus, cuius emptor esset, semel indicaretur.

453 Redico, rursus dico. **Condico,** simul dico, simul determino; á quo **condictum** dicimus, quod in communi dictum est, et **condictio,** de qua supra disseruimus. **Benedico,** laudo, bene loquor; á quo **benedicus** et **benedicentia.** **Maledico,** male loquor; á quo **maledicus** et **maledicentia.** Et aduerbia benedice et maledice. **Plautus:** Qum illiciebas me ad te blande ac benedice. **Vindico, uindex, uindicta, uendico, uendicatio,** de quibus supradiximus. **Iudico,** quasi ius dico; á quo **iudex, iudicium, iudicialis.** Item **adiudico,** quod est per sententiam et iudicium tribuo. **Diudico,** idem quod iudico. Et **iuridicus,** quod secundum ius est. Vnde iuridicus dies, quo rite ius dici potest, et iuridica actio, quae secundum ius est. Et **res iudicata,** quae finem controueriarum pronuntiatione iudicis accipit, quod uel absolute uel condemnatione contingit. Et **praeiudico,** quod est ante iudico. Et **praeiudicium,** quod in eadem causa uel simili prius est latum; et alibi dicitur **iudicatum,** alibi **par** appellatur. **Quintilianus:** Praeiuicia aut sunt á rebus iudicatis quae pares fuerunt, aut ex iudiciis ad ipsam (f° 270r) causam pertinentibus, aut ab eiusdem causae pronuntiatione. **5** Confirmantur praecipue duobus, autoritate eorum qui pronuntiauerunt, et similitudine rerum, de quibus quaeritur. Refelluntur autem raro per contumeliam iudicum. **Vlpianus:** Interdum euenit ut praeeiuicium iudicio publico fiat, sicut in actione legis Aquiliae et furti et in bonorum raptorum interdicto. Et **abiudico,** quod est per sententiam aliquid ab aliquo aufero. Aliquando tamen iudicare pro existimare accipitur.

454 Item á dico **iuris dictio,** facultas atque potestas iuris dicundi. Nam ius dicere uol praeseesse iuri dicundo, et legibus gubernare ac iustitiam ministrare. Quidam tamen uolunt iurisdictionem diffiniri iudicis dandi licentiam. Item **causidicus,** qui causas agit; **ueridicus,** qui uera; **falsidicus,** qui falsa loqui consueuit.

455 **VERVS,** non fictus, non simulatus, non falsus. **Verum** enim et **falsum** contraria sunt; á **ue** particula, quae uehementiam significat, et res deducitur uerus, quasi non uerborum sonitus inanis, sed solida res. Á uerus **uerax** deducitur, quod mendacis contrarium est. Et **ueritas** et **uero** uerbum ac **uerifico** eiusdem significationis. Et **uerificus** et **uere** aduerbium, idest certe. Et **ueridicus,** qui uerum dicit. Et **ueriloquus,** qui uerum loquitur; á quo **ueriloquentia.** Et **ueriloquax** qui, licet multa loquatur, tamen non mentitur.

452,14-15 cf. *Macr. Sat.* 1,17,15 | 15 *Macr. ? ex Sat.* 1,17,24 [+ 1,12,21 ?] ? | 16 et 17 cf. *Non.* 128 (cf. *Cic. off.* 3,62) | **453,1-2** cf. *P. Fest.* 38 | 2 cf. 2,716 | 5 *Plaut. As.* 206 | 5-6 cf. **140** | 6 cf. *Varr. ling.* 6,61 | 8-9 e.g. *Cod. Theod.* 2,8,19 pr. [et al.] | 13-16 ex *Quint. inst.* 5,2,1-2 | 16-18 cf. *Paul.* [non *Vlp.*] *dig.* 48,1,4 | **454,2-3** cf. *Vlp. dig.* 2,1,3 | **455,1** *Mart. spect.* 3,12 | 4 ex *Gell.* 18,2,12 et 15-16 | 5 *Isid. orig.* 10,276 ? [et al.]

452,14 et *om. v* || **453,3** *benedictus* et *add. in mg. U²* || 4-5 Et aduerbia — *benedice add. in mg. U²* || 10 *controueriarum ova* || 12 *indicatum v* || 13 aut *U:* autem *ova* || 15 *dobus U a.c.* || 17 *acquiliae v* || **454,1-3** *facultas* — *licentiam add. in mg. U²* || 2 *iurisdicundo v* || 4 *loqui om. ova* || **455,1** non *falsus om. ova* || 3 *Verax a Verus v* || 4 et *2 om. v* || 5 Et *2 om. v*

456 Et uero coniunctio, quod proprie significat uere. Ponitur que ferè in principio orationis. **Virgilius**: Egregiam uero laudem et spolia ampla referitis, Tu que puer que tuus. **Cicero**: Ego uero, Serui, uellem, ut scribis, in meo grauissimo casu affuisses. Ponitur tamen saepissime pro coniunctione aduersatiua, et idem significat quod **autem**, et in eodem loco utraque haec coniunctio poni potest, antecedente semper aliqua dictione: nunquam enim ab iis sententia incipit. **Seneca**: Honestam tibi prouintiam delegaueram, tu uero tanquam turpem recusasti. Est quando nusquam referantur, sed tantum á sententia (c. 437) sententiam distinguant, ut ego scribo, tu uero legis. Interdum nescio quid differentiae habent in utendo et auribus duntaxat seruiunt. Etenim **Neque uero** eleganter dicimus, **Neque autem** non dicimus. **Quintilianus**: Neque uero Lacedaemonii atque Athenienses magis nouerint quam populus Romanus, apud quem summa semper oratoribus dignitas fuit. Item 'Cum propter hoc, tum uero propter illud' latine dicimus. Sed 'cum propter hoc, tum autem propter illud' non dicimus. É contrario non uero non dicimus, At **non autem** recte dicimus, Vt 'amicus Caesaris sum, non autem assentator'. Quod si illud aduerbium mutes, habebit locum uero, hoc modo: 'Amicus Caesaris sum, assentator uero non'. Praeterea non dicimus Age autem, sanè autem, iam autem, enim autem, at autem, at autem, sicut **Age uero, sanè uero, iam uero, enim uero, at uero**. Ad haec quemadmodum in quibusdam locis haec duo et caetera similia gratiam habent si ponantur, ita in quibusdam non habent. Quod acci- (f° 270v) dit qum idem uerbum repetitur, hoc modo. **Quintilianus**: Pro patre mori possum, coram patre non possum. **Cicero**: Tu, qum principem Senatorem auunculum domi habeas, ad eum non refers; ad eos refers qui suam domum non habent, tuam exhauriunt. Hoc poetae non seruant. **Virgilius**: Non erit auxilio nobis Etholus et Arpi, At Messapus erit. **Ouidius**: Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses. **Verum** autem semper in principio orationis ponitur, et aliquando cum tamen, aliquando cum enim uero, ut **ueruntamen, uerumenimuero**.

457 PATER PATRIAE. Magna laus est principis, ut **pater patriae** uocetur, quasi populos suos non terrore, non armis, non praesidiis militaribus tanquam subditos, sed humanitate, beniuolentia, pietate, tanquam filios regat et moderetur. Primus omnium hoc cognomen M. Tullius **Cicero** meruit, Catilinae coniuratione detecta et urbe incendio liberata. Tunc enim ciuitas omnis et uniuersa turba Ciceroni quacunq; iter faceret gratulantes, illum seruatorem patriae, illum conditorem Vrbs, illum optimum Consulem uocitabant quod uiuerent, quod filios, quod uxores, quod libertatem, quod ciuitatem haberent, uirtuti eius acceptum ferentes, per uiam ignes faces que lucebant. Matres familias nuper puidae, pro depulsis periculis gaudio exultantes, ad tam egregium Consulis spectaculum é fenestris tectis que Cateruatim pendebant. Denique M. **Cato**, uir Seuerus et summae grauitatis Ciceronem ob eas res gestas patrem patriae perpetuo uocandum Censuit, quod ei primum contigit et quod

456,1-6 cf. Valla *eleg.* 2,24 (Verg. *Aen.* 4,93-94; Cic. *fam.* 4,6,1) | 6-7 Sen. ? *fr. inc.* 40 | 7-24 cf. Valla *eleg.* 2,24 (cf. Quint. *inst.* 2,16,8; cf. Ps. Quint. *decl.* 17,17; cf. Cic. *Phil.* 2,15 uar.; Verg. *Aen.* 11,428-429; Ou. *ars* 2,123) | 457,1 cf. Mart. *spect.* 3,12 | 2-3 ex Sen. *clem.* 1,14,2 ? | 4-5 ex Cic. *Sest.* 121 + *Pis.* 5 ? | 4 et 11-12 cf. Plut. *Cic.* 23,6 | 5-11 cf. Plut. *Cic.* 22,5-6

456,6 his a || 8 distinguunt a || 10 Neque autem non dicimus om. ova || 11 nouerint U : -unt a mouent o me mouent v || 12 hoc om. v || 17 iam uero om. ova || 18 similem v || 24 Vlyxes ov || 457,6 quacunq; v

gloriosius existimandum est in libera Ciuitate. **Iuuenalis:** Primum Roma patrem patriae Ciceronem libera dicit. Post hunc idem cognomen Diuo **Augusto** uniuersa Ciuitas repentinum maximo que consensu detulit. Primo plebis legatione Antium missa, sed cum id prae modestia non recepisset, ineunti paulo post Romae spectacula, non decreto Senatus neque acclamatione populari, Sed per **Valerium Messalam**, id mandantibus cunctis, rursus delatum est: 'Quod bonum', inquit, 'faustum que sit tibi domui que tuae, Caesar Auguste! Sic enim nos perpetuam foelicitatem Rei pu.^{cae} et laeta huic precari existimamus: Senatus te consentiens cum populo Romano consulat patriae patrem'. Cui lachrimans Augustus his uerbis respondit: 'Compos factus uotorum meorum, Patres Conscripti, quid habeo aliud deos immortales precari quam ut hunc consensum uestrum ad ultimum finem Vitae mihi perferre liceat'? Multis praeterea imperatoribus hoc cognomen, sed adulatione potius blanditiis que quam meritis et uera gloria inditum est. Tandem que eò deuentum (f° 271r) fuit ut semper in theatris Imperatorem populus et dominum et patrem patriae appellaret.

458 Sed tu, omnium maxime dignus hoc cognomento haberis, **Federice** princeps, qui semper omnem tuum laborem, studium, uigilantiam in id unum contulisti ut á Ciuitatibus tuis omnem calamitatem propulsares, eorum foelicitatem (f° 438) seruares, et ex paruis demum amplissimas faceres: ornasti eas moenibus, palatiis, templis, cultu, moribus, armis, litteris, uirtute, ut nihil iam iis ad perfectam foelicitatem deesse uideatur: hoc ueri patris officium est, et qui talia praestat, uerus patriae pater et haberi et dici potest.

459 Patris nomen á Graecis est sumptum, apud quos dicitur πατήρ quod πάντα τηρεῖ, hoc est omnia seruat. Atque hoc nomine quidam iurisconsulti putant non modo genitores contineri, sed auos, proauos, abauos, atauos, tritauos. Hinc patrum nostrorum memoria dicimus, hoc est: maiorum nostrorum, quanquam **maiores** intelligi possunt quicumque etiam ante tritauos nostros fuerunt, sicut **minores** qui etiam post trinepotes nostros futuri sunt. **Patres** itaque usque ad tritauos extenduntur, maiores in infinitum. **Cicero:** Ego meis maioribus uirtute mea praeluxi ut, si prius noti non fuerunt, á me incipiat initium memoriae suae. Tu tuis uita quam turpiter egisti magnas effudisti tenebras ut, etiam si fuerint egregii ciues, certe uenerint in obliuionem. **Virgilius:** Hunc laetum Tyriis que diem Troia que profectis Esse uelis, nostros que huius meminisse minores. Non solum minores hi dicuntur, sed etiam **posteriores et posterii et nepotes**, sicut ii qui ante nos fuerunt **maiores et superiores et patres et aui** appellantur.

460 Patris etiam nomen aliquando religionis est, unde de<o>s omnis patres uocamus; item reuerentiae. Propter quod **Romulus** centum Senatores quos ad rei pu.^{cae} curam elegit, siue quia is numerus satis erat, siue quia soli centum erant, qui ad id idonei essent, patres ab honore appellauit, siue, ut quidam uolunt, ab aetatis uel cu-

457,13-14 cf. Iuu. 8,244 | 14-23 cf. Suet. Aug. 58 | 459,1-2 ex Eustath. Od. 8,480 1606,31-32 | 2-10 cf. Valla eleg. 6,55 (cf. Paul. dig. 38,10,6 [et Vlp. dig. 2,4,4,12] et Seru. Aen. 8,268; cf. Ps. Cic. in Sall. 5 [uar. ?]; Verg. Aen. 1,732-733) | 460,2 et 3-4 cf. Liu. 1,8,7 | 4-5 cf. Sall. Catil. 6,6

457,13 ciuitatem v || 17 populari U p.c. || 18 cunctis] concoctis v || 458,3 á om. v || 459,7 mea om. v || non fuerunt U a.c. || 8 incipient habere ova || 9 fuerunt ova || 11 hi ov || 460,1 des U || 3 qui] quid a

5 rae similitudine, seu quod tenuioribus agrorum partes attribuerunt, perinde ac liberis propriis, ab iis eorum progenies **patricii** appellati, et **patricius uicus** Romae dictus, quod ibi patricii habitauerunt, iubente **Seruo Tullio** ut, si quid aduersus ipsum molirentur, ex locis superioribus opprimi possent. His centum patribus alii postea ex equestri genere additi ac simul scripti fuere usque ad trecentos, quos
10 **Brutus**, quo plus uirium in Senatu frequentia ordinis cedibus regis deminuti faceret, elegit, á quo **patres Conscripti** uocitati sunt.

461 Á patre **patrimus** dicitur qui patrem adhuc uiuentem habet, et **pater patrimus**, qui, cum ipse pater sit, adhuc (f° 271v) uiuentem habet patrem. Et **opiter**, cuius pater auo uiuo mortuus est, aut quod obitu patris genitus sit, aut quod auum post patrem habeat, idest pro patre. Item **patritus** pro eo qui patris est, sicut **auitus** pro eo qui est aui. **Cicero**: Patritam illam et auitam, ut ait **Theophrastus**, philosophiam. Et **patria**, quae proprie urbs est siue oppidum unde orti siue oriundi sumus, quod patria communis omnium parens sit. Aliquando tamen et prouintia ipsa ex qua orti sumus patria uocatur, sed improprie. Vnde **Salustius** Hispaniam sibi antiquam patriam dixit. Hinc **patrium** dicimus quod patriae est, ut mos patrius, consuetudo patria. Item á
10 patre **paternus**, ut paternus amor, paterna pietas, paternum officium. Et **patruus**, frater patris, quod quasi patris loco sit. Hinc **patruus magnus** frater aui dicitur, et **patruus maximus**, frater proauis et abauis, qui et **propatruus** et **abpatruus** dicitur. Et **patruelis** á patruo, quippe patruales dicuntur patruorum filii, hoc est duorum aut plurium fratrum filii. Nam sororum duarum aut plurium filii inter se proprie **so-**
15 **brini**, quasi Sororini, appellantur. Et **patriarcha**, nouum quidem graecum, ueruntamen elegans uocabulum, qui princeps est patrum, hoc est: pontificum primus. Hi quatuor principio fuere: Romanus, Antiochenus, Alexandrinus, Hierosolymitanus. Postea, translata Byzantium imperii sede, additus est et Constantinopolitanus. Á patriarcha **patriarchatus** appellatus, sicut á pontifice pontificatus. Et **patrimonium**, bona paterna, hoc est haereditas á patre relicta. Et **pater familias**, (c. 439) qui primus est et imperium habet in familiam. Et **patronus** á quo **patrocinator** et **patrocinium**, de quibus supradiximus. Et **patricida**, qui patrem interficit, á quo **patricidium**. Nam paricida is est qui uel cognatum, uel ciuem aliquem uel alium interfecit, uel aduersus patriam machinatus est. Et **patronymicum** apud grammaticos, quod sub
25 patris nomine significat filium, ut Priamides, hoc est Aeneas, Priami filius. Et **patrisso**, patris similis sum. Et **patro** facio, capitur que frequentius in malam partem. **Plautus**: Post tam foedum facinus patratum. Hinc **patrator**, qui facinus aliquod fecit. Et **perpetro**, perago, perficio, quod similiter in malam partem accipitur ; á

460,5-6 cf. P. Fest. 247 | 6 cf. Liu. 1,8,7 | 6-8 cf. P. Fest. 221 | 8-11 cf. Liu. 2,1,10-11 | 461,1 cf. P. Fest. 126 uel 93 | 1-2 cf. P. Fest. 235 | 2-4 cf. P. Fest. 184 [uar.?] | 4 et 5 cf. Non. 161 (Cic. *Tusc.* 1,45) | 6 [et 7 ?] cf. Non. 467 | 7-8 cf. Seru. *Aen.* 1,380 (Sall. *hist. frg.* 1,93) | 10-11 ex Isid. *orig.* 9,6,16 | 11-15 cf. Gai. *dig.* 38,10,1,6-7 + 38,10,3 uel Paul. *dig.* 38,10,10,15-18 [et al.] | 16 cf. Isid. *orig.* 7,7,1 ? [et al.] | 17 ex Isid. *orig.* 7,12,5 ? [et al.] | 21-22 cf. 79 | 23 ex P. Fest. 221 ? | 26 ex Cledon. gramm. V,54,30 uel Pomp. gramm. V,221,22 [et al.] | ex Prisc. gramm. II,433,16 ? | 27 Plaut. ? *fr. inc.* 128 [ex Sall. *Catil.* 18,8 ?] | 28 cf. P. Fest. 216 uar. = Fest. 217

460,6 his a || 10 demuniri v || 461,7 tamen *om. ov* || 14 filii *om. ova* || proprie *om. ova* || 18 et *om. v* || 21 potronus *U*, sed *pa- U lemma ova* || 22 paricida *U a.c.* || *ras. ante qui in U* || paricidium *U a.c.* || 23 nam — est *U² p.c.* || interficit *ova* || 24 patronimicum *U a.c.* Patronomyicum v || 25 aeneas *U* : Hector *ova* || 28 et *om. va*

quo **perperi** dicuntur indocti, stulti, prauī, mendaces; et **perperam** aduerbium, pro prae, peruerse. Et **impetro**, obtineo, et quasi id quod cupio facio. Vnde impetrasso pro impetro ueteres dixere. **Plautus**: Et istuc confido á fratre me impetrassere. Et Propetro, quod significat mando quid perfici. **Actius**: Age uero, propetra quod coepisti fieri. Ab his etiam **impetratio** et **perpetratio** et propetratio deducuntur. Item á patre patro que **pater patratus** appellatus. Erat autem pater patratus qui Romae ad iusiurandum patrandum, hoc est ad foedus sancendum, eligebatur. Feccialis eum faciebat uerbena caput (f° 272r) capillos que tangens. **Primus** Romae **feccialis M. Valerius** patrem patratum **Spurium Fusium** fecit. Item á pater **Iupiter** et **Diespiter** appellati, de quibus supradiximus.

462 VOX. Sermo hoc loco. Proprie tamen **uox** dicitur quicquid sonat, ἀπό τοῦ βόαω, quod est uoco. **Virgilius**: Fractas que ad littora uoces. Ab hoc fit **uocula** diminutium. Et **uoco** uocas, cuius frequentatiuum est **uocito**. Significat autem clamo, inuito, appello; á quo **uocatores** dicuntur, quibus inuitandi negotium datum est, siue qui per se uocant ad coenam. Et **uocifero** siue **uociferor**, quod proprie est cum dolore siue indignatione maiorem uocem emittit. Interdum tamen sine affectu uehementer exclamo. Ab hoc **uociferator** et **uociferatio** deducuntur. Item á uoce **uocalis**, hoc est sonorus. Vnde et **quinque uocales** litterae dictae, quia per se uoces faciunt et sine iis literalis uox proferri non potest. Item semiuocales, quae quasi dimidiatum uocalium sonum habent. Et **uocatiuus** casus, quod per eum uocamus. Et **uocabulum**, quo res singulae nominantur. Et **uniuocum** atque **aequiuocum** cum suis deriuatis, de quibus supradiximus. Et **uocalitas**, hoc est consonantia, quam Graeci **euphonia** uocant. **Priscianus** inepte sonoritatem interpretatur.

463 Et uocator, qui alterius nomine, interdum etiam suo, conuiuas inuitat. **Plynius**: Non fuerat Apelli gratia Ptolemaeo, quo regnante Alexandriam ui tempestatis expulsus, subornato fraude emulorum Planoregio, inuitatus ad regis coenam uenit. Indignant quae Ptolemaeo ac uocatores suos ostendenti, ut diceret á quo eorum inuitatus esset, ille arrepto é foculo carbone extincto imaginem in pariete delineauit, agnoscente rege uultum Planoregii ex inchoato protinus. Hic obiter dicendum est hunc Ptolemeum á graeco nomen traxisse, quippe Graeci πτολεμῆν καὶ πολεμῆν pugnare dicunt. Sic igitur á πτολεμῶ Ptolemaeus dicitur, sicut á τιμῶ, quod est honoro, Timaeus. Hic Lagi Gregarii militis filius, maximae apud Alexandrum Macedonem autoritatis et gratiae. Post cuius mortem, Aegypto et Africa et magna Arabiae parte potitus, regnauit annis quadraginta, omnes que deinceps Aegypti reges Ptolemaei appellati sunt. Hic filios duos reliquit, Ptolemaeum Philadelphum et Ptolemaeum Ceraunum. Philadelphus illi in regno successit, uir doctissimus, Stratonis

461,29 cf. Non. 150 | 31 Plaut. *Aul.* 687 corr. | 31-32 cf. P. Fest. 227 | 32 Acc. ? *fr. inc.* 5 | 34-37 cf. Liu. 1,24,6 | 37-38 cf. 1,101 | **462,1** Mart. *spect.* 3,11 | 1 et 2 cf. Seru. *Aen.* 3,669 uel Diom. gramm. I,420,21-23 (Verg. *Aen.* 3,556) | 1-2 cf. Prisc. gramm. II,6,5 | 5-6 et 6-7 cf. Valla *eleg.* 5,52 | 8-9 cf. Prisc. gramm. II,9,5-6 + Pomp. gramm. V,100,14-15 | 9-10 ex Prisc. gramm. II,9,18-21 uel Isid. *orig.* 1,4,4 uel Pomp. gramm. V,101,3-9 et al. | 10 ex Isid. *orig.* 1,7,32 ? [et al.] | 11 ex Diom. gramm. I,320,23-24 ? | 11-12 cf. **368** et 1,406 | 12-13 cf. Tort. *euphonia* ex Quint. *inst.* 1,5,24 (cf. Prisc. gramm. II,9,16) | **463,2-5** cf. Plin. *nat.* 35,89 uar. | 6-24 cf. Tort. (8-10 ex Iust. 13,4,10 [+ Strab. 17,1,11 ?]; 10 ex Isid. *orig.* 5,39,22 ?; 12-13 ex Diog. Laert. 5,3 [58] ?)

461,30-32 et quasi — fieri *add. in mg.* U² || 31 *post impetro del. ue.* U² || *impetrasse v* || Propetro] *perpetro a* || 32 *post quod del.* similiter U² || *perfici U² p.c.* || propetra] *perpetra a* || 33 et propetratio *add. s.l.* U² || **462,9** his a || 9-10 Item — habent *add. in mg.* U² || 9 Semiuocalis v || 13 εὐφωνίαν a || **463** *add. in mg. (dext., inf., inf. f° 271v)* U² || 2 *post gratia add. cum a* || 3 Indignantis v || 5 *post agnoscente del. fla...* U² || *multum v* || 10 *potius v* || Aegyptii *oua*

discipulus, qui bibliothecam illam celeberrimam fecit, quae usque ad primum Alexandrinorum et Romanorum bellum durauit. Regnauit annis XXXVIII. Cui successit Ptolemaeus cognomine Euergetes, quod latine dici beneficus potest. Hic sex (f° 271v mg. inf.) et uiginti annis regno po- (c. 440) titus moritur; cui successit Ptolemaeus Philopater, decem et septem regnans annis. Post eum Ptolemaeus Epiphanes regnat annis quattuor et uiginti. Tum Ptolemaeus Philomater cognominatus quinque et triginta. Deinde Ptolemaeus Euergenes uiginti nouem. Postea Ptolemaeus Phiton, qui et Soter cognominatus est, decem et septem. Postremo Ptolemaeus Dionysius, qui per scelus Magni Pompeio caput, ut Caesari uictori mitteret, abscidit, qui omnium ultimus regnauit. Fuere et alii hoc nomine, ut Pyrrhi regis filius, et Cypriorum rex ille qui suis diuitiis Romanum locupletauit aerarium. Item celeberrimus ille astrologus, natione Aegyptius, quem Traiani et Hadriani temporibus floruisse constat.

464 (f° 272r) Praeterea á uoco composita fiunt **aduoco**, quod modo uoco significat, modo in subsidium uoco; á quo **aduocatus** dicitur, de quo supra diximus, et **aduocatio** pro patrocinio. **Circunuoco**, undecunq̄ uoco; **peruoco**, omnes uoco; **auoco**, remoueo, alieno, ut "uoluptates auocant á studiis animum". **Deuoco**, deorsum uoco. **Euoco**, extra uoco siue conuoco; á quo **euocati** dicuntur non qui iusti milites sunt, sed qui repentina aliqua necessitate ex agris in bellum tumultuarie uocantur, quales erant de quibus scribit **Virgilius**: Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem, Qui petat auxilium. Hi non milites, sed **pro militibus** uocabantur. **Salustius**: Neu quis miles, neu pro milite. **Idem**: Ab his omnes euocatos et centuriones. **Martialis**: Lassi Bardiacus quod euocati. **Prouoco**, quod modo in malam partem accipitur et significat incito, lasso. **Plynius**: Quamuis enim multis prouocatus iniuriis, nunquam tamen ab amicitia recessi. Modo in bonam, et idem ferè est quod cohortor. **Cicero**: Tuis litteris amantissimis sum prouocatus. Ponitur etiam prouoco pro appello, et tunc accusatiuum requirit cum praepositione ad. **Cicero**: Qum alter ad Senatam prouocasset, alter uero appellasset tribunos. Aliquando tamen et sine praepositione inuenitur. **Apuleius**: Nihil prodest praetorem aut potestatem aliam prouocare. Hinc prouocatio appellatio dicitur. **Inuoco**, subsidium peto, et proprie ad deos refertur. Adorando enim ferè aut sacrificando inuocamus. **Reuoco**, per uices mutuo uoco. **Varro**: Quod nobis ministrare pueri diebus festis cicer uiride, qui nos prouocare qum audeant, nos illos reuocare timemus. Aliquando reuoco retraho, unde et reuocare pedem dicimus non modo de animalibus, sed etiam de fluminibus. **Virgilius**: Cunctatur et annis Rauca sonans, reuocat que pedem Tyberinus ab alto. **Conuo-** (f° 272v) **co**, simul uoco, concieo, congreco. Ab his omnibus uerbalia nomina deducuntur, ut **uocator**, **uocatio**, **circunuocator**, **circunuocatio**, **peruocator**, **peruocatio**, **Auocator**, **auo-**

(13-14 ex Isid. *orig.* 6,3,5 ? [et al.]; 14-15 et 15-20 et 20-21 ex Isid. *orig.* 5,39,22-24; 22-23 ex Vell. 2,45 ?; 24 ex Ptolem. *Syntaxis* 5,12) | 464,1 cf. Non. 74 ? | 2 cf. 79 | 5-9 cf. Seru. *Aen.* 2,157 (Verg. *Aen.* 8,9-10 ex Seru.; cf. Sall. *hist. frg. inc.* 8 [uar. ?]; *Catil.* 59,3) | 9-10 Mart. 4,4,5 uar. | 10 cf. Valla *eleg.* 5,14 | 11 Plin. ? | 11-12 et 12 cf. Valla *eleg.* 5,14 (Cic. ? ex *Att.* 14,13B,1-2 ?) | 14 Cic. ? *fr. inc.* 45 | 15-16 Apul. ? *fr. inc.* 80 | 17-19 cf. Non. 167 (cf. Varr. *Men.* 504) | 19-21 cf. Non. 461 (Verg. *Aen.* 9,124-125)

463,16 potius v || 18 annis om. ova || 19 Euergetes a || 464,7 scripsit v || 9 his] is v || 13-16 Ponitur — dicitur *add. in mg. inf.* U² || 13 cum] qum U² a.c. || 14 Cicero U²: Idem ova || 16 ante prouocare del. appe U² || 21 armis v

catio, deuocator, deuocatio, euocator, euocatio, prouocator, prouocatio, inuocator, inuocatio, reuocator, reuocatio, conuocator, conuocatio.

25 465 SONAT DIVERSA, propter diuersitatem scilicet linguarum diuersos sonos emittit, hoc est diuersa uocabula. **Sonus** omnis uox dicitur, et quicquid auribus percipi potest. Eius tria genera sunt: aut enim uoce constat, ut per fauces; aut flatu, ut per tubam; aut pulsu, ut per lyram et omnia crepitanzia. Ab hoc fit **sono** uerbum, cuius frequentatiuum est **sonito**; á quo sonitus, hoc est uehementior sonus. Dicimus autem sono sonas et sono sonis. **Actius**: Clamore et gemitu templum resonit. **Ennius**: Sonit, Franguntur hastae, madet terra sanguine. Á sonus **sonorus** dicitur graue sonans, est que proprie epitheton tempestatis. **Virgilius**: Luctantes uentos tempestates que sonoras. Ab hoc **Sonoritas** et **Sonore** aduerbium.

466 Sunt qui sontem quoque á sonando dictum putant, quasi sonantem. Est enim proprie **sons** cuius culpa iam sonat, hoc est qui conuictus est erroris; á quo **insons**, qui innocens repertus est, et **Sonticus morbus**, qui cuique rei nocet. **Venuleius**: Quotiens morbus sonticus nominatur, eum significari Cassius ait qui noceat; nocere autem intelligi qui perpe- (c. 441) tuus est, non qui tempore finitur. **Marcus**: Quaesitum est, quomodo alter ex litigatoribus febricitans decessisset et iudex absente eo pronuntiasset, an iure uideretur pronuntiasse. Respondi: Morbus Sonticus etiam inuitis litigatoribus ac iudice differet diem. Sonticus autem morbus existimandus est qui cuique rei agenda impedimento est. Porro **Uid** magis impedimento est quam morbus corporis contra naturam, quem febrem appellant? Igitur si rei iudicandae tempore alter ex litigatoribus febrem habuit, res non uidetur iudicata. Potest tamen dici esse aliquam etiam febrium differentiam. Nam si quis sanus alias ac robustus tempore iudicandi leuissima febre correptus fuit, aut si quis tam ueterem quartanam habet ut in ea omnibus negociis suis superesse soleat, poterit dici morbum Sonticum non habere. **Plynius**: **Gagates lapis** nomen habet loci et amnis **Gagatis** Lyciae. Niger est, planus, pumicosus, non multum á ligno differens, leuis, fragilis, odore si teratur grauis; fictilia ex eo inscripta non delentur, quomodo uritur, odorem sulphureum reddit. Fugat serpentes; deprehendit sonticum morbum et uirginitatem suffitus. Deprehendit, inquit, Sonticum morbum, hoc est utrum perpetuum sit, an interualla habeat. Et in ueteri militum iureiurando milites iurabant se affuturos, nisi funus familiare esset, feriae uindemiales, Kalendae que, Morbus Sonticus, auspiciu uel quod sine piaculo praeterire non liceret, Sacrificiu uel anniuersarium. (f° 273r) Quoniam autem Sonticus morbus est iusta causa absentiae, ponitur aliquando Sonticus pro iusto. **Neuius**: Sonticam esse oportet causam quamobrem perdas mulierem.

465,1 cf. Mart. *spect.* 3,11 | 2 cf. Seru. *Aen.* 7,519 uel Pomp. gramm. V,99,10 et al. | 3-4 cf. Isid. *orig.* 3,19,1-2 | 6-7 cf. Non. 504 (*Acc. praetext.* 2; cf. Enn. *trag.* 150) | 7-8 cf. Seru. *uar.* et *Aen.* 1,53 | 466,1 cf. Pap., Hug., Balb. [et al.] | 2-3 cf. P. Fest. 296? | 3 cf. Iauol. *dig.* 50,16,113 ex Cass. | 4-5 cf. Venul. *dig.* 21,1,65,1 ex Cass. | 5-13 cf. Iulian. [non Marcus] *dig.* 42,1,60 | 13-16 cf. Plin. *nat.* 36,141-142 *uar.* | 17-20 cf. Cinc. *frg.* 13 H. ap. Gell. 16,4,4 | 20-22 cf. P. Fest. 291 [an Fest. 290?] (Naeu. *com.* 128)

464,24 euocator euocatio *om. ova* || 465,4 et] ut v || 6 Sonit *om. ov* || 8 epiteton *U a.c.* || 466,3 Sonticus morbus *om. ov* morbus *om. a* || 4 Quoties *a* || autem] aut v || intelligit v || 7 differre *ov* differret *a* || 9 Legitur *a* || 11 siquid v || ac *add. s.l. U¹* || 14 pumicosus *va* || 17-20 Et in — anniuersarium *add. in mg. inf. U²*

467 Item á sono composita fiunt **absonum**, hoc est parui et ferè nullius soni. **Cicero**: Sed sunt quidam aut lingua ita haesitantes aut ita uoce absoni. **Circumsono**, undecunque sono; **intersono**, in medio sono; **persono**, uehementer sono; **insono**, sonitum reddo. **Dissono**, discordo, dissentio, á quo **dissonantia**, discordia uocum; sicut é
 5 contrario **consono**, concordo, consentio, á quo **consonantia**, concordia uocum, quae et **uocalitas** latine, graece **euphonia** dicitur. Ab his etiam **dissonum** et **consonum** deriuantur. Vnde **consonantes** litterae á grammaticis dictae, quod non per se, sed simul cum uocalibus sonent. **Resono**, sonando aliquid represento. **Virgilius**: Formosam resonare doces Amarilida siluas. Resonare etiam sonum reddere. **Apuleius**: Et
 10 cicadarum cantu agri resonarent. Item á sono **armisonum** et **altisonum** dicimus, notae significationis, et **bombisonum**, hoc est: bombum resonantem. Bombus et bombitatio proprie sonus est quem faciunt apes, sicut **crocatio** et **crocitatio** et **crocitus** quem faciunt corui. Vnde **crocire** uerbum. **Plautus**: Simul radebat pedibus terram et uoce crocibat sua. Á quo **crocitare** frequentatiuum deducitur.

468 EST VRBS TAMEN VNA. Magna laus Urbis Romae, quod intra una moenia tantam populorum uarietatem habeat. Sed hoc datur gloriae spectaculorum, quod illorum gratia tantus sit in Urbem omnis generis hominum concursus.

469 TAMEN. Nihilominus: hoc enim proprie significat **tamen**. Sed aliquando pro statim ponitur. **Virgilius**: Hic hedos depone, tamen ueniemus in urbem. Aliquando pro tandem. **Plautus**: Ita faciam, ita placet: quid tum tamen? Ab hoc composita fiunt **attamen** et **uerumtamen**, eiusdem ferè significationis.

467,1-2 cf. Non. 72 (cf. Cic. *orat.* 1,115) | 7-8 cf. Isid. *orig.* 1,4,3 + ? Cleon. *gramm.* V,26, 30 [et al.] | 9 Verg. *ecl.* 1,5 | 9-10 Apul. ? *fr. inc.* 81 | 11 ex Schol. Pers. 1,99 ? | 12-13 ex Non. 45 uar. ? | 13-14 Plaut. *Aul.* 625 uar., ap. Non. 45 ? | 468,1 Mart. *spect.* 3,11 uar. | 469,1 Mart. *spect.* 3,11 | 1-3 cf. Non. 406 (Verg. *ecl.* 9,62) | 3 ex Plaut. *Trin.* 235 [uar. ?]

467,3 **persono** — sono *om. ova* || 6 εὐφωνία || 7 deriuatur *ova* || 13 reddebat *ova* || 14 Á quo — deducitur *add. in mg. U²*